

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “โครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม”
(Center for Research on Inequality and Social Policy)

รายงานฉบับสมบูรณ์ในช่วงตั้งแต่
1 เมษายน 2561 – 1 เมษายน พ.ศ. 2562
(รวมระยะเวลา 1 ปี)

โดย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2562

สัญญาเลขที่ RDC6140001

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ “โครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม”
(Center for Research on Inequality and Social Policy)

ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา
หัวหน้าโครงการวิจัย

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สารบัญ		หน้า
สารบัญ		
สารบัญรูป		iv
บทที่ 1	บทนำ	
	1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
	1.2 วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน	3
	1.3 ขอบเขตการดำเนินงานของศูนย์	3
	1.4 กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ	5
	1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงเวลา (แบ่งเป็นราย 6 เดือน)	6
บทที่ 2	สรุปความก้าวหน้าของโครงการ (6 เดือนแรก)	
	2.1 การจัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยและพิจารณาการติดตามความคืบหน้าของโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัยเพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่างๆ ที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับการปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ	8
	2.2 การจัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม	9
	2.3 จัดประชุมวิชาการเพื่อให้บริการสังคมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับศูนย์วิจัยอื่น ๆ และ สถาบัน Think Tank ทั้งในและต่างประเทศ	10
บทที่ 3	สรุปความก้าวหน้าของโครงการ (6 เดือนหลัง)	
	3.1 การจัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยและพิจารณาการติดตามความคืบหน้าของโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัยเพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่างๆ ที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับการปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ	20
	3.2 การจัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม	21
	3.3 จัดประชุมวิชาการเพื่อให้บริการสังคมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับศูนย์วิจัยอื่น ๆ และ สถาบัน	22

	Think Tank ทั้งในและต่างประเทศ	
บทที่ 4	สรุปการดำเนินงานของโครงการ 1 ปีแรก	
	4.1 การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หลักของโครงการ	41
	4.2 การดำเนินงานตามขอบเขตการดำเนินงานของโครงการ	48
ภาคผนวก	ภาคผนวก 1	51
	ภาคผนวก 2	54
	ภาคผนวก 3	58
	ภาคผนวก 4	67
	ภาคผนวก 5	71
	ภาคผนวก 6	73
	ภาคผนวก 7	80
	ภาคผนวก 8	82
	ภาคผนวก 9	96
	ภาคผนวก 10	105
	ภาคผนวก 11	117
	ภาคผนวก 12	119
	ภาคผนวก 13	128
	ภาคผนวก 14	145
	ภาคผนวก 15	154

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
รูปที่ 2.1 งานจัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการย่อยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิครั้งที่ 1	17
รูปที่ 2.2 งานเสวนาในหัวข้อ “หนึ่งความยินดีในร้อยความเศร้า: พิศาระห์ความเหลื่อมล้ำในการศึกษา	17
รูป 2.3 กิจกรรม “โครงการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ของ สกว.”	17
รูปที่ 2.4 สัมมนา ขยับ เขย่า แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ "Development Economics Reconsidered: from a Gandhian Viewpoint"	18
รูปที่ 2.5 สัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ: "เมื่อถึงทางแยก ความท้าทายและอนาคตสวัสดิการไทย"	18
รูปที่ 2.6 ซีรีส์สัมมนา ขยับ เขย่า แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย ครั้งที่ 2 “ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21”	18
รูปที่ 2.7 การจัดประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางวิจัยชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ครั้งที่ 1 ประจำปี 2561	19
รูปที่ 3.1 การประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษางานวิจัยกับฝ่ายโครงสร้างเศรษฐกิจธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างเครือข่ายงานวิจัย	34
รูปที่ 3.2 เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 5 Humanizing Digital Transformation (5): Open Government: Towards Transparent, Participatory and Collaborative Governance	34
รูปที่ 3.3 งานสัมมนา “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต”	35
รูปที่ 3.4 งานสัมมนา "ความรู้และความไม่รู้ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: มายาคติและทางออก"	35
รูปที่ 3.5 งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำ”	35
รูปที่ 3.6 งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การกระจายอำนาจและการปฏิรูประบอบราชการ”	35

รูปที่ 3.7 งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน”	36
รูปที่ 3.8 งานสัมมนาจับตาเศรษฐกิจไทย 2562: รวยกระจุก จนกระจาย	36
รูปที่ 3.9 Joseph Stiglitz กับความเหลื่อมล้ำที่เราเลือกได้	37
รูปที่ 3.10 เฝซิงหน่า-วิพากษ์: Arturo Escobar กับแนวคิดหลังการพัฒนา	37
รูปที่ 3.11 MIT Poverty Lab กับกุญแจพิเศษของการพัฒนา	37
รูปที่ 3.12 ค้นหาความหมายของชีวิตที่ดีกับ Amartya Sen	38
รูปที่ 3.13 สัมมนา ทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์นิพนธ์ของ David Mosse	38
รูปที่ 3.14 ซีรียัสัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติกระบวนการยุติธรรม”	38
รูปที่ 3.15 ซีรียัสัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติคมนาคม”	39
รูปที่ 3.16 ซีรียัสัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติผังเมือง”	39
รูปที่ 3.17 ซีรียัสัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติสาธารณสุข”	39
รูปที่ 3.18 ซีรียัสัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติเพศสภาพ”	40
รูปที่ 3.19 สัมมนา “70 ปี รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ มองไปข้างหน้าเศรษฐกิจการเมืองไทย”	40

บทที่ 1

บทนำ

โครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (Center for Research on Inequality and Social Policy: CRISP) เป็นโครงการที่เป็นความร่วมมือระหว่าง สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัยและคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อจัดตั้งศูนย์วิจัย เพื่อเป็นศูนย์ความเป็นเลิศด้านเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความเคลื่อนไหวทางวิชาการ นโยบายและมาตรการ รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมในสามแง่มุมหลัก อันประกอบไปด้วย (1) ที่มาของปัญหา (2) สภาพและผลกระทบของปัญหา และ (3) แนวนโยบายแก้ไขปัญหา

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมต้องการเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งในประเทศไทยและระหว่างประเทศ ทำการพัฒนาเครือข่ายทางวิชาการของนักวิจัยทั้งด้านเศรษฐศาสตร์และศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งทำการเชื่อมโยงกับหน่วยงานการกำหนดนโยบาย กลุ่มภาคธุรกิจ กลุ่มประชาสังคม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารเพื่อให้เกิดการสร้างข้อเสนอแนะทางนโยบายที่เหมาะสมกับประเทศไทย และการนำผลงานวิจัยไปใช้ในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ศูนย์วิจัยฯ ยังจะได้ประสานกับทางคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอื่นๆ ในการสนับสนุนการเรียนการสอน การให้การปรึกษาวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์แก่นักศึกษา อันนำไปสู่การสร้างนักวิจัยในอนาคต

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อก้าวข้ามกับดักของประเทศรายได้ปานกลางพร้อมไปกับการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น ถือเป็นแนวทางการพัฒนาของรัฐบาลปัจจุบันภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดย ที่การสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมแก่ ประชาชนทั่วไปนั้นถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ ยิ่งในการลดทอนปัญหาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่าง ชนชั้นและชาติพันธุ์ที่มีอยู่หลากหลายในยุคเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์เช่นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยพื้นฐานและ เชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางเศรษฐกิจที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจยุคใหม่ที่ต้องแข่งขันกันโดยใช้ ทักษะความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการบริหารจัดการให้เกิดระบบการกระจาย รายได้ที่เป็นธรรมและเหมาะสมสำหรับประชาชนทั่วไป ในกรณีประเทศไทย นั้นงานวิจัยเช่นนี้ถือว่ายังมีจำนวนอยู่ ค่อนข้างน้อย รวมทั้งการนำเอาแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง อีกทั้ง องค์ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น ก็ยังคงอยู่ในระดับแนวคิดหรือเฟื่องจะเริ่มต้นดำเนินการในระยะแรกเป็นส่วนใหญ่ เช่น แนวคิดเรื่องระบบภาษีมรดกและภาษีการถือครองที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เป็นต้น

ดังนั้น การตั้งโจทย์วิจัยเชิงบูรณาการที่มีการพิจารณาปัญหาที่รอบด้าน และมีการใช้ความรู้จากหลากหลายสาขา ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม กฎหมาย และอื่นๆ จะทำให้สามารถลดข้อผิดพลาดของ นโยบายแบบแยกส่วนได้ ยกตัวอย่างเช่น “ทางเลือกเชิงนโยบายแบบบูรณาการ” จะคำนึงถึงผลกระทบทางลบใน ระยะยาวของโครงการลงทุนขนาดใหญ่ที่เน้นสิ่งก่อสร้างถาวรหรือมีการเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบ ถาวรที่มากจนเกินไป (ซึ่งล้วนเป็นการลงทุนแบบที่ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้อีกในภายหลัง: irreversible investment) ทำให้รัฐต้องมีการเตรียมมาตรการป้องกันปัญหาเรื่องการขยายตัวของเมืองที่เกิดจากผลของการเก็งกำไรที่มีมากเกินไปจนเกินไป เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบเชิงลบที่จะตามมาเป็นลูกโซ่ในภายหลัง เช่น ปัญหาเรื่อง พื้นที่เกษตรกรรมที่ถูกทำให้เหลือน้อยลงเกินไปในระยะยาว ปัญหาเรื่องผลกระทบทางด้านราคาและปริมาณ วัตถุดิบที่จะใช้ป้อนให้กับอุตสาหกรรมอาหารแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า และปัญหาเรื่องผลกระทบที่จะมีต่อช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่มากขึ้นระหว่างเมืองและชนบท เป็นต้น

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม จะสามารถใช้ประโยชน์ในช่วงเริ่มต้นจากความพร้อมของบุคลากรจากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ประกอบไปด้วยนักวิชาการรุ่นใหม่จำนวนมากที่มีความสามารถและกำลังต้องการพัฒนาความรู้ใหม่ บุคลากรเหล่านี้จะสามารถทำหน้าที่เป็นแกนกลางให้กับศูนย์ และช่วยประสานงานกับนักวิชาการจากสถาบันอื่นๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศต่อไปในการผลิตงานวิจัย และเผยแพร่ความรู้ต่อไป

การเกิดขึ้นของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ยังจะช่วยเสริมประสิทธิภาพในการเผยแพร่ ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองทั้งในและระหว่างประเทศเพื่อไปสู่สาธารณะ และมีความสามารถในการต่อยอดความรู้ไปเป็นนโยบายในระดับประเทศและระหว่างประเทศ เนื่องจากศูนย์จะ เข้ามาช่วยทำหน้าที่สนับสนุนในการประสานงานกับสื่อสาธารณะและหน่วยงานภาครัฐ และนอกเหนือจากการ ประสานงานกับสื่อและผู้กำหนดนโยบายแล้ว ศูนย์ยังจะทำหน้าที่ประสานงานกับสถาบันวิชาการอื่นๆทั้งในและ นอกประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้ ด้วยหวังว่าท้ายที่สุดแล้วการทำหน้าที่ทั้งหมดของศูนย์ จะช่วย สืบสานการพัฒนาความรู้ที่เป็นจุดแข็งของวงวิชาการไทยต่อไป และช่วยให้ความรู้ที่ถูกผลิตอย่างต่อเนื่องจากอดีตสู่ ปัจจุบันและในอนาคตกลายเป็นคลังความรู้ที่สำคัญให้กับชนรุ่นหลังของประเทศไทย

นอกจากนี้ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมยังจะประสานงานกับคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการจัดการเรียนการสอน ประสานงานกับทางสกว. ในการสนับสนุนทุนการเขียนวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ โดยคณะเศรษฐศาสตร์ได้การสนับสนุนทุนและให้คำปรึกษา และ สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัยให้การสนับสนุนทุนวิจัยที่เกี่ยวข้องแก่นักวิจัย/อาจารย์เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและ การทำวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ดังกล่าว เพื่อการผลิตบัณฑิต ที่จะเป็นบุคลากรแก่ ภาครัฐ

ภาคเอกชน องค์กรประชาสังคม และภาควิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมและเป็นธรรมมากขึ้นในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

- เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ทั้งที่เกิดจากโครงสร้างด้านการเมืองและเศรษฐกิจและปัจจัยเชิงสถาบันในด้านต่างๆ
- เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงในสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย โดยจะมีการจัดทำ Inequality Policy Report รวมทั้งติดตามสถานการณ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องถึงปัญหาการกระจุกตัวของการถือครองที่ดินและทุนในประเทศเพื่อนำเสนอการวิเคราะห์สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย รวมไปถึงวิเคราะห์ผลจากนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- สร้างองค์ความรู้เรื่องนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ตัวอย่างเช่น การใช้เครื่องมือทางการคลังและการใช้จ่ายของรัฐในด้านสวัสดิการการลดหรือบรรเทาปัญหาความเหลื่อมล้ำ เผยแพร่องค์ความรู้ ผ่านการผลิตผลงานวิชาการเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ และการจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำและผลการศึกษาต่อสาธารณะ

1.3 ขอบเขตการดำเนินงานของศูนย์

1.3.1 สร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ผ่านการผลิตงานวิจัยใน 3 กรอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านสาเหตุของปัญหาความเหลื่อมล้ำ ผ่านงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์สถาบันและเศรษฐศาสตร์สถาบันและการเมือง รวมไปถึงงานวิจัยในลักษณะสหสาขาวิชา (multidisciplinary) เพื่อเข้าใจถึงโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังและปัจจัยที่ผลักดันความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย 2) ลักษณะและสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยติดตามความคืบหน้าของสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผ่านแนวทางเช่นการใช้ข้อมูลสถิติและการใช้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ 3) ความรู้เชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ผ่านงานวิจัยถึงทางเลือกนโยบายที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย รวมไปถึงการศึกษาสภาพปัญหาของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน เช่น นโยบายด้านการศึกษาและสาธารณสุข โดยงานวิจัยในทั้งสามกรอบหลักจะยังประกอบไปด้วยตัวอย่างผลงานวิจัยในลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.3.1.a การจัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยและนโยบายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องในประเด็นต่อไปนี้ (ก) ด้านเศรษฐกิจ: นำเสนอรายงานดัชนีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของไทย และติดตามวิเคราะห์สถานการณ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องถึงปัญหาการกระจุกตัวของการถือครองที่ดินและทุนในประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและแนวโน้มในอนาคต (ข) ด้านสังคม: นำเสนอรายงาน ตัวชี้วัดความเป็นธรรมในสังคมที่มีการศึกษาอยู่แล้วโดยคณะนักวิจัยของคณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.3.1.b การประยุกต์ใช้ผลงานทางวิชาการเรื่องพลวัตความเหลื่อมล้ำกับปัจจัยเชิงสถาบัน และเครื่องมือคือแบบจำลองดุลยภาพทั่วไป (GTAP) และแบบจำลอง Micro-simulation ที่พัฒนาขึ้นโดยคณะวิจัย ในโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงในแต่ละพื้นที่ให้มากขึ้นต่อไป

1.3.1.c การศึกษาวิจัยนโยบายการคลังและนโยบายสวัสดิการ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการดำเนินการทางเศรษฐกิจในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ใหม่ (redistribution) การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในมิติต่างๆ อาทิ โอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ในประเทศ สวัสดิการสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยทางด้านนโยบายการคลังและนโยบายสวัสดิการในเชิงลึก เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศที่เป็นธรรมและยั่งยืน โจทย์การวิจัยของด้านเศรษฐศาสตร์การคลังและนโยบายสวัสดิการที่จะนำไปสู่ข้อเสนอทางนโยบายเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและยั่งยืน ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เช่น ระบบภาษีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมในมิติต่างๆ การจัดสรรงบประมาณภาครัฐ เพื่อเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและยั่งยืน ระบบงบประมาณที่มีความโปร่งใสและมีเสถียรภาพทางการคลัง ระบบสวัสดิการสังคมและโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม เพื่อรองรับสังคมสูงอายุและประเทศไทย 4.0 การปฏิรูปการศึกษา สาธารณสุข เพื่อความเป็นธรรมและยั่งยืน การกระจายอำนาจทางการคลังไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน เป็นต้น

1.3.1.d ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการผลิตและเสนอทางเลือกเชิงนโยบายที่รอบด้าน ที่ได้มาจากการผลิตผลงานวิจัยใหม่ๆ ที่มีคุณภาพ

1.3.2 สนับสนุนการเรียนการสอนด้วยการเปิดการสอนวิชาที่เป็นผลจากองค์ความรู้ของศูนย์ และช่วยในการผลิตบัณฑิตของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้กับสังคม ผ่านการให้ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์และการเป็นที่ปรึกษาและคณะกรรมการวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

1.3.3 ส่งเสริมการสื่อสารองค์ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ความเหลื่อมล้ำที่ถูกสร้างขึ้นไปสู่สาธารณะชน เพื่อตอบปัญหาในประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากในสังคมไทยหลากหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนชนบทและแรงงาน การพัฒนาระบบประชาธิปไตย

1.3.4 ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดตั้งเครือข่ายนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ ในภูมิภาคเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และจัดทำฐานข้อมูลตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำ และปัญหาในระดับพื้นที่ของแต่ละภูมิภาค เพื่อนำมาใช้ศึกษาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทยต่อไป

1.3.5 จัดงานสัมมนาวิชาการทั้งโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจากความร่วมมือกับสถาบันทางวิชาการที่หลากหลาย และ สกว. ในหัวข้อต่างๆ เช่นเรื่อง “Inclusive Growth กับทางเลือกเชิงนโยบายแบบบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางและปัญหาความเหลื่อมล้ำ” เป็นต้น

1.3.6 พัฒนากลไกเชื่อมประสาน ภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการนำเอาผลงานไปสู่การใช้งานในเชิงปฏิบัติ

การพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม จะมีระยะเวลาดำเนินการ 3 ปี

ปีที่ 1 จัดตั้งศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม เพื่อผลิตงานวิจัยที่ช่วยในการเข้าใจถึงสาเหตุ สภาพปัญหา และทางออกของปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ติดตามความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าด้านวิชาการเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในประเทศไทยและในระดับสากล รวมทั้งติดตามวิเคราะห์นโยบายและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการกระจายรายได้และการสร้างเสริมสวัสดิการ รวมทั้งการสนับสนุนการเผยแพร่องค์ความรู้เชิงนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ

ปีที่ 2 ดำเนินการกิจกรรมเช่นเดียวกันในปีแรก และเริ่มสนับสนุนการเรียนการสอนและการผลิตบัณฑิตของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดสัมมนาประชุมวิชาการในระดับประเทศ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในรูปแบบของการประชุมวิชาการต่างๆ ในระดับประเทศ รวมทั้งการพัฒนา กลไกเชื่อมประสาน ภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ

ปีที่ 3 ดำเนินการกิจกรรมเช่นเดียวกันในสองปีแรก และเริ่มสร้างเครือข่ายวิชาการ การแลกเปลี่ยนทางวิชาการไปสู่ระดับภูมิภาคและสร้างเครือข่ายทางวิชาการกับหน่วยงานวิจัยและองค์กรระหว่างประเทศ

1.4 กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก/กิจกรรมรอง	ช่วง ระยะเวลา ดำเนินการ
1. จัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์ สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยและพิจารณา โครงการวิจัยเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง	1.1 ติดตามและวิเคราะห์ความก้าวหน้าทางวิชาการ รวมทั้งนโยบายการคลัง รวมทั้งการติดตามวิเคราะห์สถานการณ์ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องถึงปัญหาการกระจุกตัวของ การถือครองที่ดินและทุนในประเทศ เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ 1.2 การจัดการประชุมพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงนโยบายการคลัง และนโยบายสวัสดิการสำหรับอาจารย์ภายในและภายนอก 1.3 การประชุมพิจารณาร่างข้อเสนอโครงการวิจัย	เดือนที่ 3 - 11 เดือนที่ 1 เดือนที่ 2

2. เพื่อศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้เรื่องปัญหาความเหลื่อมล้ำ และเครื่องมือทางการคลัง เช่นภาษีและการใช้จ่ายของรัฐในรูปแบบต่างๆ ที่มีผลต่อการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ	2.1 ติดตามความคืบหน้าของโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัยเพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่างๆที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ เช่น การเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตของประเทศทั้งจากการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีใหม่ๆ หรือจากบทบาทของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จำนวน 5 โครงการ	เดือนที่ 3 - 11
3. เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านการผลิตผลงานทางวิชาการเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ และการจัดแถวข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำและผลการศึกษาต่อสาธารณะ	3.1 จัดทำ web site เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสารและนำเสนอผลงานของนักวิจัยในเครือข่ายของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และนำเสนอผลงานวิจัย 3.2 จัดทำรายงานประจำปีในรูปแบบของ Inequality report รวมทั้งการติดตามสถานการณ์และข้อมูลที่สะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศ	เดือนที่ 1 - 3 เดือนที่ 4 - 11

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงเวลา (แบ่งเป็นราย 6 เดือน)

เดือนที่	กิจกรรม (activities)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
6 เดือนแรก	1. ติดตามการเคลื่อนไหวและวิเคราะห์ความก้าวหน้าทางวิชาการ รวมทั้งนโยบายการคลังเพื่อแก้ปัญหาการกระจายรายได้ 1.1 จัดการประชุมพัฒนาโจทย์วิจัยสำหรับอาจารย์ภายในและ/หรือภายนอก 1.2 การประชุมพิจารณาร่างข้อเสนอโครงการวิจัย 2. รวบรวมแนวคิดและมาตรการทางด้านภาษีต่างๆที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตของประเทศตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	1.1 ข้อเสนอเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อจำกัดและอุปสรรคนโยบายลดปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ผ่านมา 1.2 ข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อยื่นขอทุนต่อ สกว. 2. ผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของร่างรายงาน Inequality Policy Brief

	2.1 ร่วมกับ สกว. พิจารณาให้ทุนสนับสนุนโครงการวิจัยด้านนโยบายแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ 5 โครงการ โดยยื่นข้อเสนอต่อ สกว.	2.1 ร่วมกับ สกว. อนุมัติข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อเสนอ สกว. จำนวน 5 โครงการ 2.2 ร่วมกับ สกว. จัดประชุมรายงานผลความก้าวหน้าการศึกษาวิจัยจำนวน 5 โครงการ
6 เดือน หลัง	1. รวบรวมมาตรการทางด้านต่างๆที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมา 1.1 ร่วมกับ สกว. จัดการประชุมเสนอผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนไปจำนวน 5 โครงการ 2. การเผยแพร่องค์ความรู้ ผ่านการผลิตผลงานวิชาการเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ และการจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำและผลการศึกษาต่อสาธารณะ 2.1 ร่วมจัดเสวนาภาคนโยบายด้านความเหลื่อมล้ำกับหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนโยบาย 2.2 แถลงข่าวนำเสนอ Inequality report ประจำปีที่ 1	1. จัดสัมมนาเผยแพร่ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำ 1.1 ร่างข้อเสนอเชิงนโยบายเบื้องต้นจากเวทีสัมมนากับภาคนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยที่ต่อเนื่องต่อไป 1.2 รายงานประจำปีเรื่อง Inequality report ปีที่ 1

บทที่ 2

สรุปความก้าวหน้าของโครงการ 6 เดือนแรก

โครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้ดำเนินการเรื่องต่างๆ ในช่วงหกเดือนแรกที่ผ่านมาแล้วดังต่อไปนี้

2.1 การจัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย และพิจารณาโครงการวิจัยเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องและติดตามความคืบหน้าขอโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับการปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ

2.1.1 การจัดประชุมนักวิจัยที่สนใจปัญหาความเหลื่อมล้ำเพื่อพิจารณาเตรียมการจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) ได้ดำเนินการจัดประชุมนักวิจัยที่สนใจปัญหาความเหลื่อมล้ำเพื่อพิจารณาเตรียมการจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัยมาแล้วหลายครั้งในช่วงที่ผ่านมา ดังนี้

1) การประชุมครั้งที่ 1

จัดในวันที่ 30 พฤษภาคม 2561 ณ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยมีบุคลากรและนักวิจัยประจำศูนย์ความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมเข้าร่วมจำนวน 13 ท่าน เพื่อหารือเรื่องหัวข้อโครงการวิจัยของนักวิจัยแต่ละท่าน และการบริหารงานและแผนการดำเนินงานภายในศูนย์วิจัยฯ ในปีแรกของโครงการ ซึ่งรวมถึงการกำหนดจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์งานของศูนย์วิจัยฯ กิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิจัยทั้งภายในและนอกศูนย์วิจัยฯ และสื่อการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ (ดูภาคผนวก 1)

2) การประชุมครั้งที่ 2

จัดในวันที่ 24 กรกฎาคม 2561 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน ทั้งหมด 3 วาระ อันประกอบไปด้วย (1) สรุปข้อเสนอจาก สกว. และจากการประชุมกรรมการที่ปรึกษาศูนย์วิจัยและปรึกษาแนวทางการตอบสนอง (2) สรุปความก้าวหน้าเรื่องการพัฒนาโครงการวิจัยของนักวิจัยของศูนย์วิจัยฯ (3) ระดมความเห็นเรื่องการวางแผนทางด้านการวิจัยและกิจกรรมของศูนย์ (4) นักวิจัย ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ แลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลแผนที่ดาวเทียมและความเป็นไปได้ในการใช้ประโยชน์ (ดูภาคผนวก 2)

2.1.2 การจัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการย่อยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิครั้งที่ 1

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้จัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิไปแล้วจำนวน 1 โครงการเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2561 คือ โครงการแนวโน้มความเหลื่อมล้ำและการกินดีอยู่ดีของครัวเรือนในไทย (Trend on Thailand Inequality and Well-Being) ผู้เสนอคือ ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ โดยได้รับเกียรติจาก คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสามท่านคือ ศ.ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ ผศ.ดร.ธานี ชัยวัฒน์ และ นางจินนาค์กูร โรจนนันต์ (ผู้แทน นางชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะโครงการวิจัยดังกล่าว (ดูภาคผนวก 3) โดยขณะนี้อยู่ระหว่างการปรับปรุงเพิ่มเติมตามข้อเสนอตามคำแนะนำของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคาดว่าจะเสร็จในเร็ว ๆ นี้ ซึ่งโครงการวิจัยนี้ก็จะเป็นการศึกษาเพื่อใช้ในการจัดทำ Inequality Report ของทางศูนย์ CRISP ต่อไปด้วย นอกจากนี้ ยังมีอีกสองข้อเสนอโครงการที่พร้อมจะนัดผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาได้ในเร็ว ๆ นี้ คือ โครงการของ ผศ.ดร. ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ ซึ่งได้เสนอข้อเสนอโครงการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ (ซึ่งจะได้ใช้ในการจัดทำ Inequality Report เช่นกัน) และ ผศ.ดร. ดวงมณี เลาวกุล และคณะ ในหัวข้อเรื่องภาษีที่ดิน ซึ่งจะเป็นโครงการในลักษณะแบบโครงการ Quick-win นอกจากนี้ ก็ยังมีข้อเสนอโครงการวิจัยอีกจำนวนหนึ่งคือ ประมาณ 6-7 โครงการวิจัยซึ่งอยู่ในระหว่างการจัดทำให้สมบูรณ์ในเร็ว ๆ นี้

2.2 การจัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

2.2.1 การดำเนินการจัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสารและนำเสนอผลงานของนักวิจัยในเครือข่ายของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมและนำเสนอผลงานวิจัย

ทางศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้ประสานงานติดต่อผู้จัดทำเว็บไซต์ให้กับศูนย์วิจัยฯ แล้ว โดยเบื้องต้นเว็บไซต์ของศูนย์วิจัยฯ จะเป็นช่องทางที่ทั้งนักวิจัยและบุคคลทั่วไปสามารถติดตามข่าวสาร กิจกรรม งานวิจัย บทความวิชาการ และ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของศูนย์วิจัย ขณะนี้อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลผลงานของนักวิจัยเพื่อนำเสนอในเว็บไซต์

2.2.2 การจัดทำ Facebook ของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

ศูนย์วิจัยฯ ได้จัดทำ Facebook ของศูนย์ CRISP ซึ่งใช้ชื่อว่า Center For Research On Inequality and Social Policy - CRISP (<https://www.facebook.com/CRISP.Thammasat>) เพื่อเผยแพร่ผลงาน ซึ่งแล้วเสร็จและเผยแพร่สู่สาธารณะตั้งแต่วันที่ 3 ตุลาคม 2561 โดยเนื้อหาที่เผยแพร่ลงบน Facebook ของศูนย์ ประกอบไปด้วย สรุปกิจกรรมที่ศูนย์ได้จัดมาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและงานสัมมนาที่ศูนย์วิจัยมีกำหนดจัดหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัด และสรุปข่าว บทความ หรือสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.2.3 การจัดทำจุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ

ขณะนี้ศูนย์วิจัยฯ ได้เริ่มรวบรวมประเด็นข้อมูลในการจัดทำจุลสารไปแล้วโดยภายในจุลสารประกอบไปด้วยองค์ประกอบดังนี้ 1) บทนำและความเป็นมาของศูนย์วิจัยฯ 2) บทบรรณาธิการ 3) บทความแนวสารคดีเกี่ยวกับประเด็นความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม 4) สรุปข่าวสารและกิจกรรมของศูนย์วิจัยฯ ตั้งแต่เริ่มโครงการ 5) บทความแก่นสาระความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ซึ่งคาดว่าจะพิมพ์รูปเล่มและเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์ และ Facebook ของศูนย์วิจัยฯ ภายในปลายเดือนธันวาคม 2561

2.3 จัดประชุมวิชาการเพื่อให้บริการสังคมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับศูนย์วิจัยอื่น ๆ และ สถาบัน Think Tank ทั้งในและต่างประเทศ

หน้าที่สำคัญของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม นอกจากการผลิตผลงานวิจัยออกมาเป็นโครงการต่าง ๆ แล้วตามโจทย์วิจัยที่มีความสำคัญแล้ว ศูนย์ยังมีอีกบทบาทหน้าที่หนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือ การช่วยทำหน้าที่แทน สกว. ตอบโจทย์ในเชิงวิชาการและให้ความเห็นให้กับสังคมเมื่อสังคมมีคำถามเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นคำถามที่ว่า ประเทศไทยเหลื่อมล้ำที่สุดในโลกหรือไม่ เพราะอะไร หรือ การเกิดเหตุการณ์จลาจลในประเทศบางประเทศนั้นมีสาเหตุเกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือไม่เพราะอะไร ซึ่งศูนย์วิจัยฯ จะต้องมีความพร้อมและศักยภาพที่จะตอบคำถามเหล่านี้ของสังคมได้อย่างทันท่วงที ซึ่งจำเป็นที่ศูนย์จะมีการจัดกิจกรรมสัมมนาวิชาการในหัวข้อที่มีความหลากหลายและอย่างต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กับนักวิชาการอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา และผู้ที่มีส่วนในการกำหนดทิศทางของนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ของปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วย ดังนั้น นอกจากการตั้งโจทย์วิจัยที่ศูนย์ CRISP กำลังพัฒนากับนักวิจัยของศูนย์ CRISP สำหรับการเสนอเป็นโครงการวิจัยต่าง ๆ ของปีนี้แล้ว ในส่วนของการสัมมนาวิชาการก็จะให้ประโยชน์ที่สำคัญในแง่ของการสะสมองค์ความรู้จากการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม เพื่อที่เราจะสามารถเก็บเกี่ยวความรู้เพื่อมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของ สกว. ในการออกมาให้บริการความรู้วิชาการที่ครอบคลุมขอบเขตที่กว้างไกล ทันสมัย และมีหลากหลายมิติดังกล่าวแล้วข้างต้นให้แก่สังคม โดยผ่านกิจกรรมการสัมมนาเชิงวิชาการต่าง ๆ ที่ผ่านมามีก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมดังนี้

2.3.1 งานเสวนาในหัวข้อ “หนึ่งความยินดีในร้อยความเศร้า: พิศาระห์ความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทย”

เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2561 เวลา 13.30 น. - 16.30 น. ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดงานสัมมนา เรื่อง หนึ่งความยินดีในร้อยความเศร้า

ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ การจัดงานสัมมนาครั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากรคือ ดร.ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ จากธนาคารโลกสำนักงานประเทศไทย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ดร.ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค จากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้เข้าร่วมงานมีทั้งจากสถาบันศึกษา ตัวแทนสื่อ และบุคคลทั่วไปที่สนใจประเด็นความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย โดยสรุปสาระสำคัญได้ว่า ความมั่งคั่งของครัวเรือน และ ปัจจัย long-term factor ต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงดูเอาใจใส่ของพ่อแม่และการได้เรียนพิเศษเสริมความรู้ มีผลต่ออัตราการสมัครเข้าเรียนต่อในระดับ post-secondary และในปัจจุบันทำให้รัฐบาลสนับสนุนปัจจัยที่ช่วยลด liquidity constraint อย่างเต็มที่ก็สามารถเพิ่มอัตราการเข้าเรียนต่อ post-secondary ได้มากที่สุดไม่เกิน 6% นอกจากนี้จำนวนโรงเรียนขนาดเล็กที่เพิ่มมากขึ้นที่สวนทางกับอัตราการเกิด ตอกย้ำปัญหาทางการศึกษาที่มีความท้าทายมากขึ้นเรื่อย ๆ

การศึกษาระดับอุดมศึกษามีส่วนช่วยผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำทางรายได้และการศึกษา ระบบการรับเข้าที่ผ่านมาและปัจจุบันที่ให้น้ำหนักกับผลการสอบไม่ได้ส่งเสริมให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลดลง ซึ่งปัจจุบันระบบ TCAS ไม่ได้ช่วยลดความเหลื่อมล้ำเนื่องจากต้นทุนในการสอบที่ลดลงเกิดขึ้นกับทั้งนักเรียนจากครัวเรือนในกลุ่มรายได้สูงและรายได้ต่ำ นอกจากนี้ความสามารถในการเรียนในระดับอุดมศึกษา เช่น ค่าเล่าเรียน และค่าใช้จ่ายต่างๆยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

อีกหนึ่งปัญหาที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำและคุณภาพการศึกษาคือผลคะแนนสอบ PISA ในขณะที่โดยรวมความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสลดลงเนื่องจากนโยบายเรียนฟรี 15 ปี ความเหลื่อมล้ำในระดับอุดมศึกษาก็ยังคงอยู่ นอกจากนี้ ฐานะทางเศรษฐกิจมีผลต่อความสำเร็จในการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา และพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง นั่นคือ แม้ว่านักเรียนที่ได้คะแนน PISA สูงสุดของไทยรวมทั้งยังเป็นนักเรียนที่เติบโตในครอบครัวรายได้สูง คะแนนนี้ก็ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าคะแนนของนักเรียนที่มีรายได้ต่ำสุดในประเทศเวียดนาม

ทั้งนี้วิทยากรแต่ละท่านมีข้อเสนอในการแก้ปัญหา ดังนี้ 1) รัฐบาลควรปฏิรูปการศึกษาให้มีกลไกที่ผู้ปกครองสามารถแสดงออกเพื่อให้โรงเรียนและครูรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้น พร้อมกับจัดสรรครูให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก 2) ภาครัฐควรมุ่งแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัย

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงปัญหาที่แท้จริงในเชิงคุณภาพของการศึกษาเพื่อจะได้นำไปสู่การแก้ไขที่ตรงจุดต่อไป

2.3.2 เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 2 Humanizing Digital Transformation (2): Globalization, Technology, and Inequality

เมื่อ วันที่ 2 มิถุนายน 2561 เวลา 13.00 น. - 17.00 น. ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พูดคุยในแง่มุมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง โลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และความเหลื่อมล้ำ (Globalization, Technology, and Inequality) โดยจะมุ่งประเด็นไปที่การ วิเคราะห์นัยยะต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากการพัฒนาทางเทคโนโลยี และการขยายบทบาทของบริษัททั้งไทยและต่างชาติที่ใช้โอกาสจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงกระบวนการโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้ยังจะพูดคุยถึงแนวทางในการรับมือกับการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะการปรับปรุงระบบภาษีของประเทศ

เวทีระดมสมองครั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากร คือ ผศ.ดร.พรเทพ เบญญาอภิกุล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณ ไกลก้อง ไชยการ ผู้ปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาสังคม สถาบันเทคโนโลยีเพื่อสังคม ดร.กมล เกียรติเรืองภมรา รองอธิการบดีฝ่ายสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และ ดร.ปณณ อนันตภิบุตร ผู้อำนวยการส่วนนโยบายภาษีสรรพากร สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง โดยมี ดร. ธร ปิตติล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็น ผู้ดำเนินการ ร่วมเสวนาในหัวข้อ “Humanizing Digital Transformation: Globalisation, Technology, and Inequality”

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงปัญหาที่แท้จริงของเทคโนโลยี และเป็นโอกาสของศูนย์ CRISP ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการวิจัยในระยะยาวกับ TDRI ต่อไป

2.3.3 กิจกรรม "โครงการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ของ สกว."

ในวันที่ 22 สิงหาคม 2561 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้จัดกิจกรรม "โครงการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ของ สกว." เพื่อขอรับทุนวิจัย สกว. และพัฒนาเครือข่ายนักวิจัยต่างสถาบัน

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เป็นโอกาสของศูนย์ CRISP ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการวิจัยในระยะยาวกับนักวิจัยจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ

2.3.4 เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 3 Humanizing Digital Transformation (3): The Future of Freedom of Expression and Challenges for Content Regulation in a Digital Age

เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2561 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดี

อาร์โอ) และโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พูดคุยในแง่มุมมองเกี่ยวกับความท้าทายในการกำกับดูแลเนื้อหาในอินเทอร์เน็ตและผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

เวทีระดมสมองครั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากร คือ ศ.ดร. พึ่งรอง งามสุต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ตัวแทนภาควิชาการ) คุณชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี ที่ปรึกษาศมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ (ตัวแทนภาควิชาชีพสื่อ) คุณอาทิตย์ สุริยวงศ์สกุล ผู้ประสานงานเครือข่ายพลเมืองเน็ต (ตัวแทนภาคประชาสังคม) คุณมานะชัย บุญเอก สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ตัวแทนภาครัฐ) โดยมี วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง นักวิจัยโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นผู้ดำเนินรายการ

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงปัญหาที่แท้จริงของเทคโนโลยี และเป็นโอกาสของศูนย์ CRISP ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการวิจัยในระยะยาวกับ TDRI และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

2.3.5 ชุดสัมมนา ขยับ เขย่า แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย" ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ "Development Economics Reconsidered: from a Gandhian Viewpoint"

เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561 เวลา 13.30 น. - 15.30 น. ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดสัมมนาหัวข้อ "Development Economics Reconsidered: from a Gandhian Viewpoint" โดย Professor Kazuya Ishii, Faculty of Law, Kagawa University, Japan ที่ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงมุมมองของนักคิดที่ตั้งโจทย์ปัญหาที่สำคัญของสังคมไทยในหลากหลายมิติ และเป็นโอกาสของศูนย์ CRISP ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการวิจัยในระยะยาวต่อไป

2.3.6 สัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ: "เมื่อถึงทางแยก ความท้าทายและอนาคตสวัสดิการไทย"

เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 เวลา 10.00 น. - 12.00 น. ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้จัดงานสัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ: "เมื่อถึงทางแยก ความท้าทายและอนาคตสวัสดิการไทย" ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) โดยมีผู้ร่วมเสวนา คือ ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.วิโรจน์ ณ ระนอง จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และ ดร.ธรรพ์ ปิติติล จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงปัญหาสวัสดิการสังคมไทยเป็นโอกาสของศูนย์ CRISP ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการวิจัยในระยะยาวกับนักวิจัยจาก TDRI ต่อไป

2.3.7 เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 4 Humanizing Digital Transformation (4): Globalization, Technology, and Inequality

เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2561 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พูดคุยในแง่มุมเกี่ยวกับการวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายสำคัญที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในการปรับปรุงการบริการภาครัฐของประเทศไทยในด้านต่างๆ ทั้งในด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา รวมไปถึงการสร้างบริการทางการเงินฐานราก ทั้งนี้เพื่อให้บริการเหล่านี้ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่สังคมโดยรวมกำลังต้องถูกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจาก Digital Transformation

เวทีระดมสมองครั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากร คือ ดร.นงา วะสี หัวหน้ากลุ่มงานวิจัย สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย ดร. พรพธาดา ตริรัตน์พิทักษ์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ กลุ่มงาน Data Analytics ธนาคารแห่งประเทศไทย ดร.สุวิทย์ บึงบัว รองผู้อำนวยการ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ คุณสฤณี อาชวานันทกุล ผู้ร่วมก่อตั้ง และกรรมการผู้จัดการ บริษัท ป่าสาละ จำกัด โดยมี ดร.ธรรพ์ ปิติติล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้ดำเนินรายการ

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงปัญหาที่แท้จริงของเทคโนโลยี และเป็นโอกาสของศูนย์ CRISP ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการวิจัยในระยะยาวกับ TDRI และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมต่อไป

2.3.8 ชุดสัมมนา ขยับ เขย่า แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย ครั้งที่ 2 “ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21”

เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2561 เวลา 13.30 น. - 15.30 น. ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดสัมมนาหัวข้อ “ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21” โดย อ.ชล บุนนาค อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ ห้องประชุม 60 ปี 2 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

สัมมนาดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของสัมมนาชุด "ขยับ เขย่า แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย" ร่วมจัดโดย ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานสัมมนาครั้งนี้เอาแนวคิดของ Elinor Ostrom ผู้ชนะรางวัลโนเบลสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ในปี 2009 ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและการจัดการทรัพยากรร่วมโดยชุมชนผู้ใช้ทรัพยากรเอง Ostrom ได้ท้าทายความเชื่อเดิมที่ว่า การจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพนั้น ทำได้โดยตลาดและรัฐเท่านั้น อ.ชล บุนนาค ได้ชี้ให้เห็นถึงภาพรวมของงานของ Ostrom แล้วจึงอธิบายเจาะลงไปถึงข้อเสนอที่สำคัญของเธอที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนผู้ใช้ทรัพยากร และอธิบายขยายความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลัก Design Principles อันเป็นผลลัพธ์จากการสรุปบทเรียนที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของกติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมจากกรณีศึกษาทั่วโลก

แม้ว่าสถานการณ์ของโลกจะเปลี่ยนไปและทำให้ชุมชนตามความเข้าใจทั่วไปของสังคมลดขนาดและ/หรือเปลี่ยนรูปแบบไป แต่ข้อเสนอของ Ostrom ก็ยังประยุกต์ใช้ได้อยู่บ้างหากโจทย์ของการจัดการทรัพยากรนั้นอยู่ในบริบทของการจัดการทรัพยากรร่วม (หรือสินค้าบริการแบบอื่น) โดยผู้ทรัพยากรเอง ในขณะเดียวกัน ความท้าทายอื่น ๆ ในโลกที่ซับซ้อนขึ้นและเชื่อมโยงกับหลายระดับโดยเฉพาะระดับภูมิภาคและระดับโลกอาจทำให้แนวคิดของ Ostrom ไม่สามารถประยุกต์ใช้ได้โดยตรงเนื่องจากข้อเสนอหลักของเธออยู่บนฐานของบริบทระดับชุมชน แต่แนวคิดนี้ก็ได้นักวิชาการในแขนงอื่นนำไปใช้พัฒนาแนวคิดและข้อเสนอทางนโยบายในการจัดการสิ่งแวดล้อมและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อไปด้วย

ประโยชน์ของการสัมมนาวิชาการนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เกี่ยวข้องได้เห็นถึงมุมมองของนักคิดที่ตั้งใจอยู่ปัญหาที่สำคัญของสังคมไทยในหลากหลายมิติ และเป็นโอกาสของศูนย์ CRISP ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการวิจัยในระยะยาวต่อไป

2.4 การจัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ เว็บไซต์

ศูนย์ CRISP ได้ดำเนินงานเรื่องการจัดทำ website และ Facebook เพื่อเตรียมใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ผลงานวิจัย ความคิดเห็นเชิงวิชาการ และผลงานอื่น ๆ ให้สังคมได้รับทราบโดยผ่าน Social media ทั้งสองประเภtdังกล่าว (ดูภาคผนวก 4)

2.5 จัดประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางการวิจัยชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

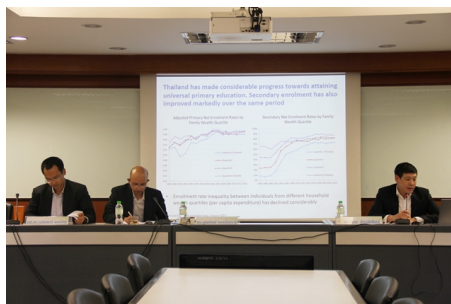
ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) ได้จัดประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางการวิจัยชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2561 เวลา 9.00 น. - 11.00 น. ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ซึ่งท่าน

กรรมการหลายท่านได้เสนอแนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายเรื่องทิศทางการศึกษาวิจัยของศูนย์ CRISP ที่จะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคมและทันเหตุการณ์ ยกตัวอย่างเช่น การให้ความสำคัญการโครงการวิจัยที่มีลักษณะแบบ Quick-Win เป็นต้น (ดูภาคผนวก 5)

รูปที่ 2.1 งานจัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการย่อยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิครั้งที่ 1

รูปที่ 2.2 งานเสวนาในหัวข้อ “หนึ่งความยินดีในร้อยละความเศร้า: พิศาสตร์ความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทย”

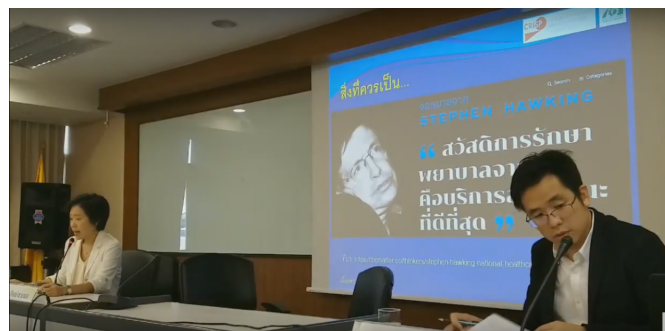
รูป 2.3 กิจกรรม "โครงการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ของ สกว."

รูปที่ 2.4 สัมมนา ขยับ เขย่า แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ "Development Economics Reconsidered: from a Gandhian Viewpoint"

รูปที่ 2.5 สัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ: "เมื่อถึงทางแยกความท้าทายและอนาคตสวัสดิการไทย"

รูปที่ 2.6 ซีรียสัมมนา ขยับ เขย่า แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย ครั้งที่ 2 “ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21”

รูปที่ 2.7 การจัดประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางการวิจัยชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ครั้งที่ 1 ประจำปี 2561

บทที่ 3

สรุปความก้าวหน้าของโครงการ 6 เดือนหลัง

โครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้ดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ในช่วงหกเดือนที่ผ่านมาแล้วดังต่อไปนี้

3.1 การติดตามความคืบหน้า ของโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัยเพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับการปัญหาความ เหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ

3.1.1 การประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษางานวิจัยกับฝ่ายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างเครือข่ายงานวิจัย ทั้งหมด 3 งาน ได้แก่

ในวันที่ 18 ธันวาคม 2561 เวลา 9.00-12.00 น. ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมจัดการประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษางานวิจัยกับฝ่ายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างเครือข่ายงานวิจัย ทั้งหมด 3 งาน ได้แก่

- หัวข้อ “Two Thailand Two Dimensions” ประกอบด้วย 2 ชิ้นงาน 1) ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ นัยเชิงเศรษฐกิจไทย โดย พรชนก เทพขาม 2) ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ครัวเรือนไทย ในมิติด้านอาชีพ โดย ญัฐภัทร์ กิ่งเนตร และ ดวงทิพย์ ศิริกาญจนารักษ์
- หัวข้อ “แรงงานนอกระบบ” ประกอบด้วย 1 ชิ้นงาน 1) แรงงานนอกระบบ เขาคือใคร เป็นอยู่อย่างไร โดย พรราวฟอง จามรจันทร์

3.1.2 การจัดประชุมนักวิจัยภายในศูนย์วิจัยฯ เพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมและการทำข้อเสนอโครงการวิจัย

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้ดำเนินการจัดประชุมนักวิจัยภายในศูนย์เพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมและการทำข้อเสนอของโครงการวิจัยครั้งที่ 3 ในวันที่ 23 มกราคม 2562 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยมีบุคคลกรและนักวิจัยประจำศูนย์วิจัยฯ เข้าร่วมประชุมเพื่อหารือเรื่องหัวข้อโครงการวิจัยซึ่งนักวิจัยแต่ละท่านและการบริการงานและแผนดำเนินงานภายในศูนย์วิจัยฯ ในปีแรกของโครงการ ซึ่งรวมถึงการกำหนดจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์งานของศูนย์วิจัยฯ กิจกรรม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิจัยทั้งภายในและนอกศูนย์วิจัยฯ และสื่อการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

3.1.3 การจัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการย่อยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิครั้งที่ 2

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้จัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิไปแล้วจำนวน 1 โครงการเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2561 โดย ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ นำเสนอโครงการวิจัย ในหัวข้อ ‘การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ’

3.1.4 การจัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการย่อยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิครั้งที่ 3

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้จัดประชุมพิจารณาข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิไปแล้วจำนวน 3 โครงการเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2562 โดยนักวิจัยจากศูนย์วิจัยฯได้เสนอโครงการวิจัยทั้งหมด 4 โครงการ ดังนี้ 1) ‘การต่อสู้ทางเศรษฐกิจการเมืองของคณะราษฎรเพื่อสร้างความเป็นธรรม’ โดย รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย 2) ‘การจัดการเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในประเทศไทย โดย ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล 3) ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพลวัตผู้สูงอายุในประเทศไทย: นัยยะต่อ ประสิทธิภาพของนโยบายผู้สูงอายุ โดย ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ์ 4) การประมาณการส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูงโดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้ โดย อาจารย์ กุศล เลี้ยวสกุล

3.2 การจัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

3.2.1 การดำเนินการจัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสารและการนำเสนอผลงานของนักวิจัยในเครือข่ายของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

ทางศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้ประสานงานกับผู้จัดทำเว็บไซต์ให้กับศูนย์วิจัยฯ แล้ว โดยเบื้องต้นเว็บไซต์ของศูนย์วิจัยฯ จะเป็นช่องทางที่ทั้ง นักวิจัยและบุคคลทั่วไปสามารถติดตามข่าวสาร กิจกรรม งานวิจัย บทความวิชาการ และ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของศูนย์วิจัย ขณะนี้อยู่ระหว่างการออกแบบ โดยผู้จัดทำเว็บไซต์ได้ส่ง Prototype มาให้สมาชิกศูนย์วิจัยฯ เพื่อแก้ไขเพิ่มเติม

3.2.2 การจัดทำจุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ

ศูนย์วิจัยฯได้จัดทำจุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำฉบับเดือนสิงหาคม - ธันวาคม 2561 และเผยแพร่ทาง Facebook ของศูนย์วิจัยฯ โดยภายในจุลสารประกอบไปด้วยองค์ประกอบดังนี้ 1) สารจากผู้อำนวยการ 2) สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม 3) บทความ ‘ทำไมยังสรุปไม่ได้ว่าไทยเหลื่อมล้ำเป็นอันดับ 1’ โดย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา 4) มอง Top 1 เพอร์เซ็นต์ กับเลือดข้น-คนจาง กุศล เลี้ยวสกุล 5) Pay to Win: สูตรสำเร็จเพื่อพิชิตโรงเรียนในฝัน กันตพงษ์ วิสารทวรากล เมื่อเว็บไซต์ของศูนย์วิจัยฯ สามารถใช้ได้อย่างเป็นทางการ ทางศูนย์วิจัยฯจะเผยแพร่ทางช่องทางดังกล่าวเช่นกัน และกำลังอยู่ในขั้นตอน

ของการตีพิมพ์เล่มฉบับเดือนมกราคม – มีนาคม 2562 ประกอบด้วยบทความ 1) สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) 2) บทความ ‘จากจีดีพีถึงจีนิ: ตัวเลขอาจบอกความจริงไม่หมด’ โดย อ. อิสร์กุล อุณหเกตุ และ 3) บทความ ‘นโยบายเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลชุดใหม่และความท้าทาย’ โดย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ได้เผยแพร่ทาง Facebook ของศูนย์วิจัยฯ เป็นที่เรียบร้อย และกำลังอยู่ในขั้นตอนของการตีพิมพ์เล่มฉบับเดือนเมษายน 2562 นับเป็นเล่มพิเศษเพื่อระลึกถึงอาจารย์รังสรรค์ ณะพรพันธ์ ในวาระที่อาจารย์รังสรรค์อายุครบ 72 ปี โดยประกอบด้วยบทความทั้งหมด 3 บทความ ได้แก่ 1) สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม 2) บทความ ‘72 ปี รังสรรค์ ณะพรพันธ์’ โดย อ.ดร.ธร ปีติผล และ 3) บทความ ‘เสวนาเปิดตัวหนังสือ 72 ปี รังสรรค์ ณะพรพันธ์’ โดย กัลป์ กรุรงก์โรจน์ กำลังอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการจัดทำเล่ม และเตรียมที่จะเผยแพร่ต่อไป

3.2.3 การจัดทำ Inequality Policy Brief

ศูนย์วิจัยฯ ได้จัดทำและเผยแพร่รายงาน Inequality Policy Brief ฉบับแรกในหัวข้อ ‘มาตรการ ชี้อปช่วยชาติ’ โดยนักวิจัยของศูนย์ฯ ผศ.ดร.ภาวิน ศิริประภานุกูล ผ่านทาง Facebook ของศูนย์วิจัยฯ รายงานฉบับนี้วิเคราะห์ประสิทธิภาพของมาตรการชื้อช่วยชาติในการกระตุ้นเศรษฐกิจและการลดความเหลื่อมล้ำผ่านการวิเคราะห์กรอบภาษี พร้อมให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำต่อไป เมื่อเว็บไซต์ของศูนย์วิจัยฯ สามารถใช้ได้อย่างเป็นทางการ ทางศูนย์วิจัยฯ จะเผยแพร่ทางช่องทางดังกล่าวเช่นกัน

ฉบับที่สองในหัวข้อ ‘จับทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2562’ โดยนักวิจัยของศูนย์ฯ ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ โดยได้ประมาณการสถานะเศรษฐกิจไทยในปี 2562 และได้ตั้งข้อสังเกตว่า ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตขึ้น แต่คนในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโต และฉบับที่สามในหัวข้อ ‘การออกแบบสวัสดิการสังคมแบบมีส่วนร่วม: ข้อคิดจากประสบการณ์ประเทศรัฐสวัสดิการ’ โดย ศ. ดร. เอื้อมพร พิชัยสนธิ ได้ศึกษาเปรียบเทียบระบบสวัสดิการของประเทศสวีเดนเพื่อถอดบทเรียนแก่ประเทศไทย โดยทั้งสองฉบับนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนดำเนินการ และจะนำมาเผยแพร่ต่อไป

3.3 จัดประชุมวิชาการเพื่อให้บริการสังคมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับศูนย์วิจัยอื่นๆ และ สถาบัน Think Tank ทั้งในและต่างประเทศ

หน้าที่สำคัญของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม นอกจากการผลิตผลงานวิจัยออกมาเป็นโครงการต่าง ๆ แล้วตามโจทย์วิจัยที่มีความสำคัญแล้ว ศูนย์ยังมีอีกบทบาทหน้าที่หนึ่ง ที่สำคัญไม่แพ้กันคือการช่วย ทำหน้าที่แทน สกว. ตอบโจทย์ในเชิง วิชาการและให้ความเห็นให้กับสังคมเมื่อสังคมมีคำถามเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นคำถามที่ว่า ประเทศไทยเหลื่อมล้ำที่สุดในโลกหรือไม่ เพราะอะไร หรือ การเกิดเหตุการณ์จลาจลในประเทศบางประเทศนั้นมีสาเหตุเกี่ยวข้องกับปัญหาความ

เหลื่อมล้ำหรือไม่เพราะ อะไร ซึ่งศูนย์วิจัยฯ จะต้องมีความพร้อมและศักยภาพที่จะตอบคำถามเหล่านี้ของสังคมได้อย่างทันท่วงที ซึ่งจำเป็น ที่ศูนย์จะมีการจัดกิจกรรมสัมมนาวิชาการในหัวข้อที่มีความหลากหลายและอย่างต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ กับนักวิชาการอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา และผู้ที่มีส่วนในการกำหนดทิศทางของนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งโดย ทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ของปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วย ดังนั้นนอกจากการตั้งโจทย์วิจัยที่ศูนย์ CRISP กำลังพัฒนากับนักวิจัยของศูนย์ CRISP สำหรับการเสนอเป็นโครงการวิจัยต่าง ๆ ของปีนี้แล้ว ในส่วนของ การสัมมนาวิชาการก็จะให้ประโยชน์ที่สำคัญ ในแง่ของการสะสมองค์ความรู้จากการแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น ต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม เพื่อที่เราจะสามารถเก็บเกี่ยวความรู้เพื่อมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของ สกว. ในการออกมาให้บริการความรู้ วิชาการที่ครอบคลุมขอบเขตที่กว้างไกล ทันสมัย และมีหลากหลายมิติดังกล่าวแล้วข้างต้นให้แก่สังคม โดยผ่านกิจกรรมการสัมมนาเชิงวิชาการต่างๆ ที่ผ่านมาก็ทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมดังนี้

3.3.1 เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 5 Humanizing Digital Transformation (5): Open Government: Towards Transparent, Participatory and Collaborative Governance

เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2562 วิทยากรซึ่งนำโดย ดร.ศักดิ์ เสกขุนทด ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ดร.เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ ผู้อำนวยการวิจัยด้านการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย คุณ ไกลก้อง ไวทยการ ผู้อำนวยการสถาบันเทคโนโลยีสังคม และคุณปฏิพัทธ์ สุสำเภา กรรมการผู้จัดการ บริษัท โอเพ่นดรีม จำกัด เปิดลงเสวนากับผู้เข้าร่วมในแง่มุมเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง “รัฐบาลเปิด” และการสร้างระบบการอภิบาลที่โปร่งใส ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างรัฐบาลเปิดที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการวิเคราะห์ปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อสร้างการอภิบาลที่ดีที่มีการมีส่วนร่วม และสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ

3.3.2 งานสัมมนา “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่าด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต”

เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) จัดงานสัมมนาในหัวข้อ “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่าด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต (Globalization and Inequality: A Case of Early Modern Siam)” โดย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม งานสัมมนานี้กล่าวถึงกลไกความเชื่อมโยงระหว่างโลกาภิวัตน์ในอดีตตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชการที่ 4 และโยงมาสู่ยุคเศรษฐกิจปัจจุบัน ซึ่งเกิดข้อสรุปว่า ในอดีต ประเทศมหาอำนาจตัดสินใจครอบครองประเทศขนาดเล็กด้วยปัจจัยด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จากนั้นความก้าวหน้าทางการผลิตจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมส่งผลต่อการล้มเลิกระบบบังคับเกณฑ์แรงงาน โครงสร้างเชิงสถาบันในประเทศขนาดเล็กจึงเกิดการเปลี่ยนแปลง เหตุผลที่โลกาภิวัตน์ไม่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในช่วงศตวรรษที่ 17 เนื่องจากการส่งต่อเทคโนโลยีและท่าทีของประเทศมหาอำนาจที่ไม่ได้

ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสถาบันของสยาม ในขณะที่ในศตวรรษที่ 19 โลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อระบบบังคับเกณฑ์แรงงาน การควบคุมที่ดินและปัจจัยการผลิต จึงได้ข้อสรุปว่าการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกทำให้การกระจุกตัวของความเหลื่อมล้ำในประเทศเล็กไม่สามารถดำรงต่อไป ทั้งนี้เทคโนโลยีมีนัยยะต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นอย่างมาก การกระจายทรัพยากรทางเทคโนโลยีและความรู้อย่างเท่าเทียม โดยปราศจากการควบคุมโดยกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จึงเป็นกุญแจหลักในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในอนาคต

3.3.3 งานสัมมนา "ความรู้และความไม่รู้ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: มายาคติและทางออก"

เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2561 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) จัดงานสัมมนาในหัวข้อ “ความรู้และความไม่รู้ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: มายาคติและทางออก” โดยมี ศ.สุริชัย หวันแก้ว, ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา, ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมเป็นวิทยากร ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล เปิดเผยถึงความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สินของประเทศไทยว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาความเหลื่อมล้ำทางด้านการทรัพย์สินของประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่สูงอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการถือครองที่ดินหรือทรัพย์สินทางการเงิน และเสนอแนะว่านโยบายที่จะลดปัญหาความเหลื่อมล้ำได้ นอกจากจะใช้นโยบายทางด้านรายได้แล้ว จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เน้นไปที่การกระจายการถือครองทรัพย์สินให้มีความเป็นธรรมมากขึ้นด้วย จึงจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้ ศ.สุริชัย หวันแก้ว กล่าวถึงประเด็นถกเถียงกรณีปัญหาความเหลื่อมล้ำที่มองคนที่ไม่ประสบความสำเร็จเป็นปัญหาปัจเจก ศ.สุริชัย หวันแก้ว เสนอว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำต้องคำนึงถึงมุมมองเรื่องทางเลือกในชีวิตของคน โครงสร้างสังคม และนโยบายที่มีผลกระทบต่อประชาชนทุกคนด้วย นอกจากนี้ยังเสนอให้ภาควิชาการทำงานร่วมกันให้หนักขึ้นเพื่อทำให้สังคมเห็นภาพปัญหาเชิงโครงสร้างได้ชัดเจน ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา กล่าวถึงประเด็นการเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำด้วยดัชนีต่าง ๆ เช่นค่าสัมประสิทธิ์จีนีและดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) นอกจากนี้ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ยังเสนอแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำด้วยการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การกระจายอำนาจเพื่อสร้างความรู้ที่หลากหลาย และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับกลุ่มเศรษฐกิจฐานราก

3.3.4 ชุดงานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง”

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) ได้ร่วมมือกับคณะรัฐศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดซีรีส์สัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” โดยจัดสัมมนาขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง ภายใต้โจทย์สำคัญ 3 หัวข้อหลัก ได้แก่ การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ, การกระจายอำนาจและปฏิรูปราชการ และการแก้ไขปัญหาคอรัปชัน

โดยได้รับความร่วมมือจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในแวดวงวิชาการและผู้เชี่ยวชาญนอกวงวิชาการร่วมพูดคุยหารือในประเด็นดังกล่าว

3.3.4a งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำ”

สัมมนาในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำ” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 ที่ผ่านมา โดยมีวิทยากรประกอบ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำนโยบายสังคม, จักรชัย โฉมทองดี จากองค์กร Oxfam และ รศ.ดร.นอลน้อย ตรีรัตน์ จากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยทั้ง 3 ท่าน ได้เล่าถึงสถานการณ์ค่าความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่ ค่าความเหลื่อมล้ำทางด้านการรายได้ และทรัพย์สิน ค่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและสาธารณสุข และค่าความเหลื่อมล้ำในระบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา นอกจากนี้ยังได้เสนอถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างยาวนาน คือ อำนาจทางการเมืองและการจัดสรรทรัพยากรที่สัมพันธ์กัน ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างเศรษฐกิจและการผูกขาด ปัญหาเรื่องการขาดแคลนที่ดินทำกินของคนกลุ่มล่าง และการสืบทอดมรดก ที่ขาดกลไกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ฐานะระหว่างรุ่น รวมทั้ง ทั้ง 3 วิทยาภาได้เสนอถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาว่าว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะภาครัฐจะต้องมีมาตรการด้านการรายจ่ายที่มีประสิทธิภาพต่อสวัสดิการสังคม และต้องมีจัดงบประมาณให้กับโรงเรียนลักษณะพิเศษเพื่อความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ด้านประกันสังคมควรหาทางทำให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาควรแก้ไขจุดอ่อนเพื่อจัดการกับการเลี่ยงภาษี และขยายฐานภาษีให้ครอบคลุม ไม่ว่าจะเป็นเงินได้แบบไหนก็ควรให้เสียในอัตราเดียวกันด้วยการเก็บภาษีแบบบูรณาการ เรื่องการกระจายอำนาจก็ถือเป็นเรื่องสำคัญ องค์กรส่วนถิ่นควรเพิ่มทั้งอำนาจทางการเมืองและการคลังเพื่อสะดวกในการดูแลปัญหาของท้องถิ่น รวมทั้งควรมีการรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำด้านที่ดิน

3.3.4b งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การกระจายอำนาจและการ ปฏิรูประบบราชการ”

สัมมนาในหัวข้อ “การกระจายอำนาจและการปฏิรูประบบราชการ” จัดขึ้นเมื่อ 13 ธันวาคม 2561 ที่ผ่านมา วิทยากรประกอบด้วย ผศ.ดร. วสันต์ เหลืองประภัสร์ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ผศ.ดร. อรทัย ก๊กผล จาก สถาบันพระปกเกล้า, รศ.ดร. อภิชาติ สถิตนิรามัย จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และพงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ นายกเทศมนตรีนครยะลา จังหวัดยะลา ได้ร่วมพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาปัจจุบันของประเทศไทย โดยเปรียบกับ “ปิรามิดสามเหลี่ยมที่แตกกระจาย” เนื่องจากประเทศไทยกำลังประสบอยู่ในภาวะติดกับดัก 3 แพร่ง คือ กับดักค่าความเหลื่อมล้ำ กับดักอำนาจนิยม และกับดักรายได้ปานกลาง ในขณะที่ยังขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา เนื่องมาจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ

แบบไร้เอกภาพ ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนนโยบายบังคับใช้กฎหมายแก้ไขปัญหาคอรัปชันทางเศรษฐกิจได้ และมองว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มีส่วนสถาปนาให้เกิดรัฐราชการที่รวมศูนย์ ในขณะที่พลังทางสังคมเติบโตขึ้นมาก ดังนั้น การปฏิรูประบบราชการและการกระจายอำนาจขนาดใหญ่ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดพลังทางสังคมในวงกว้างและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่จนสามารถบังคับให้รัฐต้องรับผิดชอบต่อประชาชนและจำเป็นจำต้องเน้นการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสัมพันธภาพของทั้ง 3 ฝ่ายคือส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ร่วมมือกันหาทางออกในการจัดแบ่งบทบาทและอำนาจหน้าที่ให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน

3.3.4c งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาคอรัปชัน”

ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาคอรัปชัน” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2562 ที่ผ่านมา ร่วมเสวนาโดย บรรยง พงษ์พานิช ประธานกรรมการบริหาร กลุ่มธุรกิจการเงินเกียรตินาคินภัทร, วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ บรรณาธิการที่ปรึกษานิตยสารสารคดี, ผศ.ดร.ธานี ชัยวัฒน์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ผศ.ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยทั้ง 4 ท่าน มีความเห็นร่วมกันว่า ระบบการตรวจสอบเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาคอรัปชัน เนื่องจากว่าที่ผ่านมา อุปสรรคของการแก้ปัญหาคอรัปชันในสังคมไทยคือการขาดวัฒนธรรมการแสดงความรับผิดชอบ (Accountability) ของผู้มีอำนาจ ทำให้กระบวนการบังคับใช้กฎหมายไม่ได้ผล ดังนั้นการแก้คอร์รัปชันได้ดีขึ้น จำเป็นต้องมีระบบที่โปร่งใส สังคมเข้าถึงข้อมูลข้อเท็จจริงได้ง่าย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมตรวจสอบ พร้อมทั้งเสนอให้นำบทเรียนจากต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาคอรัปชันมาปรับใช้ การฉีกกำลังระหว่างภาคประชาชน สื่อ ภาคธุรกิจ และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน เปลี่ยนระบบการเมืองเศรษฐกิจให้โปร่งใสและลดการผูกขาด เนื่องจากการฉีกกำลังระหว่างภาคประชาชน สื่อ ภาคธุรกิจ และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน เปลี่ยนระบบการเมืองเศรษฐกิจให้โปร่งใสและลดการผูกขาด และเห็นคุณค่าของการสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนกับการต่อสู้คอร์รัปชันเป็นเรื่องเดียวกัน

3.3.5 งานสัมมนาจับตาเศรษฐกิจไทย 2562: รวยกระจุก จนกระจาย

เมื่อวันจันทร์ที่ 17 ธันวาคม 2561 ที่ผ่านมา คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้จัดงานสัมมนาพิเศษ ก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3 ร่วมกับ Thammasat Economic Focus ครั้งที่ 15 หัวข้อ “จับตาเศรษฐกิจไทย 2562: รวยกระจุก จนกระจาย?” ร่วมเสวนาโดย ดร.พชรพจน์ นันทรามาศ, คุณกนิษฐ เมืองกระจ่าง, ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ และ อ.ดร.กิตติชัย แซ่ลิ้ ได้กล่าวว่าปัจจัยเสี่ยงในปี 2562 ที่จะต้องจับตามองได้แก่ (1) ผลกระทบของสงครามการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน (2) แนวโน้มการปรับอัตราดอกเบี้ยนโยบายของประเทศพัฒนาแล้ว (3) ความไม่แน่นอนทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา และการเจรจา Brexit ปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกและต่อเนื่องมาจากการ

ส่งออก ของไทย (4) การเลือกตั้งของไทยในเดือนกุมภาพันธ์ 2562 เป็นความเสี่ยงภายในที่กระทบต่อการบริโภคและการลงทุน ของภาคเอกชน (5) การลงทุนภาครัฐไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ซึ่งการลงทุนภาครัฐในปีที่ผ่านมา มีการเบิกจ่ายที่ล่าช้า กว่าแผนค่อนข้างมาก (6) การขยายตัวของหนี้ครัวเรือนที่ค่อนข้างสูงอาจจะส่งผลกระทบต่อใช้จ่ายของภาคเอกชน การปรับตัวขึ้นของเศรษฐกิจที่ผ่านมา เกิดขึ้นจากแรงสนับสนุนของสาขาทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ซึ่งมีการใช้ปัจจัย การผลิตแรงงานและทุนในสัดส่วนที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลกระทบที่เกิดต่อปัจจัยการผลิตย่อมแตกต่างกัน หากพิจารณา โครงสร้างทางเศรษฐกิจ จะพบว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จะก่อให้เกิดประโยชน์กับเจ้าของปัจจัยทุนประมาณสองเท่า ของปัจจัยแรงงาน และถ้าหากพิจารณาด้วยการแบ่งชั้นครัวเรือนตามรายได้จะพบว่า ครัวเรือนกลุ่มที่มีรายได้สูงสุด 10% จะได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า หรือที่มักจะเรียกกันว่า รวย กระจุก จนกระจาย ดังนั้น เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ดังกล่าว รัฐบาลควรมีมาตรการในการกระจายรายได้ ให้กับครัวเรือนที่ยากจน

3.3.6 ซีรีส์สัมมนา “ขยับ-เขยื้อน แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย”

3.3.6a Joseph Stiglitz กับความเหลื่อมล้ำที่เราเลือกได้

สัมมนาครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “Joseph Stiglitz กับความเหลื่อมล้ำที่เราเลือกได้” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2561 นำเสนอโดย คุณสฤณี อาชวานันทกุล นักวิชาการอิสระ นำเสนอถึงแนวคิดและข้อเสนอของ Joseph Stiglitz ต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดย Stiglitz ได้ฉายภาพให้เห็นข้อเท็จจริงที่น่าหดหูเกี่ยวกับเศรษฐกิจอเมริกันบางประการ ดังนี้ การเติบโตของรายได้ในสหรัฐอเมริกาในช่วงไม่นานมานี้ หลัก ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มคนที่รวยที่สุด 1 เปอร์เซ็นต์ของการกระจายรายได้ทั้งหมด อันนำมาสู่ความเหลื่อมล้ำถ่างกว้างขึ้น และความเหลื่อมล้ำปรากฏชัดไม่เฉพาะแต่ในรายได้ แต่รวมไปถึงตัวแปรอื่นที่สะท้อนมาตรฐานการครองชีพ และความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งยิ่งแยกว่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ นอกจากนี้โอกาสการเลื่อนชั้นทางรายได้ต่ำมาก ความคิดที่ว่าอเมริกาคือดินแดนแห่งโอกาสเป็นเพียงมายาคติ และยังพบว่าอเมริกามีความเหลื่อมล้ำมากกว่าประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าทุกประเทศ แต่มีความพยายามในการจัดการกับความเหลื่อมล้ำน้อยกว่า อีกทั้งความเหลื่อมล้ำยังถ่างกว้างเร็วกว่าในประเทศอื่น ๆ Stiglitz เชื่อว่าความเหลื่อมล้ำในระดับที่สูงมาก ๆ จะนำมาสู่ผลเสียต่อการเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และบั่นทอนระบอบประชาธิปไตย จึงนำมาสู่ข้อเสนอว่าเราควรพยายามสร้างโอกาสที่เท่าเทียม ทั้งการเติบโตของเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และจะต้องทำให้การแข่งขันที่เป็นธรรมที่ทำให้สามารถมองเห็นและแบกรับต้นทุนภายนอกได้ นอกจากนี้ Stiglitz ยังเชื่อว่าการเมืองและโครงสร้างเชิงสถาบันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากกลุ่มมหาเศรษฐีสามารถใช้อิทธิพลทางการเมือง เพื่อแสวงหาและรักษาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งตอกย้ำปัญหา

ความเหลื่อมล้ำให้เลวร้ายกว่าเดิม Stiglitz พยายามชี้ให้เห็นว่าการจะเข้าใจว่าการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ จำเป็นต้องเข้าใจพลังทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่สร้างความเหลื่อมล้ำขึ้นมาแต่แรก

3.3.6b เฝิฆูหน้า-วิพากษ์: Arturo Escobar กับแนวคิดหลังการพัฒนา

สัมมนาครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “เฝิฆูหน้า-วิพากษ์: Arturo Escobar กับแนวคิดหลังการพัฒนา” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2561 นำเสนอโดย อ.ดิณณภพ สันสมบุรณ์ทอง อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้นำเสนอถึงแนวคิดของ Pablo Escobar นักมานุษยวิทยาที่นำกระแสท้าทายแนวคิดพัฒนาด้วยการใช้การวิเคราะห์ทางวาทกรรม Escobar มองวาทกรรมโลกที่สามออกจากความหมายเดิมที่ปราศจากการมีความสามารถในการพัฒนาด้วยตนเอง แนวคิดแบบหลังการพัฒนา หรือ Postdevelopment ปฏิเสธการนิยามของการพัฒนาที่ดีและทฤษฎีการพัฒนาเดิมที่ว่าด้วยการยกประเทศโลกตะวันตกเป็นแม่แบบการพัฒนา และชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนองค์ความรู้เดิม โดยนำองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาบูรณาการกับแนวคิดพัฒนา Escobar เชื่อว่าวาทกรรมการพัฒนาคงอยู่ได้จาก (1) การสร้าง ‘ความผิดปกติ’ เช่นการด้อยพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งที่รอคอยการปรับปรุง (2) การทำให้การพัฒนาเป็นเรื่องอาชีพ โดย Escobar เชื่อว่าองค์ความรู้การพัฒนาถูกนำมาใช้ในการผลิตปัญหาที่ต้องมีการศึกษาและแก้ไขของ ‘โลกที่สาม’ (3) การทำให้การพัฒนาเป็นเรื่องเชิงสถาบัน เช่นการสร้างองค์กรพัฒนาระดับประเทศ อันเปลี่ยนการวิพากษ์เชิงทฤษฎีมาเป็นเครื่องมือทางเทคนิค นอกจากนี้ Escobar ได้เสนอให้มีการตั้งคำถามกับองค์ความรู้ศาสตร์ของโลกตะวันตก และท้าทายความคิดการพัฒนาในเชิงวาทกรรมและอุดมการณ์

3.3.6c MIT Poverty Lab กับกฎเฉพาะของการพัฒนา

สัมมนาครั้งที่ 5 ในหัวข้อ “MIT Poverty Lab กับกฎเฉพาะของการพัฒนา” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2561 นำเสนอโดย ผศ.ดร.ชญาณี ชะโนนthy อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้นำเสนอถึง MIT Poverty Lab และเครือข่ายวิจัยที่ได้ทำการศึกษาทางด้านนโยบาย anti-poverty และเล่าถึงการทำความเข้าใจคนจนในมุมมองใหม่ เพื่อการออกแบบนโยบายที่ได้ผล โดยในมุมมองของ J-Pal มองว่า คนจน คือ กลุ่มคนที่มีความจำกัดทั้งการเข้าถึงทั้งข้อมูลและทรัพยากรด้านเงินทุน ดังนั้น การตัดสินใจของคนจนจึงไม่ได้อยู่บนเงื่อนไขเดียวกันกับคนรวยและคนชั้นกลางทั่วไป การให้ความช่วยเหลือคนจนจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดว่าคนจนมักจะขาดการเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ การให้ข้อมูลแก่คนจนจะต้องง่ายแก่การทำความเข้าใจ และน่าเชื่อถือ พร้อมทั้งหากต้องการใช้นโยบายที่ต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมจะต้องทำให้ง่ายและทำได้ทันที นอกจากนี้การช่วยปรับความคาดหวังในชีวิตยังมีส่วนช่วยให้เขาปรับพฤติกรรมและการตัดสินใจที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ดีขึ้นได้ จากผลงานของ Banerjee และ Duflo พบว่าจำเป็นต้องมีงานวิจัยภาคสนามที่มีข้อมูลที่มีคุณภาพมากกว่าข้อมูลปัจจุบัน และต้องมีโครงการวิจัยแบบทดลองโดยการออกแบบการทดลองขนาดใหญ่เพื่อทดสอบว่าทฤษฎีทางแก้ไขทฤษฎีใดถูกต้อง (randomized controlled trials)

3.3.6d ค้นหาความหมายของชีวิตที่ดีกับ Amartya Sen

สัมมนาครั้งที่ 6 ในหัวข้อ “ค้นหาความหมายของชีวิตที่ดีกับ Amartya Sen” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2562 นำเสนอโดย ดร.ธร ปิตติล อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้นำเสนอถึงการค้นหาความหมายของชีวิตที่ดีตามแนวคิดของ Amartya Sen โดยได้กล่าวถึงหนังสือสองเล่ม คือ Development as Freedom กับ The Idea of Justice ในหนังสือเรื่อง Development as Freedom กล่าวว่าชีวิตที่ดีคือการที่เรามีเสรีภาพที่จะทำให้เราได้มาซึ่งสิ่งที่เราคิดว่าดี เนื่องจากคนแต่ละคนให้ความหมายของชีวิตที่ดีแตกต่างกัน ดังนั้นเสรีภาพจะช่วยให้คนแต่ละคนไปถึงเป้าหมายที่ตัวเองให้ความสำคัญได้ นอกจากนี้เสรีภาพยังช่วยทำให้การวัดผลการพัฒนาดีขึ้น เนื่องจากทำให้เราสามารถมองเห็นแง่มุมต่าง ๆ ที่เราสามารถพัฒนาได้กว้างขึ้นช่วยให้เกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นพูดเสมอว่าการสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นธรรมเราจำเป็นต้องพิจารณามติดกับนัยยะพร้อมกัน ซึ่งมีติดคือกฎเกณฑ์และนัยยะคือผลลัพธ์ เราไม่ควรพิจารณาเพียงแค่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่สนใจกระบวนการที่ทำให้เกิดผลลัพธ์ นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงหลัก Capability Approach ซึ่งเป็นกรอบที่สามารถอธิบายการพัฒนาชีวิตที่ดีได้ เช่นกล่าวว่าเราไม่ควรระบุสิ่งที่ดีควรเป็นให้กับผู้อื่น แต่ควรให้ประชาชนเลือกเองว่าคุณภาพชีวิตที่ดีคืออะไรและควรพิจารณาคุณภาพชีวิตที่ดีในหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน นอกจากนี้ยังได้อธิบายอีกว่าความเหลื่อมล้ำมีลักษณะคล้ายกับความยากจนที่มีความเกี่ยวข้องกับโอกาสในการเข้าถึงและระบอบประชาธิปไตยมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาเนื่องจากทำให้เกิดการถกเถียงเรื่องสิ่งที่เราจะสร้างคุณค่าเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่คนในสังคมต้องการ

3.3.6e สัมมนา ทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์นิพนธ์ของ David Mosse

สัมมนาครั้งที่ 7 ในหัวข้อ “ทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์นิพนธ์ของ David Mosse” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2562 นำเสนอโดย ผศ.ดร.จักรกริช สังขมณี อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำเสนอถึงการทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์นิพนธ์ของ David Mosse โดย David Mosse เป็นผู้สนใจในเรื่องวรรณกรรม ศาสนา การเคลื่อนไหวในสังคม และการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ David Mosse เอาแนวคิดเรื่องการศึกษาทดลองนำมาใช้ในการศึกษากระบวนการพัฒนา ซึ่งการศึกษาลองคำของการพัฒนาคือการศึกษากลุ่มคนที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดย David Mosse เปลี่ยนแนวคิดจาก Anthropology of development เป็น Anthropology in development ซึ่งเป็นแนวคิดที่เอาตัวเองเข้าไปอยู่ในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่สังเกตการพัฒนาเท่านั้น แต่เป็นการเข้าไปทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งในโครงการพัฒนา หลังจากนั้น David Mosse ได้เขียนงานออกมาชิ้นหนึ่งซึ่งพูดถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโครงการพัฒนา David Mosse พบว่ากลุ่มคนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทุกคนมีความคิดในมุมของตัวเอง เช่น นักเศรษฐศาสตร์จะให้ความสำคัญในด้านต้นทุนและผลลัพธ์ เป็นต้น ทำให้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านในโครงการพัฒนาหนึ่งๆ แตกต่างกัน นอกจากนี้ David Mosse ยังอธิบายต่ออีกว่า expert community เป็น

ปัจจัยที่ทำให้เกิด political agenda ก่อนที่จะปรับ political agenda ให้เป็น policy ซึ่ง policy มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองสูง จากนั้นจึงปรับ policy ให้เป็น technical model ก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้อาจจะไม่ใช่ผลลัพธ์อย่างที่ต้องการ แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการเหล่านี้ท้ายที่สุดแล้วการพัฒนา ยังคงสามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าที่เราสามารถดึงเอา political support และ resource เข้ามาสู่โครงการพัฒนาได้

3.3.7 ซีรียสัมมนาชุด “ความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ”

3.3.7a สัมมนาหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติกระบวนการยุติธรรม”

สัมมนาครั้งที่ 1 ในหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติกระบวนการยุติธรรม” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2562 โดยมี คุณเยาวลักษณ์ อนุพันธ์ ผู้อำนวยการศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน และ คุณสมชาย ปรีชา ศิลปกุล อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นวิทยากร คุณเยาวลักษณ์ได้นำเสนอปัญหา ในกระบวนการยุติธรรมที่มีการเลือกปฏิบัติ สองมาตรฐาน และปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมมีทั้งแบบปกติกับไม่ปกติ โดยแบบแรกถูกสะท้อนออกมาด้วยสถิติที่ชี้ว่าคนที่ติดคุกมากที่สุดคือคนจน คนที่ไม่มีเงินประกันตัว เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมมีค่าใช้จ่ายจำนวนมาก นอกจากนี้คนชั้น กลางไม่มีความเข้าใจสิทธิของตนเอง คุณสมชายเสนอให้ผลักดันให้กระบวนการยุติธรรมมีมิติมากกว่าเรื่อง “คุกกี้ไว้ขังคนจน” ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในโลกสมัยใหม่ มีมนทัศน์พื้นฐานชุดหนึ่งดำรงอยู่ คือ มโนทัศน์พื้นฐานในโลกสมัยใหม่ (ที่ไม่มีใครปฏิเสธ) มีการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่ามีคำตัดสินจากศาล ซึ่งเกิดขึ้นหลังศตวรรษที่ 17 พิสูจน์ด้วยพยานหลักฐาน มีต่อสู่การอย่างทัดเทียม องค์กรมีหลักวิชาการกำกับ มีความเป็นมืออาชีพ มีการตรวจสอบควบคุม แต่ปัญหาอยู่ในรายละเอียด เช่น 1) แนวคิดการควบคุมตัว การประกันตัว 2) การพิสูจน์ การใช้ล่ามแปลภาษาในชั้นศาล 3) องค์กรวิชาชีพที่ขาดการตรวจสอบ อีกหนึ่งมนทัศน์ คือการ “ทำตามกฎหมาย” แต่คุณสมชายชวนให้ตั้งคำถามว่าปฏิบัติตามกฎหมายของใคร ใครบังคับใช้ ใครตัดสิน ในมิติความเหลื่อมล้ำที่แอบซ่อน คุณสมชายสมชายเห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เห็น ชัดเจนที่สุด แต่ยังมีความเหลื่อมล้ำที่มองไม่เห็นอยู่ฉากหลังคือปัจจัยทางการเมืองและปัจจัยทางสังคมและ วัฒนธรรม สมชายกล่าวว่าสถาบันการศึกษาต้องมีหน้าที่สำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อผู้เรียน การใช้ ศาสตร์แบบข้ามสาขาเพื่อวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม

3.3.7b สัมมนาหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติคมนาคม”

สัมมนาครั้งที่ 2 หัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติ” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2562 โดยมี รศ.ดร. ศักดิ์สิทธิ์ เฉลิมพงศ์ อาจารย์ประจำคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวิทยากร ได้บรรยาย เรื่องความเหลื่อมล้ำในมิติคมนาคม โดยระบุว่า รัฐไทยใส่ใจคนใช้รถยนต์ การแก้ปัญหาจราจร เน้นลงทุน โครงสร้างพื้นฐานมูลค่าสูงเช่นสนามบิน ทางด่วน รถไฟฟ้า แต่คนได้ประโยชน์ไม่เท่ากัน ส่วนการขนส่งมวลชน สำหรับผู้มีรายได้น้อยอย่างรถประจำทางใน กทม. หรือภูมิภาคกลับถูกมองข้าม เสนอ กระจายอำนาจลง ท้องถิ่นมากขึ้น แม้ไม่การันตีผลแต่ก็อาจจะดีกว่าตัดสินใจจากส่วนกลาง และได้พูดถึงเรื่องความเท่าเทียมว่า ต้องดูว่าการกระจายผลกระทบ ต้นทุน การดำเนินการต่างๆ ของรัฐว่าเป็นธรรมหรือไม่ โครงการด้านคมนาคม ขนส่งมีผลกระทบอย่างมากและมีความซับซ้อนและให้ผลกระทบในแต่ละกลุ่มมากน้อยต่างกัน จึงต้องประเมิน ถึงการกระจายตัวของผลกระทบซึ่งก็มีทั้งทางตรงอย่างการลดเวลาเดินทาง การลดต้นทุนต่างๆ และผลกระทบ ในทางอ้อมที่เป็นลบอย่างเรื่องมลภาวะ เสียง การจราจรติดขัดหรืออื่นๆ นอกจากนั้นยังมีผลกระทบต่อเนื่อง อื่นๆ ที่กระจายไปในในคนระดับต่างๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน อย่างการพัฒนาที่ดิน การจ้างงาน กิจกรรมทาง เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากโครงการ กล่าวโดยสรุป นโยบายไทยเน้นลงทุนโครงสร้างพื้นฐานที่มีมูลค่าสูงเป็นหลัก ขอบสร้างโครงการใหญ่ และคนที่มักได้ประโยชน์คือคนที่มีความร่ำรวยปานกลาง-สูงและกลุ่มทุน คนใช้ประโยชน์ที่ รัฐลงทุนมีจำนวนจำกัดเนื่องจากขาดการพัฒนาาระบบขนส่งสาธารณะขึ้นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นการ เดินทางมาให้ถึงรถไฟฟ้า ทำให้ผลประโยชน์ของโครงการที่รัฐลงทุนอาจมีค่อนข้างจำกัดและไม่เกิดประโยชน์ กับผู้ด้อยโอกาส คนพิการ นโยบายอื่นๆ ที่ทำมาก็มีมาจากจิตใต้สำนึกที่ต้องการช่วยเหลือผู้ใช้รถยนต์ ไม่ให้ ความสนใจกับผู้ใช้ระบบขนส่งสาธารณะหรือผู้เดินเท้าเท่าที่ควร สะท้อนถึงความไม่ได้คิด หรือการไม่ให้ความสำคัญของผู้มีอำนาจในรัฐไทย

3.3.7c สัมมนาหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติผังเมือง”

สัมมนาครั้งที่ 3 หัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติผังเมือง” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2562 โดยมี ผศ.ดร.นิรมล กุลศรีสมบัติ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ผู้อำนวยการศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (UddC) เป็นวิทยากร โดยประเด็นแรก เรื่องของเมืองและความ เหลื่อมล้ำนั้น จะต้องหานิยามของ ‘เมือง’ หรือ ‘ความเป็นเมือง’ ก่อนว่า เมืองคือสิ่งใดก็ตามที่ไม่ใช่ความเป็น ชนบท ทั้งในแง่ของความหนาแน่น ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งในชนบทจะมีแน่นแฟ้นกว่า แต่พื้นที่เมืองเป็น ชุมทางของความหลากหลาย ทั้งในด้านกลุ่มคน อาชีพ วัย ศาสนา เชื้อชาติ คติความเชื่อ อุดมการณ์ทาง การเมือง เหล่านี้รวมอยู่ที่เมือง ดังนั้น เมืองคือโอกาส เป็นเหตุผลทำให้คนหลั่งไหลจากชนบทมาสู่เมือง นอกจากนี้ก็อีกปัญหาสำคัญที่ อ.นิรมล ได้กล่าวถึงคือการเดินทางโดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ประชาชนจำนวนมาก ต้องดิ้นรนเดินทางระหว่างบ้านซึ่งอยู่ชานเมืองเข้ามาทำงานที่เมืองชั้นใน รูปแบบการอยู่อาศัยแบบนี้นำมาซึ่ง ลักษณะของ Gated Community (ชุมชนล้อมรั้ว) อันเป็นลักษณะของการอยู่อาศัยที่ทำให้เกิด sense of fear นอกจากนี้ ด้วยระยะทางระหว่างบ้านและที่ทำงาน ทำให้หลายครอบครัวต้องมี ‘รถยนต์’ เนื่องจาก

ภาครัฐไม่มีการสร้างระบบขนส่งมวลชนไปยังพื้นที่ที่ความหนาแน่นต่ำ นำมาสู่คำถามว่า งบประมาณมหาศาลที่ลงทุนกับทางด่วนเชื่อมเข้ากับหมู่บ้านจัดสรรกลางเมืองนั้น สร้างให้กับใครกันแน่ อ.นิรมลมองปัญหาเหล่านี้ว่า ที่สุดแล้วจะก่อตัวกลายเป็นพายุของความเหลื่อมล้ำเพิ่มพูนมากขึ้นๆ จากกายภาพเมืองที่ไม่ตอบโจทย์ประชากร และความเป็นเมืองที่ควรเป็นอย่างแท้จริง โดยกล่าวว่า “เรื่องของความเหลื่อมล้ำในยุคของเรานั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็น Perfect Storm ซึ่งจะเกิดมากขึ้นเรื่อยๆ และรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นเราจะเห็นแล้วว่า เมืองเป็นต้นกำเนิดของความเหลื่อมล้ำ และกายภาพเมืองส่งผลอย่างมากต่อความเหลื่อมล้ำของสังคมและสิ่งแวดล้อม เราอยู่อาศัยอย่างไร เดินทางอย่างไร หาความสุขในชีวิตอย่างไร เดินทางอย่างไร กายภาพเมืองมีผลอย่างมาก”

3.3.7d สัมมนาหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติสาธารณสุข”

สัมมนาครั้งที่ 4 หัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติสาธารณสุข” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2562 โดยมี นพ.สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ จากมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ เป็นวิทยากร ได้กล่าวถึงการมาของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในทางการแพทย์และสาธารณสุขว่า ไม่ได้มีแต่μβวกอย่างความสะดวกในการวินิจฉัยโรคหรือการให้คำแนะนำด้านการซื้อยาต่างๆ โดยไม่จำเป็นต้องไปพบแพทย์เท่านั้น ยังมีข้อจำกัดตามมาด้วย อาทิ การใช้ข้อมูลเพื่อสร้างความต้องการเทียม (False Demand) เพราะปัจเจกชนแต่ละคนบางทีก็ไม่วารู้ว่า ตนเองอยากหรือไม่อยากได้อะไร ดังนั้นการคิดเชิงวิเคราะห (Critical Thinking) จึงเป็นทักษะสำคัญของมนุษย์ทุกคน นอกจากนี้ยังมีประเด็นข้อมูลที่อ้างจากการใช้สถิติเพื่อหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันแล้วสรุปว่า ข้อมูลนั้นเป็นความจริง ทั้งที่อาจจะยังไม่ได้ผ่านการพิสูจน์ในเชิง เพราะมีเหตุจึงมีผลเลยก็ได้ และได้ยกตัวอย่างถึง สมัยที่วงการสาธารณสุขเริ่มต้นตัวในประเด็นบุหรี่ทำให้เกิดโรคมะเร็ง เนื่องจากมีข้อค้นพบโดยการเก็บสถิติว่า กลุ่มคนที่สูบบุหรี่มักป่วยเป็นมะเร็งมากกว่ากลุ่มคนที่ไม่สูบ แบบนี้เรียกว่า ข้อมูลเชิงสถิติกับความสัมพันธ์เชื่อมโยง แต่ขณะนั้นยังไม่มีการศึกษาพิสูจน์หาที่มาที่ไปว่า บุหรี่ทำให้เกิดโรคมะเร็งได้อย่างไร จึงต้องมีการศึกษาเรื่องนี้ในห้องปฏิบัติการ เช่น การทดลองให้สัตว์ทดลองได้รับสารเคมีจากบุหรี่ เพื่อให้เห็นกระบวนการเกิดมะเร็งจากการสูบบุหรี่ แบบนี้จึงเรียกว่า ข้อมูลในเชิง เพราะมีเหตุจึงมีผล

3.3.7e สัมมนาหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติเพศสภาพ”

สัมมนาครั้งที่ 5 หัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติเพศสภาพ” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562 โดยมี ดร.วรารณณ์ แซ่มสนธิ จากสมาคมเพศวิถีศึกษา และ ดร.เนื่อแพรว เล็กเฟื่องฟู อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวิทยากร โดย ดร.วรารณณ์ กล่าวถึงตัวชี้วัดความเท่าเทียมทางเพศทั้งห้าแบบ อันประกอบไปด้วยตัวชี้วัดทางสังคม การเมือง การศึกษา สุขภาพ และสังคมวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ตัวชี้วัด Gender Inequality Index ขององค์การสหประชาชาติ กระนั้นความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรมด้านเพศถูกละเลยโดยตัวชี้วัดสากล การมองมิติเพศสภาพควรมองอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็น

ประเด็น Cross-cutting การกดทับของความไม่เท่าเทียม และความหลากหลายทางเพศ วิทยากล่าวถึงกรอบที่สังคมวางไว้สำหรับแต่ละเพศ ซึ่งมีทั้งมาตรฐานความเป็นหญิง ความเป็นชาย และยังมีการตัดสินกีดกันคนข้ามเพศ ในมิติด้านความรุนแรงพบว่าวัฒนธรรมด้านเพศส่งต่อความรุนแรงบนพื้นฐานเพศ เช่นทัศนคติยอมรับความรุนแรงทางเพศและการยอมรับสืบทอดให้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ ความรุนแรงทางเพศส่งผลกระทบต่อทั้งสุขภาพของผู้ถูกรกระทำและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งต้องใช้ถึง 3.7 เปอร์เซนต์ของผลผลิตมวลรวมประชาชาติในการแก้ปัญหา ปัจจุบันยังไม่มีศูนย์ที่บูรณาการการบริการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ต่อไป ดร.เนื่อพร บรรยายถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศในตลาดแรงงานและระบบการศึกษา โดยมีข้อสรุปสำคัญว่า การศึกษาภาคบังคับยังมีช่องว่างทางการศึกษา มีผู้หญิงมากกว่าในการศึกษาสายสามัญ ในขณะที่สายอาชีวะมีจำนวนผู้หญิงน้อยกว่า การเสียโอกาสทางการศึกษาเกิดขึ้นเมื่อผู้หญิงลาออกจากสถานศึกษาเพราะท้องก่อนแต่ง และโดนโรงเรียนขอให้ลาออก เป็นการตัดโอกาสการเรียนรู้ซึ่งจะส่งผลกระทบในปลายชีวิต การศึกษาพบว่าผู้ชายทำงานมากกว่าผู้หญิง แต่ไม่ชัดเจนว่าเนื่องด้วยการตัดสินใจของผู้หญิงเองหรือเพราะข้อจำกัดบางอย่าง สำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้วช่องว่างของการเข้าสู่ตลาดแรงงานอยู่ที่ 30% ในประกาศหางานพบการเลือกปฏิบัติอย่างชัดเจนในบางอาชีพ โดยงานที่ประกาศรับสมัครเพศหญิงเท่านั้น ตั้งค่าจ้างต่ำกว่าแบบอื่น 4.5%

3.3.8 สัมมนา “70 ปี รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ มองไปข้างหน้าเศรษฐกิจการเมืองไทย”

เมื่อวันเสาร์ที่ 15 มิถุนายน 2562 คณะรัฐศาสตร์ได้จัดเสวนา “มองไปข้างหน้าเศรษฐกิจการเมืองไทย : กับดักหรือแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์” เนื่องในงานครบรอบ 70 ปี การสถาปนาคณะรัฐศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์ โดยมี ศ.ดร. เกษียร เตชะพีระ และ ผศ.ดร.วรรณภา ตีระสังขะ จากคณะรัฐศาสตร์ และ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา และ รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ ร่วมวงเสวนา โดย รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย ได้ระบุว่าเศรษฐกิจไทยโตช้า เพราะภาคอุตสาหกรรมที่เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก สูญเสียความสามารถในการแข่งขัน ปรับตัวจากที่เคยใช้แต่แรงงานและทรัพยากรหรือขายสินค้าราคาถูกไม่ได้ เมื่อค่าแรงสูงขึ้น การลงทุนจากต่างชาติและทุนไทยก็ย้ายฐานไปประเทศที่ค่าแรงถูกกว่า โดยปัญหาทั้งหมดเกิดจากโครงสร้างของประเทศไทยเอง ขณะที่การลงทุนภาครัฐของไทยกลับสร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจให้ขยายกว้างขึ้น แทนที่จะกระจายมั่งคั่งหรือช่วยลดความเหลื่อมล้ำเหมือนหลายๆประเทศ โดยเห็นว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะการรวมศูนย์อำนาจ ตามด้วย ผศ.ดร.วรรณภา ตีระสังขะ กล่าวว่า กับดักที่สำคัญของการเมืองไทย คือ รัฐธรรมนูญที่ประชาชนไม่ศรัทธาและไม่มีคุณค่าในความเป็นกฎหมายสูงสุด เนื่องจากการออกแบบมาให้อำนาจตกอยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยและถูกฉีกทิ้งได้ง่ายหรือมีการรัฐประหารบ่อย ซึ่งทั้งหมดส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการมีรัฐธรรมนูญไม่ได้แปลว่าประเทศมีประชาธิปไตยหรือนิติรัฐแต่อย่างใด และ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา กล่าวว่า กลุ่มทุนและกลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยมที่กุมอำนาจรัฐปัจจุบัน ใช้แผนไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิธีในการก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลาง และไม่ต้องการเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมที่ตัวเองได้เปรียบ ขณะที่กลุ่มทุนและกลุ่มการเมืองเสรีนิยม เชื่อว่าไม่ต้องทำตามแผน 4.0 ทั้งหมด และต้องเปลี่ยนโครงสร้าง

เศรษฐกิจสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งภาวะของการต่อสู้เปลี่ยนแปลงการถือครองอำนาจนี้ ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำของสังคมในอนาคตด้วย และสุดท้าย ศ.ดร. เกษียร เตชะพีระ ยืนยันว่า การที่ประเทศไทยเผชิญวิกฤตเพราะชนชั้นนำไม่ยอมให้เสียงข้างมากใหม่ที่เติบโตขึ้นจากระบบเศรษฐกิจได้มีส่วนแบ่งทางอำนาจ และการเลือกตั้งครั้งล่าสุดของไทยได้พิสูจน์แล้วว่า การจัดตั้งรัฐบาลไม่ตรงตามเจตจำนงของคนส่วนใหญ่ ขณะที่สถาบันสำคัญโดยเฉพาะองค์กรอิสระและรัฐสภา ที่ระบบเสรีนิยมสร้างขึ้นเพื่อจำกัดและตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐ ถูกชนชั้นนำบิดเบือนไปใช้ประโยชน์ ทำให้เสียงข้างมากไม่มีอำนาจปกครองตามที่ควรจะเป็น

รูปที่ 3.1 การประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษางานวิจัยกับฝ่ายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างเครือข่ายงานวิจัย

รูปที่ 3.2 เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 5 Humanizing Digital Transformation (5): Open Government: Towards Transparent, Participatory and Collaborative Governance

รูปที่ 3.3 งานสัมมนา “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่าด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต”

รูปที่ 3.4 งานสัมมนา "ความรู้และความไม่รู้ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: มายาคติและทางออก"

รูปที่ 3.5 งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ”

รูปที่ 3.6 งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การกระจายอำนาจและการปฏิรูประบบราชการ”

รูปที่ 3.7 งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาคอรัปชั่น”

รูปที่ 3.8 งานสัมมนาจับตาเศรษฐกิจไทย 2562: รวบรวมกระจุก จนกระจาย

รูปที่ 3.9 Joseph Stiglitz กับความเหลื่อมล้ำที่เราเลือกได้

รูปที่ 3.10 เฝซิงหน่า-วิพากษ์: Arturo Escobar กับแนวคิดหลังการพัฒนา

รูปที่ 3.11 MIT Poverty Lab กับกฎแฉวิเศษของการพัฒนา

รูปที่ 3.12 ค้นหาความหมายของชีวิตที่ดีกับ Amartya Sen

รูปที่ 3.13 สัมมนา ทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์พนธ์ของ David Mosse

รูปที่ 3.14 ซีรียสัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติกระบวนการยุติธรรม”

รูปที่ 3.15 ซีรียส์สัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติคมนาคม”

รูปที่ 3.16 ซีรียส์สัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติผังเมือง”

รูปที่ 3.17 ซีรียส์สัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติสาธารณสุข”

รูปที่ 3.18 ซีรียส์สัมมนาชุดความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ “ความเหลื่อมล้ำในมิติเพศสภาพ”

รูปที่ 3.19 สัมมนา “70 ปี รัฐศาสตร์-เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ มองไปข้างหน้าเศรษฐกิจการเมืองไทย”

บทที่ 4

สรุปการดำเนินงานของโครงการ 1 ปีแรก

4.1) การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หลักของโครงการ

โครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานทั้งหมด 3 วัตถุประสงค์หลัก ได้แก่ 1) เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ทั้งที่เกิดจากโครงสร้างด้านการเมือง เศรษฐกิจ และปัจจัยเชิงสถาบันต่างๆ 2) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย และ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับศูนย์วิจัยอื่นๆ และองค์กรระหว่างประเทศ

4.1.1) การสร้างสร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ทั้งที่เกิดจากโครงสร้างด้านการเมือง เศรษฐกิจ และปัจจัยเชิงสถาบันต่างๆ

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ดำเนินการสร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ผ่านการผลิตงานวิจัยทั้งหมด 8 โครงการ โดยอยู่ภายใต้ 3 กรอบหลัก ได้แก่

(1) ด้านสาเหตุปัญหาความเหลื่อมล้ำ เพื่อเข้าใจถึงโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังและปัจจัยที่ผลักดันความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ผ่านงานวิจัยทั้งหมด 1 โครงการ ดังนี้

- โครงการ “การปฏิรูปทางเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำกับการสร้างระบอบประชาธิปไตยช่วง 2475-2700” โดย รศ.ดร. อภิชาติ สถิตินิรมัย สังกัดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(2) ด้านลักษณะและสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยติดตามความคืบหน้าของสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผ่านแนวทางการใช้ข้อมูลสถิติและใช้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ ผ่านงานวิจัยทั้งหมด 3 โครงการ ดังนี้

- โครงการ “การศึกษาตัวชี้วัดแนวโน้มความเหลื่อมล้ำและความกินดีอยู่ดีของครัวเรือนในประเทศไทย” โดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ” โดย ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การประเมินส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูงในประเทศโดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้” โดย กุศล เลี้ยวสกุล สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(3) ด้านความรู้เชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โดยศึกษาถึงทางเลือกนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

- โครงการ “ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพลติพลังผู้สูงอายุในประเทศไทย: นัยต่อประสิทธิภาพของนโยบายผู้สูงอายุ” โดย ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ์ สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- โครงการ “การศึกษาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในประเทศไทย” โดย ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “นโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนกับการลดความเหลื่อมล้ำ: บทวิเคราะห์ประสบการณ์จากต่างประเทศสำหรับสร้างข้อเสนอให้กับประเทศไทย” โดย ผศ.ดร.ธร ปิติติล สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การดิ้นรนของคนวัยเริ่มทำงาน: โครงสร้างการจ้างงานแบบใหม่กับการรับรู้ความ(ไม่)มั่นคงในการทำงาน” โดย ผศ.ดร. จันทนี เจริญศรี สังกัด คณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตารางสรุปโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

	เลขที่สัญญา/ วันออกสัญญา	ชื่อโครงการ	หัวหน้าโครงการ	ทุนอุดหนุน	ระยะเวลา ดำเนินงาน
1	RDG6240009/ 13 มีนาคม 2562	การศึกษาตัวชี้วัดแนวโน้มความเหลื่อมล้ำและความกินดีอยู่ดีของครัวเรือนในประเทศไทย	ผศ.ดร. เฉลิมพงษ์ คงเจริญ	715,000	1 เมษายน 2562 - 31 มีนาคม 2563
2	RDG6240010/ 14 มีนาคม 2562	การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ	ผศ.ดร. ญัฐพงษ์ พัฒนพงษ์	1,346,500	1 เมษายน 2562 - 31 มีนาคม 2563
3	RDG6240001 5/22 เมษายน 2562	ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติพลังผู้สูงอายุในประเทศไทย: นัยต่อประสิทธิผลของนโยบายผู้สูงอายุ	ศ.ดร. เอี่ยมพร พิชัยสนธิ	787,260	1 พฤษภาคม 2562 - 30 เมษายน 2562
4	RDG6240002 5/1 พฤษภาคม 2562	การประเมินส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูงในประเทศโดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้	กุศล เลี้ยวสกุล	543,400	1 พฤษภาคม 2562 - 30 เมษายน 2563
5	RDG6240030/ 3 มิถุนายน 2562	การศึกษาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในประเทศไทย	ผศ.ดร. ดวงมณี เลาวกุล	862,400	3 มิถุนายน 2562 - 2 มิถุนายน 2563

6	รออนอกสัญญา	การปฏิรูปทางเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำกับการสร้างระบอบประชาธิปไตยช่วง 2475-2700	รศ.ดร. อภิชาติ สถิตนิรามัย	955,000	
7	รออนอกสัญญา	นโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนกับการลดความเหลื่อมล้ำ: บทวิเคราะห์ประสบการณ์จากต่างประเทศสำหรับสร้างข้อเสนอให้กับประเทศไทย	ผศ.ดร. ธร ปิติตล	779,900	
8	รออนอกสัญญา	การคืนชนของคนวัยเริ่มทำงาน: โครงสร้างการจ้างงานแบบใหม่กับการรับรู้ความ(ไม่)มั่นคงในการทำงาน	ผศ.ดร. จันทน์ เจริญศรี	652,000	

4.1.2) เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้ดำเนินการเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามสถานการณ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย ผ่านการจัดสัมมนาวิชาการและการจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำแก่สาธารณะชน และการจัดทำจุลสารจับกระแสปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ Inequality Policy Brief ศึกษาถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ และได้จัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานวิจัยและแลกเปลี่ยนความเห็นทางวิชาการ และผลงานอื่นๆ ให้สาธารณชนได้รับทราบ

(1) การจัดสัมมนาวิชาการและการจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมแก่สาธารณะชน โดยทางศูนย์วิจัยฯ ได้จัดงานสัมมนาขึ้นทั้งหมด 21 ครั้ง แบ่งออกเป็น การจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำและผลการศึกษาต่อสาธารณะ, สัมมนานำเสนอผลงานวิชาการ และจัดงานสัมมนาเพื่อให้บริการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ดังนี้

(1.1) การจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำและผลการศึกษาต่อสาธารณะ ทั้งหมด 2 ครั้ง ได้แก่

- สัมมนาในหัวข้อ “ความรู้และความไม่รู้ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: มายาคติและทางออก” เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2561 โดยมี ศ.สุรัชย์ หวันแก้ว จากศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา และ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร

- สัมมนาในหัวข้อ “มองไปข้างหน้าเศรษฐกิจการเมืองไทย: กับดักหรือแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์” เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2562 ภายใต้งานสัมมนา 70 ปี รัฐศาสตร์ - เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ โดยมี ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา และ รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ ศ.ดร.เกษียร เตชะพีระ และ ผศ.ดร.วรรณภา ตีระสังขะ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร

(1.2) การจัดสัมมนานำเสนอผลงานวิชาการ ทั้งหมด 5 ครั้ง ได้แก่

- สัมมนาในหัวข้อ “หนึ่งความยินดีในร้อยความเศร้า: พิศาลความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทย” เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2561 โดยมี ดร.ติลกะ ลัทธิพิพัฒน์ จากธนาคารโลกสำนักงานประเทศไทย ดร.ภูมิ ศรัณย์ ทองเลี่ยมนาถ จากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และ ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร
- สัมมนาในหัวข้อ “เมื่อถึงทางแยกความท้าทายและอนาคตสวัสดิการไทย” เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 โดยมี ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ์ และ ผศ.ดร.ธรร ปิตติล จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ดร.วิโรจน์ ณ ระนอง จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เป็นวิทยากร
- สัมมนาในหัวข้อ “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต” เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2561 โดยมี ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร
- สัมมนาในหัวข้อ “จับตาเศรษฐกิจประเทศไทย 2562: รวยกระจุก จนกระจาย” เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2561 โดย ดร.พชรพจน์ นันทรามาศ ผอ.ฝ่ายอาวุโส สายงาน Global Business Development and Strategy ธนาคารกรุงไทย และ คุณกนิษฐ เมืองกระจ่าง กรรมการสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และประธานกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ และโทรคมนาคม สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และ ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร

(1.3) ชุดงานสัมมนาเพื่อให้บริการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม แบ่งออกเป็น 3 ชุดสัมมนา ทั้งหมด 15 ครั้ง ได้แก่

- ชุดงานสัมมนา “ขยับ-เขยื้อน แนวคิดการพัฒนา วิเคราะห์ วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย” ภายใต้งานร่วมของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดงานสัมมนาขึ้นทั้งหมด 7 ครั้ง ดังนี้
 - สัมมนาครั้งที่ 1 ในหัวข้อ “Development Economics Reconsidered: from a Gandhian Viewpoint” เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561 โดยมี Professor Kazuya Ishii จาก Faculty of Law, Kagawa University, Japan เป็นวิทยากร

- สัมมนาครั้งที่ 2 ในหัวข้อ “ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21” เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2561 โดยมี อ.ชล บุนนาค จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร
- สัมมนาครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “Joseph Stiglitz กับความเหลื่อมล้ำที่เราเลือกได้” เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2561 โดยมี คุณสฤณี อาชวานันทกุล นักวิชาการอิสระ เป็นวิทยากร
- สัมมนาครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “เผชิญหน้า-วิพากษ์: Arturo Escobar กับแนวคิดหลังการพัฒนา” เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2561 โดยมี อ.ติณณภพ สันสมบุรณ์ทอง อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร
- สัมมนาครั้งที่ 5 ในหัวข้อ “MIT Poverty Lab กับกฎเฉพาะของการพัฒนา” เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2561 โดยมี ผศ.ดร.ชญาณี ชะโนทัย จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร
- สัมมนาครั้งที่ 6 ในหัวข้อ “ค้นหาความหมายชีวิตที่ดีกับ Amartya Sen” เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2562 โดยมี ผศ.ดร.ธรรพ์ชาติ พิติลล จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร
- สัมมนาครั้งที่ 7 ในหัวข้อ “บททวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์พันธ์ของ David Mosse” เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2562 โดยมี ผศ.ดร.จักรกริช สังขมณี อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวิทยากร
- ชุดงานสัมมนา “Thammasat resolution talk: ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศหลังการเลือกตั้ง” ภายใต้ความร่วมมือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันสัญญา ธรรมศักดิ์ เพื่อประชาธิปไตย จัดงานสัมมนาขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง ดังนี้
 - สัมมนาครั้งที่ 1 ในหัวข้อ “การแก้ปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำ” เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 โดยมี ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำนโยบายสังคม, จักรชัย โฉมทองดี จากองค์กร Oxfam และ รศ.ดร.นอลน้อย ตรีรัตน์ จากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวิทยากร
 - สัมมนาครั้งที่ 2 ในหัวข้อ “การกระจายอำนาจและปฏิรูประบบราชการ” เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2561 โดยมี ผศ.ดร. วสันต์ เหลืองประภัสร์ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ผศ.ดร. อรทัย ก๊กผล จาก สถาบันพระปกเกล้า, รศ.ดร. อภิชาติ สถิตนิรามัย จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และพงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ นายกเทศมนตรีนครยะลา จังหวัดยะลา เป็นวิทยากร
 - สัมมนาครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “การแก้ปัญหาคอรัปชั่น” เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2562 โดยมี คุณบรรยง พงษ์พานิช ประธานกรรมการบริหาร กลุ่มธุรกิจการเงินเกียรตินาคินภัทร, วันชัย ตันติ

วิทยาพิทักษ์ บรรณาธิการที่ปรึกษานิตยสารสารคดี. ผศ.ดร.ธานี ชัยวัฒน์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ผศ.ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวิทยากร

- ชุตงานสัมมนา “ความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ” จัดขึ้นทั้งหมด 5 ครั้ง ดังนี้
 - สัมนาครั้งที่ 1 ในหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติกระบวนการยุติธรรม” เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2562 โดยมี รศ.สมชาย ปรีชาศิลปกุล จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ คุณ เยาวลักษณ์ อนุพันธ์ จากศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน เป็นวิทยากร
 - สัมนาครั้งที่ 2 ในหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติคมนาคม” เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2562 โดยมี รศ.ดร.ศักดิ์สิทธิ์ เฉลิมพงศ์ จากคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวิทยากร
 - สัมนาครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติผังเมือง” เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2562 โดยมี ผศ.ดร.นิรมล กุลศรีสมบัติ จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวิทยากร
 - สัมนาครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติสาธารณสุข” เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2562 โดยมี นพ.สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ จากมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ เป็นวิทยากร
 - สัมนาครั้งที่ 5 ในหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำในมิติเพศสภาพ” เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2562 โดยมี ดร.วราภรณ์ แซ่มสนิท จากสมาคมเพศวิถีศึกษา และ ดร.เนื่อแพร เล็กเพ็ญฟู จากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นวิทยากร

(1.4) การจัดทำจุลสารจับกระแสปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ Inequality Policy Brief เพื่อรายงานถึงสถานการณ์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ โดยทางศูนย์วิจัยฯ ได้จัดทำและเผยแพร่ผ่านอิเล็กทรอนิกส์ไฟล์บนหน้าเว็บเพจของศูนย์วิจัยฯ เพื่อให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงอย่างกว้างขวาง โดยศูนย์วิจัยฯ ได้จัดทำจุลสารจับกระแสปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งหมด 3 เล่ม และ Inequality Policy Brief 3 เล่ม ดังนี้

- จุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ ทั้งหมด 3 เล่ม ได้แก่
 - จุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ เล่มที่ 1 ฉบับเดือนสิงหาคม - ธันวาคม 2561 ภายในจุลสารประกอบด้วย 5 บทความ ดังนี้ 1) สารจากผู้อำนวยการ 2) สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม 3) บทความ ‘ทำไมยังสรุปไม่ได้ว่าไทยเหลื่อมล้ำเป็นอันดับ 1’ โดย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา 4) มอง Top 1 เปอร์เซนต์ กับเลือดชั้น-คนจาง กุศล เลี้ยวสกุล 5) Pay to Win: สูตรสำเร็จเพื่อพิชิตโรงเรียนในฝัน โดย กันตพงษ์ วิสวาทวากุล
 - จุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ เล่มที่ 2 ฉบับเดือนมกราคม - มีนาคม 2562 ประกอบด้วย บทความ 1) สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) 2) บทความ ‘จากจิตพิถีถึงจัน: ตัวเลขอาจบอกความจริงไม่หมด’ โดย อ.อิสร์กุล อุณหเกตุ และ 3) บทความ ‘นโยบายเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลชุดใหม่และความท้าทาย’ โดย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา
 - จุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ เล่มที่ 3 ฉบับเดือนเมษายน 2562 นับเป็นเล่มพิเศษเพื่อระลึกถึงอาจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ในวาระที่อาจารย์รังสรรค์อายุครบ 72 ปี โดยประกอบด้วย

บทความทั้งหมด 3 บทความ ได้แก่ 1) สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม 2) บทความ '72 ปี รังสรรค์ ณะพรพันธุ์' โดย อ.ดร.ธรรพ์ ปิติตล และ 3) บทความ 'เสวนาเปิดตัวหนังสือ 72 ปี รังสรรค์ ณะพรพันธุ์' โดย กัลป์ กรุรงก์โรจน์

- Inequality Policy Brief ทั้งหมด 3 เล่ม ได้แก่
 - เล่มที่ 1 ในหัวข้อ “มาตรการ ชี้อพยพชาติ” โดย ผศ.ดร.ภาวิน ศิริประภานุกูล
 - เล่มที่ 2 ในหัวข้อ “จับทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2562” โดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ
 - เล่มที่ 3 ในหัวข้อ “การออกแบบสวัสดิการสังคมแบบมีส่วนร่วม: ข้อคิดจากประสบการณ์ประเทศรัฐสวัสดิการ” โดย ศ. ดร. เอื้อมพร พิชัยสนธิ

(1.4) จัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานวิจัย แลกเปลี่ยนความเห็นทางวิชาการ และผลงานอื่นๆ ทางศูนย์วิจัยได้ดำเนินการจัดทำ Facebook Page ของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม โดยใช้ชื่อว่า Center For Research On Inequality and Social Policy – CRISP (<https://www.facebook.com/CRISP.Thammasat>) เพื่อเผยแพร่ผลงานของศูนย์วิจัยฯ และข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ และกำลังดำเนินการจัดทำเว็บเพจของศูนย์วิจัยฯ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล ผลงานวิจัย ดัชนีตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำ และผลงานอื่นๆ ของศูนย์วิจัยต่อไปในอนาคต

4.1.3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับศูนย์วิจัยอื่นๆ และองค์กรระหว่างประเทศ

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานวิจัยอื่น ทั้งหมด 4 ครั้ง ได้แก่

(1) การประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษางานวิจัยในหัวข้อ “Two Thailand Two Dimensions” และ “แรงงานนอกระบบ” ของฝ่ายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างเครือข่ายงานวิจัย

(2) การจัดเวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 3 ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในหัวข้อ “Humanizing Digital Transformation (3): The Future of Freedom of Expression and Challenges for Content Regulation in a Digital Age”

(3) การจัดเวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 5 ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในหัวข้อ “Humanizing Digital Transformation (5): Open Government: Towards Transparent, Participatory and Collaborative Governance”

(4) การจัดกิจกรรม “โครงการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ของ สกว.” ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

4.2) การดำเนินงานตามขอบเขตการดำเนินงานของโครงการ

4.2.1) การสร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

สร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยผ่านการผลิตงานวิจัยใน 3 กรอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านสาเหตุของปัญหาความเหลื่อมล้ำผ่านงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์สถาบันและการเมือง รวมไปถึงงานวิจัยในลักษณะสหสาขาวิชา (multidisciplinary) เพื่อเข้าใจถึงโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังและปัจจัยที่ผลักดันความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย 2) ลักษณะและสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยติดตามความคืบหน้าของสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผ่านแนวทางเช่นการใช้ข้อมูลสถิติและการใช้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ 3) ความรู้เชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ผ่านงานวิจัยถึงทางเลือกนโยบายที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย รวมไปถึงการศึกษาสภาพปัญหาของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน เช่น นโยบายด้านการศึกษาและสาธารณสุข โดยงานวิจัยในทั้งสามกรอบหลักจะยังประกอบไปด้วยตัวอย่างผลงานวิจัยในลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) การจัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยและนโยบายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

การจัดทำจุลสารจับกระแสปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ Inequality Policy Brief ศึกษาถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ได้แก่ การวิเคราะห์มาตรการช้อปช่วยชาติ การวิเคราะห์ทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2562 และการออกแบบสวัสดิการสังคมแบบมีส่วนร่วม (โปรดดูรายละเอียดในข้อ 4.1.2)

(2) การประยุกต์ใช้ผลงานทางวิชาการเรื่องพลวัตความเหลื่อมล้ำกับปัจจัยเชิงสถาบัน และเครื่องมือคือแบบจำลองดุลยภาพทั่วไป (GTAP) และแบบจำลอง Micro-simulation

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ดำเนินการสร้างองค์ความรู้เรื่องพลวัตความเหลื่อมล้ำกับปัจจัยเชิงสถาบัน ผ่านในงานวิจัยทั้งหมด 3 โครงการ ดังนี้

- โครงการ “การปฏิรูปทางเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำกับการสร้างระบอบประชาธิปไตยช่วง 2475-2700” โดย รศ.ดร. อภิชาติ สถิตนิรามัย สังกัดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การศึกษาตัวชี้วัดแนวโน้มความเหลื่อมล้ำและความกินดีอยู่ดีของครัวเรือนในประเทศไทย” โดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ” โดย ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การประเมินส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูงในประเทศโดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้” โดย กุศล เลี้ยวสกุล สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(3) การศึกษาวิจัยนโยบายการคลังและนโยบายสวัสดิการ

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ดำเนินการสร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยศึกษาถึงทางเลือกนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ผ่านการผลิตงานวิจัย ดังนี้

- โครงการ “ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุในประเทศไทย: นัยต่อประสิทธิภาพของนโยบายผู้สูงอายุ” โดย ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ์ สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การศึกษาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในประเทศไทย” โดย ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “นโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนกับการลดความเหลื่อมล้ำ: บทวิเคราะห์ประสบการณ์จากต่างประเทศสำหรับสร้างข้อเสนอให้กับประเทศไทย” โดย ผศ.ดร.ธร ปิตติล สังกัด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- โครงการ “การดิ้นรนของคนวัยเริ่มทำงาน: โครงสร้างการจ้างงานแบบใหม่กับการรับรู้ความ(ไม่)มั่นคงในการทำงาน” โดย ผศ.ดร. จันทน์ เจริญศรี สังกัด คณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(4) การทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการผลิตและเสนอทางเลือกเชิงนโยบายที่รอบด้าน ที่ได้มาจากการผลิตผลงานวิจัยใหม่ๆ ที่มีคุณภาพ

4.2.2) สนับสนุนการเรียนการสอนด้วยการเปิดการสอนวิชาที่เป็นผลจากองค์ความรู้ของศูนย์

เนื่องจากเริ่มสนับสนุนการเรียนการสอนและการผลิตบัณฑิตของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของปีที่ 2 และ 3 ของการดำเนินงานงาน จึงไม่ได้มีการดำเนินการในปีแรก อย่างไรก็ตามนักวิจัยภายใต้สังกัดศูนย์วิจัยฯ ส่วนมากเป็นคณาจารย์จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีการถ่ายทอดความรู้สู่นักศึกษาในภาควิชาที่สอนอยู่เป็นนิจ นอกจากนี้นักศึกษาสามารถเข้าร่วมรับฟังสัมมนาสาธารณะที่ศูนย์วิจัยฯ จัดทั้งหมด 21 ครั้งเพื่อเพิ่มความรู้ด้านความเหลื่อมล้ำ

4.2.3) ส่งเสริมการสื่อสารองค์ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ความเหลื่อมล้ำที่ถูกสร้างขึ้นไปสู่สาธารณะชน

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้ดำเนินการเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามสถานการณ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย ผ่านการจัดสัมมนาวิชาการและการจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำแก่สาธารณะชน และการจัดทำจุลสารจับกระแสปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ Inequality Policy Brief ศึกษาถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ และได้จัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานวิจัยและแลกเปลี่ยนความเห็นทางวิชาการ และผลงานอื่นๆ ให้สาธารณชนได้รับทราบ

4.2.4) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดตั้งเครือข่ายนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆในภูมิภาคเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และจัดทำฐานข้อมูลตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำ และปัญหาในระดับพื้นที่ของแต่ละภูมิภาค

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับธนาคารแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยเพื่อการการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้หลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่อง ผลกระทบของ Digital Transformation การพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ หรือการประชุมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อผลการศึกษางานวิจัยในหัวข้อ “Two Thailand Two Dimensions” และ “แรงงานนอกระบบ” (โปรดดูรายละเอียดในข้อ 4.1.3)

4.2.5) จัดงานสัมมนาวิชาการทั้งโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจากความร่วมมือกับสถาบันทางวิชาการที่หลากหลาย และ สกว.ในหัวข้อต่างๆ

ศูนย์วิจัยฯได้ทำการจัดสัมมนาวิชาการและการจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมแก่สาธารณชน โดยทางศูนย์วิจัยฯได้จัดงานสัมมนาขึ้นทั้งหมด 21 ครั้ง แบ่งออกเป็น การจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำและผลการศึกษาต่อสาธารณะ, สัมมนานำเสนอผลงานวิชาการ และจัดงานสัมมนาเพื่อให้บริการความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (โปรดดูรายละเอียดในข้อ 4.1.2)

ภาคผนวก 1

สรุปการประชุมภายในศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ครั้งที่ 1/2561

30 พฤษภาคม 2561

ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ในการประชุมภายในศูนย์วิจัยฯ ครั้งที่ 1 นี้มีบุคลากรและนักวิจัยประจำศูนย์ความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมเข้าร่วมจำนวน 13 ท่าน โดยได้มีการหารือเรื่องหัวข้อโครงการวิจัยของนักวิจัยแต่ละท่าน การบริหารงานและแผนการดำเนินงานภายในศูนย์วิจัยฯ ในปีแรกของโครงการ ซึ่งรวมถึงการกำหนดจัดกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์งานของศูนย์วิจัยฯ กิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิจัยทั้งภายในและนอกศูนย์วิจัยฯ และสื่อการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยมีข้อสรุปดังนี้

วาระที่ 1 โครงการวิจัยเพื่อนำเสนอ สกว.

โครงการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 3 สาขา ประกอบด้วยงานวิจัยเชิงทฤษฎี งานวิจัยเชิงประจักษ์ และการสร้างฐานข้อมูล และงานวิจัยเชิงนโยบาย

โครงการวิจัยเชิงทฤษฎี ประกอบไปด้วยงานวิจัยสองชิ้น คือ 1) โครงการวิจัยในหัวข้อการวิจัยพื้นฐานเพื่อนำเสนอแนวคิดใหม่เรื่องลักษณะของประเทศไทย โดย รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการก่อตัวของรัฐยุคใหม่ ตั้งแต่สมัย ร.5 เป็นต้นไป เป็นการวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับรัฐรอบข้าง 2) โครงการวิจัยในหัวข้อผลกระทบของเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่อความเหลื่อมล้ำในตลาดแรงงาน โดย ผศ.ดร.พรเทพ เบญญาอภิกุล ซึ่งเป็นการศึกษาผลกระทบของเทคโนโลยีเช่นเครื่องจักรอัตโนมัติต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีรายได้ระดับกลางไปสู่แรงงานรายได้ต่ำในภาคบริการและแรงงานที่ใช้ทักษะระดับสูง

โครงการวิจัยเชิงประจักษ์ และ การสร้างฐานข้อมูล ประกอบไปด้วยงานวิจัยสามชิ้น คือ 1) โครงการวิจัยในหัวข้อ การใช้ข้อมูลจากแบบสำรวจครัวเรือน กำลังแรงงาน อุตสาหกรรม จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) โดยเฉพาะข้อมูลที่ดินทำกิน แสงสว่างตอนกลางคืน เพื่อวัดสภาพความเหลื่อมล้ำจากการกระจายตัวของเมือง และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเพิ่มขึ้นของ GDP กับการขยายตัวของเมือง รวมถึงการเผยแพร่ Manual ที่สามารถใช้กับโปรแกรมทางสถิติได้ ลงบน Website ของศูนย์ฯ โดย ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ 2) โครงการวิจัยในหัวข้อ การทำแบบจำลอง Micro-simulation เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายภาครัฐต่อความเหลื่อมล้ำในประเทศ โดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ 3) โครงการวิจัยในหัวข้อ การติดตามสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางโอกาสที่สามารถวัดได้ (ตัวชี้วัด) ในมิติการศึกษา สาธารณสุข การมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้าถึงแหล่งทุน การเข้าถึงฐานทรัพยากร (ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ) โดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ และ อ.กุลล เลี้ยวสกุล

โครงการวิจัยเชิงนโยบาย ประกอบไปด้วยงานวิจัยสองชิ้น คือ 1) โครงการวิจัยในหัวข้อ การใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากสำนักงานสถิติแห่งชาติเพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำแนวนราบ (Horizontal Inequality) และนโยบายรัฐต่อการกระจายรายได้สู่แรงงานที่มีรายได้เท่ากันในระบบเศรษฐกิจที่ต่างกัน (แรงงานในระบบ และแรงงานนอกระบบ) โดย ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ 2) โครงการวิจัยในหัวข้อ การศึกษาการออกแบบสวัสดิการแบบอุดหนุนเฉพาะกลุ่ม (Poverty Policy Targeting) เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยการดูปัจจัยสองประการคือการสร้างเงื่อนไขในการรับสวัสดิการ (conditionality) และการเสริมกันของนโยบาย (complementarity) ศึกษาผ่านกรณีศึกษาเปรียบเทียบของประเทศต่าง ๆ ที่มีการออกแบบสวัสดิการแตกต่างกัน โดย อ.ดร.ธร ปิตติล

วาระที่ 2 การจัดงานสื่อสารสาธารณะ

สัมมนาสาธารณะ

1. ในวันที่ 29 มิถุนายน ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมกำหนดจัดงานสัมมนาหัวข้อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่คณะเศรษฐศาสตร์ โดยมีผู้อภิปรายคือ ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ ดร. ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ นักเศรษฐศาสตร์ด้านทรัพยากรมนุษย์ ธนาคารโลกสำนักงานประเทศไทย และ ดร.ภูมิ ศรัณย์ ทองเลี่ยมาค สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
2. ในเดือนกันยายน ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมวางแผนจัดงานสัมมนาเรื่องปัญหาและทางออกในการพัฒนานโยบายสวัสดิการของประเทศไทย
3. ภายในสิ้นปี ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมมีแผนจัดสัมมนาสาธารณะ เพื่อเสนอการวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายซึ่งเสนอโดยพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ลงสมัครเลือกตั้งต่อการลด ความเหลื่อมล้ำในสังคม

สัมมนาวิชาการ

เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิจัยในศูนย์และเครือข่ายนักวิชาการที่ทำงานในประเด็นใกล้เคียง และประชุมรายงานความคืบหน้าของศูนย์วิจัยฯ ในรูปแบบของ Brown Bag Session โดยจะจัดเป็นรายเดือน โดยครั้งแรกมีกำหนดจัดในเดือนมิถุนายนโดยมี ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ อภิปรายเรื่องการใช้ระบบ GIS ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐศาสตร์ ครั้งที่สองมีกำหนดจัดในเดือนกรกฎาคม โดยมี รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย อภิปรายเรื่องลักษณะการก่อตัวของรัฐยุคใหม่โดยเปรียบเทียบกับรัฐรอบข้าง (Comparative State Formation)

กิจกรรมอื่นๆ

วันที่ 2 มิถุนายน ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย และ สถาบันวิจัยเพื่อการการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) กำหนดจัดโครงการเวทีระดม

สมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 2 Humanizing Digital Transformation (2): Globalization, Technology, and Inequality

จดหมายข่าว (Newsletter)

จัดพิมพ์ 3 ครั้งต่อปี โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้ 1) บทความจากนักวิจัยของศูนย์วิจัยฯ จำนวน 2 ชิ้น 2) สรุปกิจกรรมและข่าวสารจากศูนย์วิจัยฯ 3) การติดตามและวิเคราะห์นโยบายรัฐซึ่งมีนัยต่อความเหลื่อมล้ำและสวัสดิการสังคม

การจัดทำ Website

ปัจจุบันศูนย์กำลังศึกษาการพัฒนา Website ซึ่งจะมีองค์ประกอบหลักคือฐานข้อมูลที่ใช้สามารถดาวน์โหลดได้ งานวิจัยของศูนย์ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ

ภาคผนวก 2

รายงานการประชุมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) ครั้งที่ 2

วันอังคารที่ 24 กรกฎาคม 2561 เวลา 13.00 - 15.00 น.

ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

สรุปข้อเสนอจากคณะกรรมการที่ปรึกษาศูนย์วิจัยฯ ได้ว่าแนวทางของงานวิจัยจะต้องเป็นงานที่สามารถตอบโจทย์ของนโยบายได้ หรือผลักดันนโยบายได้ และไม่ควรวนเวียนอยู่กับประเด็นของงานวิจัยเก่า รวมถึงต้องการให้งานวิจัยของศูนย์วิจัยฯ มีลักษณะแบบสหวิชา (Multidisciplinary)

โจทย์สำคัญของศูนย์วิจัยฯ คือ การพัฒนาดัชนีตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำให้ครอบคลุมมิติมากขึ้น หรือพัฒนาฐานข้อมูลใหม่ที่สามารถนำมาตอบโจทย์ความเหลื่อมล้ำได้

โดยมีกำหนดการส่งข้อเสนอโครงการวิจัย ภายในเดือนตุลาคม จะต้องส่งข้อเสนองานวิจัยที่เป็นงานระยะยาว ให้ สกว. เพื่อให้ทันการพิจารณาประมาณ โดยที่ทราบในปัจจุบัน จะมีข้อเสนอโครงการวิจัยของ อาจารย์ ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ และ อาจารย์ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล และงานวิจัยระยะสั้น (Quick win Project) มีเป้าหมายว่าจะรวบรวมข้อเสนอทุก ๆ 3 เดือน

วาระที่ 1 สรุปข้อเสนอจาก สกว. และจากการประชุมกรรมการที่ปรึกษาศูนย์วิจัย และปรึกษาแนวทางการตอบสนอง

จากการประชุมคณะกรรมการที่ปรึกษาศูนย์วิจัย โดยได้ข้อเสนอแนะงานวิจัยจากคณะกรรมการทั้งสิ้น 5 ประเด็น ดังนี้

1. การพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อตอบโจทย์การเข้าถึงและเพิ่มศักยภาพการแก้ปัญหาในปัจจุบัน ปัญหาของนโยบายการพัฒนาสวัสดิการ คือ ฐานข้อมูลในปัจจุบันไม่สามารถระบุได้ว่าคนจนที่ต้องการสวัสดิการอยู่ที่ใด และพบว่าข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่มีความเชื่อมโยงกันทำให้ไม่สามารถพัฒนาฐานข้อมูลของไทยให้เป็น Big data ได้

2. การคลังกับการลดความเหลื่อมล้ำจากคำแนะนำของ ดร.สมชัย จิตสุชน (คณะกรรมการ) เสนอโจทย์ในเรื่องของความเหลื่อมล้ำกับนโยบายการคลัง โดยเฉพาะด้านรายจ่ายของภาครัฐที่เชื่อว่ามีศักยภาพที่จะลดความเหลื่อมล้ำได้มากกว่านโยบายด้านรายได้

3. งานวิจัยแบบ Multi-disciplinary

4. การปรับปรุงดัชนีชี้วัด

5. โจทย์เช่น ลักษณะที่มาของ Wealth นัยยะจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และ insights จากเศรษฐศาสตร์การเมืองต่ออุปสรรคในการลดความเหลื่อมล้ำ

โดยคณะกรรมการต้องการให้ศูนย์วิจัยรวบรวมและจำแนกความรู้เรื่องความเหลื่อมล้ำในเมืองไทย เพื่อที่จะทราบได้ว่างานวิจัยสามารถเติมเต็มในส่วนใดที่ยังขาดหายอยู่บ้าง และนอกจากนี้ทาง สกว. ต้องการให้ศูนย์วิจัยฯ มีกรอบเวลาและลักษณะวิธีการบริหารจัดการศูนย์วิจัยที่ชัดเจนมากขึ้น และงานวิจัยต้องไม่ควรวนเวียนอยู่กับกรอบของงานวิจัยเก่าๆ และควรเป็นงานที่สามารถตอบโจทย์บางส่วนของนโยบายหรือมีส่วนผลักดันนโยบายได้ และทั้งนี้อยากให้ศูนย์วิจัยฯ ผลิตงานวิจัยที่เป็นงานสหวิชาที่ผสมผสานกับศาสตร์ความรู้อื่น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกต่อไป

ทั้งนี้ที่ประชุมมีความเห็นเรื่องโจทย์วิจัยที่น่าสนใจ ได้แก่ ประเด็นเรื่อง ‘อุปสรรค’ ที่ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำได้จากมุมมองของเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งจะเป็นโจทย์ที่บูรณาการศาสตร์ทั้งจากเศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์เข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวังของคณะกรรมการที่ต้องการให้งานวิจัยเป็นงาน Multidisciplinary ซึ่งที่ประชุมเสนอว่า แม้จะมีงานวิจัยที่มีข้อเสนอทางนโยบาย แต่กลับไม่สามารถผลักดันนโยบายออกมาได้ เนื่องจากมีอุปสรรคบางอย่าง จากกลุ่มคนที่สูญเสียผลประโยชน์จากนโยบายนั้น โดย ดร.ชฎานี ขวโนทัย ได้เสนอว่าโจทย์วิจัยนี้สามารถนำมาประยุกต์ศึกษาโดย Broad Game และเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม ได้อีกด้วย

วาระที่ 2 สรุปความก้าวหน้าเรื่องการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยของนักวิจัยแต่ละท่าน

เนื่องจากการพิจารณาอนุมัติงบประมาณให้แก่ศูนย์วิจัยฯ จาก สกว. ในแต่ละปี โดย สกว. มีความคาดหวังให้ศูนย์วิจัยสามารถผลิตงานวิจัยออกมาได้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถเป็นได้ทั้งวิจัยระยะยาวหรือระยะสั้น และนอกจากนี้ ศูนย์วิจัยยังมีภารกิจที่จะต้องส่งข้อเสนองานวิจัย (Proposal) ที่เป็นงานศึกษาระยะยาว (1 ปี) ให้กับ สกว. ภายในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2561 และงานศึกษาระยะสั้น จะเรียกรวบรวมภายในศูนย์วิจัยฯ ในทุก ๆ 3 เดือน

ในส่วนแรก งานวิจัยระยะยาว ที่จะต้องส่งในปีนี้ได้แก่ งานของ อาจารย์ ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ และ อาจารย์ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล

ในส่วนที่สอง งานวิจัยระยะสั้น (4 เดือน) โดยจะเป็นงาน Quick Win Project โดย ดร.ธร ปิติตล เสนอแนวทางว่า งานวิจัยระยะสั้นนี้ จะเป็นงานวิจัยที่สามารถตอบโจทย์ปัญหาให้ทันกับเหตุการณ์ในขณะนั้นได้ทัน โดยงานวิจัยสามารถประยุกต์กับโจทย์ของงานวิจัยที่อยู่แล้วได้และนำมาพัฒนาเพื่อตอบโจทย์ปัญหาให้ได้ชัดเจนมากขึ้น

วาระที่ 3 ระดมความเห็นเรื่องการวางแนวทางด้านวิจัยและกิจกรรมของศูนย์

ส่วนของงานวิจัยที่จะทำให้ศูนย์เป็นที่รู้จักในวงกว้าง (หรือ งานที่สร้างภาพจำต่อศูนย์) โดยจะต้องมี framework ที่ชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์ของศูนย์วิจัยฯ ดร.ธรรพ์ ปิติผล เสนอว่า ควรจะต้องเป็นงานวิจัยที่ใช้ข้อมูลใหม่ ๆ หรือ งานเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มีประเด็นใหม่ ๆ ที่จะสามารถช่วยทำให้ศูนย์กลายเป็นที่รู้จักได้ และนอกจากนี้ ผศ.ดร.นภนภ ภูมิมา ได้เสนอถึงเรื่อง การมองปัญหาความเหลื่อมล้ำที่นอกเหนือไปจากแค่ มุมมองจากภายในประเทศ เช่น ประเด็นเรื่องของความสัมพันธ์ของไทยและต่างประเทศที่มีผลกระทบต่อ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ได้เสริมต่อว่า โจทย์งานวิจัยที่จะสามารถทำให้ศูนย์วิจัยฯ กลายเป็นที่รู้จักได้ ควรจะต้องเป็นโจทย์ที่ท้าทายและตั้งคำถามต่อนโยบายต่าง ๆ

ต่อมา งานวิจัยสำหรับตอบโจทย์เร่งด่วน เนื่องจากเป็นช่วงใกล้เลือกตั้ง ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล ได้ เสนอ การจัดสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอโยบายที่จะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยสามารถเชิญ พรรคการเมืองมาร่วมฟังได้ และ ผศ.ดร.พรเทพ เบญญาอภิกุล ได้เสนอให้ทำสรุปนโยบายของแต่ละพรรค การเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ

การจัดกิจกรรมสัมมนาของศูนย์วิจัยฯ โดยจะมีงานที่กำลังจะจัดขึ้นในเร็วๆ นี้ ได้แก่ งานสัมมนาที่ ร่วมกับ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ เรื่อง นักคิดนักพัฒนา 7 ท่าน โดยจะจัดขึ้นทั้งหมด 7 ครั้ง (เดือนละครั้ง) และ นอกจากนี้อาจจะมีการสัมมนาสำหรับงาน Quick Win ที่จะจัดขึ้นสำหรับประเด็นสำคัญในสถานการณ์ปัจจุบัน และในช่วงวันที่ 24 - 26 กันยายน พ.ศ. 2561 คณะจะมีการจัดสัมมนาครบรอบ 70 ปี คณะเศรษฐศาสตร์ ที่ ศูนย์วิจัยฯ จะต้องร่วมนำเสนองานวิจัยใน session ประเด็นเรื่อง ความเหลื่อมล้ำ

วาระที่ 4 ผศ.ดร. ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ฯ นำเสนองานวิจัย เรื่อง ข้อมูลแผนที่ดาวเทียมและความเป็นไปได้ในการใช้ประโยชน์

ผศ.ดร. ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ฯ ได้แนะนำฐานข้อมูลใหม่จากข้อมูลดาวเทียมโดยฐานข้อมูลเหล่านี้จะมี ประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาในลักษณะเชิงพื้นที่ ทั้งหมด 3 ชนิด ได้แก่

1. Night light index ที่เป็นข้อมูลแสดงแสงไฟในตอนกลางคืน ที่สามารถบอกถึงการกระจุกตัวของ กิจกรรมทางเศรษฐกิจในแต่ละพื้นที่ได้ สามารถนำไปประยุกต์กับการกระจุกตัวของอุตสาหกรรมในแต่ละพื้นที่ ได้

2. Vegetation index ที่เป็นข้อมูลแสดงพื้นที่สีเขียว ที่สามารถบอกความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ทางการเกษตร โดยสามารถนำไปประยุกต์ต่อการศึกษาร่อง ผล การผลิตเกษตรกรรมได้ เช่น วัฏจักรการปลูกข้าวของแต่ละภูมิภาค

3. Climate data นอกจากนี้ ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ ยังได้เสนอวิธีการศึกษา โดยใช้ Spatial Econometric ที่เป็นการคำนึงถึงที่ตั้ง (location) เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นข้อมูลที่อยู่กับที่ และเป็นวิธีที่คำนึงถึงผลกระทบที่ได้รับจากเพื่อนบ้าน ซึ่งสามารถตอบคำถามเรื่องการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ เช่น จากตัวอย่างงานศึกษาของ อ.ณัฐพงษ์ พบว่า อุตสาหกรรมประเภท Food, Textile ที่ได้รับผลกระทบจาก Spillover Effect จากเพื่อนบ้าน จากการรับได้ผลประโยชน์จากสร้างผลกระทบภายนอกบางอย่างของเพื่อนบ้าน จึงทำให้เกิดการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางประเภทอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง

ภาคผนวก 3

รายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ “การศึกษาตัวชี้วัดแนวโน้มความเหลื่อมล้ำ และความกินดีอยู่ดีของครัวเรือนไทย”

โดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ

1. บทสรุปสำหรับผู้บริการ (Executive Summary) ความยาวประมาณ 10 - 15 บรรทัด

ความเหลื่อมล้ำเป็นประเด็นที่ภาครัฐในประเทศต่าง ๆ รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศเริ่มให้ความสนใจอย่างจริงจัง เนื่องจากความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ส่งผลเสียต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และส่งผลกระทบต่อประเทศในระยะยาว รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวโดยบรรจุเป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำเป็นยุทธศาสตร์หลักในการแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อย่างไรก็ตามความเหลื่อมล้ำที่ทางภาครัฐติดตามและประเมินผลของนโยบายจะเน้นหลักที่ความเหลื่อมล้ำของรายได้ การศึกษาและสาธารณสุข ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำมีมิติที่ค่อนข้างกว้าง และมีความหลากหลายของตัวชี้วัด

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความตั้งใจในการศึกษาประเด็นด้านความเหลื่อมล้ำ และนำเสนอนโยบายที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในหลากหลายมิติทางศูนย์ฯ จำเป็นต้องมีเครื่องมือในการติดตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น ในงานวิจัยนี้ นักวิจัยจะสำรวจความรู้เกี่ยวกับตัวชี้วัดด้านความเหลื่อมล้ำ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนฐานข้อมูลในประเทศที่จะช่วยให้นักวิจัยอื่น ๆ ในศูนย์ ตลอดจนบุคคลภายนอกได้ใช้ในการติดตามและประเมินความสำเร็จของนโยบายลดความเหลื่อมล้ำ โดยที่แนวคิดเบื้องต้นที่ทางนักวิจัยนำมาใช้ ได้แก่แนวทางของ Stiglitz และคณะ (2009) Hall และคณะ (2010) และ OECD (2011) ในการพัฒนาตัวชี้วัดที่ประเมินมาตรฐานการครองชีพด้านวัตถุและความอยู่ดีกินดี

2. ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง (ในกรณีที่เป็โครงการหนึ่งภายใต้ชุดโครงการ สกว. ควรระบุความสอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของชุดโครงการด้วย) นอกจากนี้ ควรระบุผลงานที่ผู้อื่นได้ทำมาแล้วซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวคิดหรือการทำวิจัยเรื่องดังกล่าว

ความเหลื่อมล้ำส่งผลกระทบในทางลบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ Cingano (2014) ใช้ข้อมูลประเทศ OECD ศึกษาพบว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประเทศพัฒนาแล้ว มีแนวโน้มที่สูงขึ้นตลอดช่วง 30 ปีที่ผ่านมาและส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนามีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ที่เพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 11 จากปี 1990 ถึงปี 2010 (UNDP, 2018) สหประชาชาติได้กำหนดให้การลดความเหลื่อมล้ำเป็นเป้าหมายหนึ่งของ SDGs (Sustainable Development Goals) ในกรณีของไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้กำหนดให้การลดความเหลื่อมล้ำเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ (สศช. 2560ก) โดยมีเป้าหมายในการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ ได้แก่การศึกษาและสาธารณสุข

เพื่อให้ภาครัฐสามารถประเมินและติดตามสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลและนำเสนอการเปลี่ยนแปลงความยากจนของคนไทย แยกตามปัจจัยและมิติต่าง ๆ ในส่วนของความเหลื่อมล้ำ ทาง สศช. ติดตาม (สศช. 2560ก) (1) ความเหลื่อมล้ำของความมั่งคั่งในรูปของรายได้ บัญชีเงินฝาก และที่ดิน (บัญชีเงินฝากและที่ดิน ในรายงานปี 2555) (2) ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน ได้แก่ การศึกษา (การเข้าถึง ความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ในระดับภูมิภาค) สาธารณสุข (การเข้าถึง ความเหลื่อมล้ำของการกระจายบุคลากร และอุปกรณ์ทางการแพทย์) การเข้าถึงบริการด้านสวัสดิการสังคม (เช่น เบี้ยยังชีพ) การเข้าถึงบริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน (ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์มือถือ) (3) ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมด้านกระบวนการยุติธรรม (4) ความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคด้านเพศ

จากรายงานปี 2560 (สศช. 2560ข) พบว่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของไทยในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาดีขึ้นเล็กน้อย อย่างไรก็ตาม การสำรวจเศรษฐกิจและสังคมมีปัญหาในการเก็บข้อมูลกลุ่มคนที่มีรายได้สูงซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าความเป็นจริง Vanitcharearnthum (2018) ได้ใช้ข้อมูลภาษีเงินได้ช่วยในการปรับรายได้ของกลุ่มคนที่มีรายได้สูง พบว่าความสมประสิทธิผลนี้ที่แก้ไขแล้วให้ค่าแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำที่เปลี่ยนแปลง

ความเหลื่อมล้ำของผลลัพธ์ (inequality of outcome) เช่นรายได้ มิได้เป็นผลผลิตของของความแตกต่างระหว่างความพยายามของแต่ละคนเท่านั้น แต่เกิดจากความแตกต่างจากสภาพแวดล้อมที่เหนือการควบคุมของแต่ละบุคคล เราเรียกว่าความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส (inequality of opportunity) ดังนั้นการลดความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส (inequality of opportunity) ผ่านนโยบายของรัฐจะช่วยให้คนที่ด้อยโอกาสได้รับความช่วยเหลือที่เขาต้องการ ในกรณีของไทย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2555) พุดถึงประเด็นความเหลื่อมล้ำของโอกาสของการศึกษา โดยใช้แนวคิดของ Barros et al (2008) นอกจากนี้ สศช. (2556) ได้ใช้แนวคิดดัชนีความเหลื่อมล้ำของโอกาส (Human Opportunity Index) ในการวัดการเข้าถึงการศึกษา และการรับเบี้ยยังชีพงานปี ภาคจัดเก็บข้อมูลและนำเสนอการเปลี่ยนแปลงความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ฐานทางสังคมของภาครัฐ ได้แก่การศึกษาและสาธารณสุข

ในแง่ของความเท่าเทียมของโอกาสในการเข้าถึง เราอาจจะพิจารณามิติต่อไปนี้ การศึกษา การสาธารณสุข แรงงาน และโครงสร้างพื้นฐาน (Yusuf, 2017) จากความเหลื่อมล้ำที่มีมิติที่หลากหลาย งานศึกษา เช่น Yusuf (2017) ได้สร้างดัชนีความเหลื่อมล้ำหลายมิติ โดยการใช้ค่าถ่วงน้ำหนัก และเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกัน Yalonetzky (2009) ได้นำเสนอแนวทางในการสร้างดัชนีความแตกต่าง (dissimilarity index) สำหรับวัดการเปลี่ยนแปลงของความเหลื่อมล้ำทางโอกาสหลายมิติ และทดสอบทางสถิติ

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 3.1. รวบรวมฐานข้อมูลทั้งด้านจุลภาคและมหภาคที่สะท้อนภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นที่ข้อมูลที่ใช้วัดการเปลี่ยนแปลงด้านความเหลื่อมล้ำและสังคม

3.2. พัฒนาตัวชี้วัดด้านความเหลื่อมล้ำ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3.3. รายงานสถานะและแนวโน้มความเหลื่อมล้ำ และความอยู่ดีกินดีของไทย

4. กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ

4.1 แผนกิจกรรมหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ รวมทั้งผลลัพธ์ (Output) ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก/กิจกรรมรอง	ช่วงระยะเวลา ดำเนินการ	จำนวนวันที่ ใช้	ผู้รับผิดชอบ
1. รวบรวมฐานข้อมูลทั้งด้าน จุลภาคและมหภาคที่สะท้อน ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นที่ข้อมูลที่ใช้วัดการ เปลี่ยนแปลงด้านความเหลื่อม ล้ำและสังคม	1.1 ศึกษารายงานการสร้าง ตัวชี้วัด และตัวอย่างตัวชี้วัด ที่ถูกรวบรวมโดยหน่วยงาน ในประเทศต่าง ๆ 1.2 รวบรวมข้อมูลและ แหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้ใน การสร้างตัวชี้วัด	เดือนที่ 1-4	120	ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ และผู้ช่วยวิจัย
2. พัฒนาตัวชี้วัดด้านความ เหลื่อมล้ำ และการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม	2.1 พิจารณาความเหมาะสม ของตัวชี้วัด 2.2 คำนวณและพิจารณา การเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด และความสัมพันธ์ของตัวชี้วัด ต่าง	เดือนที่ 5-8	120	ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ และผู้ช่วยวิจัย
3. รายงานสถานะและแนวโน้ม ความเหลื่อมล้ำ และความอยู่ดี กินดีของไทย	3.1 จัดทำรายงาน สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ และการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม 3.2 จัดทำกระดานข้อมูล ความเหลื่อมล้ำและการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม	เดือนที่ 9-12	120	ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ และผู้ช่วยวิจัย

หมายเหตุ จำนวนวันที่ใช้เป็นการคาดการณ์จำนวนเวลาที่ต้องดำเนินการจริง โดยเทียบ 1 วันเท่ากับ 8 ชั่วโมง

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงระยะเวลา (แบ่งเป็นราย 6 เดือน)

เดือนที่	กิจกรรม (activities)	ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
6 เดือนที่ 1	1.1 ศึกษารายงานการสร้างตัวชี้วัด และตัวอย่างตัวชี้วัดที่ถูกรับรองโดยหน่วยงานในประเทศต่าง ๆ 1.2 รวบรวมข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้ในการสร้างตัวชี้วัด 2.1 พิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัด และจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น	1. ได้รายชื่อของตัวแปรที่มีแนวโน้มที่จะนำมาใช้วัดได้ 2. ได้แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณตัวชี้วัด 3. ได้ตัวชี้วัดที่เหมาะสม
6 เดือนที่ 2	2.2 คำนวณและพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด และความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดต่าง 3.1 จัดทำรายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 3.2 จัดทำกระดานข้อมูลความเหลื่อมล้ำและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	1. สถานการณ์และแนวโน้มของตัวชี้วัดต่าง ๆ 2. ได้รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ 3. ได้กระดานข้อมูลความเหลื่อมล้ำและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเว็บของโครงการ

6. แนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับสมมติฐานการวิจัย พื้นที่ที่ศึกษา และวิธีการวางแผนการดำเนินงานรวมทั้งวิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) วิธีการเก็บข้อมูล ฯลฯ

6.1 เคাঁโครงทางแนวคิด (Conceptual Framework)

ในการพัฒนาตัวชี้วัดด้านความเหลื่อมล้ำ และการเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้วิจัยใช้แนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งนำเสนอโดย Stiglitz และคณะ (2009) ซึ่งได้วิพากษ์การวัดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจผ่าน GDP เพียงอย่างเดียว Stiglitz และคณะได้นำเสนอว่าการวัดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจควรจะคำนึงถึงรายได้ การบริโภค และความมั่งคั่งของครัวเรือน โดยเน้นไปยังความเหลื่อมล้ำมากกว่าการเปลี่ยนแปลงรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน นอกจากนี้ Stiglitz และคณะยังได้นำเสนอการวัดความกินดีอยู่ดี (well-being) ของครัวเรือนซึ่งเป็นตัวชี้วัดหลายมิติ โดยที่เราควรจะพิจารณาในมุมมองของมาตรฐานการครองชีพด้านวัตถุ (ได้แก่รายได้ การบริโภค และความมั่งคั่ง) การสาธารณสุข การศึกษา กิจกรรมทางเศรษฐกิจของครัวเรือน การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความเชื่อมโยงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ งานดังกล่าวยังได้นำเสนอทางเลือกของตัวชี้วัดที่ใช้วัดความกินดีอยู่ดีดังกล่าวข้างต้น Hall และคณะ (2010) ได้นำเสนอว่าการวัดความก้าวหน้าของสังคมจำเป็นต้องระบุกลุ่มของมิติที่สนใจ และกำหนดมิติที่อยู่ในภายในกลุ่มที่สามารถสะท้อนการเปลี่ยนแปลงได้ OECD (2011) ได้เสนอแนวทางที่ใกล้เคียงกับ Stiglitz และคณะ (2009) Hall และคณะ (2010) แต่ได้พิจารณาความเป็นไปได้ของการหาข้อมูลสำหรับสร้างตัวชี้วัดต่าง ๆ สำหรับวัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยแบ่งกลุ่มของตัวชี้วัดออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ได้แก่ มาตรฐานการ

ครองชีพทางวัตถุ คุณภาพชีวิต และความยั่งยืน นอกจากนี้งานดังกล่าวยังได้พิจารณาข้อเสนอการวัดความก้าวหน้าของประเทศอื่น ๆ เช่น ออสเตรเลีย ฟินแลนด์ เยอรมนี และนิวซีแลนด์ นอกจากนี้การวัดความก้าวหน้าทางสังคมยังมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะข้อเสนอจากการประชุม “Rio+20” ในปี 2015 ซึ่งนำเสนอเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

งานวิจัยนี้จะใช้แนวทางที่เสนอโดย OECD (2011) และมีการปรับปรุงล่าสุดใน OECD (2017) ในการพิจารณาตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยแนวทางดังกล่าววัดความอยู่ดีกินดีในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต แนวทางของ OECD เน้นที่ประเด็นต่อไปนี้

- 1) ตัวชี้วัดจะต้องให้ความสำคัญกับครัวเรือนและบุคคล แทนที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาค
- 2) ตัวชี้วัดเน้นยังผลลัพธ์ต่อความกินดีอยู่ดี (well-being outcomes)
- 3) การพิจารณาตัวชี้วัดต่าง ๆ เน้นไปยังการกระจายของความกินดีอยู่ดีระหว่างครัวเรือนหรือบุคคล ว่ามีความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (กลุ่มอายุ กลุ่มรายได้ กลุ่มพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม) อย่างไร

งานวิจัยนี้จะพิจารณาตัวชี้วัดในกลุ่มดังต่อไปนี้

กลุ่มที่วัดมาตรฐานการครองชีพด้านวัตถุ โดยมีதிய่อยที่พิจารณาได้แก่

- 1) รายได้และความมั่งคั่ง
- 2) อาชีพและการทำงาน
- 3) ที่อยู่อาศัย

กลุ่มคุณภาพชีวิต โดยมีதிய่อยที่พิจารณาได้แก่

- 1) สาธารณสุข
- 2) การศึกษา
- 3) คุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 4) การมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 5) ความมั่นคงส่วนบุคคล

กลุ่มตัวชี้วัดที่วัดความอยู่ดีกินดีในอนาคต ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม

6.2 การเลือกตัวชี้วัด

ในการเลือกตัวแปรที่สามารถใช้วัดมิติต่าง ๆ ที่ได้พิจารณาในหัวข้อที่ผ่านมา ผู้วิจัยจะเลือกตัวชี้วัดที่มีการจัดเก็บหรือสามารถคำนวณได้และมีความสอดคล้องกับมิติที่ต้องการวัด นอกจากนี้เราสามารถแบ่งตัวชี้วัดออกเป็นตัวชี้วัดหลักซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่มีคุณภาพดีมีการจัดเก็บเป็นช่วงเวลาต่อเนื่อง และตัวชี้วัดรองซึ่งใช้เป็น

ส่วนเสริมในการอธิบายความอยู่ดีกินดีในแต่ละมิติ โดยการเลือกตัวชี้วัดที่เหมาะสมจะได้เกณฑ์ดังต่อไปนี้ (OECD 2011)

- 1) ความสอดคล้องกับนโยบาย
- 2) คุณภาพของข้อมูล
- 3) ความสอดคล้องของแนวคิดการวัดกับคำถามการสำรวจ
- 4) ความถี่ในการจัดเก็บ

6.3 การวัดความเหลื่อมล้ำ

จากตัวชี้วัดที่เลือกในหัวข้อที่ 6.2 ผู้วิจัยจะพิจารณาความเหลื่อมล้ำของความกินดีอยู่ดีในแนวดิ่ง (vertical inequality) ระหว่างกลุ่มคนที่มีอยู่ในช่วงการกระจายที่แตกต่างกันเช่นกลุ่มบนและกลุ่มล่าง ความเหลื่อมล้ำในแนวนอน (horizontal inequality) ซึ่งพิจารณาความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนที่มีคุณลักษณะ เช่น เพศ ภูมิภาค และอายุ ความเหลื่อมล้ำในแนวนอนมีความสำคัญต่อการประเมินความเหลื่อมล้ำของโอกาส เช่นกลุ่มคนในบางภูมิภาคอาจจะมีตัวชี้วัดบางตัวต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนถึงโอกาสที่ด้อยกว่า นอกจากนี้ในบางตัวชี้วัดผู้วิจัยอาจจะเปรียบเทียบตัวชี้วัดกับเกณฑ์ขั้นต่ำเพื่อเปรียบเทียบความขาดแคลน (deprivation) และอาจจะพิจารณาเรื่องการเลื่อนชั้นทางสังคม (social mobility) ด้วย

สำหรับการพิจารณาความเหลื่อมล้ำในแต่ละด้าน เราพบว่าความเหลื่อมล้ำมีลักษณะที่ค่อนข้างคงอยู่เป็นเวลานาน (persistent) ดังนั้น เราจำเป็นต้องพิจารณาความเหลื่อมล้ำเป็นช่วงเวลาว่าความเหลื่อมล้ำดังกล่าวมีลักษณะที่คงอยู่เป็นเวลานานในสังคม หรือมีความคงอยู่เฉพาะคนบางกลุ่ม การพิจารณาพลวัตของความเหลื่อมล้ำจะช่วยให้ทราบถึงแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ

ความเหลื่อมล้ำของผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นผลจากความพยายามของบุคคลและปัจจัยแวดล้อมของบุคคลนั้น ซึ่งความเหลื่อมล้ำทางโอกาสจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของบุคคลนั้น ๆ เช่น เพศ ถิ่นที่เกิด หรือภูมิหลังทางครอบครัว ความเข้าใจต่อส่วนประกอบของความเหลื่อมล้ำว่ามาจากปัจจัยแวดล้อมอย่างไร ช่วยทำให้ผู้ดำเนินนโยบายสามารถกำหนดนโยบายที่เหมาะสมได้ เช่น พยายามให้เกิดความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาหรือสาธารณสุขที่มีคุณภาพ

ในการวัดความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ มีประเด็นที่เราต้องพิจารณาเพิ่มเติมในแง่ของการนำเสนอ ดังนี้

- 1) การวัดความเหลื่อมล้ำในแนวดิ่ง ซึ่งมักจะเป็นการวัดความแตกต่างระหว่างส่วนที่แตกต่างกันของการแจกแจง เช่นสัดส่วนระหว่างกลุ่มบนและกลุ่มล่าง หรืออาจจะใช้การสร้างดัชนีที่ใช้ในการวัดความเหลื่อมล้ำเช่น ดัชนีจีนิ ตัววัดดังกล่าวจะให้แง่มุมที่แตกต่างกัน และมีจุดอ่อนจุดด้อยที่แตกต่างกัน

2) การวัดความเหลื่อมล้ำในแนวนอน จะเป็นการเปรียบเทียบตัวชี้วัดกับกลุ่มอ้างอิง การเลือกกลุ่มอ้างอิงมีผลต่อการอธิบายความเหลื่อมล้ำว่ามีมากหรือน้อย

3) การรวมตัวชี้วัด ในบางกรณีเราอาจจะต้องการพิจารณาตัวชี้วัดบางกลุ่มเข้าด้วยกันเพื่อสะท้อนภาพรวมของความเหลื่อมล้ำ หรือความก้าวหน้าทางสังคม ซึ่งการรวมดังกล่าวขึ้นอยู่กับวิธีการและค่าถ่วงน้ำหนัก

6.4 ข้อมูลที่ใช้

ข้อมูลหลักที่ใช้ในการสร้างตัวชี้วัดเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลการสำรวจต่าง ๆ เช่น การสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

- 7.1. ตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำและความกินดีอยู่ดี ซึ่งใช้วัดสถานะและการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตลอดจนสามารถใช้ตัวชี้วัดดังกล่าวในการประเมินผลของนโยบายลดความเหลื่อมล้ำ
- 7.2. กระดานแผนภูมิ (dashboard) สำหรับติดตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- 7.3. คลังข้อมูลสำหรับการติดตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

8. กระบวนการผลักดันผลงานดังกล่าวออกสู่การใช้ประโยชน์

- 8.1. จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากนักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายลดความเหลื่อมล้ำ
- 8.2. เผยแพร่ตัวชี้วัดในเว็บไซต์ของโครงการ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถนำไปใช้ประโยชน์

9. งบประมาณของโครงการ สกว. แบ่งงบประมาณออกเป็นหมวดใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

ในการวิเคราะห์งบประมาณดำเนินงานวิจัย ทำควรใช้กิจกรรมเป็นตัวตั้ง (กิจกรรมหลักหรือกิจกรรมรอง)

กิจกรรม	งบประมาณ*จำนวน เดือน/วัน	จำนวนเงิน
1.1 ศึกษารายงานการสร้างตัวชี้วัด และตัวอย่างตัวชี้วัดที่ถูกนำเสนอโดยหน่วยงานในประเทศต่าง ๆ	ค่าตอบแทน 1 เดือน*30,000 บาท ค่าจ้าง 1 เดือน * 15,000 บาท	45,000
1.2 รวบรวมข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้ในการสร้างตัวชี้วัด	ค่าตอบแทน 1 เดือน*30,000 บาท ค่าจ้าง 2 เดือน * 15,000 บาท ค่าจัดทำรายงานความก้าวหน้า 20,000 บาท	80,000

2.1 พิจารณาความเหมาะสมของตัวชี้วัด และจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น	ค่าตอบแทน 1 เดือน*30,000 บาท ค่าจ้าง 1 เดือน * 15,000 บาท ค่าจัดประชุม 20,000 บาท	65,000
2.2 คำนวณและพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดและความสัมพันธ์ของตัวชี้วัดต่าง	ค่าตอบแทน 1 เดือน*30,000 บาท ค่าจ้าง 2 เดือน * 15,000 บาท ค่าจัดทำรายงานชั้นกลาง 20,000 บาท	80,000
3.1 จัดทำรายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	ค่าตอบแทน 1 เดือน*30,000 บาท ค่าจ้าง 1 เดือน * 15,000 บาท	45,000
3.2 จัดทำกระดานข้อมูลความเหลื่อมล้ำและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	ค่าตอบแทน 1 เดือน*30,000 บาท ค่าจ้าง 1 เดือน * 15,000 บาท ค่าจัดทำรายงานชั้นสุดท้าย 20,000 บาท ค่าจัดทำกระดานข้อมูล 30,000 บาท	95,000

10. แผนการใช้งบประมาณ ให้กำหนดเป็นรายเดือน (ทั้งนี้จำนวนงวดจะปรับเปลี่ยนตามระยะเวลาโครงการ) โดยสอดคล้องกับกิจกรรมที่ระบุไว้ในข้อ 4 และ 5

(โปรดดูรายละเอียดหมวดงบประมาณในภาคผนวก ก.)

		6 เดือนที่ 1	6 เดือนที่ 2	รวม
1. หมวดค่าตอบแทน	เดือนละ			
1.1 ผศ.ดร. เถลิงพงษ์ คงเจริญ	30,000	90,000	90,000	180,000
2. หมวดค่าจ้าง	เดือนละ			
2.1 ผู้ช่วยนักวิจัยระดับปริญญาตรี	15,000	60,000	60,000	120,000
3. หมวดค่าใช้สอย				
3.1 ค่าจัดทำรายงานความก้าวหน้า		20,000		20,000
3.2 ค่าจัดทำรายงานชั้นกลาง			20,000	20,000

3.3 ค่าจัดทำรายงานขั้นสุดท้าย			20,000	20,000
3.4 ค่าจัดทำกระดานข้อมูล			30,000	30,000
4. ค่าวัสดุ				-
5. ค่าครุภัณฑ์				-
6. ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (ถ้ามี)				
6.1 จัดประชุมเสนอผลงานวิจัยต่อ สาธารณะ (ถ้ามี)		20000		20,000
				410,000

ภาคผนวก 4

สรุปรายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 1

วันพุธที่ 3 ตุลาคม 2561 เวลา 9.00 - 12.00 น.

ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา	ประธาน
2. ศ.ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผศ.ดร.ธานี ชัยวัฒน์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
4. นาง จินาญ์กูฏ โรจนนันต์ (ผู้แทน นางชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ)	ผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ	ผู้นำเสนอ
6. ดร.ธร ปิตติล	ผู้เข้าร่วมประชุม
7. นางสาว นันทินต์ย์ แก้วหนอง	ผู้เข้าร่วมประชุม
8. นางสาว สรลชนา วิริยะทวีกุล	ผู้เข้าร่วมประชุม

เริ่มประชุม 9.00 น.

ความสำคัญของปัญหา

ความเหลื่อมล้ำส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศและมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำที่สูงขึ้น ดังนั้นองค์กรสหประชาชาติจึงกำหนดเรื่องความเหลื่อมล้ำเป็นเป้าหมายหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ความเหลื่อมล้ำมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้น การลดความเหลื่อมล้ำเป็นเป้าหมายหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติ โดยตัวชี้วัดหลักพูดถึงเรื่อง การเพิ่มของรายได้ในกลุ่ม Bottom 40% ตัวชี้วัดหลักที่อยู่ในรายงานของ สศช. มุ่งเน้นไปที่ความเหลื่อมล้ำของรายได้ การศึกษา สาธารณสุข การเข้าถึงบริการด้านสวัสดิการ ความไม่เป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมจะนำเสนอตัวชี้วัดที่ขยายส่วนที่ราชการมีอยู่แล้ว และประเด็นที่ยังไม่ค่อยได้หยิบยกมาพิจารณา เช่นกลุ่มคน Top 1% ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสยังไม่ได้มีการรายงานแนวโน้มและไม่มีคำตอบเนื่อง งานวิจัยนี้จะพิจารณาตัวชี้วัดที่ผนวกหลายๆตัวชี้วัดเข้าด้วยกัน

วัตถุประสงค์

1. รวบรวมฐานข้อมูลทั้งด้านจุลภาคและมหภาคที่สะท้อนภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นที่ข้อมูลใช้วัดการเปลี่ยนแปลงด้านความเหลื่อมล้ำและสังคม
2. พัฒนาตัวชี้วัดด้านความเหลื่อมล้ำและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
3. รายงานสถานะและแนวโน้มความเหลื่อมล้ำ และความกินดีอยู่ดีของไทย

เค้าโครงแนวคิด

โดย Stiglitz เสนอให้ขยายประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำครอบคลุมเรื่องความกินดีอยู่ดีของครัวเรือน ลักษณะของตัวชี้วัดต้องพิจารณาหลายมิติ ซึ่งรวมทั้งเรื่องสังคมและสิ่งแวดล้อม และ Hall และคณะเสนอว่า ควรแบ่งตัวชี้วัดออกเป็นสามกลุ่ม อันได้แก่ มาตรฐานการครองชีพทางวัตถุคุณภาพชีวิต ความยั่งยืน OECD ปรับปรุงตัวชี้วัดทุก ๆ สองปี งานวิจัยนี้จะใช้แนวคิดของรายงาน OECD ใน 2011 และ 2017 ในการพิจารณา ตัวชี้วัดโดยเน้นประเด็น เรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือนและบุคคล ความกินดีอยู่ดี การกระจายความกินดีอยู่ดีระหว่างครัวเรือนหรือบุคคล

สามารถจัดกลุ่มออกได้เป็นสามกลุ่ม

1. มาตรฐานการครองชีพด้านวัตถุ
2. คุณภาพชีวิต
3. ความกินดีอยู่ดีในอนาคตหรือความยั่งยืน

การเลือกตัวชี้วัด

เกณฑ์ในการเลือกตัวชี้วัด ประกอบไปด้วย ความสอดคล้องกับนโยบาย คุณภาพของข้อมูล ข้อมูล จุลภาค คำถามที่ใช้สำรวจสอดคล้องกับแนวคิดที่จะวัดหรือไม่ ความถี่ในการจัดเก็บ และการวัดความเหลื่อมล้ำ จะมีการวัดทั้งความเหลื่อมล้ำในแนวดิ่ง ดูการกระจายของตัวชี้วัด ความแตกต่างระหว่างคนที่อยู่กลุ่มบนและล่าง รวมถึงการวัดความเหลื่อมล้ำในแนวนอน ซึ่งคือกลุ่มคนที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน และใช้แหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานต่างๆ ที่สอดคล้องกับสิ่งที่ศูนย์วิจัยจะติดตาม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. 6 เดือนแรก ศึกษาตัวชี้วัดในประเทศและต่างประเทศ รายชื่อตัวแปร แหล่งข้อมูล และจะนำเสนอ ตัวชี้วัดที่เหมาะสม จะมีการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผลที่คาดว่าจะได้รับคือ ได้ รายชื่อของตัวแปรที่มีแนวโน้มที่จะนำมาใช้วัดได้ ได้แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณตัวชี้วัด ได้ตัวชี้วัดที่เหมาะสม
2. 6 เดือนหลัง จะมีการคำนวณและพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัด จัดทำรายงานสถานการณ์ ความเหลื่อมล้ำ จัดทำ Dashboard ใน Website ของศูนย์วิจัยฯ

ข้อเสนอแนะจากกรรมการ

1. สรุปข้อเสนอแนะจาก ศ.ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์

มีความชัดเจนในเรื่องของการออกแบบที่มีทั้งสามมิติ คือเรื่องรายได้ สภาพความเป็นอยู่ และความกินดีอยู่ดี สนับสนุนให้ผู้วิจัยใช้การวัดครัวเรือนและบุคคลซึ่งสามารถสะท้อนภาพการกระจายรายได้ได้ดี แต่ยังขาดการจัดกลุ่ม เพื่อให้มีการวิเคราะห์เช่น ฐานะทางสังคม รายภูมิภาค หรือ อาชีพ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้วิจัย หน่วยงานเก็บสถิติ มี Primary Cluster Sampling และการถ่วงน้ำหนัก ที่นำมาอนุมานระดับกลุ่มได้ นอกจากนี้ยังมี Big Data เช่นการเป็นสมาชิกประกันสังคม การซื้อขายที่ดิน เพียงแต่นักวิจัยอาจเข้าไม่ถึง นอกจากนี้ข้อมูลทางการเงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยสามารถแบ่งกลุ่มได้เป็นมิติจังหวัด เสนอให้ทำการจัดกลุ่มตามฐานะทางสังคม เป็นแบบ Socio Economic Group เพื่อสะท้อนเรื่องอาชีพ เช่น เกษตรกรผู้เช่า ผู้ประกอบการ นักวิชาชีพ และผู้ที่ไม่ได้ทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น และเห็นด้วยกับการศึกษาเรื่อง Social Mobility

2. สรุปข้อเสนอแนะจาก นาง จินาณัฏฐ์ โรจนนันต์

ประเด็นเรื่องข้อมูลที่จะนำมาใช้ และจะนำมาเชื่อมโยงอย่างไร ปัจจุบันมีข้อมูลที่กระทรวงการคลังได้ทำไว้ มีข้อมูลจากการลงทะเบียนคนจน 11 ล้านคน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรมีส่วนร่วม เพื่อการนำตัวชี้วัดไปใช้อย่างจริงจัง และควรคิดว่าจะสามารถทำให้มีความชัดเจนขึ้นอย่างไร ไม่ควรซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น ปัจจุบันรัฐบาลกำลังมองหาความเป็นรูปธรรมที่จะจัดการกับความเหลื่อมล้ำให้ได้คืออะไร เช่น เจาะจงพื้นที่ ทำโครงการเรื่องความเหลื่อมล้ำให้หน่วยงานต่างๆมาหยิบใช้และต่อยอดได้ ด้วยการโยก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และปัจจุบันสภาพพัฒนาตัวชี้วัดในลักษณะเดียวกันกับงานครั้งนี้ เสนอให้ใช้ TP Map ที่จะสามารถสะท้อนความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ได้ นอกจากนี้ข้อมูลของ จปฐ อาจระบุความเหลื่อมล้ำแนวพื้นที่ได้เช่นกัน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีเรื่องความเหลื่อมล้ำ มีแผนแม่บท 15 ด้าน โดยประเด็นเชิงเศรษฐกิจคือเรื่องการมีรายได้ลงไปที่เศรษฐกิจฐานราก เช่น ระบบภาษีที่ท้องถิ่นจะได้รับ ความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งของครอบครัว การศึกษาเด็กคนออกจากครอบครัว ด้วยการสร้างเมืองหลักเพิ่มขึ้น พลังทางสังคมและความเข้มแข็งทางสังคม ความสามารถท้องถิ่นในการพัฒนาและจัดการตนเอง

3. สรุปข้อเสนอแนะจาก ผศ.ดร.ธานี ชัยวัฒน์

เป้าหมายควรมีทั้งหมด 3 ประเด็น ได้แก่

หนึ่ง ความชัดเจน เป้าหมายของตัวชี้วัดยังไม่ชัดเจน ต้องมีความแตกต่างจากดัชนีที่หน่วยงานอื่นทำไว้แล้ว โดยอาจแตกต่างได้สองแบบ คือ ใหม่โดยข้อมูล - ตัวเลข GDP ข้อมูลจากแรงงานนอกระบบหายไป ถ้าดูความเหลื่อมล้ำโดยข้อมูล SES คนรวยหายไป และกลุ่ม Gig Economy หายไป โครงการนี้จะสามารถเติมส่วนที่หายไปเหล่านี้ได้อย่างไร ปัจจุบัน มีกลุ่มคนที่ทำงาน Gig Economy ซึ่งมีรายได้สูง อาจสัมพันธ์กับศูนย์เรื่องการพัฒนาสวัสดิการที่เป็นแบบ Personalise Welfare และสามารถทำให้แตกต่างโดยวิธีการ ถ้าใช้วิธีการแบบ OECD ถึงแม้เปรียบเทียบระหว่างประเทศได้ แต่ก็ไม่สามารถสะท้อนถึง Houselife Index ที่มีความเฉพาะในบริบทไทยได้ และได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันยังไม่มีใครทำดัชนีที่วัดความกินดีอยู่ดีแบบไทย ๆ คนไทยให้

ความสำคัญกับเศรษฐกิจ ในแง่ของการอยู่ขั้นชน การมีเพื่อนเยอะ สังคมเป็น necessary condition ที่ผ่าน มา นักเศรษฐศาสตร์สนใจการตอบโจทย์เศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ก็ไม่ควรละเลยมิติทางสังคม เช่น การไม่ยอม เพื่อยามเกษียณ เพราะหวังพึ่งลูกในอนาคต หรือการทำบุญเพื่อชาติหน้า เช่นนี้แล้วศูนย์จะได้นำ consideration เรื่องนี้มาทำนโยบายสังคมต่อไป

สอง สามารถนำไปใช้ได้จริงได้ หน่วยงานใดจะนำไปใช้ หรือถ้ายังไม่มีหน่วยงานไปใช้จะทำให้สังคมมา สนใจได้หรือไม่ พร้อมทั้งเสนอให้ใช้ชนชั้นกลางเป็นกลุ่ม Reference การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนชนชั้นกลาง มีผลกระทบมากกว่า หากนักวิจัยสนใจทำเรื่อง Social Mobility สามารถใช้งานที่มีอยู่แล้วของอาจารย์เฉลิม พงษ์เรือง Pro-Poor growth และเสริมด้วยข้อมูลจาก ดร.สรพนธ์ จาก สศค.

สาม สามารถนำงานมาผลิตซ้ำได้ และแนะนำให้เก็บ Clean Excel Sheet ไว้ เพื่อที่จะสามารถนำไป ผลิตงานซ้ำได้

นอกจากนี้ผศ.ดร.ธานีได้เสนอให้นำโครงการนี้ไปผนวกกับโครงการวิจัยของ ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ เพื่อดู เรื่องความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่และปัจเจกในเวลาเดียวกัน ถ้าสามารถเชื่อมโยงกันได้ จะตอบโจทย์เรื่องเดียวกัน ในหลายมิติ เช่น เรื่องการย้ายถิ่นฐาน

ภาคผนวก 5

การจัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ เว็บไซต์ เบื้องต้น

องค์ประกอบหลักเว็บไซต์ แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

1. หน้าหลักของเว็บไซต์

1. ประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมของศูนย์วิจัยฯ
2. ติดตามข่าวสารสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำ
3. สรุปโดยย่อพันธกิจของศูนย์วิจัยฯ
4. นำเสนอผลงานโดยย่อของผลงานวิจัย บทความวิชาการ กิจกรรมสัมมนา

2. เกี่ยวกับข้อมูลศูนย์วิจัยฯ

1. แนะนำศูนย์วิจัยฯ
2. พันธกิจและวิสัยทัศน์ของศูนย์วิจัยฯ
3. ข้อมูลคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
4. ข้อมูลนักวิจัย

3. สิ่งพิมพ์ งานวิจัย และฐานข้อมูลของศูนย์วิจัยฯ

1. ผลงานที่ตีพิมพ์แล้ว
2. ผลงานที่กำลังการศึกษา
3. ดัชนีชี้วัดความเหลื่อมล้ำของศูนย์วิจัยฯ

4. ข่าวและกิจกรรม

1. ข่าวสารกิจกรรมของศูนย์วิจัยฯ
2. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมงานสัมมนาวิชาการของศูนย์วิจัยฯ

5. ช่องทางติดต่อศูนย์วิจัยฯ

1. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
2. โทรสาร

การออกแบบเว็บไซต์

1. โลโก้ประจำศูนย์วิจัย

ภาคผนวก 6

สรุปประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางการวิจัยชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมครั้งที่ 1
วันที่ 18 กรกฎาคม 2561 เวลา 9.00 น. - 11.00 น.

ณ ห้องประชุมชั้น 5 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ผู้เข้าประชุม

1. ศ.นพ.สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ	ที่ปรึกษา
2. นางชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ	ประธานคณะกรรมการ
3. รศ.ดร.พอพันธ์ อูยานนท์	กรรมการ
4. ดร.สมชัย จิตสุชน	กรรมการ
5. ดร.ทิตนันทิ มัลลิกะมาส	กรรมการ
6. น.ส.เสาวลักษณ์ อินทร์บำรุง	กรรมการ (ผู้แทน)
7. น.ส.สิริกัลยา เรืองอำนาจ	กรรมการ
8. ศ.ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ	กรรมการ
9. รศ.ดร.เรณู สุขารมณ	กรรมการ
10. ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา	กรรมการและเลขานุการ
11. น.ส.สรลลขนา วิริยะทวีกุล	ผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้ไม่เข้าประชุม

1. รศ.ดร.ชยันต์ ต้นติวิศาการ	ที่ปรึกษา	ติดภารกิจ
2. ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร	กรรมการ	ติดภารกิจ
3. นางอรรพรรณ สุทธางกูร ตัวแทน)	กรรมการ	ติดภารกิจ (ส่ง
4. รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล	กรรมการ	ติดภารกิจ
5. ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา	กรรมการ	ติดภารกิจ

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ดร.ธรรพ์ ปิตติล	คณะเศรษฐศาสตร์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. น.ส.นันท์นิตย แก้วหนอง	คณะเศรษฐศาสตร์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เริ่มประชุม เวลา 09.00 น.

วาระที่ 1 เรื่องที่ประธานแจ้งที่ประชุมทราบ

ท่านที่ปรึกษาแจ้งว่า ชุดโครงการนี้มีศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมรองรับอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมี ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา เป็นผู้อำนวยการโครงการ ท่านเห็นว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความแก้ไข โดยประเทศไทยจะไม่สามารถพัฒนาเป็นประเทศพัฒนาแล้วได้ หากไม่แก้ปัญหาคือความเหลื่อมล้ำ จึงเห็นได้ว่า งานวิจัยชุดนี้สร้างคุณประโยชน์อย่างยิ่งในระดับนโยบาย และจะช่วยนำไปสู่ความรู้ใหม่แก่สังคม โดยมีความคาดหวังว่าผลงานวิจัยของชุดโครงการนี้จะป็นงานวิจัยเชิงวิชาการที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับนโยบายของสภานิติฯ และรัฐบาลที่จะนำไปต่อยอดต่อไป

ที่ประชุมมีมติ รับทราบ

วาระที่ 2 นำเสนอชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภายใต้ความร่วมมือและการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ประธานแจ้งที่ประชุมเพื่อทราบ ดังนี้

2.1 ความเป็นมาของโครงการ และวัตถุประสงค์หลักของโครงการ

ประธานแจ้งว่าชุดโครงการ “การวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม” เริ่มเมื่อเดือนเมษายน 2561 โดยมีวัตถุประสงค์หลักทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่

- ประการที่ 1 เพื่อรวบรวมสาเหตุปัญหาของความเหลื่อมล้ำ
- ประการที่ 2 เพื่ออธิบายลักษณะของปัญหาความเหลื่อมล้ำที่พบ
- ประการที่ 3 เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มุ่งตอบโจทย์ปัญหาที่ต้นตอสาเหตุ

การทำงานของชุดโครงการนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และหน่วยงานของคณะกรรมการ ร่วมกันพัฒนางานวิจัยและเลขานุการได้ขอความอนุเคราะห์เรื่องข้อมูลจากคณะกรรมการ เพื่อนำมาประกอบการสร้างงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการนี้

โดยผลงานวิจัยหลักของชุดโครงการ คือ การสร้างดัชนีตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำประจำปี ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลดัชนีจากงานที่ผ่านมาจากหน่วยงานที่ได้ทำไว้ในอดีต และพัฒนาตัวชี้วัดใหม่เพื่อสะท้อนปัญหาให้มากขึ้น

โครงการวิจัยหลักนี้ ประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาตัวชี้วัดตามแบบจำลองเศรษฐศาสตร์ มาประกอบการวิเคราะห์และนำเสนอข้อเสนอเพิ่มเติม
- 2) การใช้ภาพถ่ายดาวเทียมในการวัดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่

ในท้ายที่สุด วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้ คือ งานวิจัยนี้สามารถนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย และสามารถนำไปพัฒนาการเรียนการสอนในคณะเศรษฐศาสตร์เพื่อพัฒนาและผลิตบุคคลากรที่มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาความเหลื่อมล้ำ

2.2 รายงานกิจกรรมของศูนย์วิจัย

ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา (ผู้อำนวยการโครงการ) แจ้งที่ประชุม เรื่องกิจกรรมสัมมนาวิจัยการที่ผ่านมาทั้งหมด 2 หัวข้อ ได้แก่

1) หัวข้อ “เศรษฐกิจการค้าสมัยอยุธยา: ดูละครแล้วลองมองงานวิจัย” นำเสนอโดย ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร และ รศ.ดร.ธีรวิทย์ ณ ป้อมเพชร

ได้เปิดประเด็นด้วยเรื่องภูมิศาสตร์ที่ตั้งที่ได้เปรียบของสยามในเอเชีย โดยได้ให้ภาพประวัติศาสตร์สยามและแง่มุมมองต่าง ๆ อย่างละเอียด รวมทั้งประเด็นสำคัญในเรื่องของการค้าในบริเวณแถบนี้ นับจากอินเดียถึงจีนและเส้นทางบกตอนบน นอกจากนี้ยังเสนอข้อคิดเรื่องโจทย์การวิจัย เช่น การค้าสินค้าจำพวกผ้า ระบบเงินตราสมัยอยุธยา การผสมผสานระหว่างผู้ประกอบการกับภาครัฐในเรื่องการค้า และประเด็นเรื่องการใช้จ่ายรายได้ที่ได้จากการค้า ซึ่งจะเป็นแนวทางในการศึกษาของนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจรุ่นต่อ ๆ ไป

2) หัวข้อ “หนึ่งความยินดีในร้อยความเศร้า: พิศราห์ความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทย” นำเสนอโดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ ดร.ติลกะ ลัทธพิพัฒน์ และ ดร.ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมณาค

สัมมนาประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย Thai University Center Admission System หรือ TCAS ซึ่งเป็นระบบใหม่นี้ และนอกจากนี้งานศึกษาสะท้อนให้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจมีผลต่อความสำเร็จในการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา และพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง นั่นคือ แม้นักเรียนที่ได้คะแนน PISA สูงสุดของไทยรวมทั้งยังเป็นนักเรียนที่เติบโตในครอบครัวรายได้สูง คะแนนนี้ก็ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าคะแนนของนักเรียนที่มีรายได้ต่ำสุดในประเทศเวียดนาม

ดร.ธร ปิตติล แจ้งที่ประชุม เรื่องความร่วมมือของศูนย์วิจัยและสถาบันอื่น โดยปัจจุบันมีสถาบัน Institute of Advanced Studies จาก ประเทศฝรั่งเศส ได้ติดต่อขอความร่วมมือกับทางศูนย์วิจัยฯ เพื่อไปร่วมกันสร้างงานวิจัยด้วยที่สามารถทำร่วมกันได้ และแจ้งถึงงานสัมมนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เรื่องงานเวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 4 เรื่อง Humanizing Digital Transformation: การปฏิบัติการบริการภาครัฐด้วยเทคโนโลยี ภายใต้ความร่วมมือ มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของเทคโนโลยีที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตอบสนองเรื่องความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นหลักและรักษาการทำงานให้มีคุณภาพ การขยับหน้าที่ของรัฐให้รองรับความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยในที่สุดจะนำเสนอออกมาเป็นข้อเสนอแนะทางนโยบาย

วาระที่ 3 รับฟังข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อคิดเห็นจากคณะกรรมการกำกับทิศทางการวิจัย

ท่านประธาน ขอให้ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมนี้ เป็นตัวกลางประสานงานวิจัยระหว่างศูนย์วิจัยและฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยประเด็นหลักในเรื่องการจัดการความรู้ และขอเชิญให้กรรมการเสนอความคิดเห็นต่อในเรื่อง ในปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังเคลื่อนไปในทิศทางใด และชี้ให้เห็นว่าปัจจุบัน งานวิจัยใหม่มีการนำข้อมูล Big Data มาปรับใช้มากขึ้น เช่น การหาจุดที่ตั้งของคนจน เด็กปฐมวัย และบัตรสวัสดิการ 44 สวัสดิการที่ลงไปสู่ผู้คนในด้านต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงเป้าหมายเฉพาะคนจนโดยตรง โดยชี้ให้เห็นความสำคัญของการตามให้เท่าทันกับบริบทใหม่ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับภาพรวมทั้งประเทศที่กำลังเดินทางพัฒนาในปัจจุบัน หากจะติดตามสถานการณ์ จะพบว่าโจทย์วิจัยจะมีความซับซ้อนมากขึ้น มิใช่เพียงแค่การประมวลสังเคราะห์เพียงผิวเผิน จึงจะสามารถตอบโจทย์ปัญหาในปัจจุบันได้ และในปัจจุบันสภาพพัฒนาได้ทำการเก็บข้อมูลประมวลข้อมูลความเหลื่อมล้ำจาก SES ทว่าข้อมูลจะเข้าไป 1 ปี ออกมาเป็นดัชนีสัมประสิทธิ์ความไม่เท่าเทียม หรือ Gini Coefficient ซึ่งทั้งนี้ ดัชนีจีนิเพียงตัวเดียว อาจไม่เพียงพอที่จะสะท้อนความเหลื่อมล้ำในมิติอื่น ทั้งนี้ ท่านประธานได้เน้นย้ำว่า การตอบโจทย์วิจัยที่เฉพาะเจาะจงอย่างจริงจัง และผลิตงานวิจัยที่สามารถเชื่อมโยงกับสถาบันหรือผู้ที่ดูแลปัญหาโดยตรงอย่างรวดเร็ว จะช่วยสร้างกลไกในการขับเคลื่อนงานวิจัยให้หลุดออกจากกรอบเดิมที่ต้องรั้งรอกัน และเมื่อไม่นานมานี้ ท่านรัฐมนตรี กอบศักดิ์ ภูตระกูล ได้ปรารภว่าการบูรณาการลดความเหลื่อมล้ำอย่างจริงจังและบูรณาการกับแผนงานของหน่วยงานอื่น ๆ อาจทำเป็นงบประมาณการ ให้ NESDB กลไกในการขับเคลื่อนและหนุนเสริมนี้

ที่ประชุม เห็นชอบ และมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมดังนี้

1. สรุปข้อเสนอแนะจาก ดร.สมชัย จิตสุชน

ขอให้ทางศูนย์วิจัยฯ คำนึงถึงมิติที่หลากหลายของปัญหาความเหลื่อมล้ำ และคำนึงถึงประเด็นในแง่สหวิทยาอื่น ๆ รวมทั้ง ขอให้ทางศูนย์วิจัยฯ นำเสนอถึงกรอบความคิดในการประสานงานวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และระบุถึงขอบเขตของงานวิจัยรวมถึงข้อเสนอแนะทางนโยบาย และชี้ให้เห็นว่านโยบายการคลังเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำแต่ในปัจจุบันยังไม่ถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่เท่าที่ควร ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยของต่างประเทศ พบว่าหลังจากมีการใช้เครื่องมือทางนโยบายการคลัง ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เท่าเทียมลดลง ในขณะที่กลับมีค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เท่าเทียมเพิ่มสูงขึ้น เสนอให้ทางศูนย์วิจัยฯ หาข้อสรุปให้กับปัญหานี้ โดยสามารถดูได้จาก Incident Analysis ของนโยบายการคลัง ของการเก็บภาษีและการใช้จ่ายของรัฐตกอยู่กับคนจนหรือไม่ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยยังคงมี ปัญหาการกีดกัน (Exclusion) คนจนให้ไม่ได้รับสวัสดิการ เนื่องจากระบบคัดกรองกลุ่มเป้าหมายคนจนของไทยมี 30% ที่ไม่ได้รับสวัสดิการ เนื่องมาจากการออกแบบกระบวนการคัดกรองคนจนเข้มงวดมากเกินไป

นอกจากนี้ได้เสนอโจทย์วิจัย ทั้งหมด 4 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) ความชอบธรรมของแหล่งที่มาของรายได้ของคนรายได้สูง
- 2) ผลกระทบจากเทคโนโลยีต่อสังคมสูงวัย

3) Informal Safety Net Scope และ Formal Safety Net

4) การขับเคลื่อนทางสังคม Political Economy Research และ Incentive Structure และเสริมในประเด็นเรื่องข้อมูล Big Data ว่ายังคงมีจุดอ่อนจากการขาดข้อมูลของคนจน ในปัจจุบันนโยบายที่ภาครัฐผลักดันออกมายังขาดงานวิจัยรองรับในต้นนโยบาย ดังนั้นการสื่อสารงานวิจัยเพื่อนำไปสู่นโยบายรัฐ และสร้างเครือข่ายของคนที่สามารถสื่อสารไปสู่รัฐบาลได้ จะมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง

ในประเด็นเรื่อง เศรษฐกิจของคนรากหญ้า ควรจะต้องทำความเข้าใจว่าคนจนไม่สามารถบริหารความเสี่ยงในชีวิตได้ ดังนั้น ควรต้องค้นหานโยบายที่สามารถตอบโจทย์นี้ได้ รวมถึงงานวิจัยทางเลือกต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน อย่างนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง

2. สรุปข้อเสนอแนะจาก ดร.ทิตนันทิ มัลลิกะมาส

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีส่วนทำให้สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยแย่ลงเรื่อย ๆ ปัจจุบัน ภาครัฐพยายามนำเทคโนโลยีเข้ามาร่วมการพัฒนา ได้แก่ 1) National e-payment 2) กองทุนความเหลื่อมล้ำถือเป็น Game Changer

เสนอถึงโจทย์ ในประเด็นเรื่องจากข้อจำกัดทางกลไกในปัจจุบันของภาครัฐ big data จะสามารถนำไปใช้อย่างไรให้รัฐเข้าถึงและนักวิจัยเข้าไปสนับสนุน ยกตัวอย่าง เช่น โจทย์ 44 สวัสดิการ ที่สามารถนำมาประเมินได้ว่าสวัสดิการใดจำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ยังพบปัญหาการไม่นับรวม (Exclude) แม่และเด็กซึ่งมีผลต่อการจัดสรรสวัสดิการต่อไป และโจทย์ในเรื่อง Social Innovation Fund โดยใช้กลไกที่รัฐบาลส่วนกลางจ่ายเงินให้เป้าหมาย Local Government Come in and Share, CSO help. และมีการวัดผลในเวลาต่อมา และได้เน้นย้ำถึงเรื่องการสร้างงานวิจัยที่ช่วยให้รัฐบาลกลับมาพิจารณาในเรื่องวิธีการช่วยเหลือรูปแบบใหม่ในยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้ โครงสร้างพื้นฐานของรัฐบาลมีความสำคัญมาก เพราะในปัจจุบันนักวิจัยไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลของรัฐบาลได้ หากศูนย์วิจัยฯ สามารถร่วมมือกับภาครัฐให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ จะสามารถสร้างประโยชน์ได้อย่างยิ่ง พร้อมกับเสริมว่าทางธนาคารแห่งประเทศไทยยินดีที่จะให้ศูนย์วิจัยฯ เข้าไปร่วมทำงานกับธนาคารแห่งประเทศไทย และเสนอให้ศูนย์วิจัยฯ ควรเสนอแผนชุดงานวิจัยให้ชัด ภายในระยะเวลา 3 ปี

3. สรุปข้อเสนอแนะจาก รศ.ดร.พณีย์ อูยานนท์

เนื่องจาก การเรียนการสอนในวิชาเศรษฐศาสตร์ยังคงให้ความสำคัญน้อย แก่เรื่องการกระจายรายได้ ทำให้มหาวิทยาลัยในประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้เรื่องการกระจายรายได้ จึงเสนอให้คณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ สร้างศูนย์วิจัยฯ นี้ เป็นสำนักคิดการกระจายรายได้ ที่เป็นสถาบันการศึกษาผลิตองค์ความรู้ โดยชี้แจงให้เห็นถึงปัญหาการกระจายรายได้ ดังนี้ หนึ่ง เดิมแหล่งที่มาการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยมาจากภาคเกษตรกรรม แต่ในปัจจุบันภาคทุนได้รุกเข้าสู่อุตสาหกรรม ประกอบกับสถาบันการเมืองไม่มีความเข้มแข็งพอ

ยิ่งซ้ำเติมให้กลุ่มทุนสามารถเอาเปรียบชนบทได้ยิ่งขึ้น ดังนั้น การเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวแต่ขาดสถาบันประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง นโยบายกระจายรายได้ก็ไม่สามารถดำเนินให้เกิดอย่างมีประสิทธิภาพได้ และนอกจากนี้ สิทธิในสังคมประชาธิปไตยของชาวบ้านในการเรียกร้องความเป็นธรรมจากการถูกเอาเปรียบของทุน ในเรื่องของธรรมาภิบาล ที่จะสามารถนำไปสู่การสร้างสถาบันที่สร้างอำนาจต่อรองที่ดีให้คนรากหญ้ารวมไปถึงการปฏิรูปกฎหมาย

และเสนอให้ทางศูนย์วิจัยฯ ทบทวนงานศึกษาที่ผ่านมาว่า มีประเทศได้มีการพัฒนาการเศรษฐกิจสอดคล้องกับสมมติฐาน Kuznets Curve และสามารถศึกษาเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ พร้อมทั้งย้อนศึกษาถึงประวัติศาสตร์ เพื่อดูโครงสร้างที่ดิน และนอกจากนี้ ในปัจจุบันตอนนี้ยังขาดงานศึกษาความเหลื่อมล้ำในตลาดทุน และได้ยกตัวอย่างถึงงานของธนาคารโลก (World Bank) ได้ทำงานศึกษาเรื่องตลาดแรงงาน พบว่า หลังปี 2540 ไม่พบการเคลื่อนย้ายของแรงงานไปสู่ภาคที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น และเสริมในเรื่องของรัฐเข้มแข็งและรัฐอ่อนแอ (Strong and Weak State) มีผลต่อนโยบายการกระจายรายได้ และเสริมว่างานศึกษาด้านการกระจายรายได้เป็นพหุวิทยาการ สามารถขับเคลื่อนงานไปได้พร้อมกัน เช่น เรื่องเกษตรพันธสัญญา

4. สรุปข้อเสนอแนะจาก ศ.นพ.สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ (ที่ปรึกษา)

ปัจจุบันรัฐบาลสามารถนำนโยบายได้ปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว ปัจจุบันไทยอยู่ในภาวะรัฐแข็งแรง (Strong State) โดยแวดวงวิชาการจะต้องสามารถช่วยออกแบบนโยบายเสนอต่อภาครัฐ และ สกว. มองว่าการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ จะต้องแก้ปัญหาที่กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มเศรษฐกิจฐานรากที่ยังไล่ไม่ทันกลุ่มคนชั้นบน ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เป็น เกษตรกร และคนจนที่ไม่มีปัจจัยการผลิต ถ้ามองว่าเศรษฐกิจฐานรากเป็นเป้าหมายสำคัญ โดยสามารถใช้กระบวนการวิจัยในการให้อำนาจตัดสินใจขึ้นกับชุมชน แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดในการขยายผลและล่าช้าไม่สามารถตามทันกับนโยบายรัฐ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเรื่อง Democratisation of digital technology ที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรผ่านเว็บไซต์ และท่านประธานได้เสริมต่อว่า สามารถนำข้อมูลเรื่องความเหลื่อมล้ำจากสภาพัฒน์ ปี 2560 มาประกอบงานศึกษาได้ และเสนอข้อแนะนำว่า ศูนย์ควรสร้างทีมงานวิจัยและสร้างการพัฒนาสังคม โดยจะต้องเรียนรู้และทราบสถานะปัจจุบันของสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ และวิจัยหาสาเหตุ และสร้างแผนผังการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในที่สุด

5. สรุปข้อเสนอแนะจาก ชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ (ประธาน)

ในขณะนี้ทางสภาพัฒน์ ได้กำลังริเริ่มก่อตั้งศูนย์วิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเช่นกัน เสนอเสริมให้ใช้นักวิชาการของศูนย์วิจัยฯ เพียงอย่างเดียวอาจจะขับเคลื่อนยาก ดังนั้น ควรร่วมมือกับนักวิจัยจากที่อื่นเข้ามาร่วมช่วย และทั้งนี้ งานวิจัยของอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยควรคำนึงถึงการนำงานไปใช้ประโยชน์ โดยทั้งนี้ทางศูนย์วิจัยฯ สามารถช่วยเสนอโจทย์วิจัยให้กับอาจารย์ที่อยู่ในแวดวงวิชาการ และเชื่อมโยงสหวิทยาการทำงานร่วมกัน และเสนอให้ทางศูนย์วิจัยฯ นำเสนอถึงกรอบความคิด ขอบเขต และเป้าหมายของศูนย์วิจัย

พร้อมนำเสนอแผนการทำงานในระหว่างนี้และขยายเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนศูนย์วิจัยไปพร้อมกัน และการบูรณาการของภาคีรัฐบาลอาจมีส่วนช่วยเอื้อต่อการทำงานของศูนย์วิจัยฯ

6. สรุปข้อเสนอแนะจาก เสาวลักษณ์ อินทร์บำรุง (ผู้แทน คุณอรวรรณ สุทธางกูร)

ขณะนี้ ดัชนีตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำในแต่ละงานวิจัยมักมีนิยามเฉพาะตัวในแต่ละงาน หากทางศูนย์วิจัยฯ สามารถสร้างตัวชี้วัดที่สามารถตอบโจทย์ได้ครอบคลุม จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งนี้ เรื่องข้อมูล Big Data ในปัจจุบันในแต่ละหน่วยงานที่เก็บนั้น ไม่สอดคล้องกัน ทางสำนักงานสถิติกำลังอยู่ในขั้นตอนการเรียบเรียงข้อมูลให้ถูกต้อง และยังอยู่ในการจัดทำ เรื่องการบูรณาการข้อมูลและพยายามขับเคลื่อนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ

7. สรุปข้อเสนอแนะจาก รศ.ดร.เรณู สุขารมณ์

ในการประชุมครั้งต่อไป จะนำฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเคยทำการศึกษาเรื่องของพื้นที่พิเศษทางด้านการศึกษา เข้ามาร่วมประชุมด้วย และเสนอว่าการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำด้านกระบวนการยุติธรรม ควรมีการบูรณาการกับเศรษฐกิจ

8. สรุปข้อเสนอแนะจาก ดร.ธร ปีติผล

คาดว่าในการประชุมคณะกรรมการครั้งต่อไป จะสามารถนำเสนอแผนการทำงานของศูนย์วิจัยฯ ให้กับที่ประชุมได้ และชี้แจงว่า ทางศูนย์วิจัยฯ สามารถดึงทรัพยากรนักวิจัยทั้งในและนอก เข้าร่วมด้วยได้เพื่อสร้างเครือข่าย และกำลังจะจัดงานสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการพัฒนาร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วาระที่ 4 เรื่องอื่นๆ

เลขานุการแจ้งว่า ในอนาคตวางแผนจะมีการประชุมคณะกรรมการ 2 ครั้งต่อปี และจะมีการประชุมถี่มากขึ้นในช่วงท้ายก่อนเพื่อรายงานความคืบหน้า

ภาคผนวก 7

สรุปรายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 2

วันพุธที่ 23 พฤศจิกายน 2561 เวลา 13.30 -16.30 น.

ห้องประชุม 1 ชั้น 22 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.เรณู สุขารมณ	ประธาน
2. ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา	ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผศ.ดร.สุกานดา เหลืองอ่อน ลูวิส	ผู้ทรงคุณวุฒิ
4. บุศรา แสงอรุณ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์	ผู้นำเสนอ
6. นางสาว นันทินต์ย์ แก้วหนอง	ผู้เข้าร่วมประชุม
7. นางสาว สรลชนา วิริยะทวีกุล	ผู้เข้าร่วมประชุม
8. นางสาวพัชรินทร์ รักสตัย	ผู้เข้าร่วมประชุม

เริ่มประชุม 13.30 น. โดยมีหัวข้อการประชุมดังนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

ผศ.ดร.ณัฐพงษ์นำเสนอว่าจากการที่ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ และกระบวนการพัฒนาได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนอกจากจะทำให้รายได้เฉลี่ยต่อประชากรสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแล้ว ดัชนีชี้ระดับการพัฒนาในหลายหมวดหมู่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการยกระดับที่สูงขึ้น การกระจายตัวของการพัฒนายังอยู่ในขอบเขตจำกัดในมิติเชิงภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจุกตัวของการระดับการพัฒนาและการขยายตัวของเขตเมือง งานวิจัยของ Short & Pinet-Peralta (2009) ได้แสดงผลการคำนวณซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีค่าของ Urban Primacy Index มากที่สุดในโลก ซึ่งค่าดังกล่าวเป็นดัชนี แสดงถึงช่องว่างระหว่างเมืองที่มีขนาดใหญ่สุดกับเมืองที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 และ 3 ของแต่ละประเทศ ผศ.ดร.ณัฐพงษ์จึงทำการศึกษาดูด้วยข้อมูลดาวเทียมจาก Google Earth Engine ด้วย Night time light overlay จากดาวเทียม และเก็บ density ของแสงซึ่งบอกขอบเขตของเขตเมือง และพบว่าเมื่อยิ่ง GDP โตขึ้นกรุงเทพก็จะยิ่งโตขึ้นเรื่อยๆ

สำหรับประเทศไทย การเติบโตกระจุกอยู่ที่ กทม. และปริมณฑล หรือเรียกได้ว่าเป็น Monocentric growth pole ทั้งนี้การที่มีมากกว่าหนึ่งแห่งจะทำให้ขยายตัวด้านเศรษฐกิจที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้

ทำการศึกษาข้อมูลการกระจายตัวอื่นๆ เช่น GDP ในปี 2541 และ 2559 การกระจายตัวของปริมาณการจราจรปี 2552 และ 2560 การกระจายตัวสาขาอุตสาหกรรมและอาชีพ ประเทศในปี 2521 and 2560 (Variety of occupations and GPP (gross provincial product)) และพบว่า สุดท้ายแล้วอาชีพมีการกระจุกอยู่ที่กรุงเทพฯเป็นหลัก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ สำมะโนอุตสาหกรรม การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ซึ่งสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จัดเก็บจากดาวเทียม ซึ่งประกอบด้วยค่าดัชนีพืชพรรณ ค่าดัชนีปริมาณน้ำฝน ค่าดัชนีแสงไฟกลางคืน และปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ
3. วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลที่ได้จัดทำใน (3.1) และ (3.2) ในมิติเชิงพื้นที่โดยใช้วิธีการภูมิสถิติ (Spatial Statistics)
4. วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลที่ได้จัดทำ โดยใช้วิธีการภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics)
5. เผยแพร่ข้อมูลที่ได้จัดทำ ผ่านเว็บไซต์ของคลัสเตอร์วิจัยฯ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการต่อยอดในการใช้ข้อมูลในรูปแบบภูมิสารสนเทศในการวิจัยในด้านที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในกรณีของประเทศไทย

ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม

สามารถหา Spillover Effect ของความใกล้ชิดของปัจจัยต่างๆที่จะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยและนำไปปรับใช้กับนโยบาย

สรุปข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ปัจจุบันข้อมูลระดับเล็กสุดคือระดับจังหวัด หากในระยะยาว สามารถทำย่อยกว่าจังหวัดได้จะเป็นผลดีต่อประเทศ
2. Small area estimation ซึ่งสำนักงานสถิติทำวิจัยเรื่องนี้อยู่ และกำลังทำงานกับ ADB สามารถนำข้อมูลมาช่วยหนุนเสริมงานวิจัยนี้ได้ กระนั้น Resolution ขึ้นอยู่กับ ground data
 - สำนักงานสถิติมีความสนใจใช้ข้อมูลของงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะเรื่อง Small area estimation ในการยืนยันข้อมูลที่สำนักงานมีอยู่ ซึ่ง ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ จะทำการเผยแพร่ Code ใน Google Earth Engine ลงบนเว็บไซต์ของศูนย์วิจัยฯ
 - ในระยะยาวต้องเป็นข้อมูลทางสถิติมากขึ้น เช่น ราคาที่ดิน
 - เรื่องงบประมาณสำหรับโครงการนี้อาจมีการปรับได้ หากจะมีการฝึกอบรม
 - ให้เพิ่มรายละเอียดเรื่องการใช้ประโยชน์ข้อมูลจาก Google Earth Engine และความเชื่อมโยงกับโครงการวิจัยเรื่อง โครงการแนวโน้มความเหลื่อมล้ำและการกิน ด้อยูดีของครัวเรือนในไทย

ภาคผนวก 8

รายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 2
ในหัวข้อ “การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยโดยใช้ข้อมูลดาวเทียมและภูมิสารสนเทศ”
โดย ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์

รายละเอียดของข้อเสนอโครงการ (รายละเอียดในภาคผนวก ก.)

1. บทสรุปย่อสำหรับผู้บริการ (Executive Summary) ความยาวประมาณ 10 - 15 บรรทัด

จากการที่ประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ และกระบวนการพัฒนาได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนอกจากจะทำให้รายได้เฉลี่ยต่อประชากรสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแล้ว ดัชนีชี้ระดับการพัฒนาในหลายหมวดหมู่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการยกระดับที่สูงขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าดัชนีในระดับมหภาคจะแสดงให้เห็นถึงการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาถึงการกระจายตัวของการพัฒนาจะพบว่า เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับจังหวัดอื่นๆ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงประกอบด้วยสองส่วนหลัก โดยในส่วนแรกมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการฐานข้อมูลในรูปแบบของข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) ซึ่งรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ เช่น สำมะโนประชากรและการเคหะ) สำมะโนธุรกิจและอุตสาหกรรม ผลสำรวจภาวะการทำงานของประชากรฯ และข้อมูลที่ได้จากดาวเทียมสำ (รวม ซึ่งแสดงถึงคุณสมบัติทางกายภาพของพื้นที่ โดยในปัจจุบัน ข้อมูลจากดาวเทียมได้รับการพัฒนาให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ และมีข้อได้เปรียบในด้านของความละเอียดเชิงพื้นที่และความทันสมัยของข้อมูล

ในส่วนที่สองของงานวิจัย จะเป็นการนำฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศที่จัดสร้างขึ้นมาใช้วิเคราะห์ร่วมกับวิธีการคำนวณทางภูมิสถิติ (Spatial Statistics) และภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics) ซึ่งจะเป็นแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติของข้อมูลภูมิสารสนเทศและเครื่องมือวิเคราะห์ทั้งสองประเภท ซึ่งช่วยให้เห็นถึงคุณลักษณะของตัวแปรต่างๆ ในมิติเชิงพื้นที่ รวมถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการกระจุกตัวหรือกระจายตัวของข้อมูล ดังนั้นงานวิจัยนี้จะเป็นการวางรากฐานทั้งในด้านการจัดเตรียมฐานข้อมูล และนำเสนอเครื่องมือวิเคราะห์ที่สามารถเป็นทางเลือกเพิ่มเติมในการวิเคราะห์ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำ ซึ่งนักวิจัยอื่นๆ สามารถนำข้อมูลและเครื่องมือมาใช้อย่างตรงงานวิจัยในสาขาที่เกี่ยวข้องได้ในอนาคต

2. ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง (ในกรณีที่เป็นโครงการหนึ่งภายใต้ชุดโครงการ สกว. ควบรวม/ความสอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของชุดโครงการด้วย) นอกจากนี้ ควรระบุผลงานที่ผู้อื่นได้ทำมาแล้วซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวคิดหรือการทำวิจัยเรื่องดังกล่าว

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มต้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีการกำหนดกรอบแนวทางและดำเนินนโยบายภายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับตั้งแต่แผนฯ ฉบับที่ 1 ซึ่งเริ่มประกาศใช้ เมื่อปี พ.ศ. 2504 การพัฒนาการทางเศรษฐกิจภายใต้แนวทางดังกล่าวได้ส่งผลสืบเนื่องต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเทศ โดยภาคอุตสาหกรรมได้กลายเป็นสาขาเป้าหมายหลักที่รัฐบาลให้การสนับสนุน และต่อมาการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศและสนับสนุนการส่งออกได้กลายเป็นปัจจัยหลักในการผลักดันการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ

กระบวนการการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สูงของดัชนีหลักทางมหภาคในหลายด้าน ทั้งมูลค่ารายได้ประชาชาติที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง และการลดลงของอัตราว่างงาน รวมถึงการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของอายุโดยเฉลี่ยของประชากร แต่อย่างไรก็ตามการกระจายตัวของการพัฒนายังอยู่ในขอบเขตจำกัดในมิติเชิงภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจุกตัวของการกระจัดกระจายการพัฒนาและการขยายตัวของเขตเมือง ซึ่งงานวิจัยของ Short & Pinet-Peralta (2009) ได้แสดงผลการคำนวณซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีค่าของ Urban Primacy Index มากที่สุดในโลก ซึ่งค่าดังกล่าวเป็นดัชนีแสดงถึงช่องว่างระหว่างเมืองที่มีขนาดใหญ่สุดกับเมืองที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 และ 3 ของแต่ละประเทศ นอกจากนี้งานวิจัยของ Robinson (2011) ได้นำเสนอแนวผลการวิเคราะห์ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาของเขตเมืองของไทยยังกระจุกตัวอยู่เพียงกรุงเทพฯ และปริมณฑล และ Kudo and Kumagai (2012) รวมถึง ADB (2015) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าประเทศไทยมีคุณลักษณะที่แตกต่างกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชีย เนื่องจากมีแกนหลักของความเจริญเพียงแห่งเดียว (monocentric growth pole) ในขณะที่ประเทศอื่นๆ มีมากกว่าสองแห่ง ซึ่งจะช่วยขยายการกระจายตัวด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ

จากคุณลักษณะโครงสร้างนี้ของประเทศไทย การรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจึงเป็นการขยายขอบเขตการศึกษาที่สำคัญในประเด็นของความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ซึ่งจะช่วยเป็นข้อมูลที่สนับสนุนการวิเคราะห์ในมิติอื่นๆ เช่น การคลัง การศึกษา สาธารณสุข การเกษตร ฯลฯ ที่จะช่วยทำให้การวิเคราะห์มีความครบถ้วนและเกิดมุมมองที่หลากหลายต่อการทำความเข้าใจปัจจัยที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และการพัฒนาข้อเสนอแนะทางนโยบายที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง

ทั้งนี้ ผลจากการพัฒนาวิทยาการเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง ได้ช่วยทำให้การประมวลข้อมูลภูมิสารสนเทศสามารถทำได้โดยง่ายในปัจจุบัน และไม่มีค่าใช้จ่าย(เนื่องจากโปรแกรมที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นโปรแกรมแบบโอเพ่นซอร์ส (open source) ซึ่งสามารถทำงานได้บนคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล นอกจากนี้ ในปัจจุบันข้อมูลล่าสุดที่ถูกตรวจจับได้จากดาวเทียมยังได้รับการเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ตทั้งจากหน่วยงานเจ้าของดาวเทียม และจากผู้ให้บริการสาธารณะ เช่น Google Earth Engine จึงทำให้บุคคลทั่วไปสามารถนำข้อมูลดาวเทียมมาใช้ประโยชน์ร่วมกับข้อมูลอื่นๆ โดยไม่มีค่าใช้จ่าย โดยจากองค์ประกอบทั้งคุณลักษณะปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และความก้าวหน้าในเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะการกระจายตัวของปัจจัยทางเศรษฐกิจ ทั้งจากแหล่งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจในลักษณะสำมะโน

ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และจัดข้อมูลดังกล่าวในรูปแบบภูมิสารสนเทศ (GIS) และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์และการกระจายของปัจจัยต่างๆ ในเชิงพื้นที่โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ภูมิสถิติ (Spatial Statistics) และภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics) ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกของเครื่องมือการวิเคราะห์การกระจายตัวของข้อมูลนอกเหนือจากการใช้เครื่องมือหรือดัชนีที่ใช้วัดความเหลื่อมล้ำโดยทั่วไป เช่น Gini index หรือ Theil index

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อรวบรวมข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ สำมะโนอุตสาหกรรม การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ซึ่งสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ

3.2 เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จัดเก็บจากดาวเทียม ซึ่งประกอบด้วยค่าดัชนีพืชพรรณ ค่าดัชนีปริมาณน้ำฝน ค่าดัชนีแสงไฟกลางคืน และปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ

3.3 วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลที่ได้จัดทำใน (3.1) และ (3.2) ในมิติเชิงพื้นที่โดยใช้วิธีการภูมิสถิติ (Spatial Statistics)

3.4 วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลที่ได้จัดทำโดยใช้วิธีการภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics)

3.5 เผยแพร่ข้อมูลที่ได้จัดทำ ผ่านเว็บไซต์ของคลังสตอรี่วิจัยฯ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการต่อยอดในการใช้ข้อมูลในรูปแบบภูมิสารสนเทศในการวิจัยในด้านที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในกรณีของประเทศไทย

4. กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ

4.1 แผนกิจกรรมหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์ (Output) ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	จำนวน วันที่ใช้	ผู้รับผิดชอบ
(1) เพื่อรวบรวมข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ สำมะโนอุตสาหกรรม การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร ซึ่งสำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ	(1.1) รวบรวมข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะและจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	120 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(1.2) รวบรวมข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรมและจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	120 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(1.3) การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรและจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	120 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2

(2) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จัดเก็บจากดาวเทียม ซึ่งประกอบด้วยค่าดัชนีพืชพรรณ ค่าดัชนีปริมาณน้ำฝนค่าดัชนีแสงไฟกลางคืน และปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ	(2.1) รวบรวมข้อมูลดัชนีพืชพรรณ(Vegetation Index) และจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	120 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(2.2) รวบรวมข้อมูลดัชนีปริมาณน้ำฝนและจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	120 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(2.3) รวบรวมข้อมูลค่าดัชนีไฟในกลางคืนและจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	120 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
(3) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลที่ได้จัดทำใน (1) และ (2) ในมิติเชิงพื้นที่โดยใช้วิธีการภูมิสถิติ (Spatial Statistics)	(3.1) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(3.2) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรม	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(3.3) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำรวจภาวะการทำงานของประชากร	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(3.4) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลดัชนีพืชพรรณ(Vegetation Index)	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(3.5) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลค่าดัชนีปริมาณน้ำฝน	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2

	(3.6) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลค่าดัชนีแสงไฟในกลางคืน	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
(4) วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลที่จัดทำใน (1) และ (2) โดยใช้วิธีการภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics)	(4.1) วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะกับข้อมูลดาวเทียม	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(4.2) วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรมกับข้อมูลดาวเทียม	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
	(4.3) วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลภาวะการทำงานของประชากรกับข้อมูลดาวเทียม	60 วัน	ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2
(5) เผยแพร่ข้อมูลที่ได้จัดทำในวัตถุประสงค์ที่ (1) และ (2) ผ่านเว็บไซต์ของคลังเตอร์วิจัย			ผศ.ดร.ณัฐพงษ์, ผู้ร่วมวิจัย 1 และ ผู้ช่วยวิจัย 1 และ 2

หมายเหตุ จำนวนวันที่ใช้เป็นการคาดการณ์จำนวนเวลาที่ต้องดำเนินการจริง โดยเทียบ 1 วันเท่ากับ 8 ชั่วโมง

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงระยะเวลา (แบ่งเป็นราย 6 เดือน)

เดือนที่	กิจกรรม (activities)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
6 เดือนที่ 1	(1.1) รวบรวมข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะและจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	ข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะที่จัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ
	(1.2) รวบรวมข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรม และจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	ข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรมที่จัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ
	(1.3) การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรและจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	ข้อมูลภาวะการทำงานของประชากร ที่จัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ
	(2.1) รวบรวมข้อมูลดัชนีพืชพรรณ (Vegetation Index) และจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	ข้อมูลดัชนีพืชพรรณ (Vegetation Index) ที่จัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ

	(2.2) รวบรวมข้อมูลดัชนีปริมาณน้ำฝน และจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	ข้อมูลดัชนีปริมาณน้ำฝน ที่จัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ
	(2.3) รวบรวมข้อมูลค่าดัชนีแสงไฟในกลางคืน และจัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ	ข้อมูลภาวะการทำงานของประชากร ที่จัดในรูปแบบภูมิสารสนเทศ
6 เดือนที่ 2	(3.1) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ
	(3.2) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรม	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรม
	(3.3) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำรวจภาวะการทำงานของประชากร	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลสำรวจภาวะการทำงานของประชากร
	(3.4) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลดัชนีพืชพรรณ(Vegetation Index)	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลดัชนีพืชพรรณ(Vegetation Index)
	(3.5) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลค่าดัชนีปริมาณน้ำฝน	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลค่าดัชนีปริมาณน้ำฝน
	(3.6) วิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลค่าดัชนีแสงไฟในกลางคืน	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลค่าดัชนีแสงไฟในกลางคืน
	(4.1) วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะกับข้อมูลดาวเทียม	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะกับข้อมูลดาวเทียม
	(4.2) วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรมกับข้อมูลดาวเทียม	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรมกับข้อมูลดาวเทียม
	(4.3) วิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลภาวะการทำงานของประชากรกับข้อมูลดาวเทียม	ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลภาวะการทำงานของประชากรกับข้อมูลดาวเทียม

	(5) เผยแพร่ข้อมูลที่ได้จัดทำในวัตถุประสงค์ที่ (1) และ (2) ผ่านเว็บไซต์ของคลังสตอรี่วิจัย	
--	--	--

6. แนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับสมมติฐานการวิจัย พื้นที่ที่ศึกษา และวิธีการวางแผนการดำเนินงานรวมทั้งวิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) วิธีการเก็บข้อมูล ฯลฯ

6.1 การรวบรวมข้อมูลและปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบภูมิสารสนเทศ

6.1.1 ข้อมูลสำมะโนประชากรและการเคหะ

จากการที่สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ทำการสำรวจและจัดสร้างข้อมูล สำมะโนประชากรและการเคหะ ทุกปี โดยมีรายละเอียดคุณลักษณะต่างๆของแต่ละครัวเรือน ทั้งอายุ เพศ จำนวนสมาชิก การประกอบอาชีพ รายจ่าย รายรับ (จัดเก็บข้อมูลรายรับทุก ๆ สองปี) การถือครองทรัพย์สิน ความเจ็บป่วยและการเข้าถึงบริการสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งข้อมูลที่จัดเก็บเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนในแต่ละจังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้นข้อมูลเหล่านี้จึงมีประโยชน์มากต่อการศึกษาด้านการกระจายตัวและความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆของประเทศไทย โดยผู้วิจัยจะปรับข้อมูลที่สำคัญให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) ซึ่งจะช่วยให้เกิดประโยชน์ทั้งการนำไปใช้ในการแสดงลักษณะบนแผนที่ และการคำนวณด้วยเครื่องมือเชิงปริมาณ

6.1.2 ข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรม

นอกจากรายละเอียดด้านคุณลักษณะของประชากร ข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรมก็เป็นอีกชุดข้อมูลที่มีความสำคัญในการวิเคราะห์รายละเอียดของการกระจุกตัวและการกระจายตัวของสถานประกอบการทั้งหมดในประเทศไทย โดยข้อมูลในสำมะโนนี้ จะแสดงถึงรายละเอียดของต้นทุนการผลิตทั้งการซื้อวัสดุ การจ้างงาน การใช้เครื่องจักร ต้นทุนทางการเงิน ฯลฯ และยังแสดงถึงยอดขายและรายได้อื่นๆ นอกจากนี้ยังแสดงรายละเอียดมูลค่าการนำเข้าและส่งออกที่เป็นผลมาจากการประกอบกิจการ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากสำมะโนอุตสาหกรรมมาจัดเรียงในรูปแบบข้อมูลภูมิสารสนเทศ (GIS) ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ทั้งการแสดงผลในรูปแบบของแผนที่ และการนำไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือเชิงปริมาณ

6.1.3 การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร

ผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรข้อมูล เป็นข้อมูลที่มีการสำรวจทั่วทั้งประเทศซึ่งดำเนินการสำรวจเป็นรายไตรมาส มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 จึงเป็นฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่สุดชุดหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งสามารถแสดงถึงรายละเอียดของการทำงาน ทั้งคุณสมบัติของแรงงาน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา สาขาอุตสาหกรรม ผลตอบแทนที่ได้ รวมไปถึงลักษณะของสถานที่ทำงาน ทั้งจำนวนลูกจ้าง สวัสดิการ ฯลฯ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการสำรวจนี้มาจัดในรูปแบบของข้อมูลภูมิสารสนเทศ ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกในการนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในการแสดงลักษณะบนแผนที่และการทำคำนวณเชิงสถิติและเศรษฐมิติ

6.1.4 ข้อมูลแสงไฟกลางคืนที่ตรวจจับโดยดาวเทียม

ดาวเทียมสำรวจทรัพยากรที่โคจรรอบโลก ได้ทำหน้าที่สำรวจการเปลี่ยนแปลงบนผิวโลกและนำส่งข้อมูลกลับมาเพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูล ที่สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลา โดยข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในหลายสาขา คือ ข้อมูลแสงสว่างในเวลากลางคืน ซึ่งแสดงถึงความหนาแน่นของกิจกรรมในเขตเมืองและความหนาแน่นของประชากร โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลแสงสว่างกลางคืนในบริเวณของประเทศไทยซึ่งตรวจจับโดยดาวเทียม DMSP/OLS ในช่วงปี พ.ศ.2535-2558 และโดยดาวเทียม VIIRS ในช่วงปี พ.ศ. 2559-ปัจจุบัน มาปรับเป็นชุดข้อมูลภูมิสารสนเทศ ซึ่งสามารถมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลอื่นๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เชิงภูมิสถิติและภูมิเศรษฐมิติ

6.1.5 ข้อมูลดัชนีพืชพรรณที่ตรวจจับโดยดาวเทียม

เนื่องจากประชากรมากกว่า 11 ล้านคนของประเทศไทยยังอยู่ในภาคการเกษตร และผลผลิตยังมีความสัมพันธ์โดยตรงกับรายได้และการย้ายถิ่นฐานของแรงงาน ดังนั้น ข้อมูลที่แสดงถึงผลผลิตการเกษตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์คุณลักษณะต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่และการกระจายในทางเศรษฐกิจของไทย ซึ่งการเจริญเติบโตของพืชสามารถตรวจจับได้จากดาวเทียมและแสดงในลักษณะของดัชนีพืชพรรณโดยการตรวจจับของดาวเทียม MODIS ซึ่งมีระดับความละเอียดที่ 250 เมตร โดยในงานวิจัยนี้จะจัดสร้างข้อมูลในรูปแบบภูมิสารสนเทศในช่วงปี พ.ศ. 2543-2558 ดังนั้นข้อมูลดัชนีนี้จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์กิจกรรมการเกษตรในทุกบริเวณของประเทศ และการความวิเคราะห์ผลสืบเนื่องที่เกิดขึ้นกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมของประชากรในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

6.1.6 ข้อมูลดัชนีปริมาณฝนที่ตรวจจับโดยดาวเทียม

ทั้งนี้จากการที่ประเทศไทยมรสุมส่วนประชากรและสัดส่วนของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรที่สูง ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตภาคการเกษตรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและผลกระทบสืบเนื่องที่เกิดขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การวิเคราะห์การศึกษานี้จึงครอบคลุมถึงการรวบรวมข้อมูลปริมาณฝนที่ตรวจจับโดยดาวเทียม TRMM (Tropical Rainfall Measuring Mission) ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกับดัชนีพืชพรรณในการแสดงถึงความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศและความแปรปรวนของผลผลิตการเกษตรในแต่ละพื้นที่ โดยผลการรวบรวมจะถูกจัดให้เป็นข้อมูลในลักษณะภูมิสารสนเทศ

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือภูมิสถิติ (Spatial Statistics) และภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics)

6.2.1 วิธีการวิเคราะห์การกระจุกตัวโดยเครื่องมือทางภูมิสถิติ (Spatial Statistics)

ข้อมูลที่ได้รับการจัดให้อยู่ในรูปแบบของข้อมูลภูมิสารสนเทศ (หรือ GIS) จะเป็นการบูรณาการแผนเข้าที่เข้ากับตารางข้อมูล ดังนั้นข้อมูลในลักษณะดังกล่าวจึงสามารถแสดงถึงคุณลักษณะเชิงปริมาณในแต่ละพื้นที่ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลผ่านทางวิธีการภูมิสถิติ (Spatial statistics) โดยวิธีการวิเคราะห์ที่นิยมวิธีหนึ่งและจะเป็นเครื่องมือที่จะใช้ในงานวิจัยนี้คือ

Global Moran I ซึ่งเป็นวิธีการทางสถิติที่ประยุกต์ใช้กับข้อมูลภูมิสารสนเทศ (หรือ GIS) โดยผลที่ได้จากการคำนวณจะแสดงถึงว่าชุดข้อมูลดังกล่าวมีการกระจุกตัวของข้อมูลในเชิงพื้นที่อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติหรือไม่ นอกจากนี้ในการศึกษานี้จะทำการวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือ LISA (Local Indicators of Spatial Association) โดย LISA เป็นวิธีการคำนวณทางสถิติที่เพิ่มเติมรายละเอียดจากวิธีการ Global Moran I โดยจะสามารถบ่งชี้บริเวณที่มีการกระจุกตัวของข้อมูล และแสดงคุณลักษณะสหสัมพันธ์ของข้อมูลในบริเวณดังกล่าว รวมถึงแสดงคือค่าระดับความเชื่อมั่นทางสถิติ (ค่า p-value)

หลักการเบื้องต้นของการคำนวณค่า Global Moran I (ในกรณีที่ชุดข้อมูลแบ่งหน่วยเชิงพื้นที่ออกเป็นรายจังหวัด และข้อมูล x แสดงคุณลักษณะของแต่ละจังหวัด เช่น จำนวนประชากร ขนาดของเศรษฐกิจ จำนวนผู้ประกอบการ ฯลฯ) ดังแสดงในสมการที่ (1)

$$I = \frac{\sum_i \sum_j w_{ij} (x_i - \bar{x})(x_j - \bar{x})}{\sum_i \sum_j w_{ij} \sum_i (x_i - \bar{x}) / N} \quad (1)$$

โดยที่ I แสดงถึงค่าดัชนี Global Moran I

w_{ij} แสดงถึงค่า เมตริกซ์ถ่วงน้ำหนักค่าคุณลักษณะในจังหวัด j ซึ่งเป็นบริเวณรอบๆ จังหวัด i

x_i แสดงถึง ค่าคุณลักษณะของจังหวัด i

x_j แสดงถึง ค่าคุณลักษณะของจังหวัด j

$\bar{x}$ แสดงถึงค่าเฉลี่ยโดยรวมทั้งหมด

N แสดงถึงจำนวนจังหวัดทั้งหมด

โดยการคำนวณข้างต้นมีพื้นฐานเดียวกันกับการคำนวณค่าสหสัมพันธ์ (หรือค่า correlation) โดยพจน์ของ $(x_i - \bar{x})$ แสดงถึงระยะห่างของ x_i (หรือคุณลักษณะของจังหวัด i) จากค่าเฉลี่ยโดยรวม (หรือค่าของ $\bar{x}$) และพจน์ $(x_j - \bar{x})$ แสดงถึงระยะห่างของ x_j (หรือคุณลักษณะของจังหวัด j) จากค่าเฉลี่ยโดยรวม ซึ่งการคำนวณผลคูณของทั้งสองพจน์แสดงถึงระดับของการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กันของ x_i และ x_j โดยที่ x_j เป็นค่าของจังหวัดบริเวณรอบๆ จังหวัด x_i โดยการคำนวณมีเมตริกซ์ w_{ij} ทำหน้าที่ระบุว่าจังหวัด j เป็นจังหวัดใกล้เคียงกับจังหวัด i และจะถูกนำมารวมในการคำนวณ¹ โดยผลคูณทั้งหมดของทุกจังหวัดจะถูกหารด้วยค่าที่แสดงคุณลักษณะความแปรปรวน (variance) ของทั้งชุดข้อมูลเพื่อทำให้ค่าของ Global Moran I อยู่ในช่วง -1 ถึง $+1$ โดยหากค่า Global Moran I ใกล้กับ $+1$ แสดงถึงการกระจุกตัวอย่างมากของข้อมูลในบริเวณใดบริเวณหนึ่งบนแผนที่ (หรือในกรณีนี้แสดงถึงการมีลักษณะเป็น cluster ในบริเวณหนึ่ง ๆ) ในขณะที่ค่า Global Moran I ที่ใกล้กับ -1 แสดงถึง การกระจาย

¹ ค่าในเมตริกซ์ w_{ij} ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการคัดเลือก(criteria) จังหวัดที่อยู่ใกล้เคียง (neighboring) ซึ่งมีทั้งการกำหนดโดยเลือกเฉพาะจังหวัดที่มีขอบเขตติดกัน หรือกำหนดโดยใช้ระยะทางที่เป็นรัศมีจากจุดศูนย์กลาง โดยในการศึกษานี้ใช้เกณฑ์การคัดเลือกเฉพาะจังหวัดที่มีขอบเขตติดกัน

ตัวอย่างมากของข้อมูลบนแผนที่ (หรือการมีค่าสหสัมพันธ์ที่ใกล้เคียง -1 ระหว่างจังหวัดที่ติดกัน ซึ่งแสดงถึงการที่จังหวัดที่มีเขตติดต่อกันจะคุณลักษณะที่ตรงข้ามกัน)

แต่อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์ข้อมูลภูมิสารสนเทศด้วยวิธีการ Global Moran I ยังมีข้อจำกัด เพราะผลที่ได้ สามารถแสดงได้เพียงในภาพรวมของทั้งประเทศเท่านั้นว่ามีลักษณะที่เป็นการกระจุกตัว (หรือเป็น cluster) เกิดขึ้นหรือไม่ แต่ยังไม่สามารถแสดงถึงตำแหน่งที่เกิดลักษณะการกระจุกตัวได้ ด้วยข้อจำกัดนี้ จึงมีการพัฒนาวิธีวิเคราะห์ Local Indicators of Spatial Association (LISA) เพิ่มเติม โดยการวิเคราะห์ LISA จะสามารถชี้ตำแหน่งที่เกิดการกระจุกตัวของคุณลักษณะในแต่ละบริเวณบนแผนที่ได้ โดยวิธีการคำนวณค่าดัชนี LISA ดังแสดงในสมการที่ (2)

$$I_i = \frac{N(x_i - \bar{x})[\sum_j w_{ij}(x_j - \bar{x})]}{\sum_i (x_i - \bar{x})^2} \quad (2)$$

โดยที่ I_i แสดงถึงค่าดัชนี Local Moran ของจังหวัด i

และ

$$I = \sum_i \frac{I_i}{N} \quad (3)$$

ความหมายในเชิงสถิติของสมการ (2) คือ การคำนวณค่าสหสัมพันธ์ระหว่างจังหวัด i กับค่า NTL ของจังหวัดรอบ ๆ (หรือกลุ่มจังหวัด j) หากค่า I_i เป็นค่าบวกและมีค่าสูงมากจะแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกันระหว่างจังหวัด i และกลุ่มจังหวัดรอบ ๆ แต่หากค่าของ I_i มีค่าเป็นลบแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของจังหวัด i ที่เป็นไปในทิศทางตรงข้ามกับกลุ่มจังหวัดรอบ ๆ โดยค่าของ LISA สามารถคำนวณค่า ค่า p-value ดังเช่นการคำนวณค่าสหสัมพันธ์ (correlation) โดยทั่วไป ซึ่งสามารถระบุถึงระดับความเชื่อมั่นทางสถิติของการกระจุกตัวหรือกระจายตัวของข้อมูลในเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ค่าของ Global Moran และค่า LISA จะมีความสัมพันธ์ดังแสดงในสมการ (3) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า Global Moran I คือค่าเฉลี่ยของ LISA ดังนั้น Global Moran I จึงสามารถแสดงความสัมพันธ์ในภาพรวมของข้อมูลได้ว่าการกระจุกตัวหรือไม่ แต่การระบุตำแหน่งพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวจำเป็นจะต้องใช้ดัชนี LISA

6.2.2 วิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยเครื่องมือทางภูมิเศรษฐมิติ (Spatial econometrics)

ถึงแม้ว่าข้อมูลภูมิสารสนเทศจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับวิธีการภูมิสถิติ (Spatial Statistics) เพื่อระบุความสัมพันธ์ของการกระจุกตัวหรือกระจายตัวของข้อมูลในเชิงพื้นที่ แต่อย่างไรก็ดี วิธีการดังกล่าวยังมีข้อจำกัด ทั้งนี้เพราะยังไม่สามารถอธิบายถึงสาเหตุของการกระจุกตัวที่เกิดขึ้น โดยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวสามารถอธิบายได้โดยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิเศรษฐศาสตร์ (Spatial Economics) หรือด้านเศรษฐศาสตร์ภูมิภาค (Regional Economics) ซึ่งเกิดจากการส่งผ่านผลกระทบของกิจกรรมหรือปัจจัยทางเศรษฐกิจไปยังบริเวณรอบ ๆ (geographical spillover หรือ spatial externality) และทำให้เกิดการรวมกลุ่มรอบ ๆ บริเวณดังกล่าว ด้วยเหตุนี้เครื่องมือภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics) จึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อระบุถึงความสัมพันธ์และลักษณะของการส่งผ่านผลกระทบไปยังบริเวณรอบ ๆ และช่วยให้สามารถประมาณค่าของผลกระทบดังกล่าวได้ โดยในมุมมอง

ทางด้านคณิตศาสตร์ วิธีการนี้เป็นการขยายตัวแปรเชิงพื้นที่เข้าไปในการวิเคราะห์สมการถดถอย (regression) เพื่อให้สามารถระบุค่าความสัมพันธ์ดังกล่าวและระดับนัยยะความสำคัญทางสถิติได้ ในงานวิจัยนี้ได้ใช้วิธีวิเคราะห์ทางภูมิเศรษฐมิติ 2 วิธีคือ Spatial Lag Regression และ Spatial Error Model โดยในแต่ละวิธีการวิเคราะห์มีรายละเอียดทางคณิตศาสตร์และเศรษฐมิติดังต่อไปนี้

6.2.2.1 Spatial Lag Regression

การวิเคราะห์นี้มีพื้นฐานร่วมกับวิเคราะห์สมการถดถอย (regression) ตามปกติ โดยมีการขยายตัวแปรอิสระ (independent variable) เพิ่มอีกตัวแปร คือ ใช้ค่าตัวแปร (dependent variable) ของบริเวณรอบ ๆ มาร่วมอธิบายการเปลี่ยนแปลงด้วย โดยรูปแบบของสมการมีลักษณะดังนี้ ย่นดให้หน่วยย่อยของพื้นที่เป็นจังหวัด และแต่ละจังหวัดมีค่าคุณลักษณะ Y และ X)

$$Y_i = \rho W_{ij} Y_j + X_i \beta + u_i \quad (4)$$

โดยที่ Y_i แสดงถึงค่าตัวแปรตาม (dependent variable) ซึ่งเป็นคุณลักษณะของจังหวัด i

ρ แสดงถึงค่าสัมประสิทธิ์ของผลกระทบจากพื้นที่รอบๆ (หรือจากคุณลักษณะของของจังหวัด j ซึ่งตั้งอยู่รอบๆ จังหวัด i) ต่อค่า Y_i

W_{ij} แสดงถึงค่า เมตริกซ์ถ่วงน้ำหนักค่า Y_j ของจังหวัด j ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ในบริเวณรอบๆ จังหวัด i

Y_j แสดงถึงค่าคุณลักษณะของจังหวัด j ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับจังหวัด i

X_i แสดงถึงตัวแปรอิสระ (independent variables) ของจังหวัด i

β แสดงถึงค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ

u_i แสดงถึงค่าส่วนเหลือ (residual)

ซึ่งสมการ (4) ได้แสดงให้เห็นว่านอกจากค่าของ Y_i จะเปลี่ยนแปลงตาม X_i ซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในจังหวัดเองแล้ว ยังมีผลจากจังหวัดรอบๆ (ซึ่งคือค่าของ Y_j และถูกปรับด้วยดัชนีถ่วงน้ำหนัก W_{ij}) ซึ่งส่งผลต่อค่า Y_i เช่นกัน โดยขนาดของการส่งผลกระทบมีค่าเท่ากับ ρ

6.2.2.2 Spatial Error Regression

นอกจากการวิเคราะห์การส่งผ่านผลกระทบข้ามพื้นที่โดยใช้ Spatial Lag Regression แล้ว การวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวยังสามารถทำได้โดยใช้รูปแบบของ Spatial Error Regression โดยมีลักษณะทางคณิตศาสตร์ดังสมการที่ (5) และ (6)

$$Y_i = X_i \beta + e_i \quad (5)$$

$$e_i = \lambda W_{ij} e_j + u_i \quad (6)$$

โดยที่ Y_i แสดงถึงคุณลักษณะของจังหวัด i

W_{ij} แสดงถึงค่า เมตริกซ์ถ่วงน้ำหนักค่าคุณลักษณะของจังหวัด j ซึ่งเป็นจังหวัดที่อยู่ใน

บริเวณรอบๆ จังหวัด i

Y_j แสดงถึงคุณลักษณะของจังหวัด j ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับจังหวัด i

X_i แสดงถึงตัวแปรอิสระ (independent variables) ซึ่งเป็นค่าภายในจังหวัด i

β แสดงถึงค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ

e_i แสดงถึงค่าส่วนเหลือ (residual) ของจังหวัด i

e_j แสดงถึงค่าส่วนเหลือ (residual) ของจังหวัด j

λ แสดงถึงค่าสัมประสิทธิ์ของผลกระทบจากจังหวัด j ซึ่งอยู่รอบๆ จังหวัด i ต่อค่า e_i

u_i แสดงถึงค่าความแปรปรวน

ในกรณีของ Spatial Error Regression การส่งผ่านผลกระทบจากจังหวัดรอบๆ จะเป็นการส่งผลกระทบผ่านค่าส่วนเหลือ (หรือ ค่าresidual) ซึ่งแสดงโดย e_j มายังค่าส่วนเหลือของจังหวัด i (หรือค่า e_i) โดยขนาดของการส่งผ่านผลกระทบจะแสดงโดยค่าสัมประสิทธิ์ λ

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

7.1. Output

7.1.1. ข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ ข้อมูลสำมะโนอุตสาหกรรม และข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ) ซึ่งจะถูกรวบรวมและปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ

7.1.2. ข้อมูลที่จัดเก็บจากดาวเทียม ซึ่งประกอบด้วยค่าดัชนีพืชพรรณ ค่าดัชนีปริมาณน้ำฝน ค่าดัชนีแสงไฟกลางคืน และจะถูกปรับข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบของภูมิสารสนเทศ

7.1.3. ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะการกระจุกตัวและการกระจายตัวของข้อมูลที่ได้จัดทำใน (1.1) และ (1.2) ในมิติเชิงพื้นที่โดยใช้วิธีการภูมิสถิติ (Spatial Statistics)

7.1.4. ผลวิเคราะห์คุณลักษณะความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของข้อมูลที่ได้จัดทำใน (1.1) และ (1.2) โดยใช้วิธีการภูมิเศรษฐมิติ (Spatial Econometrics)

7.2. Outcome

7.2.1. ความเข้าใจเกี่ยวกับการกระจายตัวในเชิงพื้นที่ที่คุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย รวมถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดลักษณะดังกล่าว

7.2.2. ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการข้อมูลที่มีขนาดใหญ่และมีการจัดเก็บในหลายรูปแบบ และแนวทางการใช้ประโยชน์จากข้อมูลภูมิสารสนเทศที่บูรณาการแล้วเพื่อใช้ในการวิเคราะห์คุณลักษณะด้านสังคมและเศรษฐกิจในเชิงพื้นที่

7.3. Impact

7.3.1. เกิดการนำข้อมูลที่ได้รวบรวมนำมาใช้ประโยชน์จากโครงการนี้ในการต่อยอดงานวิจัยทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงสาขาอื่น ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม การแพทย์ และสาธารณสุข ฯลฯ

7.3.2 เกิดการนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการวางแผนและจัดทำนโยบายเพื่อการปรับปรุงการกระจายตัวของสินทรัพย์ งบประมาณ รวมถึงทรัพยากรต่างๆ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ ของประเทศไทย

8. กระบวนการผลักดันผลงานดังกล่าวออกสู่การใช้ประโยชน์

- 8.1 เผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการบูรณาการข้อมูลต่อสาธารณะผ่านทางเว็บไซต์ของคลังเศรษฐกิจ
- 8.2 เผยแพร่ผลการวิจัยผ่านทางสิ่งพิมพ์และผ่านทางเว็บไซต์ของคลังเศรษฐกิจ
- 8.3 เผยแพร่วิธีการวิเคราะห์โดยจัดทำคู่มือเพื่ออธิบายขั้นตอนการบูรณาการข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมโอเพ่นซอร์ส

9. งบประมาณของโครงการ สกว. แบ่งงบประมาณออกเป็นหมวดใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

ในการวิเคราะห์งบประมาณดำเนินงานวิจัย ทำควรใช้กิจกรรมเป็นตัวตั้ง (กิจกรรมหลักหรือกิจกรรมรอง)

	เดือนละ	งวดที่ 1	งวดที่ 2
1. หมวดค่าตอบแทน			
1.1 หัวหน้าโครงการ	30,000	90,000	90,000
1.2 ผู้ร่วมโครงการ คนที่ 1	25,000	75,000	75,000
1.3 ผู้ร่วมโครงการ คนที่ 2	25,000	75,000	75,000
2. หมวดค่าจ้าง			
2.1 ผู้ช่วยวิจัย คนที่ 1	15,000	60,000	60,000
2.2 ผู้ช่วยวิจัย คนที่ 2	15,000	60,000	60,000
2.3 ผู้ช่วยวิจัย คนที่ 3	15,000	60,000	60,000
3. หมวดค่าใช้สอย			
3.1 ค่าจัดทำรายงานความก้าวหน้า		20,000	
3.2 ค่าจัดทำรายงานชั้นกลาง		20,000	
3.2 ค่าจัดทำร่างรายงานฉบับสมบูรณ์			20,000
3.4 ค่าจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์			40,000
4. หมวดค่าวัสดุ			
4.1 ค่าวัสดุสำนักงาน		20,000	20,000
รวมงบประมาณที่โครงการบริหาร		480,000	500,000
ข. ส่วนที่บริหารโดย สกว .			

5. ค่าครุภัณฑ์ (.งวดพิเศษ ค)			
7. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (.งวดพิเศษ จ) เช่น ค่า) จัดประชุม, ค่านำเสนอผลงานค่าจัดพิมพ์ หนังสือ เป็นต้น(			
8. ค่าใช้จ่ายทางอ้อม (ค่าบำรุงสถาบัน)			
รวมค่าใช้จ่ายส่วนที่บริหารโดย สกว .			
รวมงบประมาณทั้งโครงการ			

10. แผนการใช้งบประมาณ ให้กำหนดเป็นรายเดือน (ทั้งนี้จำนวนงวดจะปรับเปลี่ยนตามระยะเวลาโครงการ) โดยสอดคล้องกับกิจกรรมที่ระบุไว้ในข้อ 4 และ 5
(โปรดดูรายละเอียดหมวดงบประมาณในภาคผนวก ก.)

ภาคผนวก 9

สรุปรายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 3

วันพุธที่ 18 มีนาคม 2562 เวลา 13.30 -16.30 น.

ห้องประชุม 1 ชั้น 15 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.เรณู สุธารมณี	ประธาน
2. ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา	ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผศ.ดร.สุกานดา เหลืองอ่อน อุวิส	ผู้ทรงคุณวุฒิ
4. ศ.ดร.พอพันธ์ อูยานนท์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
5. ศ.ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
6. คุณสิริกัลยา เรืองอำนาจ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
7. รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย	ผู้นำเสนอ
8. ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล	ผู้นำเสนอ
9. ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนิธ	ผู้นำเสนอ
10. อาจารย์ กุศล เลี้ยวสกุล	ผู้นำเสนอ
11. นางสาวอัมพิกา สุดขาง	ผู้เข้าร่วมประชุม
12. อาจารย์อิสรกุล อุณหเกตุ	ผู้เข้าร่วมประชุม
13. ดร.ธร ปิติตล	ผู้เข้าร่วมประชุม
14. นางสาว นันทินต์ แก้วหนอง	ผู้เข้าร่วมประชุม
15. นางสาว สรลัษณา วิริยะทวีกุล	ผู้เข้าร่วมประชุม
16. นางสาวพัชรินทร์ รักสัตย์	ผู้เข้าร่วมประชุม

เริ่มประชุม 13.30 น. โดยมีหัวข้อการประชุมดังนี้

1. การต่อสู้ทางเศรษฐกิจการเมืองของคณะราษฎรเพื่อสร้างความเป็นธรรม โดย รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย

ความสำคัญของปัญหา

หลังวันที่ 24 มิถุนายน 2475 การเมืองไทยอยู่ในสภาวะไร้เสถียรภาพเป็นอย่างยิ่ง การต่อสู้-โต้ตอบทางการเมืองกลับไปกลับมาระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร” เป็นไปอย่างเข้มข้นและรุนแรงตลอดช่วงเวลา 2475-2500 หลายครั้งระเบิดออกเป็นการสู้รบด้วยกำลังทหาร เช่น กรณีกบฏบวรเดช

ช่วงเวลา 25 ปีแห่งความไร้เสถียรภาพนี้จบลงด้วยชัยชนะของกลุ่มคณะเจ้า โดยการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเดือนกันยายน 2500

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความพยายามปฏิรูประบบเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเพิ่มความเป็นธรรมทางสังคมของคณะราษฎร ในประเด็นการปฏิรูประบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ระหว่างรัฐกับองค์ประมุข และการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม (ด้านการศึกษาและการสาธารณสุข) ในช่วงเวลา 2475-2500
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากความพยายามในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจข้างต้นของคณะราษฎรที่มีต่อความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร”

เค้าโครงแนวคิด

การศึกษานี้ใช้กรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง “rational choice” ทั้งในสายรัฐศาสตร์ Powell (2012) โดยการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างชนชั้นนำสองกลุ่มที่ยืดเยื้อเกิดขึ้นจากการคาดการณ์ผลอันเกิดจากการแบ่งสรรอำนาจ (distribution of power) หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคาดการณ์ว่าตนจะมีอำนาจต่อรองลดลง ก็จะต้องต่อสู้เพื่อขัดขวางการเปลี่ยนแปลงการแบ่งสรรอำนาจที่จะทำให้ฝ่ายตนอ่อนแอลง โดยเฉพาะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ดุลอำนาจระหว่างสองฝ่ายเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

Acemoglu & Johnson & Robinson (2005) และ Acemoglu & Robinson (2005) จำแนกอำนาจทางการเมืองที่ส่งผลต่อการกำหนดสถาบันทางเศรษฐกิจ (economic institutions) ออกเป็นอำนาจทางการเมืองโดยนิตินัย (de jure) และอำนาจทางการเมืองโดยพฤตินัย (de facto) ซึ่งถูกกำหนดมาในช่วงเวลา ก่อนหน้า ทั้งนี้สถาบันทางเศรษฐกิจจะเป็นไปอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับดุลอำนาจระหว่าง “ผู้เล่น” แต่ละกลุ่มเป็นสำคัญ และเนื่องจากสถาบันทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยกำหนดการแบ่งสรรทรัพยากรในอนาคต ผู้เล่นแต่ละกลุ่มจึงมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ขัดแย้งกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองให้รองรับส่วนแบ่งทรัพยากรของตนในอนาคต

การเลือกตัวชี้วัด

งานวิจัยชิ้นนี้มีสมมติฐานว่าความพยายามปฏิรูปเศรษฐกิจหลัง 2475 เพื่อสร้างความเป็นธรรมเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การต่อสู้ทางการเมืองยืดเยื้อเข้มข้น และไม่สามารถประนีประนอมกันได้ เพราะการปฏิรูปจะทำให้กลุ่มผู้ปกครองเดิมสูญเสียส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจที่ตนเคยได้ก่อนการเปลี่ยนแปลงมากเกินกว่าที่ยอมรับได้ ความพยายามนี้หากทำสำเร็จจะทำให้ดุลอำนาจโดยเปรียบเทียบของคณะเจ้าลดลงมากอีกด้วย ความสูญเสียทั้งสองด้านนี้ จึงสร้างแรงจูงใจอย่างมากให้แก่คณะเจ้าที่จะสู้จนแตกหักโดยไม่ยอมประนีประนอม

และทำให้การต่อสู้ยืดเยื้อยาวนาน การต่อสู้อย่างรุนแรง ซึ่งมีฉากหน้าเป็นความขัดแย้งทางการเมืองนั้น กลับมีฉากหลังเป็นการต่อสู้ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีผลต่อความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยโดยรวมอย่างสำคัญ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบสาเหตุว่า ทำไมทั้งสองฝ่ายจึงมีการต่อสู้กันอย่างยืดเยื้อตลอดช่วงเวลา 25 ปี โดยไม่มีการประนีประนอมอย่างจริงจังเกิดขึ้น และเหตุใดทั้งสองฝ่ายจึงไม่สามารถประนีประนอมกันได้จนต้องสู้กันถึงขั้นแตกหัก ทั้งที่การต่อสู้ทำให้ทั้งสองฝ่ายเสียประโยชน์ทั้งจากต้นทุนทางตรงที่ทั้งคู่ได้เสียไปในการต่อสู้ และจากค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ที่เศรษฐกิจจะขยายตัวได้มากขึ้นหากการเมืองมีเสถียรภาพ

ข้อเสนอแนะจากกรรมการ

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมเสนอว่าให้ปรับเรื่องช่วงเวลาการศึกษาจากช่วงปี พ.ศ. 2475-2500 เป็นช่วง 2475-2490 เนื่องจากนโยบายของคณะราษฎรปี พ.ศ. 2490 ถูกขึ้นโดยที่ปรึกษาที่เน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จึงควรจะใช้ช่วงเวลานี้เพราะจะสามารถหาความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังได้ ส่วนประเด็นของการต่อสู้ที่ไม่มีการประนีประนอมนั้นพบว่าไม่จริงเพราะหลังจาก พ.ร.บ. ปี พ.ศ. 2491 พบว่ามีสถานการณ์ที่แสดงถึงการมีความประนีประนอมกันอยู่ ส่วนเรื่องของกรอบทฤษฎี rationale choice นั้นให้พิจารณาเรื่องของข้อสมมติที่สามารถเป็นไปได้ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง ส่วนประเด็นของ class formation ที่เกี่ยวกับการก่อรูปของชนชั้นนั้นให้พิจารณาประเด็นที่ว่า ทำไมคณะราษฎรกับคณะเจ้าเจรจากันไม่ได้ ซึ่งเหตุผลของประเด็นนี้มาจาก formation ของคณะราษฎรไม่คงที่และไม่ประสบความสำเร็จในชนชั้นปกครอง ส่วนเรื่องนโยบายเศรษฐกิจที่เริ่มจากพ่อค้านั้นพบว่ามีหลักฐานว่ามีร่างของ มังกร สามเสน อยู่ นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมเสนอให้การศึกษา นโยบายเศรษฐกิจสมัยปรีดีหรือตีความแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์โดยใช้ข้อมูลที่มาจากจดหมายเหตุ

2. การจัดการเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในประเทศไทย โดย ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล

ความสำคัญของปัญหา

ภาษีบำรุงท้องที่มีสภาพปัญหาคือการที่มีราคาปานกลางและไม่ได้ถูกการปรับให้ทันสมัยมาเป็นเวลานาน ประกอบกับอัตราภาษีมีลักษณะที่เป็นแบบอัตราถดถอยและมีการยกเว้นและลดหย่อนภาษีจำนวนมาก ในด้านของภาษีโรงเรือนและที่ดินปัจจุบันมีสภาพปัญหาคือ ฐานภาษีซ้ำซ้อนกับภาษีเงินได้ และมีอัตราภาษีที่สูงประกอบกับการใช้ดุลพินิจในการประเมินค่อนข้างสูง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบร่าง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี และร่าง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่ผ่านการพิจารณาจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษาถึงผลการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่มีต่อรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาถึงผลการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่มีต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค
4. เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

การเลือกตัวชี้วัด

งานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาลักษณะการถือครองที่ดินและสิ่งปลูกสร้างโดยแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ตาม พ.ร.บ.ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างคือ การเกษตร ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ (เช่น การพาณิชย์ อุตสาหกรรม) รวมทั้งที่รกร้างว่างเปล่า จากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ พิจารณาถึงมูลค่าการถือครองที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ประเมินการรายได้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะจัดเก็บได้ ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค การประมาณการจะใช้อัตราภาษีที่จัดเก็บจริงและการยกเว้น ลดหย่อนที่เสนอเมื่อคณะรัฐมนตรีผ่านร่าง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เปรียบเทียบกับอัตราภาษีที่จัดเก็บจริงในบทเฉพาะกาลของพ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างและการยกเว้น ลดหย่อนที่ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อจะได้ทราบความแตกต่างของประมาณการรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค โดยแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาคมีเป้าหมายการวิเคราะห์ผลกระทบทางนโยบายการคลัง ส่วนการพัฒนาแบบจำลองนักวิจัยจะใช้แนวทางในการอธิบายตัวแปรทางเศรษฐกิจโดยใช้ความสัมพันธ์จากแบบจำลองด้านอุปสงค์ โดยอธิบายส่วนประกอบต่างๆ ของ GDP โดยแบบจำลองแบ่งออกเป็นกลุ่มสมการอธิบายการบริโภคของเอกชน การลงทุนของเอกชน การนำเข้า การส่งออก รัฐบาลราคา ตลาดเงิน ส่วนกลุ่มสมการที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงด้านการคลังทั้งรายได้และรายจ่าย นักวิจัยจะพยายามเชื่อมโยงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอัตราภาษีต่อพฤติกรรมของเอกชนทั้งในด้านการบริโภคและการลงทุน ส่วนแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาคใช้ข้อมูลรายไตรมาสและประมาณค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยวิธีการทางเศรษฐมิติโดยที่ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลอนุกรมเวลาดังนั้นวิธีการที่ใช้จะสอดคล้องกับกระบวนการในการสร้างแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาคดังนี้

1. การทดสอบ unit root และ cointegration โดยใช้รูปแบบสมการที่ได้จากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อที่จะกำหนดความสัมพันธ์ระยะยาว
2. ใช้แนวทาง general-to-specific ในการพัฒนา Error correction model
3. ทดสอบความเหมาะสมของแบบจำลองโดยใช้การทดสอบเพื่อตรวจสอบและการพิจารณาค่าพยากรณ์การจำลองสถานการณ์ (Scenario) ซึ่งมีการยกเว้น ลดหย่อน และอัตราภาษีที่ใช้ในการ

จัดเก็บจริงที่แตกต่างไปจากใน พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับปรุง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ให้สามารถบรรลุเจตนารมณ์ที่แท้จริงของ พ.ร.บ.ฉบับนี้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงความแตกต่างของรายได้ที่คาดว่าจะได้รับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค ระหว่างร่าง พ.ร.บ. ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ที่ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีและที่ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ข้อเสนอในการปรับปรุง พ.ร.บ.ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง รัฐบาลใหม่และกระทรวงการคลังสามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พ.ร.บ.ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างต่อไป

ข้อเสนอแนะจากกรรมการ

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมแนะนำให้รอดูผลจากการดำเนินนโยบาย land tax law ก่อนแล้วจึงนำผลก่อนและหลังดำเนินนโยบายมาเปรียบเทียบกัน ผู้นำเสนอชี้แจงว่างานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายให้ประชาชนรับรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมกล่าวต่อไปว่าตอนนี้สำนักงานเศรษฐกิจการคลังกำลังจัดทำร่างกฎหมายรองซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จภายใน 2-3 เดือนหลังจากนี้ ดังนั้นถ้ามีงานวิจัยมาศึกษาประกอบกับกฎหมายฉบับนี้จะทำให้สามารถเห็นผลกระทบต่อแต่ละภาคส่วนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ทางผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมได้ชี้ให้เห็นว่า ในความเป็นจริงที่ดินที่ใช้ในการเกษตรเป็นลักษณะของการให้เช่าเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับชาวนามีแนวโน้มที่จะเป็นผู้สูงอายุมากขึ้นอาจจะทำนาไม่ไหวและต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ดังนั้นถ้าที่นาที่เคยปลูกข้าวกลายเป็นที่รกร้าง ภาษีที่ดินจะมีผลกระทบอย่างไร นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในการถือครองที่ดินด้วยการเชื่อมโยงความเหลื่อมล้ำประกอบกับศึกษาลำดับเหตุการณ์การเก็บภาษีที่ผ่าน ครม. กับ รัฐสภาเรียบร้อยแล้วและศึกษาลำดับเหตุการณ์ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มศักยภาพทางการคลังของท้องถิ่น นอกจากนี้ให้ศึกษาเน้นไปที่ความเหลื่อมล้ำโดยตรงและดูผลต่อค่า GINI coefficient ด้วยการวัดผลกระทบก่อนและหลังการดำเนินนโยบายภาษีที่ดิน

3. ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านผลิตผลผู้สูงอายุในประเทศไทย: นัยยะต่อ ประสิทธิภาพของนโยบายผู้สูงอายุ โดย ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ์

ความสำคัญของปัญหา

แนวนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ปรากฏอยู่โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นนโยบายระดับประเทศ ออกแบบด้วยการมองของผู้บริหารแบบมวลรวมที่มีลักษณะรูปแบบเดียวใช้ทั่วประเทศ การ

ออกแบบนโยบายดังกล่าวมองข้ามความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมของผู้สูงอายุ (Spatial inequality in active ageing) ในแต่ละพื้นที่ ทำให้ประสิทธิผลของนโยบายเหล่านั้นต่ำกว่าที่ควรจะเป็น คือความเหลื่อมล้ำ หรือ ความแตกต่างในองค์ประกอบสำคัญ เช่น สุขภาพ หรือ การเข้าถึงถนนหนทาง ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงที่ทำให้ผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่สามารถกลับเข้าไปทำงานในระบบเศรษฐกิจได้แตกต่างกัน ดังนั้นหากมีความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุก็จำเป็นต้องมีนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมผู้สูงอายุเชิงพื้นที่ (Area-Specific Active Ageing Policies) เพื่อให้นโยบายหลักเกิดประสิทธิผลสูงสุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อคำนวณและวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุไทยโดยอาศัยข้อมูลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยของสำนักงานสถิติแห่งชาติและเอกสารข้อมูลของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
2. วิเคราะห์พลวัตและปัจจัยที่มีนัยยะสำคัญต่อความเหลื่อมล้ำด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุไทยโดยข้อมูลทุติยภูมิ และการลงสำรวจสถานะแวดล้อมเชิงพื้นที่ที่มีข้อสังเกตเด่นชัดจากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ
3. แสดงช่องว่างทางนโยบายเชิงพื้นที่ (spatial policy gap) เจาะจงในแต่ละพื้นที่และเสนอแนวนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่จากข้อค้นพบของงานวิจัย

เค้าโครงแนวคิด

ในเบื้องต้นสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ได้คำนวณดัชนีพฤติกรรมผู้สูงอายุไทยเป็นดัชนีองค์ประกอบ (Composite Index) ที่มาจากดัชนีย่อย 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความมั่นคง และด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีภาวะพฤติกรรม จากการศึกษพบว่า ในปีพ.ศ. 2557 กรุงเทพมหานครมีระดับพฤติกรรมสูงสุด (0.798) และภาคใต้มีระดับพฤติกรรมต่ำสุด (0.655) จังหวัดที่มีระดับพฤติกรรมสูงสุด คือ ขอนแก่น (0.739) และจังหวัดที่มีระดับพฤติกรรมที่ต่ำที่สุดคือ นราธิวาส (0.548) เพศชายมีระดับพฤติกรรม 0.717 ในขณะที่เพศหญิงอยู่ในระดับที่ 0.659 งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้วิธีการจากการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) เพื่อสร้างดัชนีพฤติกรรมผู้สูงอายุ (Active Ageing Index: AAI) ตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) โดยนำค่าดัชนีหลายๆ ตัวมารวมกันแล้วถ่วงน้ำหนักให้แต่ละดัชนีมีค่าเท่าๆ กัน ในการสร้างดัชนีพฤติกรรมผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย 4 ดัชนีหลัก คือ ดัชนีด้านสุขภาพ (Health Index: HI) ดัชนีด้านการมีส่วนร่วม (Participation Index: PI) ดัชนีด้านความมั่นคง (Security Index: SI) และ ดัชนีด้านสภาพที่เอื้อต่อวิถี (Enabling Environment Index: EI)

การเลือกตัวชี้วัด

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุ (Active Ageing Index: AAI) เป็นดัชนีที่วัดความ “ความกระฉับกระเฉง” และ พลังนามัยที่ดีของการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุถือเป็นตัวชี้วัดที่ครอบคลุมลักษณะของผู้สูงอายุในมิติต่างๆ ได้อย่างดี เนื่องจาก AAI เป็นเครื่องมือที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการประกอบการพิจารณาออกแบบนโยบายผู้สูงอายุในประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศ โดยเฉพาะในสหภาพยุโรป โดย AAI ประกอบด้วย health index, participation index, security index, และ enabling environment index

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยชิ้นนี้คาดว่าจะได้รับผลการศึกษาสองประเด็นหลักดังนี้

1. การแสดงข้อค้นพบเชิงประจักษ์ให้ผู้วางนโยบายตระหนักว่านโยบายผู้สูงอายุระดับชาติที่เป็นอยู่ เช่น การส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในรูปแบบ “One-Size-Fits-All Policies” มีประสิทธิผลต่อน้อยลงกว่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุ
2. ข้อเสนอแนะนโยบายส่งเสริมพหุพลังผู้สูงอายุเชิงพื้นที่ (Area-Specific Active Ageing Policies) ที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและการขับเคลื่อนทางสังคม

ข้อเสนอแนะจากกรรมการ

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นว่าปัจจัยที่กำหนดความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่เกี่ยวข้องกับงานของอาจารย์ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ ทำให้สามารถนำไปเชื่อมกันได้ในระยะยาวและให้พิจารณาถึงน้ำหนักของดัชนีใหม่เพราะน้ำหนักของแต่ละตัวอาจจะไม่ใช่เท่ากับ 1/4 เหมือนกันหมดก็ได้ นอกจากนี้ให้พิจารณาเรื่องการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่และมุมมองทางเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ด้วย ในช่วงแรกให้มองเป็นภาพใหญ่ก่อนโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิเพื่อหาจุดอ่อนที่ควรจะต้องศึกษาในเชิงลึกในลำดับถัดไปด้วยการลงพื้นที่ประมาณ 3 แห่ง เพื่อที่จะได้เป็นกรณีศึกษาตัวอย่าง แล้วค่อยขยายไปยังที่อื่นๆ นอกจากนี้ให้พิจารณาเรื่องของการที่จะทำให้ทันเครื่องมือที่มีความทันสมัยเนื่องจากเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจะอย่างไรให้องค์ประกอบของ AAI ปรับได้ทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ให้พิจารณาถึงวิธีการที่จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการกำหนดนโยบาย นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมได้เสนอให้เปลี่ยนชื่อจาก NESDC เป็น NESDB และให้ลงพื้นที่ที่มีการลงทุนสูงๆ เช่น EEC ประกอบกับให้ใส่ผลกระทบต่อการให้บริการต่อผู้สูงอายุต่างชาติไว้ในตอนท้ายด้วย

4. การประมาณการส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูงโดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้ โดย อาจารย์ กุศล เลี้ยวสกุล

ความสำคัญของปัญหา

ดัชนีจีนิ (Gini Coefficient) จากข้อมูลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคม (SES) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในไทยได้ขึ้นสู่จุดสูงสุดในปี 2535 แล้วค่อยๆ ลดลงในระยะยาว ต่อมาในปี 2558 ค่า Gini เท่ากับ 44.5 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) อธิบายว่า “ในรอบเกือบ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา...ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในภาพรวมมีแนวโน้มดีขึ้น...” แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยอื่นที่ใช้ข้อมูล SES สรุปว่าถึงแม้ความเหลื่อมล้ำยังอยู่ในระดับสูงแต่ก็ไม่ได้ปรับตัวสูงขึ้น (กอบศักดิ์, 2556; วีระชาติ, 2557) เนื่องจากการสำรวจในเกือบทุกประเทศเป็นการให้ข้อมูลโดยสมัครใจ มักไม่ครอบคลุมรายได้จากทรัพย์สินธุรกิจ งานวิจัยในช่วงหลังที่มุ่งเน้นไปยังกลุ่มผู้มีรายได้สูงพบว่าผลลัพธ์ขัดแย้งกับค่า Gini จาก SES ในบางช่วงชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องบางอย่างของตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้วัดสภาพความเหลื่อมล้ำที่ผ่านมาในอดีตจนถึงปัจจุบันโดยใช้มุมมองจากส่วนแบ่งรายได้ของผู้ที่มีรายได้สูง
2. เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของความเชื่อที่ว่าระดับความเหลื่อมล้ำของประเทศได้เริ่มลดลงแล้ว
3. เพื่อประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและนโยบายที่ผ่านมาในอดีตต่อความเหลื่อมล้ำ
4. เสนอแนวนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เหมาะสม

เค้าโครงแนวคิด

Pareto (1896) ได้ศึกษาการกระจายตัวของรายได้ของผู้มีรายได้สูงและพบว่าจำนวนผู้มีรายได้สูงมีรูปแบบการกระจายตัวที่แน่นอน โดยได้เสนอ Cumulative distribution function ที่ α แสดงอัตราการลดลงของจำนวนคนเมื่อรายได้สูงขึ้นซึ่งถ้ามีค่าต่ำแสดงว่ากลุ่มคนรวยมีรายได้สูงขึ้น และได้เสนอ probability density function ที่ β แสดงสัดส่วนของรายได้เฉลี่ยของกลุ่มคนรายได้สูงกับรายได้ใดๆ ต่อมา Kuznets ได้ใช้แนวคิด Pareto และเริ่มวิธีที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลภาษีที่ระบุรายได้ประชาชาติของประชากรทั้งหมดเพื่อคำนวณส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูง

การเลือกตัวชี้วัด

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้การประมาณค่าพารามิเตอร์ซึ่งงานวิจัยในอดีตได้ทำการประมาณค่า α หรือ β ด้วย 3 วิธี ได้แก่ การใช้การประมาณการแบบถดถอยแบบเส้นตรง (Linear Regression) การหาค่าพารามิเตอร์จากระบบสมการเส้นตรง (Linear Estimation) และ การใช้คุณสมบัติของค่า β โดยรายได้ที่ผู้เสียภาษีแจ้งคำนวณจาก รายได้ส่วนบุคคล หักรายได้ต่างๆ ที่ไม่รวมในฐานข้อมูลภาษี หักรายได้ส่วนที่ผู้เสียภาษีไม่ได้แสดง และ หักรายได้ที่มีรายได้นี้แต่ไม่แจ้งรายได้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยชิ้นนี้คาดว่าจะทำให้สามารถหาตัวชี้วัดสภาพความเหลื่อมล้ำที่ผ่านมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้มุมมองจากส่วนแบ่งรายได้ของผู้ที่มีรายได้สูงได้ สามารถตรวจสอบความถูกต้องของความเชื่อที่ว่าระดับความเหลื่อมล้ำของประเทศได้เริ่มลดลงแล้วได้ สามารถประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและนโยบายที่ผ่านมาในอดีตต่อความเหลื่อมล้ำ และสามารถเสนอแนะนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะจากกรรมการ

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมแนะนำว่าให้ปรับตัวอุปสรรคข้อที่ 3 ให้ชัดเจนมากขึ้นและให้พิจารณาประเด็นที่ว่า ถึงแม้ไม่มีนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ ก็ย่อมเกิดเหลื่อมล้ำที่เป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ (globalization) อยู่แล้ว เนื่องจาก Gini coefficient และ ข้อมูล SES ต่างก็ก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ดังนั้นการหาตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำเป็นสิ่งที่เป็นไปได้แต่ต้องอธิบายด้วยว่าดัชนีที่ศึกษาดีกว่า Gini coefficient อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ นอกจากนี้ให้ขยายความว่า 1% หมายถึงใคร ประกอบกับอธิบายว่าสิ่งที่กำลังศึกษานี้มีความสำคัญอย่างไรด้วยการอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ชัดเจน ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ร่วมประชุมแนะนำให้อธิบายถึงเหตุการณ์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2554 และ 2555 ว่ามาจากการขึ้นค่าแรงขั้นต่ำ นอกจากนี้ให้พิจารณาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ในตลาดแรงงาน ประกอบกับให้นำข้อมูลของปี พ.ศ. 2555 เทียบกับข้อมูลอื่นๆ เพื่อดูว่าข้อมูลมีความสอดคล้องไปตามกันหรือไม่และได้แนะนำว่าตอนนี้ทางกรมสรรพากรเริ่มจัดเก็บข้อมูลแบบ panel data จึงควรติดต่อขอใช้ข้อมูลจากกรมสรรพากรและให้ขอข้อมูลสรรพากรที่ทันสมัยกว่าข้อมูลปี พ.ศ. 2555

ภาคผนวก 10

รายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “การต่อสู้ทางเศรษฐกิจการเมืองของคณะราษฎรเพื่อสร้างความเป็นธรรม”

โดย รศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย และ อ.อิสร์กุล อุณทเกตุ

บทสรุปย่อสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary) ความยาวประมาณ 10-15 บรรทัด

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 การเมืองไทยอยู่ในสภาวะไร้เสถียรภาพเป็นอย่างยิ่ง การต่อสู้-โต้ตอบทางการเมืองกลับไปกลับมาระหว่างกลุ่มผู้ปกครองเดิมกับผู้ปกครองกลุ่มใหม่นั้นเป็นไปอย่างเข้มข้นและรุนแรงตลอดช่วงเวลา 2475-2500 คำถามที่น่าสนใจจึงมีอยู่ว่า หนึ่ง ทำไมทั้งสองฝ่ายจึงมีการต่อสู้กันอย่างยืดเยื้อตลอดช่วงเวลา 25 ปี โดยไม่มีการประนีประนอมอย่างจริงจังเกิดขึ้น และสอง เหตุใดทั้งสองฝ่ายจึงไม่สามารถประนีประนอมกันได้และต้องสู้กันถึงขั้นแตกหัก ทั้งที่การต่อสู้ทำให้ทั้งสองฝ่ายเสียประโยชน์จากต้นทุนทางตรงที่ทั้งคู่ได้เสียไปในการต่อสู้ และจากค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ที่เศรษฐกิจจะขยายตัวได้มากขึ้นหากการเมืองมีเสถียรภาพ

งานวิจัยฉบับนี้จะมุ่งตอบคำถามทั้งสองข้อข้างต้น โดยตั้งสมมติฐานว่า แม้ฉากหน้าของการต่อสู้อย่างยืดเยื้อจะเป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร” แต่สาเหตุที่แท้จริงนั้นอาจเป็นความขัดแย้งทางเศรษฐกิจอันเกิดจากความพยายามที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มความเป็นธรรมของคณะราษฎร ทั้งนี้งานศึกษานี้จะศึกษาจากหลักฐานเอกสารชั้นสองในประเด็นการปฏิรูประบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูประบบบรรณสิทธิ์ระหว่างรัฐกับองค์กรประมุข และการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม (ด้านการศึกษาและการสาธารณสุข) นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนมิถุนายน 2475 จนถึงการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเดือนกันยายน 2500 โดยใช้กรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองในสาย “rational choice” ทั้งในแบบเศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์

ที่มาและความสำคัญ/หลักการและเหตุผล (แสดงให้เห็นถึงความจำเป็น/ปัญหา/โจทย์คิดของการทำวิจัยนี้ และหากเป็นโครงการต่อเนื่องกรุณาให้ข้อมูลโครงการเดิมโดยสรุป)

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น การเมืองไทยอยู่ในสภาวะไร้เสถียรภาพเป็นอย่างยิ่ง การต่อสู้-โต้ตอบทางการเมืองกลับไปกลับมาระหว่างกลุ่มผู้ปกครองเดิมกับผู้ปกครองกลุ่มใหม่ หรืออาจเรียกว่าระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร” นั้นเป็นไปอย่างเข้มข้นและรุนแรงตลอดช่วงเวลา 2475-2500 จนบางครั้งระเบิดออกเป็นการสู้รบด้วยกำลังทหาร เช่นกรณีกบฏบวรเดชในที่สุด

ช่วงเวลา 25 ปีแห่งความไร้เสถียรภาพนี้ก็จบลงด้วยการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเดือนกันยายน 2500 ซึ่งถือได้ว่าเป็นชัยชนะครั้งสำคัญของคณะเจ้าหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และทำให้บทบาททางการเมืองของคณะราษฎรหมดลงอย่างสิ้นเชิง

จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตลอดช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ทั้งกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร” ไม่สามารถที่จะตกลงประนีประนอมกันได้ในสาระสำคัญเลย และทำให้ต้องต่อสู้กันอย่างถึงที่สุดจนฝ่ายหนึ่งพ่ายแพ้ไป คำถามที่น่าสนใจจึงมีอยู่ว่า หนึ่ง ทำไมทั้งสองฝ่ายจึงมีการต่อสู้กันอย่างยืดเยื้อตลอดช่วงเวลา 25 ปี โดยไม่มีการประนีประนอมอย่างจริงจังเกิดขึ้น และ สอง เหตุใดทั้งสองฝ่ายจึงไม่สามารถประนีประนอมกันได้และต้องสู้กันถึงขั้นแตกหัก ทั้งที่การต่อสู้นั้นทำให้ทั้งสองฝ่ายเสียประโยชน์ ทั้งจากต้นทุนทางตรงที่ทั้งคู่ได้เสียไปในการต่อสู้ และจากค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ที่เศรษฐกิจจะขยายตัวได้มากขึ้นหากการเมืองมีเสถียรภาพ

งานวิจัยฉบับนี้จะมุ่งตอบคำถามทั้งสองข้อข้างต้นโดยตั้งสมมติฐานว่า แม้ฉากหน้าของการต่อสู้กันอย่างยืดเยื้อจะเป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร” แต่สาเหตุอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างเพียงพอก็คือความขัดแย้งทางเศรษฐกิจอันเกิดจากความพยายามที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มความเป็นธรรมของคณะราษฎร

บททวนเอกสารเชิงสังเคราะห์ (ต้องเป็นเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัย และ/หรือมีบริบทที่เกี่ยวข้อง)

การทบทวนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่าการศึกษาที่มีอยู่แล้วนั้นยังมีช่องว่างของงานที่สมควรจะได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอีกอย่างน้อย 2 ประการคือ

1 ขอบเขตของการศึกษา

สมมุติฐานของงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า การต่อสู้ทางการเมืองอย่างเข้มข้นหลัง 2475 นั้นแยกไม่ออกจากการต่อสู้ทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามการศึกษาเท่าที่ผ่านมาปรากฏว่า แม้มีงานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองอย่างลึกซึ้งคุณภาพสูงจำนวนหนึ่ง เช่นงานของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2553, 2560) และณัฐพล ใจจริง (2552) แต่งานทั้งสามชิ้นนี้ก็เกือบจะมิได้ให้ความสำคัญกับประเด็นความขัดแย้งทางเศรษฐกิจเลย ตัวอย่างเช่น นครินทร์ (2553) มุ่งเป้าไปที่การอธิบายกำเนิดหรือสาเหตุของการปฏิวัติ 2475 และความขัดแย้งทางการเมืองที่ตามในช่วง 2 ปีหลัง 2475 เท่านั้น โดยให้ความสำคัญเฉพาะอย่างยิ่งกับการเคลื่อนไหวความคิดทางการเมืองของตัวแทนกลุ่มต่างๆ ก่อน 2475 แม้ว่าจะมีเนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวถึงความไม่พอใจทางเศรษฐกิจของคนชั้นกลางและราษฎรก่อน 2475 ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการปฏิวัติ ส่วนบทที่ 8 ของนครินทร์ (2560, 229-262) ในชื่อบทว่า “การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่ในช่วงหนึ่งทศวรรษภายหลังการปฏิวัติสยาม 2475” ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้โดยตรงนั้น ผู้เขียนก็มุ่งความสนใจไปที่การต่อสู้กันในทางการเมืองของการวางแผนเศรษฐกิจฉบับต่างๆ ที่มาจากสามกระแสความคิดคือ เสรีนิยม สังคมนิยม และชาตินิยม ซึ่งเสนอโดยผู้เล่นกลุ่มต่างๆ เท่านั้น โดยมิได้แตะต้องประเด็นความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจเลย ส่วนวิทยานิพนธ์ระดับ

ปริญญาเอกของณัฐพล (2552) เรื่อง “การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2491-2500)” แม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่ละเอียดลึกซึ้งถึงความขัดแย้งและต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นนำกลุ่มต่างๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว แต่ก็เน้นความสำคัญไปที่ตัวแสดงใหม่ทางการเมืองคือสหรัฐอเมริกา ว่าเป็นผู้มีอำนาจชี้ขาดว่าจะสนับสนุนให้ตัวแสดงภายในประเทศกลุ่มใดประสบความสำเร็จชนะทางการเมือง โดยมีได้กล่าวถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจอีกเช่นกัน

ในอีกด้านหนึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวที่มีคุณภาพกลับมีจำนวนน้อยกว่างานด้านการเมืองอย่างชัดเจน เช่นงานของฉัตรทิพย์ (2527), Ingram (1971), Suehiro (1996), และ Ayal (1969) จุดรวมของงานด้านเศรษฐกิจทุกชิ้นที่กล่าวมานี้มีสองลักษณะคือ หนึ่ง มีขนาดของงานเป็นเพียงบทความ หรือเป็นเพียงบางบทในหนังสือหนึ่งเล่มเท่านั้น สอง งานเกือบทั้งหมดมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การอธิบายนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนความเป็นเจ้าของกิจการจาก “คนต่างชาติ” มาเป็นของคนไทยและของรัฐในภาคอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม เช่นบทที่ 4 และ 5 ของ Suehiro (1996, 106-177) และ Ayal (1969) หรือไม่กี่ให้ความสนใจไปที่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในภาพรวม เช่นบทที่ 11 และ 12 ของ Ingram (1971, 220-322) และบทความขนาดสั้นของพอฟันธุ์ (2556) ในชื่อว่า “คณะราษฎรกับเศรษฐกิจไทย” ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เกือบจะไม่มีงานที่มีคุณภาพสูงที่มุ่งจะศึกษาการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมโดยตรงเลย

ในอีกแง่หนึ่งมีงานบางชิ้นที่ใช้กรอบการศึกษาแบบทฤษฎีชนชั้นในสายมาร์กซิสต์ ส่วนใหญ่มุ่งที่จะตอบคำถามที่ใหญ่โตมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามที่ว่า เหตุใดสังคมเศรษฐกิจไทยจึงมีเส้นทางการพัฒนาระบอบทุนนิยมที่แตกต่างไปจากการพัฒนาการของทุนนิยมตะวันตกที่เกิดขึ้นก่อน คำตอบหลักของงานในสายนี้ก็คือ สังคมไทยขาดชนชั้นนายทุน ‘ไทย’ ที่เข้มแข็งและเป็นอิสระจากรัฐ ผู้จะกลายเป็นพลังทางการเมืองนำการปฏิวัติกระฎุมพีเปลี่ยนระบอบศักดินาให้กลายเป็นระบอบทุนนิยม เนื่องจากจุดกำเนิดของชนชั้นนายทุน ‘พื้นเมือง’ ของสยามนั้นเป็นชาวจีนอพยพผู้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อการสะสมทุน จึงทำให้ชนชั้นนายทุนไม่เป็นอิสระจากรัฐตั้งแต่ต้น ตัวอย่างเช่นงานของฉัตรทิพย์ (2527) ในชื่อว่า “การแสวงหาระบบเศรษฐกิจใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย สังคิต (2526) “ทุนนิยมขุนนางไทย” และพรณี (2545) อีกเช่นกัน งานในสายนี้ไม่ได้มุ่งที่จะศึกษาโดยตรงถึงการต่อสู้ของคณะราษฎรเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม

อย่างไรก็ตามมีงานศึกษาอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็น หรือเคยเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมาก่อน และจำนวนมากเป็นของนักศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ศึกษาช่วงเวลานี้โดยตรง หรือศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมโดยตรง แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นการศึกษาที่ไม่มีกรอบทฤษฎีที่ชัดเจนในการขึ้นการศึกษา ดังนั้นงานเกือบทั้งหมดจึงมีลักษณะหลักเป็นการบรรยายพรรณนาข้อมูลต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจต่างๆ หลัง 2475 ที่บรรยายมานั้น มีผลอย่างไรต่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างไร ตัวอย่างของงานในแนวนี้นี้คือ ขวลิต วายุภักตร์ (2519) “การปฏิรูปเศรษฐกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2485 และผาณิต ทรงประเสริฐ (2521) “นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล. ปิบูล

สงคราม ตั้งแต่พ.ศ. 2481 ถึงพ.ศ. 2484” หรือวีรวัฒน์ อริยะวิริยานันท์ (2552) “วิวัฒนาการของการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีการออกกฎหมายปฏิรูปที่ดิน (พ.ศ. 2475-2518)” เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว ขอบเขตของการศึกษาที่ผ่านมาทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจหลัง 2475 นั้น มีช่องว่างที่สมควรได้รับการเติมเต็มคือ หนึ่ง งานวิเคราะห์ด้านการเมืองที่มีอยู่นั้นละเลยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สอง งานวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่นั้น งานส่วนใหญ่ไม่ครอบคลุมประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความเป็นธรรม ในขณะที่งานอีกส่วนหนึ่งที่ครอบคลุมประเด็นนี้ก็มีปัญหาในเชิงคุณภาพที่ขาดการใช้กรอบทฤษฎีอันเหมาะสมในการวิเคราะห์และเกือบทั้งหมดของงานด้านเศรษฐกิจก็ละเลยปัจจัยทางการเมือง ดังนั้น จึงสมควรที่จะศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเชื่อมโยงสาเหตุของความขัดแย้งทางการเมืองเข้ากับความพยายามในการปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรม

2 คำอธิบายหรือข้อสรุปของการศึกษาที่ผ่านมา

จากการศึกษางานชิ้นต่างๆ ที่มีอยู่นั้น อาจแบ่งข้อสรุปหรือคำอธิบายเกี่ยวกับความสำเร็จอย่างจำกัดหรือความล้มเหลวของคณะราษฎรในความพยายามเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจการเมืองโดยรวมได้เป็น 2 ส่วนตามแนวคิดหลักของผู้ศึกษาคือ

หนึ่ง งานของนักรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมืองสำนักจุฬาฯ

นักวิชาการสายนี้ อาทิเช่น Anderson (1978) นครินทร์ (2560, 229-262) และฉัตรทิพย์ (2527) เป็นต้นนั้นให้คำอธิบายว่า การปฏิวัติ 2475 มีฐานมวลชนสนับสนุนในวงแคบมากคือ กลุ่มชนชั้นกลางในเมือง (ข้าราชการรุ่นใหม่ ปัญญาชน และพ่อค้าบางส่วนที่เน้นตลาดภายในประเทศ) เท่านั้น ในขณะที่มวลชนส่วนใหญ่คือชาวนาและกรรมกรมิได้เข้าร่วม หรือสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง การขาดฐานสนับสนุนจากพลังทางสังคมในวงกว้างนี้แตกต่างอย่างมากจากการปฏิวัติ-ต่อสู้เพื่อเอกราชของประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากการพัฒนาการของระบบทุนนิยมและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจภายหลังสนธิสัญญาเบาว์ริงของสยามนั้นล้าหลังกว่ามาก จึงไม่ได้ไปทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพอย่างถึงรากถึงโคน ประกอบกับการรวมศูนย์อำนาจเพื่อสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิที่ตามมานั้นก็ไม่สามารถเจาะเข้าถึงประชากรส่วนใหญ่ของสังคมเพื่อขูดรีดส่วนเกินได้มากนัก ทำให้เมื่อเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำครั้งยิ่งใหญ่ (Great Depression) แล้ว จึงมิได้มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อมวลชนส่วนใหญ่ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์นี้เองที่ทำให้การปฏิวัติ 2475 มีฐานมวลชนสนับสนุนที่แคบ นอกจากปัญหาฐานมวลชนแล้ว ภายในคณะราษฎรเองก็มิได้มีความเป็นเอกภาพทั้งด้านแนวคิดทางเศรษฐกิจและด้านการจัดองค์กร นครินทร์ (2560, 235) ชี้ว่าภายในคณะราษฎรเต็มไปด้วยความแตกแยกในสองแบบคือ ความแตกต่างระหว่างรุ่น (รุ่นอาวุโส เช่นพระยาพหลพลพยุหเสนา กับรุ่นหนุ่ม เช่นปรีดี พนมยงค์และป. พิบูลสงคราม) และระหว่างปีกซ้าย-พลเรือน (ปรีดี) กับปีกปีกขวา-ทหาร (ป.) แม้คนรุ่นหนุ่มทั้งปีกซ้ายและปีกขวากจะเห็นร่วมกันว่ารัฐจะต้องเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจขนานใหญ่ทั้งด้านการพัฒนาและการสร้างความเป็นธรรม แต่ก็ไม่ลงรอยกันระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมของปรีดีกับแนวทางชาตินิยมของปีกขวา โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า การที่เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี ซึ่งเป็นแผนการปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างถึงลึกซึ่งถึงรากถึงโคนที่สุด ถูกต่อต้านจนกระทั่งหมดความเป็นไปได้ทางการเมือง

นั้น ก็เป็นผลจากการขาดฐานมวลชนสนับสนุนในวงกว้างและการขาดเอกภาพภายใน ทำให้คณะราษฎรไม่สามารถพัฒนาพลังการผลิตและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระบอบเศรษฐกิจและการเมืองแบบศักดินาได้ในชั้นรากฐาน

สอง งานของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

งานในสายนี้มีอาทิเช่น Ingram (1971), และพอฟันท์ (2556) ทั้งคู่ชี้ว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มีน้อยหลัง 2475 นั้นเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจหลายประการคือ หนึ่ง รัฐบาลยังคงใช้นโยบายการเงินการคลังแบบอนุรักษ์นิยมที่ได้รับอิทธิพลจากที่ปรึกษาการคลังชาวอังกฤษสืบทอดจากรัฐบาลก่อนหน้า ซึ่งเน้นการรักษาวินัยการคลัง ใช้งบประมาณแบบสมดุล ไม่แทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ซึ่งในด้านหนึ่งก็ทำให้ไทยค่อยพัฒนามาก ขาดแคลนทั้งโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เช่นระบบไฟฟ้า ถนน และการศึกษาของประชากร เพราะรัฐจัดสรรงบลงทุนเพื่อการพัฒนาอันน้อยเกินไป สอง สืบเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างเชื่องช้าก่อน 2475 ทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นน้อยมาก และประชากรก็เบาบาง สิ่งเหล่านี้ทำให้มีตลาดสำหรับรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าขนาดเล็กมาก สาม ผลจากสนธิสัญญาเบาว์ริงที่จำกัดภาษีนำเข้าไว้ในอัตราต่ำทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าเกิดขึ้นไม่ได้ แม้ว่าภายหลัง 2479 เมื่อสัญญาสิ้นสุดลงแล้ว การขึ้นภาษีนำเข้าก็เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอต่อการปกป้องอุตสาหกรรมเกิดใหม่ วัตถุประสงค์ของการขึ้นภาษีเป็นไปเพื่อเพิ่มรายได้มากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรม ประกอบกับการที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกกระทบกับไทยน้อยกว่าประเทศอื่นๆ ทำให้ราคาสินค้าส่งออกลดลงน้อยกว่าของหลายประเทศ จนทำให้ไทยยังคงเกินดุลการค้าอยู่ต่อไปตลอดทศวรรษที่ 2470 ดังนั้น รัฐไทยจึงขาดแรงกดดันที่จะขึ้นภาษีนำเข้า สี่ การที่นายทุนพื้นเมืองของสยามเป็นชาวจีนที่ยังคงผูกพันกับประเทศบ้านเกิด จึงยังคงส่งออกกำไรจำนวนมากกลับไปยังประเทศจีน ทำให้ไทยขาดแคลนเงินทุน

จากข้อสรุปของการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น อาจอธิบายได้ดังต่อไปนี้คือ ในประการแรก เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาต้องการที่จะอธิบายความสำเร็จ/ล้มเหลวด้านเศรษฐกิจภาพรวมของคณะราษฎรเป็นหลัก ดังนั้นจึงยังไม่มียานขึ้นใดที่มุ่งที่จะอธิบายเป็นการเฉพาะว่า เหตุใดความพยายามที่จะลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมของคณะราษฎรจึงไม่ประสบผลมากนัก ในประการที่สอง คำอธิบายด้านการเมืองว่า คณะราษฎรมีฐานสนับสนุนในวงแคบและการขาดเอกภาพภายใน ซึ่งเป็นคำอธิบายในภาพรวมนั้น อาจโต้แย้งได้ว่า ความเห็นต่างกันในระดับใดจึงจะเรียกได้ว่าขาดเอกภาพ เพราะอย่างน้อยในช่วงเวลา 15 ปีแรกหลัง 2475 นั้น แม้ว่าปีกปรีดีและปีกหลวงพิบูลจะมีความขัดแย้งกัน แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองปีกก็ยังรวมขอมกันได้ แต่ก็อาจจัดได้ว่ารัฐประหาร 2490 เป็นจุดแตกหักทางการเมืองของคู่ขัดแย้งนี้อย่างจริงจัง (แม้ว่าในปีท้ายๆ ก่อนรัฐประหาร 2500 จอมพลป.ก็ส่งสัญญาณขอประนีประนอมกับปรีดีอีกครั้งหนึ่งก็ตาม) ส่วนปัจจัยด้านฐานสนับสนุน ซึ่งถูกจัดว่าเป็นสาเหตุของความล้มเหลวนั้น ก็อาจแย้งได้ว่าฐานที่มีจำกัดนั้นเป็นผลแทนที่จะเป็นเหตุของความไม่สำเร็จในการปฏิรูปของคณะราษฎรก็ได้ เพราะหากปฏิรูปสำเร็จก็อาจจะ “ซื้อใจ” มวลชนได้ ทำให้ฐานมวลชนกว้างขึ้น ส่งผลต่อทำให้สามารถต่อต้านการโต้กลับของฝ่ายปฏิกิริยาปฏิวัติในรอบต่อไปได้ เป็นต้น ในประการสุดท้าย ข้อสรุปว่าด้วยสาเหตุต่างๆ ทางเศรษฐกิจที่ทำให้การปฏิรูปไม่สำเร็จนั้น ก็อาจโต้แย้งได้ว่าสาเหตุเหล่านี้โดยตัวมันเองเป็นผลจากการต่อสู้ทางการเมือง ตัวอย่างเช่นการยึดติดกับนโยบายการ

คลังแบบอนุรักษ์นิยมหลัง 2475 คาดได้ว่า อาจเกิดจากการต่อต้านของที่ปรึกษาการคลัง ซึ่งต้องการรักษาผลประโยชน์ของประเทศอังกฤษ และกลุ่มเทคโนโลยีไทย ซึ่งส่วนหนึ่งมีความใกล้ชิดกับคณะเจ้าเป็นต้น ในทำนองเดียวกัน แม้ว่าจะไม่มีแรงกดดันด้านดุลการค้า แต่หากรัฐบาลคณะราษฎรขึ้นภาษ้นำเข้าในอัตราที่สูงอย่างรวดเร็วแล้ว ย่อมจะทำให้มหาอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษไม่พอใจ เพราะเป็นผู้ส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นต้น หรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า สาเหตุทางเศรษฐกิจนั้น เป็นผลของการต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งเป็นมักเป็นปัจจัยที่ถูกละเลยโดยนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

คำถามในการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้จะมุ่งตอบคำถามสองข้อดังที่กล่าวมาแล้วในส่วนที่มาและความสำคัญของปัญหาข้างต้น คือ หนึ่ง ทำไมทั้งสองฝ่ายจึงมีการต่อสู้ยืดเยื้อตลอดช่วงเวลา 25 ปี โดยไม่มีการประนีประนอมอย่างจริงจังเกิดขึ้น และ สอง เหตุใดทั้งสองฝ่ายจึงไม่สามารถประนีประนอมกันได้และต้องสู้กันถึงขั้นแตกหัก ทั้งที่การต่อสู้นั้นทำให้ทั้งสองฝ่ายเสียประโยชน์ ทั้งจากต้นทุนทางตรงที่ทั้งคู่ได้เสียไปในการต่อสู้ และจากค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ที่เศรษฐกิจจะขยายตัวได้มากขึ้นหากการเมืองมีเสถียรภาพ

วัตถุประสงค์ (มีความชัดเจน, มีความสอดคล้องกับที่มาและความสำคัญ, ตรงตามเป้าหมายของ สกว. และสามารถทำให้เกิดผลสำเร็จได้ตามระยะเวลาที่กำหนด)

1. ศึกษาความพยายามปฏิรูประบบเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเพิ่มความเป็นธรรมทางสังคมของคณะราษฎร ในประเด็นการปฏิรูประบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ระหว่างรัฐกับองค์กรประชา และการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม (ด้านการศึกษาและการสาธารณสุข) นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนมิถุนายน 2475 จนถึงการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเดือนกันยายน 2500

2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากความพยายามในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจข้างต้นของคณะราษฎรที่มีต่อความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร”

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework) (นำเสนอหลักคิด หรือแนวคิดในการวิเคราะห์ เชื่อมโยงตัวแปรหรือปัจจัยต่างๆ อันจะนำไปสู่การได้คำตอบตามวัตถุประสงค์)

การตอบคำถามการวิจัยของงานศึกษานี้ จะใช้กรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองในสาย “rational choice” ทั้งในแบบเศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานศึกษาของ Powell (2012), Acemoglu, Johnson และ Robinson (2005) และ Acemoglu และ Robinson (2005)

การศึกษาของ Powell (2012) ใช้แบบจำลองเพื่ออธิบายว่า การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างชนชั้นนำสองกลุ่มที่ยืดเยื้อเกิดขึ้นจากการคาดการณ์ผลอันเกิดจากการแบ่งสรรอำนาจ (distribution of power) หาก

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคาดการณ์ว่าตนจะมีอำนาจต่อรองลดลง ก็จะต้องต่อสู้เพื่อขัดขวางการเปลี่ยนแปลงการแบ่งสรรอำนาจที่จะทำให้ฝ่ายตนอ่อนแอลง โดยเฉพาะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ดุลอำนาจระหว่างสองฝ่ายเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้าม หากการแบ่งสรรอำนาจที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ แต่ละฝ่ายอาจหลีกเลี่ยงการต่อสู้และประนีประนอมกันได้ ทั้งนี้ การเลือกว่าจะต่อสู้หรือประนีประนอมขึ้นอยู่กับต้นทุนรวมอันเกิดจากการต่อสู้เป็นสำคัญ โดยอาจเลือกต่อสู้ในวันนี้แทนที่จะเป็นในอนาคต

งานศึกษาของ Acemoglu, Johnson และ Robinson (2005) และ Acemoglu และ Robinson (2005) เสนอกรอบแนวคิดที่ใกล้เคียงกันกับ Powell (2012) โดยจำแนกอำนาจทางการเมืองที่ส่งผลต่อการกำหนดสถาบันทางเศรษฐกิจ (economic institutions) ออกเป็นอำนาจทางการเมืองโดยนิตินัย (de jure) ซึ่งได้มาจากสถาบันทางการเมือง (political institutions) และอำนาจทางการเมืองโดยพฤตินัย (de facto) ซึ่งได้มาจากกำหนดการแบ่งสรรทรัพยากร (distribution of resources) ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทั้งนี้สถาบันทางเศรษฐกิจจะเป็นไปอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับดุลอำนาจระหว่าง “ผู้เล่น” แต่ละกลุ่มเป็นสำคัญ และเนื่องจากสถาบันทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยกำหนดการแบ่งสรรทรัพยากรในอนาคต ผู้เล่นแต่ละกลุ่มจึงมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ขัดแย้งกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองให้รองรับส่วนแบ่งทรัพยากรของตนในอนาคต

จากกรอบการศึกษาข้างต้น งานชิ้นนี้จึงขอเสนอสมมุติฐาน (hypothesize) ว่า ความพยายามปฏิรูปเศรษฐกิจหลัง 2475 เพื่อสร้างความเป็นธรรม หรือเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักหกประการที่คณะราษฎรประกาศแก่สาธารณะเมื่อคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น เป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การต่อสู้ทางการเมืองยืดเยื้อเข้มข้น และไม่สามารถประนีประนอมกันได้ เพราะการปฏิรูปจะทำให้กลุ่มผู้ปกครองเดิมสูญเสียส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจที่ตนเคยได้ก่อนการเปลี่ยนแปลงมากเกินไปที่จะยอมรับได้ นอกจากนั้นแล้ว ความพยายามนี้หากทำสำเร็จจะทำให้ดุลอำนาจโดยเปรียบเทียบของคณะเจ้าลดลงมากอีกด้วย ความสูญเสียทั้งสองด้านนี้ จึงสร้างแรงจูงใจอย่างมากให้แก่คณะเจ้าที่จะสู้จนแตกหักโดยไม่ยอมประนีประนอม และทำให้การต่อสู้ยืดเยื้อยาวนาน กล่าวอีกนัยหนึ่งนั้น การต่อสู้อย่างรุนแรงเต็มไปด้วยการลอบสังหาร การรัฐประหารกลับไปกลับมา กระทั่งสงครามกลางเมืองในยุคนี้ ซึ่งมีฉากหน้าเป็นความขัดแย้งทางการเมืองนั้น กลับมีฉากหลังเป็นการต่อสู้ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีผลต่อความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยโดยรวมอย่างสำคัญ

อาจกล่าวเพิ่มเติมได้ว่า หลังการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงและการรวมศูนย์อำนาจการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลาง ซึ่งสุดท้ายส่งผลให้เกิดการเลิกทาสและเลิกไพร่ ไพร่และทาสซึ่งกลายเป็นอิสระหลุดจากการบังคับใช้แรงงาน การยึดกุมส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจของชนชั้นนำสยาม จึงต้องกระทำผ่านการยึดกุมทุนและที่ดินของระบบเศรษฐกิจทดแทนการควบคุมแรงงานในระบบไพร่ ความพยายามของคณะราษฎรที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในหลายๆ ด้านนั้น ก็จะส่งผลโดยตรงต่อการยึดกุมทุนและที่ดินของชนชั้นนำเดิม ซึ่งจะทำให้ส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจของชนชั้นนำเดิมลดลงมาก สิ่งเหล่านี้จึงนำไปสู่การต่อสู้ทางการเมืองเพื่อขัดขวางการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น ความพยายามในการปฏิรูปที่ดินครั้งแรกหลัง 2475 ซึ่งเสนอในเค้าโครงเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ แผนเศรษฐกิจนี้กำหนดให้ที่ดินทั้งหมดเป็นของรัฐ โดยจะจ่ายเงินชดเชย

ให้เจ้าของที่ดินในรูปพันธบัตรรัฐบาล ข้อเสนอจะทำให้ส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจของชนชั้นนำเดิมลดลงมาก จนไม่คุ้มที่จะประนีประนอมกับคณะราษฎร ดังที่รัชกาลที่ 7 ทรงวิจารณ์แผนนี้อย่างรุนแรงว่าเป็นแผนแบบโซเวียต เค้าโครงเศรษฐกิจนี้จึงถูกล้มเลิกไป ตามด้วยการเกิดกบฏบวรเดช ความพยายามปฏิรูปที่ดินในช่วงต่อมาจึงลดความเข้มข้นลง เช่นในปี 2498 รัฐบาลของจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ออก พ.ร.บ.จำกัดการถือครองที่ดิน กำหนดให้เอกชนถือครองที่ดินได้ไม่เกิน ๓ ไร่ แต่พ.ร.บ.ยังไม่ทันมีผลบังคับใช้ก็เกิดรัฐประหาร 2500 ซึ่งนำไปสู่การยกเลิก พ.ร.บ.นี้ในเวลาต่อมา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความพยายามปฏิรูปเศรษฐกิจหลัง 2475 โดยคณะราษฎรที่มีอำนาจทางการเมืองโดยนิตินัยย่อมจะมีผลทำให้ส่วนแบ่งทรัพยากรในอนาคตของคณะเจ้าลดลงไปอีก คณะเจ้าจึงจำเป็นต้องใช้อำนาจทางการเมืองโดยพฤตินัยที่มีอยู่ในการแทรกแซงหรือคัดค้านการกำหนดสถาบันทางเศรษฐกิจ เพื่อรับประกันส่วนแบ่งทรัพยากรของตนในอนาคต ในแง่นี้การต่อสู้เพื่อกำหนดสถาบันทางเศรษฐกิจจึงส่งผลย้อนกลับให้เกิดการต่อสู้เพื่อกำหนดสถาบันทางการเมืองอีกรอบหนึ่ง โดยคณะเจ้าต้องการให้สถาบันการเมืองทางนิตินัยย้อนกลับไปเข้าใกล้กับสถาบันแบบก่อน 2475 ในขณะที่คณะราษฎรก็ต่อสู้เพื่อรักษาสถาบันการเมืองซึ่งเป็นผลของการปฏิวัติ 2475 ดังนั้นในสายตาของคณะราษฎรแล้ว คณะเจ้าก็คือพวกปฏิปักษ์ปฏิวัติ

ระเบียบวิธีวิจัย (อธิบายถึงขั้นตอนในการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล/สุ่มตัวอย่าง)

งานวิจัยนี้จะศึกษาจากหลักฐานเอกสารชั้นสองเป็นหลักเท่านั้น โดยมุ่งไปที่ผลกระทบจากความพยายามในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมทางสังคมของคณะราษฎร นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนมิถุนายน 2475 จนถึงการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเดือนกันยายน 2500 ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 1 การปฏิรูประบบภาษี
- 2 การปฏิรูปที่ดิน
- 3 การปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ระหว่างรัฐกับองค์กรประชา
- 4 การปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม (ด้านการศึกษาและการสาธารณสุข)

การศึกษาขั้นนี้จะเป็นการวิจัยเอกสารโดยใช้แบบจำลองแบบ “rational choice” ทั้งในสายรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ ซึ่งยังไม่เคยมีการใช้มาก่อน มา “อ่านใหม่” กับเอกสารที่มีอยู่แล้ว กล่าวอีกแบบคือการวิจัยนี้จะเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักฐานที่มีอยู่แล้ว เพื่ออธิบายใหม่ต่อความพยายามในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของคณะราษฎรที่มีต่อความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร”

แผนการดำเนินงาน (กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ)

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	จำนวนวันที่ใช้	ผู้รับผิดชอบ
1. ศึกษาหลักฐานเอกสารชั้นสองในประเด็นการปฏิรูป	1.1 ศึกษาหลักฐานเอกสารชั้นสองใน		

ระบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ระหว่างรัฐกับองค์กรประชาคม และการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม (ด้านการศึกษาและการสาธารณสุข)	ประเด็นการปฏิรูประบบภาษีและการปฏิรูปที่ดิน 1.2 ศึกษาหลักฐานเอกสารชั้นสองในประเด็นการปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ระหว่างรัฐกับองค์กรประชาคม และการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม (ด้านการศึกษาและการสาธารณสุข)		
2. ศึกษาผลกระทบจากความพยายามในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจขั้นต้นของคณะราษฎรที่มีต่อความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร”	2.1 สร้างกรอบการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลกระทบฯ 2.2 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลกระทบฯ 2.3 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์		

ผลที่คาดว่าจะได้รับ (แบ่งเป็นราย 6 เดือน)

เดือนที่ 1	กิจกรรม (activities)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
6 เดือนที่ 1	1.1 ศึกษาหลักฐานเอกสารชั้นสองในประเด็นการปฏิรูประบบภาษีและการปฏิรูปที่ดิน 1.2 ศึกษาหลักฐานเอกสารชั้นสองในประเด็นการปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ระหว่างรัฐกับองค์กรประชาคม และการปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม (ด้าน	ผลของความพยายามในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของคณะราษฎรที่มีต่อความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับกลุ่ม “คณะราษฎร”

	การศีกษาและการ สาธารณสุข)	
6 เดือนที่ 2	2.1 สร้างกรอบการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลกระทบฯ 2.2 วิเคราะห์และสังเคราะห์ ผลกระทบฯ 2.3 จัดทำรายงานฉบับ สมบูรณ์	ผลกระทบจากความขัดแย้ง ทางเศรษฐกิจข้างต้นที่มีต่อ ความขัดแย้งทางการเมือง ระหว่างกลุ่ม “คณะเจ้า” กับ กลุ่ม “คณะราษฎร”

ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อสิ้นสุดการวิจัย

1. Output

รายงานวิจัย และบทความทางวิชาการ

2 Outcome

เติมเต็มช่องว่างทางความรู้ในเรื่องการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อกำหนดกติกาทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีผลต่อความเหลื่อมล้ำและความเป็นธรรมทางสังคม

3. Impact

เป็นฐานความรู้ที่อาจจะนำไปสู่การสร้างกระบวนการทางนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยไม่นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง

กระบวนการผลักดันผลงานออกสู่การใช้ประโยชน์ (แนวทางที่จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์)

- การตีพิมพ์ (นอกเหนือจากรายงานการวิจัย ท่านคาดว่าจะเผยแพร่ผลงานในรูปแบบใด เช่น เป็นบทความในวารสารวิชาการระดับชาติ ในฐานข้อมูล TCI หรือบทความวิชาการในระดับนานาชาติ หรือในที่ประชุมวิชาการระดับชาติ/นานาชาติ บทความหนังสือพิมพ์ หนังสือ) ตีพิมพ์เป็นบทความในวารสารวิชาการระดับชาติ ในฐานข้อมูล TCI และจะพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยใหม่ต่อไป
- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ โดยเผยแพร่ความรู้ สร้างการตระหนักรู้/การเรียนรู้ให้สังคม (จะใช้ช่องทางสื่อสารสู่สาธารณะด้วยช่องทางใด)
จัดงานสัมมนาสาธารณะ และเผยแพร่รายงานฉบับสมบูรณ์ผ่านทางเว็บไซต์ของโครงการ

- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย (นโยบายด้านใด หน่วยงานใดจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์) นโยบาย ด้านด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม โดยหน่วยงานเช่น สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ช่องทางการส่งข้อเสนอเชิงนโยบายสู่ผู้กำหนดนโยบาย (เช่น การสื่อสารตรงต่อผู้กำหนดนโยบาย การจัด policy dialogue การจัดทำ policy brief)

งบประมาณ (แบ่งเป็นหมวดต่าง ๆ และแบ่งเป็นราย 6 เดือน...ดังตาราง) *สกว. ไม่มีระบบเหมาจ่าย*

ก. ส่วนที่โครงการบริหาร				
	เดือนละ	6 เดือนงวดที่ 1	6 เดือนงวดที่ 2	รวม
1. หมวดค่าตอบแทน				
1.1 หัวหน้าโครงการ	35,000	210,000	210,000	420,000
1.2 ผู้ร่วมโครงการ	20,000	120,000	120,000	240,000
2. หมวดค่าจ้าง	5000	30,000	30,000	60,000
ผู้ช่วยวิจัย				
3. หมวดค่าใช้สอย				
ค่าถ่ายเอกสาร	1,500	9,000	9,000	18,000
		20,000		20,000
ค่าจัดทำรายงานความก้าวหน้า			20,000	20,000
ค่าจัดทำรายงานชั้นกลาง			20,000	20,000
ค่าจัดทำรายงานชั้นสุดท้าย				
4. หมวดค่าวัสดุ	---			
รวมงบประมาณที่โครงการบริหาร	61,500	389,000	409,000	798,000
ข. ส่วนที่บริหารโดย สกว.				
5. ค่าครุภัณฑ์ (งวดพิเศษ ค.)	---			
7. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (งวดพิเศษ จ.)				
ค่าจัดประชุมระดมสมอง 2 ครั้ง		20,000	20,000	40,000
ค่านำเสนอผลงาน 1 ครั้ง			20,000	20,000

8. ค่าใช้จ่ายทางอ้อม (ค่าบำรุง สถาบัน)				85,800
รวมค่าใช้จ่ายส่วนที่บริหารโดย สกว.				145,800
รวมงบประมาณทั้งโครงการ		409,000	449,000	943,800

ภาคผนวก 11

รายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “การศึกษาการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในประเทศไทย”

โดย ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล

ปัญหาที่ท้าวิจัยและความสำคัญของปัญหา

การจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในส่วนของภาษีจัดเก็บเองที่สำคัญในปัจจุบันคือ ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ ซึ่งภาษีทั้ง 2 ประเภทนี้เป็นภาษีที่มีการจัดเก็บมาเป็นเวลานานและมีข้อบกพร่องหลายประการ ทำให้ไม่สามารถเป็นแหล่งรายได้ที่ดีให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีหลักเกณฑ์ที่มีมาตรฐานชัดเจนและเป็นปัจจุบัน จึงได้เกิดแนวคิดในการยกเลิกการจัดเก็บภาษีทั้ง 2 ประเภทนี้ และให้มีการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างแทน โดยเป็นการจัดเก็บจากเจ้าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง บนฐานภาษีที่เป็นมูลค่าที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง จากราคาประเมินที่เป็นปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้มีหลักเกณฑ์ในการจัดเก็บที่ชัดเจน เป็นการจัดเก็บภาษีบนหลักความสามารถในการจ่าย (Ability to Pay Principle) คือใครเป็นเจ้าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมาก ก็เสียภาษีมาก ใครเป็นเจ้าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้างน้อย ก็เสียภาษีน้อย ใครไม่มีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในครอบครองก็ไม่ต้องเสียภาษี และยังเป็นการจัดเก็บภาษีบนหลักผลประโยชน์ (Benefit Principle) นั่นคือ ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเป็นรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมาพัฒนาท้องถิ่นและให้บริการสาธารณะแก่คนในท้องถิ่น ดังนั้นผู้ที่เป็เจ้าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในท้องถิ่นนั้น จึงเป็นผู้รับประโยชน์จากการพัฒนาดังกล่าว

การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยมีฐานภาษีที่กว้างขึ้นกว่าการจัดเก็บภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาว่า การจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างจะเกิดผลกระทบอย่างไรบ้าง ทั้งในด้านผู้ถือครองที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบร่าง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ..... ที่ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี และร่าง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ..... ที่ผ่านการพิจารณาจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษาถึงผลการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่มีต่อรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาถึงผลการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่มีต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค
4. เพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยจะทำการศึกษาลักษณะการถือครองที่ดินและสิ่งปลูกสร้างโดยแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์ตาม พ.ร.บ.ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างคือ การเกษตร ที่อยู่อาศัย อื่น ๆ (เช่น การพาณิชย์ อุตสาหกรรม) และที่รกร้างว่างเปล่า จากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยพิจารณาถึงมูลค่าการถือครองที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อประมาณการรายได้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะจัดเก็บได้ และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค

การประมาณการข้างต้นจะใช้อัตราภาษีที่จัดเก็บจริงและการยกเว้น ลดหย่อน ที่เสนอเมื่อคณะรัฐมนตรีผ่านร่าง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เปรียบเทียบกับอัตราภาษีที่จัดเก็บจริงในบทเฉพาะกาลของพ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง และการยกเว้น ลดหย่อน ที่ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อจะได้ทราบความแตกต่างของประมาณการรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค

นอกจากนั้น จะมีการจำลองสถานการณ์ (Scenario) ซึ่งมีการยกเว้น ลดหย่อน และอัตราภาษีที่ใช้ในการจัดเก็บจริงที่แตกต่างไปจากใน พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับปรุง พ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ให้สามารถบรรลุเจตนารมณ์ที่แท้จริงของ พ.ร.บ.ฉบับนี้

6. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น รายงานสำมะโนการเกษตร รายงานสำมะโนอุตสาหกรรม ข้อมูลการถือครองที่ดิน และราคาประเมินที่ดิน

7. ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย

6 เดือน

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาวิจัยนี้ จะได้ทราบถึงความแตกต่างของรายได้ที่คาดว่าจะได้รับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับมหภาค ระหว่างร่างพ.ร.บ.ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีและที่ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ รวมทั้งข้อเสนอในการปรับปรุง พ.ร.บ.ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งรัฐบาลใหม่และกระทรวงการคลังสามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พ.ร.บ.ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างต่อไป

ภาคผนวก 12

รายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 3
ในหัวข้อ “ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุในประเทศไทย: นัยยะต่อ
ประสิทธิภาพของนโยบายผู้สูงอายุ”
โดย ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ์

1. บทสรุปย่อสำหรับผู้บริการ (Executive Summary) ความยาวประมาณ 10 - 15 บรรทัด

นักเศรษฐศาสตร์ชื่อดัง เช่น Piketty (2014) ได้เคยกล่าวไว้ว่า การศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำด้านพหุพลังผู้สูงอายุ (inequality in active ageing) นั้น มีความสำคัญมากอยู่แล้วโดยบริบทของตัวมันเองและยังมีความเร่งด่วนที่ควรทำการศึกษามากยิ่งขึ้นไปอีกภายใต้สภาวะสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงในหลายๆด้าน

ปัญหาสำคัญของงานวิจัยนี้คือ แนวนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ปรากฏอยู่ โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นนโยบายระดับชาติ ออกแบบด้วยมุมมองของผู้บริหารแบบมวลรวม (aggregate) ที่มีรูปแบบเดียวกันใช้ทั่วประเทศ หรือ “One-Size-Fits-All Policies” ซึ่งมองข้ามและละเลยลักษณะเฉพาะเชิงพื้นที่ (area-specific characteristics) ของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ นโยบายระดับชาติจึงไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การลงไปศึกษาความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุ (spatial inequality in active ageing) จะสามารถฉายภาพมิติเชิงพื้นที่ที่ถูกเบียดบังโดยตัวชี้วัดภาพใหญ่ และนำไปสู่การออกแบบนโยบายเสริมที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ (area-specific fine-tuning policies) ที่ได้ดีขึ้น หากผู้บริหารไม่เข้าใจถึงความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุแล้ว ก็จะเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่ดีๆ หลายนโยบายจะถูกบั่นทอนประสิทธิภาพโดยความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ดังนั้น การศึกษาความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุ จะก่อให้เกิดความเข้าใจช่องว่างทางนโยบายเชิงพื้นที่ (spatial policy gap) ที่ดีขึ้น และสามารถออกแบบนโยบายเสริมที่จะปรับนโยบายระดับชาติให้เข้ากับแต่ละพื้นที่นั้นๆ ได้ดีขึ้น เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

ปรากฏการณ์สังคมสูงวัยที่ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่ (Super Aged Society) ในปี พ.ศ. 2574 ถือเป็นประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิดความตระหนักในวงกว้างทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เนื่องจากประชากรทุกวัย ทุกภาคส่วนย่อมจะได้รับผลกระทบทางใดทางหนึ่ง ข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่มีความเด่นชัดมากขึ้นทุกวันนี้คือ ผลกระทบของการสูงอายุของประชากรต่อกำลังแรงงานและผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศที่มีแนวโน้มลดลงหากไม่มีการนำปัจจัยการผลิตมาทดแทน นอกจากนี้แล้ว ยังส่งผลให้

รัฐบาลจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่จำกัด เพื่อรองรับค่าใช้จ่ายการดูแลผู้สูงอายุขั้นพื้นฐาน และผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี

ข้อเสนอจากงานวิจัยในวรรณกรรมที่ผ่านมาบ่งชี้ถึงประโยชน์ของการที่ผู้สูงอายุได้กลับเข้าไปทำงานในระบบเศรษฐกิจ ด้วยข้อสนับสนุนหลักดังต่อไปนี้: (1) เพื่อส่งเสริมและสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ (2) เพื่อสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุและผลกระทบภายนอกทางบวกอันสืบเนื่องมาจากการทำงาน และ (3) เพื่อบรรเทาการขาดแคลนแรงงานวัยทำงานในบางภาคการผลิต เป็นต้น เอ็ดมุนด์ พิชัยสนธิ (2558) ได้เสนอนโยบายและแนวทางปฏิบัติ (policy package) ที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้วิเคราะห์สถานการณ์จำลองในกรณีที่สังคมไทยเพิ่มสร้างทางเลือกการทำงานเพื่อนำไปสู่ชีวิตหลังวัยเกษียณอันพึงปรารถนา (employment options to support desirable life after retirement) ควบคู่ไปกับสถานะทางการเงินการคลังที่มีความยั่งยืน งานวิจัยดังกล่าวได้หยิบยกเครื่องมือ “ดีโม” (demo) ภาครัฐสองตัวอย่าง คือ กฎหมายแรงงาน และ แรงจูงใจทางภาษี ซึ่งต่อมากลางการคลังได้ออกนโยบายภาษีดังกล่าวไปเป็นหนึ่งในมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ (ประมวลรัชฎาภรณ์ว่าด้วยการยกเว้นราชการ (ฉบับที่ 639) พ.ศ. 2560 กำหนดให้มีการยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลกรณีที่รับผู้สูงอายุหกสิบปีขึ้นไปเข้าทำงาน) มาตรการดังกล่าวได้รับความสนใจในวงกว้าง องค์กรเอกชนหลายแห่ง เช่น Big C และ SE-ED ได้ใช้ประโยชน์จากมาตรการนี้ ก่อให้เกิดการจ้างพนักงานสูงอายุเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสร้างผลกระทบและการขับเคลื่อนทางสังคมในวงกว้าง (รายการเดินหน้าประเทศไทย วันที่ 29 กันยายน 2561 โดยมี คุณ ตึก มยุรา มาทำความรู้จักกับการจ้างงานผู้สูงอายุ <https://www.youtube.com/watch?v=ysqbc3y3Ok>)

อย่างไรก็ตาม สังเกตได้ว่า แนวนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ปรากฏอยู่โดยมากมักจะเป็นนโยบายระดับชาติ ออกแบบด้วยการมองของผู้บริหารแบบมวลรวม (aggregate) ที่มีลักษณะรูปแบบเดียวใช้ทั่วประเทศ หรือ “One-Size-Fits-All Policies” โดยการออกแบบนโยบายดังกล่าวแม้กระทั่งมาตรการลดหย่อนภาษีนายจ้างเองที่เอ็ดมุนด์ (2558) ได้เคยเสนอไว้แล้วก็ตาม ออกแบบมาจากการพิจารณาเพียงตัวชี้วัดระดับมหภาค (macro indicators) และมองข้ามลักษณะเฉพาะเชิงพื้นที่ (area-specific characteristics) ของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ ในการนี้ ดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุ (Active Ageing Index: AAI) หรือ กล่าวแบบเข้าใจง่ายขึ้น คือ ดัชนีชี้วัดความ “กระฉับกระเฉง” และพลานามัยที่ดีของการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ ถือเป็นตัวชี้วัดที่ครอบคลุมลักษณะของผู้สูงอายุในมิติต่างๆ ได้อย่างดี และเป็นเครื่องมือที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการออกแบบนโยบายผู้สูงอายุในประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศโดยเฉพาะในสหภาพยุโรป (UNECE, 2012; Zaidi et al, 2017) เนื่องจากพหุพลัง (active ageing) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะอยู่ต่อในตลาดแรงงานและสร้างมูลค่ากลับสู่ระบบเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หากลองไปศึกษาความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุ (spatial inequality in active ageing) ก็จะสามารถฉายภาพมิติเชิงพื้นที่ที่ถูกเบียดบังโดยตัวชี้วัดภาพใหญ่ และนำไปสู่การออกแบบนโยบายเสริมที่เหมาะสม (fine-tuning policies) กับแต่ละพื้นที่นั้นๆ และเพิ่มประสิทธิผลของนโยบายหลักให้ดียิ่งขึ้น นักเศรษฐศาสตร์ชื่อดัง เช่น Piketty (2014) ได้เคยกล่าวไว้ว่าการศึกษาเรื่องความเหลื่อมล้ำด้านพหุพลัง

ผู้สูงอายุนั้น มีความสำคัญมากอยู่แล้วโดยตัวของมันเอง และยังมีความเร่งด่วนที่ควรทำการศึกษามากยิ่งขึ้นไปอีกภายใต้สภาวะสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงในหลายๆด้าน

ปัจจุบัน การออกแบบนโยบายยังไม่ได้พิจารณาความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุ จึงทำให้ประสิทธิผลของนโยบายทั้งหลาย ไม่ได้บรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้ในตอนต้น ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่ารัฐบาลดำเนินนโยบายหลัก เรียกว่านโยบาย เพื่อส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุทั่วประเทศ แต่หากผังเมือง หรือปัจจัยส่งเสริมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัด ข ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถเดินทางไปทำงานได้อย่างสะดวก (หมายเหตุ: ปัจจัยด้าน สิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ก็เป็นองค์ประกอบของดัชนีพฤติกรรมผู้สูงอายุ) ประสิทธิภาพของนโยบาย ในจังหวัด ข ย่อมจะไม่เป็นไปตามเป้าหมาย และจะบั่นทอนประสิทธิผลโดยรวมของนโยบายในระดับชาติ หากผู้บริหารไม่เข้าใจถึงความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุ ก็จะเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่นโยบายดีๆ หลายนโยบายจะถูกบั่นทอนประสิทธิผลโดยความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ดังนั้น การศึกษาความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรม จะก่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นในมิติของพื้นที่ และสามารถออกแบบนโยบายเสริมที่จะปรับนโยบายระดับชาติให้เข้ากับแต่ละพื้นที่ได้มากขึ้นเกิดประสิทธิผลสูงสุด ในกรณีตัวอย่าง ถ้าจะให้นโยบาย มีประสิทธิผลมากขึ้นในพื้นที่ ข ก็จำเป็นต้องมีนโยบายเสริมในเรื่องการปรับปรุงผังเมืองเพื่อผู้สูงอายุ หรือการปรับปรุงคุณภาพด้านการบริการสาธารณสุขสำหรับจังหวัด ข เป็นพิเศษ จะเห็นได้ว่า การศึกษาความเหลื่อมล้ำด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุมีความสำคัญต่อการออกแบบของนโยบายผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่และเกิดประสิทธิผลสูงขึ้น

สำหรับความเกี่ยวข้องของงานวิจัยนี้กับฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตามที่ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้จัดตั้งขึ้นโดยได้รับทุนสนับสนุนจากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย นั้น หนึ่งในเป้าประสงค์ของศูนย์คือ สร้างองค์ความรู้ด้านปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ผ่านการผลิตงานวิจัยใน 3 กรอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านสาเหตุของปัญหาความเหลื่อมล้ำ ผ่านงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์สถาบันและเศรษฐศาสตร์การเมือง รวมไปถึงงานวิจัยในลักษณะสหสาขาวิชา (multidisciplinary) เพื่อเข้าใจถึงโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังและปัจจัยที่ผลักดันความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย 2) ลักษณะและสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยติดตามความคืบหน้าของสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผ่านแนวทางเช่นการใช้ข้อมูลสถิติและการใช้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ 3) ความรู้เชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ผ่านงานวิจัยถึงทางเลือกทางนโยบายที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย รวมไปถึงการศึกษาสภาพปัญหาของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในการนี้ งานวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุไทย: นัยยะต่อประสิทธิผลของนโยบายผู้สูงอายุ มีความสอดคล้องกับทั้ง 3 กรอบหลักของศูนย์ ซึ่งการศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุเชิงมิติ สอดคล้องกับกรอบที่ 1 (ด้านสาเหตุความเหลื่อมล้ำ) การลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาวะแวดล้อมและการใช้ข้อมูลทางสถิติและแบบจำลองทางเศรษฐมิติ สอดคล้องกับกรอบที่ 2 (ลักษณะและสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำ) และนำผลวิเคราะห์จากงานวิจัยมาสังเคราะห์ออกมาเป็น

นโยบายที่เติมเต็มช่องว่างทางนโยบาย (policy gap) เพื่อส่งเสริมพหุพลังผู้สูงอายุในประเทศไทย สอดคล้องกับกรอบที่ 3 (ความรู้เชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม)

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้:

1. คำนวณ และวิเคราะห์ ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุไทย โดยอาศัยข้อมูลการสำรวจประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทย ปี 2550 2554 และ 2557 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และเอกสารข้อมูลของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
2. วิเคราะห์พลวัต และปัจจัยที่มีนัยยะสำคัญต่อความเหลื่อมล้ำด้านพหุพลังผู้สูงอายุไทยโดยข้อมูลทุติยภูมิ และการลงสำรวจสถานะแวดล้อมเชิงพื้นที่ที่มีข้อสังเกตเด่นชัดจากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ
3. แสดงช่องว่างทางนโยบายเชิงพื้นที่ (spatial policy gap) เจาะจงในแต่ละพื้นที่ และเสนอแนวนโยบายส่งเสริมพหุพลังผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่จากข้อค้นพบของงานวิจัย

4. กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ

4.1 แผนกิจกรรมหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ รวมทั้งผลลัพธ์ (Output) ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมหลัก	กิจกรรมรอง	ช่วงระยะเวลาดำเนินการ	จำนวนวันที่ใช้	ผู้รับผิดชอบ
1. คำนวณ และวิเคราะห์ ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุไทยโดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิ	1.1 คำนวณความเหลื่อมล้ำฯ ด้วยดัชนีต่างๆ	1.1.1 คำนวณเอกสารเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ	เดือนที่ 1-3	90	ผู้วิจัย
		1.1.2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	เดือนที่ 1-3	60	ผู้วิจัย
	1.2 วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำฯ	1.2.1 เปรียบเทียบข้อค้นพบกับตัวชี้วัดอื่นๆ	เดือนที่ 3-6	60	ผู้วิจัย
2. วิเคราะห์พลวัตและปัจจัยที่มีนัยยะ	2.1 ใช้แบบจำลอง	2.1.1 วิเคราะห์เชิงคุณภาพ	เดือนที่ 5-8	90	ผู้วิจัย

สำคัญต่อความเหลื่อมล้ำด้านพฤติกรรม	เศรษฐกิจวิเคราะห์ปัจจัย				
ผู้สูงอายุไทยโดยข้อมูลพฤติกรรม และการลงสำรวจสถานะแวดล้อมเชิงพื้นที่ที่มีข้อสังเกตเด่นชัดจากการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรม	2.2 ลงพื้นที่	2.2.1 สำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ	เดือนที่ 6-10	30	ผู้วิจัย
3. แสดงช่องว่างเชิงนโยบาย (spatial policy gap) เจาะจงในแต่ละพื้นที่ และเสนอแนวนโยบายส่งเสริมพฤติกรรมผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่จากข้อค้นพบของงานวิจัย	3.1 เขียนบทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	3.1.1 ตรวจทานผลการศึกษาและข้อสรุปของงานวิจัย	เดือนที่ 8-12	30	ผู้วิจัย

หมายเหตุ จำนวนวันที่ใช้เป็นการคาดการณ์จำนวนเวลาที่ต้องดำเนินการจริง โดยเทียบ 1 วันเท่ากับ 8 ชั่วโมง

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละช่วงระยะเวลา (แบ่งเป็นราย 6 เดือน)

เดือนที่	กิจกรรม (activities)	ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
6 เดือนที่ 1	1. รวบรวมข้อมูล ทบทวนวรรณกรรม 2. คำนวณความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุ 3. วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำ	1. ข้อค้นพบเชิงประจักษ์เรื่องความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติกรรมผู้สูงอายุ
6 เดือนที่ 2	1. เศรษฐมิติวิเคราะห์ปัจจัย 2. ลงสำรวจพื้นที่ 3. เขียนสรุปบทวิเคราะห์	1. ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ปัจจัยที่บั่นทอนประสิทธิภาพของนโยบายผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ 2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเจาะจงพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมเพื่อเติมเต็ม policy gap ของนโยบายระดับชาติ

6. แนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับสมมติฐานการวิจัย พื้นที่ที่ศึกษา และวิธีการวางแผนการดำเนินงานรวมทั้งวิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) วิธีการเก็บข้อมูล ฯลฯ

ในเบื้องต้น สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ได้คำนวณดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทยเป็นดัชนีองค์ประกอบ (Composite Index) ที่มาจากดัชนีย่อย 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความมั่นคง และด้านสภาพที่เอื้อต่อการมีภาวะพหุพลัง พบว่า ในปี พ.ศ. 2557 กรุงเทพมหานครมีระดับพหุพลังสูงสุด (0.798) และภาคใต้มีระดับพหุพลังต่ำสุด (0.655) จังหวัดที่มีระดับพหุพลังสูงที่สุด คือ ขอนแก่น (0.739) และจังหวัดที่มีระดับพหุพลังที่ต่ำที่สุดคือ นราธิวาส (0.548) เพศชายมีระดับพหุพลัง 0.717 ในขณะที่เพศหญิงอยู่ในระดับที่ 0.659

งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้วิธีการจาก การศึกษาของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) เพื่อสร้างดัชนี พหุพลังผู้สูงอายุ (Active Ageing Index: AAI) ตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) โดยนำค่าดัชนีหลายๆ ตัวมารวมกันแล้วถ่วงน้ำหนักให้แต่ละดัชนีมีค่าเท่าๆ กัน ในการสร้างดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุผู้สูงอายุ ประกอบไปด้วย 4 ดัชนีหลัก คือ ดัชนีด้านสุขภาพ (Health Index: HI) ดัชนีด้านการมีส่วนร่วม (Participation Index: PI) ดัชนีด้านความมั่นคง (Security Index: SI) และ ดัชนีด้านสภาพที่เอื้อต่อผู้วัย (Enabling Environment Index: EI) โดยสังเขป จะมีสูตรดังนี้

$$AAI = \frac{1}{4}(HI) + \frac{1}{4}(PI) + \frac{1}{4}(SI) + \frac{1}{4}(EI) \quad (1)$$

1. ดัชนีด้านสุขภาพ (Health Index: HI) ในเชิงกายภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยคำถามด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย (H1) สุขภาพจิต (H2) การมองเห็น (H3) การได้ยิน (H4) ข้อจำกัดในการทำกิจวัตรประจำวัน (H5) และข้อจำกัดในการทำหน้าที่ของร่างกาย (H6)
2. ดัชนีด้านการมีส่วนร่วม (Participation Index: PI) สร้างขึ้นจากข้อคำถามด้านการมีส่วนร่วม มี 2 ตัวชี้วัด คือการเป็นสมาชิกกลุ่ม/ชมรม (P1) การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม/ชมรม (P2) การมีงานทำ (P3) ดังนั้น ดัชนีด้านการมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคล
3. ดัชนีด้านความมั่นคง (Security Index: SI) ประกอบไปด้วยคำถามด้านการมีหลักประกัน มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ความเพียงพอของรายได้ต่อการดำรงชีพ (S1) การเป็นเจ้าของบ้าน (S2) ลักษณะการอยู่อาศัย (S3) และสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยที่ปลอดภัย (S4) ดังนั้น ดัชนีด้านความมั่นคงของแต่ละบุคคล
4. ดัชนีสภาพที่เอื้อต่อผู้วัย (Enabling Environment Index: EI) ประกอบไปด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ มีการใช้อุปกรณ์ ICT (E1) และการอ่านออกเขียนได้ (E2)

ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลปี 2550 2554 และ 2557 เพื่อให้สามารถศึกษาพลวัตของการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น ตัวแปรที่ใช้ในการสร้างดัชนีในแต่ละปี จึงจำเป็นต้องใช้ตัวชี้วัดเดียวกัน ทำให้ตัวชี้วัดบางตัว เช่น การดูแลบุคคลในครัวเรือน ไม่นำมาคำนวณในการสร้างดัชนี ดังเช่นของสำนักงานสถิติแห่งชาติในการคำนวณความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลัง งานวิจัยประยุกต์ใช้หลักการของสมประสิทธิจีนิ (Gini coefficient) ในสมการที่ (2)

$$Gini = 1 - \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (AAI_i + AAI_{i-1}) \quad (2)$$

โดยที่ N คือจำนวนพื้นที่ และ AAI คือค่าเฉลี่ยดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุในพื้นที่ i (สำหรับวิเคราะห์กรณีมิติ “ระหว่างพื้นที่” หรือ “across area”) และ โดยที่ N คือจำนวนชั้นรายได้ และ AAI คือดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุของชั้นรายได้ i (สำหรับวิเคราะห์กรณีมิติ “ภายในพื้นที่” หรือ “within area”) นอกจากนี้งานวิจัยจะนำดัชนีอื่นๆ เช่น Theil Index และ Atkinson’s Inequality Measures ที่เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ มาประยุกต์ใช้เพื่อประกอบการวิเคราะห์

หลังได้ภาพความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่แล้ว การศึกษาจะอาศัยแบบจำลองทางเศรษฐมิติวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตามซึ่งเป็นระดับความเหลื่อมล้ำด้านพหุพลังผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ โดยตัวแปรที่ใช้จะพิจารณาลักษณะเฉพาะเช่น กิจกรรม เขตที่อยู่ ลักษณะที่พักอาศัย สถานการณ์ทำงาน เป็นต้น

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อการดำเนินงานเสร็จสิ้นที่เป็นรูปธรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

1. การแสดงข้อค้นพบเชิงประจักษ์ให้ผู้วางนโยบายตระหนักว่า นโยบายผู้สูงอายุระดับชาติที่เป็นอยู่ เช่นการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ ในรูปแบบ “One-Size-Fits-All Policies” มีประสิทธิผลลดน้อยลงกว่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุ
2. ข้อเสนอแนะนโยบายส่งเสริมพหุพลังผู้สูงอายุเชิงพื้นที่ (Area-Specific Active Ageing Policies) ที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและการขับเคลื่อนทางสังคม

8. กระบวนการผลักดันผลงานดังกล่าวออกสู่การใช้ประโยชน์

1. การจัดกิจกรรมสัมมนาสาธารณะของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม เพื่อเผยแพร่ข้อค้นพบเรื่องความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพหุพลังผู้สูงอายุ และแนวทางการออกแบบนโยบายผู้สูงอายุให้เหมาะสม

กับแต่ละพื้นที่มากขึ้น และเกิดประสิทธิผลสูงสุด

2.ผลิตบทความวิจัยเผยแพร่ในวารสารวิชาการสำหรับสาธารณะและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

9. งบประมาณของโครงการ (บาท)

รายการค่าใช้จ่าย	ต่อเดือน	ปีที่ 1		รวม
		6 เดือนที่ 1	6 เดือนที่ 2	
1. หมวดค่าตอบแทน				
ศ. ดร. เอี่ยมพร พิชัยสนธิ์	25,000	150,000	150,000	
รวมหมวดค่าตอบแทน		150,000	150,000	300,000
2.หมวดค่าจ้าง				
นักศึกษาปริญญาโท	10,000	60,000	60,000	
รวมหมวดค่าจ้าง		60,000	60,000	120,000
3.หมวดค่าวัสดุ				
ค่าถ่ายเอกสาร กระดาษ หมึกพิมพ์ และวัสดุสำนักงาน		20,000	20,000	
Program software แล ะหน่วยความจำข้อมูล		10,000	10,000	
ฐานข้อมูลในประเทศและเอกสารอ้างอิงที่จำเป็นต้องซื้อ		10,000	5,000	
เอกสารอ้างอิงในต่างประเทศที่จำเป็นต้องซื้อ		10,000	5,000	
รวมหมวดค่าวัสดุ		50,000	40,000	90,000
4. หมวดค่าใช้สอยและอื่น ๆ				
ค่ารวบรวมและ Key ข้อมูล		30,000	20,000	
ค่าจัดพิมพ์รายงาน และ Proof-reading		10,000	10,000	
ค่าไปรษณีย์และติดต่อสื่อสาร		5,000	5,000	
รวมหมวดค่าใช้สอยและอื่น ๆ		45,000	35,000	80,000
5. หมวดค่าเดินทางในประเทศ				
ค่าเดินทาง ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พัก (สำรวจพื้นที่ 3 ครั้ง)		40,000	20,000	
รวมหมวดค่าเดินทางในประเทศ		40,000	20,000	60,000

รวมงบประมาณโครงการ		345,000	305,000	640,000
--------------------	--	---------	---------	---------

10. แผนการใช้งบประมาณ (บาท) ให้กำหนดเป็นรายเดือน (ทั้งนี้จำนวนงวดจะปรับเปลี่ยนตามระยะเวลาโครงการ) โดยสอดคล้องกับกิจกรรมที่ระบุไว้ในข้อ 4 และ 5)

กิจกรรม	งบประมาณ*จำนวน เดือน/วัน	จำนวนเงิน
1.รวบรวม และเรียบเรียงจัดข้อมูล ทบทวนวรรณกรรม	10,000 * 5 เดือน	50,000
2. คำนวณความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ด้านพฤติพลังผู้สูงอายุ	50,000 * 2 เดือน	100,000
3. วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำ	50,000 * 5 เดือน	250,000
4. เศรษฐมิติวิเคราะห์ปัจจัย	50,000 * 3 เดือน	150,000
5. ลงสำรวจพื้นที่ 3 ครั้ง	20,000 บาท * 3 ครั้ง	60,000
6. เรียบเรียงข้อมูลจากการลงพื้นที่	20,000* 1 เดือน	20,000
7. เขียนสรุปบทวิเคราะห์ พิสูจน์อักษร เข้าเล่ม	20,000 * 1 เดือน	20,000
รวม		650,000

ภาคผนวก 13

รายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 3
ในหัวข้อ “การสำรวจและการประเมินส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูงในประเทศไทยโดยใช้
ฐานข้อมูลภาษีเงินได้”
โดย อ.กุศล เลี้ยวสกุล

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย) : การสำรวจและการประเมินส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูงในประเทศไทย
โดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้
(ภาษาอังกฤษ) : Income Inequality and Top Incomes in Thailand: Evidence from Income
Tax Statistics

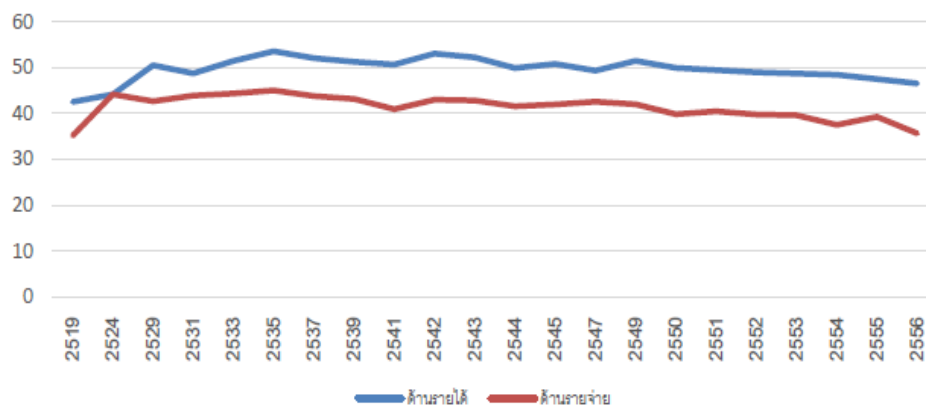
บทคัดย่อ (abstract) *ความยาวประมาณ 10- 15 บรรทัด*

การชี้วัดจากข้อมูลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมบ่งบอกว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในไทยได้
ขึ้นสู่จุดสูงสุดในปี 2535 และค่อย ๆ ลดระดับลงในระยะยาว โดยในปี 2558 มีค่าเท่ากับ 44.5 ซึ่งเป็นตัวเลขที่
ต่ำที่สุดในรอบเกือบ 30 ปี อย่างไรก็ตามได้มีผู้วิจารณ์ว่าการชี้วัดดังกล่าวอาจผิดจากความเป็นจริงเป็นอย่าง
มากเนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลดังนั้นจึงได้มีงานวิจัยที่พยายามวัดความเหลื่อมล้ำที่มุ่งเน้นไปยังกลุ่มผู้มีรายได้
สูงที่คาดว่าจะเป็แหล่งที่มาของความเหลื่อมล้ำในระยะหลัง งานวิจัยชิ้นนี้เป็นอีกความพยายามหนึ่งที่จะ
ศึกษาสภาพความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยโดยใช้มุมมองจากความเหลื่อมล้ำในระดับบน เนื่องจากได้รับความ
อนุเคราะห์ให้เข้าถึงฐานข้อมูลภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาผู้วิจัยจึงเลือกประมาณส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มคนใน
ระดับบนโดยใช้วิธีการแทรกค่าแบบพาเรโตซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยในประเทศต่าง
ๆ ถึงแม้ว่าข้อมูลที่สมบูรณ์ยังอยู่ในช่วงของการรวบรวมแต่จากการใช้ข้อมูลเบื้องต้นที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง
ทำให้ได้ผลลัพธ์ที่น่าสนใจดังนี้ ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยกำลังเพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่ปี 2555 เป็นต้นมาซึ่งเป็นภาพ
ที่ขัดแย้งจากการชี้วัดจากการสำรวจโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้กลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์อย่างมากจากการ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวคือกลุ่มคนระดับบนจำนวนเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น ประการต่อมา
คือกลุ่มคนดังกล่าวมีส่วนแบ่งรายได้อยู่ในระดับสูงมากคือ 13%-16% ซึ่งถือว่าอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีความ
เหลื่อมล้ำสูง ผลลัพธ์ประการสุดท้ายคือ นโยบายขึ้นค่าแรงขั้นต่ำในปี 2555 อาจส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำลดลง
ได้มาก

ที่มาและความสำคัญ/หลักการและเหตุผล (แสดงให้เห็นถึงความจำเป็น/ปัญหา/โจทย์คิดของการทำวิจัยนี้
และหากเป็นโครงการต่อเนื่องกรุณาให้ข้อมูลโครงการเดิมโดยสรุป)

ดัชนีชี้วัดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศไทยคือ ค่าจีนิ (Gini Coefficient) และเป็นการคำนวณจากฐานข้อมูลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Survey: SES) ซึ่งจะได้ค่าจีนิดังรูปที่ 1 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในไทยได้ขึ้นสู่จุดสูงสุดในปี 2535 และค่อย ๆ ลดระดับลงในระยะยาว โดยในปี 2558 มีค่าเท่ากับ 44.5 ซึ่งเป็นตัวเลขที่ต่ำที่สุดในรอบเกือบ 30 ปี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้ปรัการรัฐบาลได้สรุปว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยได้ผ่านจุดสูงสุดและเริ่มเบาบางลงแล้ว ปรากฏการณ์นี้ทำให้ดูเหมือนว่าสมมติฐานของ Kuznets (Kuznets Hypothesis) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงระดับความเหลื่อมล้ำมีลักษณะเป็นตัวยูคว่าได้เกิดขึ้นในกรณีของประเทศไทย ในงานวิจัยบางชิ้นที่ใช้ข้อมูลชุดเดียวกันสรุปว่าถึงแม้ความเหลื่อมล้ำยังอยู่ในระดับสูงแต่ก็ไม่ได้ปรับตัวสูงขึ้น (กอบศักดิ์, 2556; วีระชาติ, 2557)

รูปที่ 1 ระดับความเหลื่อมล้ำของการกระจายได้ครัวเรือนไทย (ค่าสัมประสิทธิ์ GINI)

ที่มา: สมชัยและคณะ (2558)

การใช้ดัชนีจีนิที่คำนวณจากข้อมูลจากการสำรวนั้นตั้งอยู่บนข้อสมมติที่ว่ากลุ่มคนที่มีรายได้สูงมีสัดส่วนรายได้ประเทศไม่สูงนัก เนื่องจากการสำรวจครัวเรือนมีจุดอ่อนคือเข้าไม่ถึงกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ร่ำรวย ดังนั้นข้อมูลจึงไม่ครอบคลุมรายได้ที่มาจากคนกลุ่มนี้อย่างที่ควรจะเป็น หากประชากรที่ร่ำรวยมีส่วนแบ่งรายได้ที่สูงขึ้นในขณะที่กลุ่มคนที่เหลือมีส่วนแบ่งน้อยลงแต่รายได้กระจุกตัวมากขึ้น สถานการณ์เช่นนี้อาจจะทำให้ดัชนีจีนิมีค่าลดลงและจะให้ภาพความเหลื่อมล้ำที่ผิดจากความจริงเป็นอย่างมาก ข้อจำกัดนี้เป็นที่กังวลในงานวิจัยในช่วงหลัง เช่น สมชัย (2558) ตั้งข้อสังเกตว่าฐานข้อมูลอาจไม่ครอบคลุมกลุ่มครัวเรือนที่มีความมั่งคั่งสูงสุดอย่างทั่วถึง

ทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์ (ต้องเป็นเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัย และ/หรือมีบริบทที่เกี่ยวข้อง)

Vanitcharearnthum (2017) เห็นว่าความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยอาจจะไม่ได้มีแนวโน้มลดลงตามที่ชี้จากค่าจีนิ โดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้ส่วนบุคคลที่ครอบคลุมกลุ่มผู้มีรายได้สูงและประมาณการว่าในปี 2004 – 2009 ประชากรที่ร่ำรวยที่สุดจำนวนร้อยละ 1 ที่อาจจะไม่ได้ปรากฏในข้อมูลการสำรวจอาจมีส่วนแบ่งรายได้มาก (ประมาณร้อยละ 10-79) สัดส่วนดังกล่าวจะส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทำให้ดัชนีจีนิต่ำกว่าที่ควรจะเป็นมาก

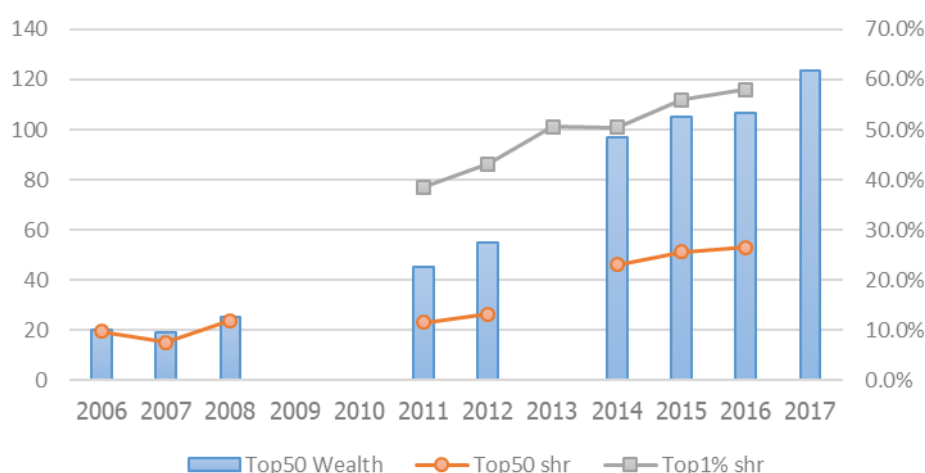
ค่าดัชนีจีนิที่ครอบคลุมประชากรที่ร่ำรวยตามแนวคิดของ Atkinson (2007) คือ $G^* = Gx(1-S) + S$ โดยที่ G คือค่าจีนิที่คำนวณจากข้อมูลการสำรวจครัวเรือน และ S คือส่วนแบ่งรายได้ของประชากรที่มีรายได้สูง เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับรายได้ของกลุ่มครัวเรือนใน SES พบว่าในปี 2007 ส่วนแบ่งรายได้ของครัวเรือนร้อยละ 44.2 ทำให้ค่าจีนิถูกปรับสูงขึ้นจาก 0.499 เป็น 0.711 และปี 2009 ส่วนแบ่งรายได้ของครัวเรือนร้อยละ 46.8 ค่าจีนิเพิ่มจาก 0.488 เป็น 0.719 เมื่อเปรียบเทียบตัวเลขจากสองปีข้างต้นพบว่าความเหลื่อมล้ำยังสูงขึ้น (เนื่องจากส่วนแบ่งรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น) ข้อสรุปนี้สวนทางกับภาพที่ได้จาก SES ที่ระบุความเหลื่อมล้ำลดลงในช่วงเวลาดังกล่าว งานวิจัยชิ้นนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย

การชี้วัดระดับความเหลื่อมล้ำที่ผิดไปจากความจริงมีสาเหตุมาจากสภาพความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป งานวิจัยในระยะหลังบ่งบอกว่าในช่วงสิบปีที่ผ่านมาสาเหตุของปัญหาความเหลื่อมล้ำในระดับพื้นที่ (เมืองกับชนบท) ได้ลดความสำคัญลง การพัฒนาเศรษฐกิจได้นำแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองและระดับการศึกษาที่สูงขึ้นได้นำแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น สิ่งเหล่านี้สร้างปัญหาความทั่วถึงในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนา กอบศักดิ์ (2556) ชี้ว่าการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของกลุ่มผู้มีรายได้สูงเป็นแรงขับเคลื่อนหลักของความเหลื่อมล้ำ ตั้งแต่ปี 2531 – 2554 ครัวเรือนไทยส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงของรายได้ที่มุ่งสู่ความเท่าเทียมกันมากขึ้น (Income Convergence) แต่สำหรับกลุ่มครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุดกลับมีรายได้เพิ่มสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ มาก ในปี 2554 ถ้าหากตัดกลุ่มที่รวยและจนที่สุด 1% ออกไปจากตัวอย่างจะได้ค่า GINI ลดลงจาก 0.484 เป็น 0.42 และความเหลื่อมล้ำจะลดลงมากที่สุดในเขตกรุงเทพฯ (จาก 0.512 เป็น 0.387) ในช่วงหลังจุดสะสมของปัญหาความเหลื่อมล้ำจึงถูกขับเคลื่อนโดยกลุ่มประชากรที่มีความมั่งคั่งสูง การศึกษาดี อาศัยอยู่ในเมือง และมีอาชีพเป็นผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง กลุ่มคนที่ร่ำรวยที่สุดจำนวน 1% ของประเทศที่หากนับเป็นจำนวนผู้ใหญ่มียู่ประมาณ 5.6 แสนคน Phongpaichit (2016) ได้จำแนกบุคคลกลุ่มนี้ออกเป็นสองกลุ่มย่อย ขั้นที่ 1 คือกลุ่มผู้ประกอบการ (Entrepreneur) มีจำนวนหลักพันคน (thousands) ครอบครองทุนและที่ดินจำนวนมากมหาศาล มหาเศรษฐีที่ร่ำรวยที่สุดจำนวน 50 รายที่ Forbes จัดอันดับทุกปีอยู่ในกลุ่มนี้ ขั้นที่ 2 คือกลุ่มที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการ (Non-Entrepreneur) มีจำนวนหลายแสนคน (hundreds thousands) คือกลุ่มผู้บริหารระดับกลาง – สูง ในภาครัฐและเอกชน รวมถึงอาชีพที่อาศัยทักษะเฉพาะทางเช่น แพทย์ นักกฎหมาย นักการเงิน คนกลุ่มนี้มีรายได้น้อยกว่ากลุ่มแรกแต่มีจำนวนเยอะกว่ามาก มีรายรับจากทรัพย์สินมากพอสมควรแต่รายได้ส่วนใหญ่ยังคงมาจากค่าตอบแทนจากแรงงาน

กลุ่มคนที่รายได้สูงจะมีลักษณะมีการศึกษาที่ดี ครอบครองที่ดินและทรัพย์สินเป็นจำนวนมากและยังได้สะสมเพิ่มขึ้นมากในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ดังที่ปรากฏในงานศึกษาเหล่านี้ ดวงมณี (2556) ระบุว่าบุคคลและนิติบุคคลเพียง 1.6 ล้านราย (ร้อยละ 10 ของผู้ถือโฉนด) ครอบครองที่ดินร้อยละ 62 ของทั้งประเทศ บริษัท Credit Suisse ใช้วิธีการทางเศรษฐมิติประมาณการว่าในปี 2016 คนที่รวยที่สุด Top 1% ของไทยครอบครองทรัพย์สินเป็นสัดส่วนร้อยละ 58 ของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากร้อยละ 38.5 ในปี 2011 ในขณะที่ระดับความมั่งคั่งของประเทศในช่วงเวลาเดียวกันหยุดอยู่ประมาณ 4 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ ข้อมูลจาก

นิตยสาร Forbes Asia ปี 2016 เปิดเผยว่ามหาเศรษฐี 50 ตระกูลที่ร่ำรวยที่สุดของไทยมีทรัพย์สินรวม 106.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ คิดเป็นร้อยละ 26.5 ของทรัพย์สินทั้งประเทศ ถึงแม้ว่ามูลค่าทรัพย์สินของคนเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปมากในแต่ละปีเพราะมูลค่าหุ้นสามัญในตลาดหลักทรัพย์ค่อนข้างผันผวนแต่หากพิจารณาในระยะยาวจะพบว่าตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งที่มาของความมั่งคั่งที่สำคัญจะพบว่าตลอด 17 ปีที่ผ่านมา (2544-2561) สร้างผลตอบแทนเฉลี่ยแบบทบต้นร้อยละ 15 ทำให้เงินลงทุนจำนวน 1 ล้านบาทเพิ่มเป็น 10.7 ล้านบาท²

รูปที่ 2 มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือนที่มีความมั่งคั่งสูงของไทยตั้งแต่ปี 2006-2017

ที่มา: คำนวณจาก Forbes Asia และ Credit Suisse

รูปแบบปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เปลี่ยนแปลงไปและระดับความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหลายแห่งทั่วโลก งานวิจัยของ Atkinson และคณะ (2011) ได้ชี้ว่าในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ในหลายประเทศกลุ่มคนที่มีรายได้สูงที่สุดร้อยละ 1 มีการเปลี่ยนแปลงของส่วนแบ่งรายได้เป็นลักษณะตัวยู นั่นคือส่วนแบ่งรายได้ลดลงตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ในปลายทศวรรษที่ 1970 กลับเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยระดับการเพิ่มขึ้นนี้จะรุนแรงมากในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย จีน และอินเดีย อย่างไรก็ตามความเหลื่อมล้ำไม่ได้เพิ่มสูงขึ้นในทุกประเทศ บางประเทศส่วนแบ่งรายได้ของคนรวยไม่ได้สูงขึ้นมากนัก เช่น ประเทศแถบสแกนดิเนเวีย ฝรั่งเศส เยอรมนี สำหรับบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น การเปลี่ยนแปลงของตัวยูที่แบน นั่นคือส่วนแบ่งรายได้ของคนที่มีรายได้น้อยเพิ่มสูงขึ้น โดยสรุปจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงแบบตัวยูนั้นมีระดับความรุนแรงที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ อาจบ่งชี้ว่ามีทั้งประเทศที่สำเร็จและประเทศที่ล้มเหลวในการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ

² คำนวณจากผลตอบแทนของกองทุนดัชนี SET50 ซึ่งใช้เป็นตัวแทนการวัดผลตอบแทนของตลาด

ความเหลื่อมล้ำที่รุนแรงขึ้นทั่วโลกเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น เทคโนโลยีที่ทำให้ผลิตภาพของทุนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ตลาดทุนที่พัฒนาขึ้นมากทำให้คนรวยกู้เงินได้ง่ายขึ้น คนที่ทำงานด้านการเงินได้ค่าตอบแทนสูง ไปจนถึงตลาดแรงงานในระดับนานาชาติมีการแข่งขันสูงขึ้นประเทศที่พัฒนาแล้วดึงดูดคนให้มาทำงานได้ง่ายขึ้น

คำถามในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มคนที่ร่ำรวยของไทยเพื่อตอบคำถามสำคัญว่าคนกลุ่มนี้มีการเปลี่ยนแปลงรายได้เป็นอย่างไรเมื่อเทียบกับคนส่วนที่เหลือในสังคม คำถามประการต่อมาคือประเทศไทยกำลังก้าวเดินไปสู่เส้นทางที่ปัญหาได้รับการแก้ไขและสภาพความเหลื่อมล้ำได้พัฒนาขึ้นจริงอย่างที่เข้าใจกันหรือไม่ โดยทั่วไปคนทุกกลุ่มในสังคมควรมีรายได้ที่เติบโตไปในระดับเดียวกัน หากรายได้ของคนจนเติบโตได้ดีกว่าคนรวยก็แสดงว่าฐานะของคนในสังคมขยับเข้าใกล้กันมากขึ้น ในทางตรงข้ามหากคนรวยรายได้เพิ่มสูงกว่าเฉลี่ยก็จะทำให้ความเหลื่อมล้ำในสังคมสูงขึ้น ในสถานการณ์ที่เลวร้ายสภาพความเป็นอยู่ของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมอาจแตกต่างกันสุดขั้วเหมือนกับอยู่คนละโลกทั้ง ๆ ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน สังคมไทยจะก้าวหน้าไปอย่างเท่าเทียมกันไม่ได้หากเราไม่ได้ทราบข้อเท็จจริงของสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในปัจจุบัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอดีตและต่อเนื่องเรื่อยมาซึ่งอาจจะเป็นสิ่งบ่งชี้สภาพความเหลื่อมล้ำที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์ (มีความชัดเจน, มีความสอดคล้องกับที่มาและความสำคัญ, ตรงตามเป้าหมายของ สกว. และสามารถทำให้เกิดผลสำเร็จได้ตามระยะเวลาที่กำหนด)

- 1) ศึกษารูปแบบงานศึกษาด้านความเหลื่อมล้ำในต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบหาข้อดีและข้อเสีย เพื่อให้สามารถประยุกต์วิธีการศึกษาให้เข้ากับบริบทของปัญหาในประเทศไทย
- 2) เพื่อชี้วัดสภาพความเหลื่อมล้ำที่ผ่านมาในอดีตจนถึงปัจจุบันโดยใช้มุมมองจากส่วนแบ่งรายได้ของผู้ที่มีรายได้สูง
- 3) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของความเชื่อที่ว่าระดับความเหลื่อมล้ำของประเทศได้เริ่มลดลงแล้ว
- 4) เพื่อประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและนโยบายที่ผ่านมาในอดีตต่อความเหลื่อมล้ำ
- 5) เสนอแนวนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เหมาะสม

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การแทรกค่าแบบพาราโบล (Pareto Interpolation)

กรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework) (นำเสนอหลักคิด หรือแนวคิดในการวิเคราะห์ เชื่อมโยงตัวแปรหรือปัจจัยต่างๆ อันจะนำไปสู่การได้คำตอบตามวัตถุประสงค์)

การศึกษาคำนวณส่วนแบ่งรายได้จากข้อมูลภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา³ นั้นเป็นวิธีที่ศึกษากันมานานแล้ว ในต่างประเทศโดย Pareto (1896) ได้ศึกษาการกระจายตัวของรายได้ของผู้มีรายได้สูงและพบว่าจำนวนผู้มีรายได้สูงมีรูปแบบการกระจายตัวที่แน่นอน ต่อมา Kuznets (1953) ได้ใช้ข้อสมมติการกระจายรายได้ของพาเรโตและเป็นผู้ที่เริ่มวิธีการเชื่อมโยงข้อมูลภาษีที่ระบุรายได้ของผู้ที่ยื่นภาษีกับรายได้ประชาชาติของประชากรทั้งหมดเพื่อประมาณการส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูง วิธีการนี้มีข้อดีคือข้อมูลจากการเสียภาษีนั้นครอบคลุมไปถึงผู้ที่มีรายได้สูง ในขณะที่การวัดความเหลื่อมล้ำโดยข้อมูลการสำรวจนั้นมักไม่ปรากฏข้อมูลจากประชากรกลุ่มนี้มากนัก อย่างไรก็ตามก็มีข้อจำกัดอยู่บ้าง ประการแรก คือชุดข้อมูลจะประมาณการส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มคนที่มีรายได้สูงได้ค่อนข้างดีแต่จะไม่ได้บอกถึงสภาพความเหลื่อมล้ำในภาพรวมซึ่งเกี่ยวข้องกับ การกระจายตัวของรายได้ของคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม ประการที่สองคือข้อมูลจะเป็นรายได้พึงประเมินก่อนจ่ายภาษีที่อาจไม่ใช่รายได้ที่แท้จริง นอกจากนี้การหลบหลีกภาษี (Tax avoidance) และการหลีกเลี่ยงภาษี (Tax evasion) ก็อาจเป็นสาเหตุให้รายได้ที่ระบุผิดเพี้ยนไปได้เช่นกัน³ ประการที่สามนิยามของรายได้ซึ่งการเปลี่ยนแปลงกฎหมายภาษีอาจทำให้นิยามรายได้เปลี่ยนไปในบางปี และหน่วยภาษีไม่ได้เท่ากับจำนวนบุคคล (ตามกฎหมายไทยคู่สมรสอาจเลือกยื่นภาษีร่วมกันได้)

งานวิจัยชิ้นนี้จะใช้แนวทางการศึกษาแบบเดียวกับ Kuznets (1953) โดยใช้ข้อมูลรายได้ที่ผู้เสียภาษีแจ้งในแบบฟอร์ม ภ.ง.ด. 90 และ ภ.ง.ด. 91 จากกรมสรรพากรที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของผู้มีหน้าที่เสียภาษีทั่วประเทศ เนื่องจากข้อมูลที่จำเป็นในการวิจัยไม่ได้มีการเปิดเผยต่อสาธารณะ ผู้วิจัยจึงได้ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากกรมสรรพากรเป็นกรณีพิเศษ⁴ ข้อมูลดังกล่าวตั้งอยู่บนนิยามรายได้ตามแบบแสดงรายการภาษีเงินได้ดังตัวอย่างที่แสดงตารางที่ 1 ที่ระบุจำนวนผู้เสียภาษี (Tax filers) และรายได้ภาษีในแต่ละลำดับขั้นรายได้

ตัวอย่างข้อมูลที่ปรากฏในตารางที่ 1 ของทุกประเทศจะมีลักษณะคล้ายกัน หน่วยงานที่รับผิดชอบจะเผยแพร่ตารางสรุปขั้นรายได้ของผู้เสียภาษีโดยเริ่มจากรายได้ต่ำที่สุดไปยังขั้นรายได้ที่สูงขึ้น พร้อมทั้งระบุจำนวนหน่วยภาษีที่แจ้งรายได้ในแต่ละระดับขั้น (ข้อมูลชุดแรกที่ได้จากกรมสรรพากรนี้ยังไม่ปรากฏรายได้รวมของแต่ละกลุ่ม) ข้อมูลจากตารางข้างต้นได้สะท้อนความเหลื่อมล้ำของรายได้ได้พอสมควร ในปี 2559 ผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 250,001 ขึ้นไปมีจำนวนร้อยละ 52.11 หรือเกินครึ่งของคนทั้งประเทศ สำหรับผู้ที่มีรายได้สูงสุดจำนวนร้อยละ 1 น่าจะมีรายได้ตั้งแต่ 2 ล้านบาทต่อปีขึ้นไป อย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวยังไม่สามารถใช้เพื่อระบุส่วนแบ่งรายได้ของประชากรในระดับต่าง ๆ ได้โดยตรงซึ่งเกิดขึ้นจากคุณลักษณะและคุณภาพของข้อมูล

³ การหลบหลีกภาษี (Tax Avoidance) คือ การวางแผนภาษีใช้ช่องทางที่กฎหมายเปิดช่องให้ทำได้เพื่อประโยชน์ในการเสียภาษีให้น้อยลงอย่างถูกกฎหมายต่างกับการหลีกเลี่ยงภาษีหรือหนีภาษี (Tax Evasion) ที่เป็นการกระทำที่มีเจตนาจงใจละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย เพื่อไม่ต้องเสียภาษี หรือเสียภาษีให้น้อยลง โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น แจ้งรายได้เท็จ

⁴ ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์และได้รับอนุมัติให้ใช้ข้อมูลที่ต้องการได้ สถานะปัจจุบันคือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกำลังรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ร้องขอไปให้สอดคล้องกับการใช้งาน คาดว่าทางกรมสรรพากรจะสามารถจัดส่งข้อมูลให้ผู้วิจัยได้ภายในเดือนธันวาคม 2561 ทั้งนี้กรมสรรพากรได้จัดให้มีผู้ประสานงานคือ คุณกฤษณ์ อัครพงศ์พิสัย กองวิชาการแผนภาษี โทร. 0-2272-8641

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ยื่นแบบแสดงรายได้ในชั้นรายได้ต่าง ๆ ในปีภาษี 2559

ชนรายได (บาท)	จ นวนหน่วยภาษี	I - F(y)
0-100,000	1,474,269	1.0000
100,001-150,000	1,310,511	0.8659
150,001-200,000	1,372,791	0.7467
200,001-250,000	1,106,560	0.6218
250,001-300,000	996,171	0.5211
300,001-350,000	727,961	0.4305
350,001-400,000	661,337	0.3643
400,001-450,000	463,679	0.3041
450,001-500,000	375,520	0.2620
500,001-750,000	1,173,208	0.2278
750,001-1,000,000	531,485	0.1211
1,000,001-1,500,000	413,271	0.0727
1,500,001-2,000,000	169,417	0.0351
2,000,001-4,000,000	146,537	0.0197
4,000,001-6,000,000	36,014	0.0064
6,000,001-8,000,000	14,963	0.0031
8,000,001-10,000,000	6,981	0.0017
10,000,001-20,000,000	8,774	0.0011
20,000,001 ขึ้นไป	3,421	0.0003

ที่มา: กรมสรรพากร

การประมาณส่วนแบ่งรายได้โดยใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตั้งเช่นตัวอย่างที่แสดงในตารางที่ 1 จะเกิดปัญหาในระเบียบวิธีวิจัยสามประการ ดังนี้ ประการแรก ช่วงรายได้ที่ปรากฏนั้นไม่ได้แบ่งหน่วยภาษีในสัดส่วนเดียวกันที่ต้องการศึกษา เช่น จำนวนร้อยละ 1 จึงเกิดคำถามสำคัญคือจำนวนผู้เสียภาษีที่ปรากฏในฐานภาษีเป็นสัดส่วนเท่าใดกับจำนวนประชากรหน่วยภาษี (Tax Unit) ตัวเลขในปี 2559 จำนวนผู้แจ้งรายได้ในระบบภาษีประมาณ 11 ล้านคนจากจำนวนหน่วยภาษีที่มีเกือบ 40 ล้าน หรือน้อยกว่าร้อยละ 25 ประการที่สองนิยามของรายได้ รายได้จากแหล่งเงินได้บางประเภทไม่ต้องแจ้งภาษีทำให้รายได้ของผู้เสียภาษีน้อยกว่าที่เป็นจริง ประการที่สามมูลค่ารายได้รวมของคนทั้งประเทศที่เป็นตัวหารที่นำมาจากข้อมูลรายได้ประชาชนนั้นไม่สอดคล้องกับรายได้ที่ปรากฏในฐานข้อมูลภาษี

Pareto (1896) ได้ศึกษาการกระจายตัวของรายได้ของผู้มีรายได้สูงและพบว่าจำนวนผู้มีรายได้สูงมีรูปแบบการกระจายตัวที่แน่นอน เขาได้เสนอ Cumulative distribution function ของผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ y ขึ้นไปคือ

$$1 - F(y) = \left(\frac{k}{y} \right)^\alpha, k > 0, \alpha > 0 \quad (1)$$

โดยที่ค่า k คือระดับรายได้ขั้นต่ำที่กฎของพारेโตเป็นจริงและ α คือ Pareto parameter หรือค่าพารามิเตอร์ที่บ่งบอกความเบ้ของการกระจายตัว ค่า α แสดงอัตราการลดลงของจำนวนคนเมื่อรายได้สูงขึ้น หากมีค่าต่ำจะแสดงถึงกลุ่มคนรวยมีรายได้มากขึ้นและจะอยู่ห่างจากคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมมากขึ้น ฟังก์ชันความหนาแน่น

ของความน่าจะเป็น (probability density function) ของสมการที่ (1) คือ $f(y) = \frac{\alpha k^\alpha}{y^{1+\alpha}}$ ดังนั้นจะสามารถหา รายได้รวมของคนที่มีรายได้ตั้งแต่ y ขึ้นไปได้ดังนี้

$$I(y) = \int_y^\infty x f(x) dx = \frac{\alpha}{\alpha-1} \cdot \frac{k^\alpha}{y^{\alpha-1}}$$

นำสองสมการข้างต้นมาหาค่าเฉลี่ยรายได้ของผู้มีรายได้สูงได้ดังนี้

$$\frac{I(y)}{1-F(y)} = \frac{\alpha}{\alpha-1} \cdot \frac{k^\alpha}{y^{\alpha-1}} \cdot \frac{y^\alpha}{k^\alpha} = \frac{\alpha}{\alpha-1} y = \beta y \quad (2)$$

จะเห็นว่าฟังก์ชันการกระจายตัวของพารามิเตอร์สำคัญคือสัดส่วนของรายได้เฉลี่ยของกลุ่มคนรายได้สูงกับระดับรายได้ใด ๆ มีค่าคงที่ (β) ไม่ขึ้นอยู่กับขนาดของค่า y ยกตัวอย่างเช่น หากคนที่มีรายได้ต่ำที่สุดของกลุ่มคนรวยคือ 1 ล้านบาทต่อปี และค่า $\beta = 2$ คนกลุ่มนี้จะมีรายได้เฉลี่ย 2 ล้านบาทต่อปี หาก β เพิ่มขึ้น (และการกระจายรายได้ในส่วนอื่น ๆ ปรับเปลี่ยนตามเพื่อรักษาค่าเฉลี่ยนี้ให้คงที่) แสดงว่าคนที่อยู่ส่วนหางของการกระจายรายได้มีจำนวนมากขึ้น โดยทั่วไปจะสะท้อนว่าส่วนแบ่งรายได้ของคนรวยมากขึ้น

Atkinson และคณะ (2011) กล่าวว่าในทางปฏิบัติค่า β จะอยู่ระหว่าง 1.5 ถึง 3 โดยหากมีค่าระหว่าง 1.5-1.8 ถือว่าความเหลื่อมล้ำอยู่ในระดับต่ำ (กลุ่มคนรวยที่สุดของประเทศจำนวนร้อยละ 1 จะมีส่วนแบ่งรายได้ประมาณร้อยละ 5-10 ของทั้งประเทศ) ในทางตรงข้ามหากค่า β มากกว่า 2.5 เป็นต้นไปสังคมมีความเหลื่อมล้ำสูงมาก (กลุ่มคนรวยที่สุดของประเทศจำนวนร้อยละ 1 จะมีส่วนแบ่งรายได้ประมาณร้อยละ 15-20) จากการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ค่าค่าพารามิเตอร์ของพาริตีคอนข้างคงที่สำหรับประเทศหนึ่ง ๆ และช่วงเวลาหนึ่ง ๆ นั้นคือค่าเบต้าที่ประมาณการได้นั้นน่าเชื่อถือพอสมควร

เมื่อได้ค่า β ได้แล้วจึงทำการประมาณค่าพาริตี k และนำค่าทั้งสองมาประมาณรายได้เริ่มต้น y^* เช่น กลุ่มคนที่ต้องการศึกษาคือกลุ่มที่มีรายได้อยู่ในเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 99 หรือ y_{99}^* ดังนั้นรายได้เฉลี่ยของคนกลุ่มนี้เท่ากับ βy_{99}^* ซึ่งเป็นตัวแปรที่จะนำมาคำนวณส่วนแบ่งรายได้ ดังนี้

$$S_{99} = 0.01 \times \frac{\beta y_{99}^*}{y} \quad (3)$$

โดยที่ $\bar{y}$ คือ รายได้เฉลี่ยของคนทั้งประเทศ

Atkinson และคณะ (2011) ได้ทำการทดสอบวิธีการแทรกค่าแบบพาริตีจากตารางข้อมูลภาษีข้างต้นกับข้อมูลภาษีที่มีความละเอียดสูง (micro tax return data) ของผู้เสียภาษีในสหรัฐอเมริกาที่มีการเผยแพร่ตั้งแต่ปี 1960 พบว่าระดับความผิดพลาดจากเทคนิคการแทรกค่านั้นมีค่าน้อยมากหากวิธีการดังกล่าวกระทำบนข้อมูลที่มีลักษณะสามประการ ดังนี้ ประการแรกจำนวนชั้นรายได้ต้องมากพอสมควร Piketty and Saez (2003) ชี้ว่าความผิดพลาดส่งผลต่อความน่าเชื่อถือ (มากกว่าร้อยละ 1) ได้เกิดขึ้นการศึกษาในกรณีประเทศสหรัฐอเมริกาสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้สูงมากร้อยละ 0.1 ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 โดยสาเหตุเกิดจากการประมาณการบนข้อมูลที่ระดับชั้นรายได้ที่ต่ำเกินไป (ชั้นรายได้สูงสุด 1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ. ขึ้นไปมี

จำนวนผู้เสียภาษีมากกว่าร้อยละ 0.1) ประการที่สองคือตารางต้องระบุรายได้รวมของผู้เสียภาษีในแต่ละชั้นรายได้ ประการสุดท้ายวิธีการแทรกค่าแบบพาเรโตจะต้องมีการปรับตัวแปรด้านต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ส่วนแบ่งรายได้ที่คำนวณได้นั้นผิดพลาดไปในทิศทางที่ต่างกัน ดังนั้นการรวมความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจะหักล้างกันไปทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เชื่อถือได้ สำหรับตัวแปรที่จะต้องปรับค่าเพื่อควบคุมให้ตัวแปรต่าง ๆ ถูกคำนวณบนฐานเดียวกัน (Homogeneous) นั้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ จำนวนประชากร รายได้รวม นิยามของรายได้ ซึ่งจะอธิบายรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

ระเบียบวิธีวิจัย (อธิบายถึงขั้นตอนในการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล/สุ่มตัวอย่าง)

1) ขั้นตอนการประมาณส่วนแบ่งรายได้

งานวิจัยในอดีตได้ทำการประมาณค่า α หรือ β ด้วย 3 วิธีการคือ การใช้การประมาณการแบบถดถอยแบบเส้นตรง (Linear Regression) การหาค่าพารามิเตอร์จากระบบสมการเส้นตรง (Linear Estimation) และ การใช้คุณสมบัติของค่า β

วิธีการแรกคือการประมาณการแบบถดถอยแบบเส้นตรง (Linear Regression) โดยใช้สมการต่อไปนี้

$$\ln(1 - F(y)) = \alpha \ln\left(\frac{k}{y}\right)$$

การศึกษาของ Parker และ Fenwick (1983) ได้ทดลองประมาณค่าพารามิเตอร์วิธีการดังกล่าวและพบว่าค่าพารามิเตอร์ที่ได้รับนั้นมีความคลาดเคลื่อนสูงกว่าวิธีการอื่น สาเหตุเกิดจากจำนวนตัวอย่าง (จำนวนชั้นรายได้ที่ข้อมูลแสดง) นั้นมีจำนวนน้อย

วิธีการที่สองได้ถูกใช้ในงานวิจัยของ Feenberg and Poterba (1993) ในประเทศสหรัฐอเมริกา และ Vanitcharearnthum (2017) ในกรณีของประเทศไทย โดยคำนวณค่าพารามิเตอร์จากความชันระหว่างชั้นของรายได้ วิธีการคือเลือกระดับชั้นรายได้จำนวน 2 ชั้นที่อยู่ติดกันและคร่อมระดับรายได้ของกลุ่มที่ต้องการศึกษา กำหนดให้รายได้ขั้นต่ำของแต่ละชั้นเป็น y_1 และ y_2 และความน่าจะเป็นที่ผู้เสียภาษีจะมีรายได้ต่ำกว่าจุดแบ่งดังกล่าวคือ F_1 และ F_2 ตามลำดับ ดังนั้นจะสามารถเขียนสมการจำนวน 2 สมการตามการกระจายตัวของรายได้แบบพาเรโตได้ดังนี้

$$1 - F_1 = \left(\frac{k}{y_1}\right)^\alpha \quad \text{และ} \quad 1 - F_2 = \left(\frac{k}{y_2}\right)^\alpha$$

ใส่ฟังก์ชัน $\ln$ ทั้งสองข้างและแก้สมการเพื่อหาค่า α และ k จะได้คำตอบคือ

$$\alpha = \frac{\ln\left(\frac{1 - F_1}{1 - F_2}\right)}{\ln\left(\frac{y_2}{y_1}\right)} \quad \text{และ} \quad k = y_1(1 - F_1)^{\frac{1}{\alpha}}$$

เนื่องจากตัวเลขดังกล่าวถูกคำนวณอยู่บนฐานของจำนวนไม่ใช่มูลค่าของรายได้ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างส่วนแบ่งรายได้กับค่าเฉลี่ยของช่วงรายได้อาจจะไม่ได้คงเส้นคงวาเสมอไป ดังนั้นข้อเสียของวิธีการนี้คือค่าพารามิเตอร์อาจจะส่งผลต่อการคำนวณส่วนแบ่งรายได้ในภายหลัง Atkinson (2005) แสดงตัวอย่างให้เห็นว่าในบางปีวิธีการดังกล่าวอาจให้ค่า α ที่ต่ำเกินไป (ค่า β สูงเกินไป)

วิธีการต่อมาใช้ในงานศึกษาของ Piketty (2001) ในประเทศฝรั่งเศสและ Piketty and Saez (2003) ในกรณีประเทศสหรัฐอเมริกา หลักการคือการใช้คุณสมบัติของค่า β ดังที่ปรากฏในสมการที่ (2)

$$\beta = \frac{I(y)}{y(1-F(y))}$$

เริ่มต้นโดยเลือกระดับรายได้ y ที่ผู้เสียภาษีจำนวน $1-F$ มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับที่ต้องการศึกษา เช่น หากต้องการพิจารณาส่วนแบ่งรายได้ของครัวเรือนที่สุทธ้อยู่ 10 ดังนั้นต้องเลือกผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 750,001 เป็นต้นไปซึ่งมีจำนวนร้อยละ 12.11 ในกรณีนี้ระดับรายได้ที่ใกล้เคียงที่สุดคือ $y_{90} = 750,001$ และ $1-F(y_{90}) = 0.1211$ สมมติว่าข้อมูลรายละเอียดยุคกลุ่มที่รายได้ขั้นต่ำในระดับนี้มีรายได้เฉลี่ย 1.5 ล้านบาท ดังนั้นจะได้ $\beta = 2$

$$\alpha = \frac{\beta}{\beta-1} = 2$$

วิธีการนี้จะประมาณค่าพารามิเตอร์จากรายได้เพียงขั้นเดียวเสมือนว่ารายได้สูงสุดของขั้นนั้นเป็นช่วงเปิด (open upper interval) โดยใช้ข้อมูลทั้งหมดของขั้นรายได้คือ $I(y)$, y และ $1-F(y)$ แต่จะไม่ใช้ข้อมูลใดๆ จากขั้นรายได้ถัดไปเลย อย่างไรก็ตามวิธีการนี้ก็เป็นที่นิยมมากที่สุดในช่วงหลังเพราะให้ผลลัพธ์ที่ค่อนข้างคงเส้นคงวาถึงแม้ว่าจะเลือกใช้ขั้นรายได้ที่ไม่ตรงกับกลุ่มคนที่ต้องการศึกษาก็ตาม (Atkinson, 2005; Piketty, 2001) ในงานของโดย Atkinson และคณะ (2011) ก็ได้ใช้วิธีการนี้ปรับปรุงให้ข้อมูลจากงานวิจัยที่ศึกษาในประเทศต่าง ๆ ให้มีความต่อเนื่องและเป็นระบบเดียวกัน

เมื่อได้ประมาณค่า α หรือ β แล้วขั้นตอนต่อไปคือการประมาณค่าพารามิเตอร์ตัวที่สองคือระดับรายได้ขั้นต่ำ

หรือค่า k ที่ทำให้กฎของพาเรโตเป็นจริง เนื่องจาก $1-F(y) = \left(\frac{k}{y}\right)^\alpha$ เราสามารถหาค่า k จากสมการด้านล่างนี้

$$k = y(1-F(y))^\frac{1}{\alpha}$$

จากตัวอย่างข้างต้นหากผู้ที่มีรายได้ขั้นต่ำ $y_{90} = 750,001$ มีจำนวน $1-F(y_{90}) = 0.1211$ และ $\alpha = 2$ จะได้ค่า

$$k = 750,001 \times (0.1211)^\frac{1}{2} = 260,996$$

หลังจากนั้นจึงนำค่าพารามิเตอร์ α และ k ที่ได้ไปคำนวณรายได้เริ่มต้นของกลุ่มผู้มีรายได้สูงหรือ y^* โดยใช้สมการ

$$y^* = \frac{k}{(1-F(y^*))^\frac{1}{\alpha}}$$

โดยที่ $1-F(y^*)$ คือ สัดส่วนผู้เสียภาษีที่มีรายได้สูงกว่า y^*

หากใช้ค่าพารามิเตอร์ที่ประมาณการโดยวิธีใช้คุณสมบัติของค่า β ความแม่นยำในการประมาณจุดตัดรายได้นี้จะขึ้นอยู่กับทางเลือกระดับขั้นรายได้ หากระดับรายได้แตกต่างจากรายได้ของกลุ่มที่ต้องการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญจะทำให้ค่าพารามิเตอร์ที่ได้ประมาณการ γ^* ผิดพลาดไป โดยหากคำนวณ β จากรายได้ที่ต่ำเกินไปจะได้ค่า γ^* ที่สูงเกินไป (Piketty and Saez, 2003)

เมื่อถึงขั้นนี้จะสามารถประมาณค่าเฉลี่ยรายได้ของกลุ่มที่ต้องการโดยนำรายได้เริ่มต้น γ^* คูณด้วยค่า β ตามสูตรการคำนวณในสมการที่ 2

2) ตัวแปรควบคุมการประมาณส่วนแบ่งรายได้

การคำนวณส่วนแบ่งรายได้ในงานศึกษาชิ้นนี้เป็นการประมาณรายได้ของผู้ที่ร่ำรวยจากฐานข้อมูลภาษีและนำมาหารด้วยรายได้ของประชากรทั้งประเทศ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการประมาณการคือฐานข้อมูลภาษีซึ่งไม่ได้ระบุรายได้ของประชาชนไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ อีกทั้งจำนวนประชากรที่ปรากฏในฐานข้อมูลก็ไม่ครอบคลุมประชากรทั้งหมด ดังนั้นจำเป็นต้องมีการควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ที่นำมาใช้งาน แบ่งการควบคุมตัวแปรออกเป็นสามด้านหลักคือ ควบคุมจำนวนประชากร รายได้รวม และนิยามของรายได้

สาเหตุที่ต้องมีการควบคุมจำนวนประชากรที่นำมาคำนวณเนื่องจากจำนวนที่ปรากฏในฐานข้อมูลภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาไม่ใช่อำนาจประชากรทั้งหมดของประเทศแต่คือหน่วยภาษี ดังนั้นในการประมาณส่วนแบ่งรายได้จึงจำต้องควบคุมตัวแปรประชากร ในบางประเทศ เช่น แคนาดา นิวซีแลนด์ (ตั้งแต่ปี 1963) หน่วยภาษีคือบุคคล การควบคุมตัวแปรประชากรจึงทำได้ง่ายโดยสามารถนำจำนวนประชากรที่เป็นผู้ใหญ่มาใช้คำนวณได้ ตัวเลขส่วนแบ่งรายได้ที่ได้จากการประมาณการนั้นจึงหมายถึงรายได้รวมของกลุ่มประชากรผู้ใหญ่ที่ร่ำรวยที่สุด

สำหรับอีกกลุ่มประเทศหนึ่งนั้นได้ใช้ระบบการยื่นภาษีร่วมกันของคู่สมรส เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา ไทย Atkinson (2005) ได้ใช้จำนวนประชากรที่อายุเกิน 15 ปีหักด้วยจำนวนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วในการควบคุมตัวแปรประชากรในงานศึกษาสำหรับสหราชอาณาจักร ซึ่งไม่เป็นปัญหามากนักเพราะผู้ที่สมรสแล้วต้องยื่นภาษีร่วมกันเท่านั้น ในกรณีของสหรัฐอเมริกานั้นกฎหมายอนุญาตให้ผู้ที่แต่งงานแล้วยื่นชำระภาษีแยกต่างหากได้ดังนั้นสถานภาพด้านภาษีจึงเหมือนกับผู้ที่ยังโสดอยู่ Piketty and Saez (2003) พบว่าหญิงอเมริกันที่ยื่นชำระภาษีแยกจากคู่สมรสนั้นมีจำนวนน้อยมากคือประมาณร้อยละ 1 เท่านั้น ดังนั้นจึงเลือกใช้ตัวแปรจำนวนประชากรในรูปแบบเดียวกับที่ Atkinson (2005) ใช้ในการศึกษากับสหราชอาณาจักร

การควบคุมรายได้รวมของประชากร ปัญหาสามัญเกี่ยวกับตัวเลขที่นำมาหารนี้คือผู้ที่มีเงินได้จำนวนหนึ่งไม่ได้แจ้งรายได้ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้ที่หายไปจากระบบภาษีเงินได้ส่วนบุคคลนี้มีสัดส่วนมากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือแต่ละยุคสมัย โดยทั่วไปแล้วการแก้ปัญหาสำหรับรายได้ส่วนที่หายไปจากฐานข้อมูลมีอยู่สองวิธีคือ วิธีแรกคือการบวกรายได้ของผู้ที่ไม่มีข้อมูลกลับเข้าไป (Atkinson, 2005; Piketty and Saez, 2003) โดยรายได้ที่นำเข้าไปใหม่นี้จะต้องทำการปรับให้ตรงกับนิยามของรายได้ที่ปรากฏในฐานข้อมูลภาษีด้วย เช่น รายได้จากส่วนต่างกำไร

วิธีที่สองคือเชื่อมโยงกับข้อมูลจากภายนอกคือรายได้จากบัญชีรายได้ประชาชาติและจัดการให้รายได้ของผู้ที่ไม่ปรากฏในฐานข้อมูลเป็นตัวแปรภายนอก วิธีการนี้เริ่มจากการปรับฐานข้อมูลภาษีให้เป็นฐานเดียวกับบัญชีรายได้ประชาชาติก่อน เช่น บวกเพิ่มรายได้ที่หน่วยภาษีไม่ได้แจ้งภาษี ปรับรายได้ที่เกิดขึ้นเหลื่อมเวลากัน หลังจากนั้นจึงทำการปรับตัวเลขตามนิยามรายได้ให้ตรงกันโดยมีวิธีการปรับดังนี้

รายได้ส่วนบุคคล (Personal Income)

- ส่วนที่ไม่ใช่รายได้ของครัวเรือน เช่น เงินได้ขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร
- = รายได้ครัวเรือนรวม
- รายได้ที่ไม่รวมในฐานข้อมูลภาษี เช่น เงินได้จากประกันสังคมส่วนที่นายจ้างสมทบ การเช่าที่พักอาศัยของตนเอง เงินรับโอนจากเอกชน
- = รายได้ครัวเรือนก่อนจ่ายภาษีเงินได้
- รายได้ส่วนที่ผู้เสียภาษีไม่ได้แสดง
- รายได้ที่ไม่ปรากฏในฐานข้อมูลเนื่องจากผู้ที่มีรายได้แต่ไม่แจ้งรายได้
- = รายได้ที่ผู้เสียภาษีแจ้ง

เนื่องจากผู้วิจัยไม่อาจทราบมูลค่ารายได้ของประชาชนในประเทศที่ไม่ถูกรายงานในฐานข้อมูลภาษี ดังนั้นจึงต้องกะประมาณรายได้ที่นำมาหักลบในสองรายการสุดท้าย ในสหรัฐอเมริกาช่วงปี 1913-1943 มีสัดส่วนผู้ที่แจ้งภาษีต่อจำนวนหน่วยภาษีทั้งหมดเฉลี่ยเพียงร้อยละ 15 เท่านั้นและส่วนใหญ่น่าจะเป็นผู้ที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง Piketty and Saez (2003) จึงเห็นว่ารายได้ส่วนที่ไม่ปรากฏมีค่าประมาณร้อยละ 20 ของรายได้ครัวเรือนก่อนจ่ายภาษีเงินได้ ทั้งสองจึงเลือกปรับรายได้ที่ผู้เสียภาษีแจ้งให้เหลือประมาณร้อยละ 80 ของรายได้ในบรรทัดก่อนหน้านี้

การควบคุมกลุ่มสุดท้ายคือนิยามของรายได้ ถึงแม้ผู้เสียภาษีจะระบุรายได้ที่เกิดขึ้นจริงแต่ก็อาจจะมิใช่รายได้ที่สะท้อนอำนาจทางเศรษฐกิจที่แท้จริงเพราะรายได้จากบางแหล่งก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งภาษี นอกจากนี้ตัวเลขรายได้ที่รายงานในตารางสรุปข้อมูลภาษีนั้นเป็นรายได้สุทธิหลังหักค่าลดหย่อนต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว แต่นิยามของรายได้ที่ต้องการใช้ในงานศึกษานั้นคือรายได้ขั้นต้นก่อนการลดหย่อน สิ่งเหล่านี้ทำให้รายได้รวมในแต่ละปีนั้นมักไม่เท่ากับรายได้จากบัญชีประชาชาติ Piketty and Saez (2003) ได้เลือกใช้วิธีการควบคุมตัวแปรโดยตรวจสอบมูลค่าลดหย่อนของหน่วยภาษีโดยจากฐานข้อมูลภาษีที่มีความละเอียดสูง และทำการปรับรายได้อย่างง่ายโดยบวกกลับค่าลดหย่อนเฉลี่ยของแต่ละระดับขั้นของรายได้ วิธีการนี้สมมติว่าจำนวนหน่วยภาษีที่อยู่ในแต่ละขั้นรายได้ขั้นต้นนั้นจะอยู่ในลำดับเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งในการปรับนิยามของรายได้คือการปรับรายได้ให้รวมและไม่รวมกำไรจากส่วนต่างราคาทรัพย์สิน เนื่องจากรายได้ส่วนนี้เป็นส่วนสำคัญของกลุ่มผู้มีรายได้สูง ดังนั้นลำดับรายได้ของหน่วยภาษีอาจจะเปลี่ยนแปลงได้หากนิยามรายได้มีการรวมหรือไม่รวมกำไรจากส่วนต่างนี้

แผนการดำเนินงาน (กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ)

วัตถุประสงค์	กิจกรรม	จำนวนวันที่ ใช้	ผู้รับผิดชอบ
1. พิจารณาองค์ความรู้พื้นฐานทางด้านความเหลื่อมล้ำและการชี้วัดของต่างประเทศ ได้แก่ (ก) แนวคิดและทฤษฎีความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยศึกษารายละเอียดของ (ข) Kuznets hypothesis (ค) ศึกษารูปแบบของพัฒนาการด้านความเหลื่อมล้ำในต่างประเทศจากกรณีศึกษาต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบหาข้อดีและข้อเสีย เพื่อให้สามารถประยุกต์เข้ากับบริบทของปัญหาในประเทศไทย	(1) สรุปรวแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ เช่น แนวคิดของ Kuznets hypothesis ที่ชี้ว่าเมื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศได้ดำเนินไปตามวิถีทางของทุนนิยมความเหลื่อมล้ำจะสูงขึ้นในช่วงแรกและหลังจากนั้น เป็นจะเริ่มลดลง โดยการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าว ขอบเขตข้อจำกัดของแบบจำลอง และสมมติฐานต่าง ๆ อันเป็นที่มาของแนวคิดข้างต้น (2) ขยายขอบเขตความรู้โดยศึกษาจากงานวิจัยต่างประเทศ เปรียบเทียบว่าความเป็นจริงสอดคล้องกับแนวคิด Kuznets หรือไม่ หรือได้เสนอแนวคิดใหม่ที่ต่างจากเดิมอย่างไร หลังจากนั้นจึงกลับมาเปรียบเทียบประสบการณ์ของประเทศไทยกับกรณีจากต่างประเทศ (3) ตรวจสอบข้อมูลที่ใช้ในงานศึกษาต่าง ๆ และนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่ในประเทศไทยเพื่อพิจารณาปรับแก้แบบจำลองเพื่อให้สอดคล้องกับคุณภาพของข้อมูล (4) ศึกษาประสบการณ์ในต่างประเทศเพื่อพยากรณ์ความเป็นไปได้ในกรณีต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับในประเทศไทยในอนาคต คาดการณ์สภาพความเหลื่อมล้ำและปัญหาที่ประเทศไทยอาจต้องเผชิญ พร้อมทั้งพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ ในการจัดการกับปัญหาศึกษารูปแบบนโยบายการแก้ปัญหาในต่างประเทศเช่น นโยบายภาษีจากกรณี	เดือนที่ 1 - 6	นักวิจัย

	ต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบหาข้อดีข้อเสีย เช่น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี		
2. วิเคราะห์ผลการศึกษาเพื่อ ตอบคำถามที่ต้องการทราบ ดังนี้ (ก) ชีวทัศน์ภาพความเหลื่อม ล้ำที่ผ่านมาในอดีตจนถึง ปัจจุบัน (ข) ตรวจสอบความถูกต้อง ของความเชื่อที่ว่าระดับ ความเหลื่อมล้ำของประเทศ ได้เริ่มลดลงแล้ว (ค) ประเมินผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจและนโยบายที่ ผ่านมาในอดีตต่อความ เหลื่อมล้ำ (ง) เสนอแนวนโยบายเพื่อ ลดความเหลื่อมล้ำที่ เหมาะสม	(1) ประมวลผลข้อมูลตามแบบจำลองที่ได้ วางไว้ (2) วิเคราะห์ผลการศึกษาที่ได้รับ (3) ทบทวนผลการศึกษาโดยเปรียบเทียบกับ งานศึกษาอื่น ๆ ทั้งในกรณีของไทยและ ต่างประเทศ (4) ปรับปรุงวิธีการศึกษาให้ได้ผลลัพธ์ที่ ถูกต้องและตรงประเด็นมากขึ้น (5) เผยแพร่ผลการศึกษาสู่สังคมในวงกว้าง	เดือนที่ 7 - 12	นักวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ (แบ่งเป็นราย 6 เดือน)

เดือนที่ 1	กิจกรรม (activities)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (outputs)
6 เดือนที่ 1	1. สำรวจและสำรวจสถานะความรู้ในงาน ศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำใน อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงตัวชี้วัดที่ใช้ในงาน ศึกษาเหล่านั้น 2. ศึกษาแนวคิดหรือทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ อธิบายการเปลี่ยนแปลงความเหลื่อมล้ำ 3. สำรวจคุณภาพและข้อจำกัดของฐานข้อมูล ต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษา คือ ภาษีรายได้บุคคล	1. รายงานการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นทั้งใน ต่างประเทศและในประเทศไทยได้ ชัดเจนมากขึ้นเพื่อนำไปปรับปรุงการตั้ง โจทย์วิจัยได้อย่างถูกต้องและตรง ประเด็น

	ธรรมา การสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน (SES) และข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (LFS) 4. ประมวลผลข้อมูลตามแบบจำลองที่วางไว้ในเบื้องต้น	2. รายงานการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ และการปรับแบบจำลองให้สอดคล้องกับข้อมูลที่มี 3. รายงานการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มคนระดับบนและนัยต่อระดับความเหลื่อมล้ำในภาพรวม
6 เดือนที่ 2	1. ศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้สูง โดยประมาณการส่วนแบ่งรายได้ตามสมมติฐานต่าง ๆ ที่ได้ตั้งโจทย์ไว้ 2. ทบทวนผลการศึกษา และปรับปรุงแบบจำลองและการใช้ข้อมูลเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ถูกต้องมากที่สุด 3. ศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นปัญหาที่สังคมหรือผู้ที่มีส่วนได้เสียต้องการทราบ 4. เผยแพร่ผลการศึกษาสู่สังคมในวงกว้าง	1. ผลการศึกษาค้นคว้าและรอบด้าน 2. เอกสารประกอบการนำเสนอผลการศึกษา 3. รายงานการศึกษาค้นคว้าฉบับสมบูรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อสิ้นสุดการวิจัย

1. Output

ผลงานตีพิมพ์ในวารสารวิชาการต่างประเทศ

2. Outcome

เปิดขอบเขตความรู้ในการศึกษาปัญหาความเหลื่อมล้ำให้กว้างไกลมากขึ้น

3. Impact

ช่วยให้สังคมมีความเข้าใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำได้ดีขึ้นและอาจนำไปสู่การออกแบนโยบายที่เหมาะสมต่อไป

กระบวนการผลักดันผลงานออกสู่การใช้ประโยชน์ (แนวทางที่จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์)

- การตีพิมพ์ (นอกเหนือจากรายงานการวิจัย ท่านคาดว่าจะเผยแพร่ผลงานในรูปแบบใด เช่น เป็นบทความในวารสารวิชาการระดับชาติ ในฐานข้อมูล TCI หรือบทความวิชาการในระดับนานาชาติ หรือในที่ประชุมวิชาการระดับชาติ/นานาชาติ บทความหนังสือพิมพ์ หนังสือ)

ตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการมีอยู่ในฐานข้อมูลสากล

- การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ โดยเผยแพร่ความรู้ สร้างการตระหนักรู้/การเรียนรู้ให้สังคม (จะใช้ช่องทางสื่อสารสู่สาธารณะด้วยช่องทางใด)

เผยแพร่ความรู้ผ่านการจัดงานเสวนารวมถึงช่องทางสื่อสารสมัยใหม่โดยร่วมมือกับศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Center for Research on Inequality and Social Policy - CRISP)

- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย (นโยบายด้านใด หน่วยงานใดจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยชิ้นนี้ได้ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผลการศึกษาจากงานวิจัยชิ้นนี้อาจใช้ประกอบเพื่อพิจารณาแนวทางในการพัฒนาประเทศ รวมถึงงานให้คำปรึกษารัฐบาลในด้านต่าง ๆ

- ช่องทางการส่งข้อเสนอเชิงนโยบายสู่ผู้กำหนดนโยบาย (เช่น การสื่อสารตรงต่อผู้กำหนดนโยบาย การจัด policy dialogue การจัดทำ policy brief)

เสนอแนะการวางแผนนโยบายโดยการจัดงานเสวนาวิชาการโดยร่วมมือกับศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Center for Research on Inequality and Social Policy - CRISP)

งบประมาณ (แบ่งเป็นหมวดต่าง ๆ และแบ่งเป็นราย 6 เดือน...ดังตาราง) *สกว. ไม่มีระบบเหมาจ่าย*

ก. ส่วนที่โครงการบริหาร			
	เดือนละ	งวดที่ 1	งวดที่ 2
1. หมวดค่าตอบแทน			
1.3 อ. กุศล เลี้ยวสกุล	20,000	120,000	120,000
1.4 ผู้ร่วมโครงการ (ถ้ามี)			
1.5 ที่ปรึกษาโครงการ (ถ้ามี)			
2. หมวดค่าจ้าง			
เช่น ผู้ช่วยวิจัย			
3. หมวดค่าใช้สอย			
3.1 ค่าเดินทาง ที่พัก		10,000	10,000
3.2 ค่าถ่ายเอกสาร		5,000	5,000
3.3 ค่าหนังสือ		3,000	3,000
3.5 ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ		2,000	2,000
(เช่น ค่าจ้างเหมาจ่าย, ค่าเดินทาง, ค่าถ่ายเอกสาร และจัดทำรายงาน, ค่าติดต่อสื่อสาร, ค่าตรวจตัวอย่าง เป็นต้น)			

4. หมวดค่าวัสดุ			
4.1 วัสดุสำนักงาน (เช่น ค่าวัสดุติด, ค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ใน งานวิจัย, ค่าวัสดุสำนักงาน ฯลฯ)		2,000	2,000
รวมงบประมาณที่โครงการบริหาร		142,000	142,000
ข. ส่วนที่บริหารโดย สกว.			
5. ค่าครุภัณฑ์ (งวดพิเศษ ค.)			
7. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (งวดพิเศษ จ.) (เช่น ค่าจัดประชุม, ค่านำเสนอผลงาน, ค่าจัดพิมพ์หนังสือ เป็นต้น)			
8. ค่าใช้จ่ายทางอ้อม (ค่าบำรุงสถาบัน)		14,200	14,200
รวมค่าใช้จ่ายส่วนที่บริหารโดย สกว.		14,200	14,200
รวมงบประมาณทั้งโครงการ		156,200	156,200

ภาคผนวก 14

สรุปรายงานการนำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ครั้งที่ 1

วันพฤหัสบดีที่ 23 มีนาคม 2562 เวลา 13.30 -16.30 น.

ห้องประชุม 1 ชั้น 15 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.เรณู สุธารมณ	ประธาน
2. ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา	ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. คุณจินางค์กูร โรจนนันต์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
4. ผศ.ดร.จันทน์ เจริญศรี	ผู้นำเสนอ
5. ดร.ธรร ปิตติล	ผู้นำเสนอ
6. นางสาว นันทนิตย์ แก้วหนอง	ผู้เข้าร่วมประชุม
7. นางสาว พิมพ์พรรณ โสริกุล	ผู้เข้าร่วมประชุม
8. นางสาวพัชรินทร์ รักสตัย	ผู้เข้าร่วมประชุม

เริ่มประชุม 13.30 น. โดยมีหัวข้อการประชุมดังนี้

1. นโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนกับการลดความเหลื่อมล้ำ: บทวิเคราะห์ประสบการณ์จากต่างประเทศสำหรับสร้างข้อเสนอให้กับประเทศไทย โดย ดร.ธรร ปิตติล

ความสำคัญของปัญหา

นโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจน (poverty targeted welfare) กำลังได้รับความสนใจในปัจจุบันจากหลากหลายประเทศรวมถึงประเทศไทย ความสนใจในนโยบายสวัสดิการรูปแบบนี้มักจะมาจากเหตุผลหลักด้านการลดต้นทุนกับการให้สวัสดิการ รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพจากการให้สวัสดิการไปที่เฉพาะกลุ่มเป้าหมายประโยชน์เหล่านี้ดึงดูดให้ผู้กำหนดนโยบายที่กังวลกับปัญหาเช่นความยั่งยืนทางการคลังหันมาสนใจนำเอาสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนมาใช้ 2 ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลไทยก็ได้หันมาให้ความสนใจกับนโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนมากขึ้นเช่นกัน ความสนใจนี้ถูกถ่ายทอดออกมาสู่นโยบายเช่นบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งเป็นการนำเอาสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนมาให้กับประชาชนจำนวนถึงกว่า 14.5 ล้านคนของประเทศ นอกจากนี้ในยุทธศาสตร์ 20 ปีของประเทศด้านการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ก็ได้มีการตั้งเป้าหมายไว้ว่าคือการสร้างนโยบายเพื่อสนับสนุนคนกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุด 40 เปอร์เซ็นต์ แสดงถึงความ

เป็นไปได้สูงในการขยายบทบาทของสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนต่อไปในอนาคตแม้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนจะเป็นที่สนใจ แต่ก็ยังมีข้อถกเถียงอยู่มากเกี่ยวกับศักยภาพของนโยบายรูปแบบนี้โดยเฉพาะศักยภาพในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ การให้สวัสดิการแบบเจาะจงยังมีปัญหาที่ควรคำนึงหลายประการ ทั้งต้นทุนการบริหารนโยบายและการคัดกรองกลุ่มเป้าหมายที่อาจอยู่ในระดับสูงจนทำให้ประโยชน์ที่ได้แท้จริงนั้นลดลง และปัญหาที่กลุ่มเป้าหมายของนโยบายอาจหลุดจากกระบวนการคัดกรองจนทำให้พวกเขาไม่มีโอกาสได้รับประโยชน์ที่ควรได้ปัญหาของนโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงสร้างคำถามว่าแท้จริงแล้วสวัสดิการรูปแบบนี้จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้ดีกว่าสวัสดิการรูปแบบอื่นๆ เช่น สวัสดิการแบบถ้วนหน้า (universal welfare) จริงหรือนอกจากนี้หากมองไปที่ระบบสวัสดิการในภาพใหญ่ จะพบว่าแท้ที่จริงแล้วประเทศต่างๆ นั้นต่างก็เลือกใช้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจน ผสมผสานไปกับสวัสดิการรูปแบบอื่นๆ โดยจะเลือกใช้สวัสดิการแบบเจาะจงกับนโยบายสวัสดิการบางส่วน แต่ครอบคลุมชนิดของสวัสดิการมากหรือน้อยแตกต่างกันไป เพราะฉะนั้นคำถามที่สำคัญในการออกแบบระบบสวัสดิการจึงไม่ได้อยู่ที่เพียงจะเลือกสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนหรือไม่ แต่อยู่ที่ว่าจะเลือกผสมผสานสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนกับสวัสดิการแบบอื่นๆ อย่างไร โดยส่วนผสมที่เลือกนั้นก็มักจะส่งผลต่อศักยภาพโดยรวมของระบบในการลดความเหลื่อมล้ำผ่านหลากหลายช่องทางด้วยเห็นถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ทางเลือกระบบสวัสดิการให้กับประเทศไทย โดยเฉพาะการตอบโจทย์ในการจัดวางสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนว่าควรจะครอบคลุมสวัสดิการใดบ้าง รวมถึงจะออกแบบรายละเอียดของนโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงเช่นไร เพื่อให้เกิดศักยภาพในการลดความเหลื่อมล้ำได้สูงที่สุดงานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาทบทวนจากต่างประเทศที่เคยผ่านเส้นทางของการเลือกใช้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนมาแล้ว เพื่อนำเอาประสบการณ์จากประเทศเหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นบทเรียนให้กับประเทศไทยประเทศที่งานวิจัยชิ้นนี้เลือกมาเป็นกรณีศึกษาจะเป็นตัวอย่างของการผสมผสานนโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนในรูปแบบที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบนัยยะต่อความเหลื่อมล้ำได้ดีที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจลักษณะและรูปแบบการนำเอาสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนมาใช้ในบริบทของประเทศอื่นๆ โดยเน้นรูปแบบที่แตกต่างกัน เกิดเป็นความรู้พื้นฐานที่แสดงให้เห็นทางเลือกการออกแบบนโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่เชื่อมโยงทางเลือกของระบบสวัสดิการ โดยเฉพาะในการเลือกใช้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจน กับศักยภาพของระบบสวัสดิการในการลดความเหลื่อมล้ำ เป็นความรู้พื้นฐานทางนโยบายสวัสดิการที่สำคัญและสามารถนำไปศึกษาต่อยอดเป็นงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อสร้างข้อเสนอทางนโยบายที่มีประโยชน์ต่อบริบทปัจจุบันของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาวะที่ประเทศไทยกำลังศึกษาทางเลือกต่างๆ ในการพัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อตอบโจทย์ปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในแง่ของการลดความเหลื่อมล้ำ

เค้าโครงแนวคิด

ในการเลือกกรณีศึกษาเปรียบเทียบ ผู้วิจัยจะเน้นเลือกจากประเทศที่มีลักษณะการใช้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนและรูปแบบการผสมสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนกับระบบสวัสดิการโดยรวมที่แตกต่างกัน ประเทศที่ถูกเลือกมาเป็นกรณีศึกษาจะเป็นตัวแทนของ 4 รูปแบบหลัก ซึ่งจะประกอบไปด้วย

1. ประเทศที่เน้นนโยบายสวัสดิการแบบถ้วนหน้า (universal welfare) นโยบายสวัสดิการแบบถ้วนหน้าให้บริการกับประชาชนทุกคนโดยไม่ได้อำนาจผู้ได้รับว่าเป็นใครและอยู่ในฐานะใด สำหรับประเทศพัฒนาแล้ว นโยบายลักษณะนี้มักจะพัฒนาต่อมาจากฐานแนวคิดเรื่องสิทธิและพลเมือง (rights and citizenship) โดยจะมองว่าประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศนั้นควรจะมีสิทธิจะได้รับการพื้นฐานใดบ้าง เช่น การรักษาพยาบาลและการศึกษา (Mkandawire, 2005) ตัวอย่างประเทศที่เน้นการใช้ 7 นโยบายสวัสดิการแบบถ้วนหน้าคือกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย ซึ่งมักจะถูกกล่าวขานในฐานะตัวอย่างของรัฐสวัสดิการที่เน้นความเท่าเทียม
2. ประเทศที่เน้นนโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจน (poverty targeting) นโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงไปที่คนจนถูกให้ความสำคัญมากขึ้นด้วยเพราะข้อวิพากษ์ต่อความสิ้นเปลืองของนโยบายสวัสดิการแบบถ้วนหน้า รวมไปถึงข้อวิพากษ์ที่ว่าทำให้สวัสดิการแบบถ้วนหน้านั้นอาจไม่สามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่ากับการช่วยเหลือไปที่กลุ่มคนยากจนที่ต้องการสวัสดิการอย่างแท้จริง นอกจากประเทศกำลังพัฒนาที่มักจะมีนโยบายในลักษณะนี้ยังมีประเทศพัฒนาแล้วบางประเทศที่เน้นนโยบายสวัสดิการในรูปแบบนี้เช่นกัน เช่น สหราชอาณาจักร
3. ประเทศที่เน้นนโยบายสวัสดิการแบบเน้นสร้างผลิตภาพ (productivity enhancing welfare) ประเทศที่ใช้สวัสดิการรูปแบบนี้มักจะเน้นไปที่สวัสดิการที่ให้กับกลุ่มแรงงาน เพื่อตอบสนองเป้าหมายในการสร้างการจ้างงานรวมถึงเพิ่มศักยภาพให้กับแรงงานในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างประเทศที่เน้นแนวทางนี้เช่นประเทศเอเชียตะวันออกอย่าง ญี่ปุ่น เกาหลีและไต้หวัน
4. ประเทศที่เน้นสวัสดิการแบบเจาะจงผสมกับเงื่อนไข (conditional poverty-targeting) ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา การใช้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนมักจะถูกวิพากษ์ว่ายังไม่ได้ผลในการแก้ปัญหาความยากจนอย่างเพียงพอ ส่งผลให้มีความพยายามเพิ่มเติมเงื่อนไขเข้าไปในการให้สวัสดิการแบบคนจนเพื่อให้เกิดการกระตุ้นพฤติกรรมบางประการไปพร้อมๆ กับการได้รับสวัสดิการ กลุ่มประเทศที่นำเอาสวัสดิการในลักษณะนี้มาใช้เป็นจำนวนมากก็คือประเทศในกลุ่มอเมริกาใต้ เช่น บราซิล รวมถึงประเทศใกล้เคียง เช่น เม็กซิโก

สำหรับช่วงเวลาของการศึกษาระบบสวัสดิการและนโยบายสวัสดิการแบบเจาะจงในประเทศที่ถูกเลือกมาเป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยจะเน้นช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับปัจจุบัน คือตั้งแต่ 1970-2010 เพื่อให้ได้ภาพการ

สำรวจและวิเคราะห์ที่เท่าทันกับสภาพการณ์ในทุกวันนี้และสำหรับการเลือกนโยบายมาทำการสำรวจ ผู้วิจัยจะเลือกนโยบายสวัสดิการโดยเน้นไปที่สวัสดิการที่ให้กับเด็กและคนชรา เนื่องจากเป็นนโยบายสวัสดิการที่มักจะต้องเลือกกว่าจะใช้แนวทางใดระหว่างการเจาะจงที่คนจนกับการสนับสนุนแบบถ้วนหน้า รวมถึงยังเป็นพื้นที่ทางนโยบายที่กำลังเป็นที่ถกเถียงถึงแนวการให้สวัสดิการที่เหมาะสมของประเทศไทย นอกจากนี้การวิจัยจะสำรวจนโยบายในการคุ้มครองสังคม (social protection) รวมถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องอื่นๆเช่นนโยบายดูแลความเสี่ยงของแรงงาน ทั้งนี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องมุ่งศึกษานโยบายสวัสดิการในขอบเขตที่จำกัดเพื่อไม่ให้ขอบเขตการทำงานของงานวิจัยนี้กว้างเกินไปกรอบคิดในการสำรวจปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของระบบสวัสดิการกับการลดความเหลื่อมล้ำ ในการเลือกกรณีศึกษาทั้ง 4 รูปแบบมาเปรียบเทียบกันนั้น ผู้วิจัยจะเน้นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยทางตรงและทางอ้อมที่โยงการใช้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนเข้ากับศักยภาพของระบบสวัสดิการในการลดความเหลื่อมล้ำสำหรับปัจจัยทางตรงที่เชื่อมโยงสวัสดิการแบบเจาะจงกับการลดความเหลื่อมล้ำประกอบไปด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพในการเจาะจงได้ตรงเป้าหมาย ขนาดของทรัพยากรที่ระบบสวัสดิการสามารถกระจายสู่คนจน รวมไปถึงเงื่อนไขต่างๆที่อาจส่งผลให้คนยากจนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่กระตือรือร้นได้ของตนเองได้ผู้วิจัยจะสำรวจการออกแบบลักษณะสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนที่ส่งผลกับปัจจัยเหล่านี้สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดวางสวัสดิการแบบเจาะจงไว้ในภาพรวมของระบบสวัสดิการนั้น ซึ่งเป็นปัจจัยทางอ้อมนั้น งานวิจัยจะสำรวจปัจจัยที่โยงกับศักยภาพของระบบสวัสดิการในการได้แรงสนับสนุนจากสังคมรวมถึงศักยภาพในการแสวงหารายได้เพื่อมาลงทุนในระบบสวัสดิการ รวมถึงปัจจัยอื่นๆ อาจกระทบการออกแบบเชิงสถาบันของระบบสวัสดิการที่โยงกับการลดความเหลื่อมล้ำ โดยผู้วิจัยจะสำรวจทั้งการออกแบบระบบสวัสดิการที่โยงกับปัจจัยเหล่านี้รวมถึงช่องทางที่เชื่อมผลจากปัจจัยเหล่านี้เข้ากับการลดความเหลื่อมล้ำ

การเลือกตัวชี้วัด

การศึกษาเอกสารวิชาการเพื่อสำรวจลักษณะต่างๆของการนำเอาสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนมาใช้ รวมถึงการผสมสวัสดิการแบบดังกล่าวเข้ากับสวัสดิการแบบอื่นๆ การเลือกประเทศเป็นกรณีศึกษา โดยจะเลือกประเทศที่สะท้อนลักษณะและรูปแบบของการใช้สวัสดิการแบบเจาะจงตามที่ได้สำรวจไว้ทั้งนี้การเลือกกรณีศึกษาจะเน้นความแตกต่างของกรณีศึกษาเป็นสำคัญรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการเลือกกรณีศึกษาได้ถูกอธิบายไว้แล้วในส่วนก่อนหน้านี้ การสำรวจรายละเอียดการใช้สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนในกรณีศึกษา และวิเคราะห์ว่ารายละเอียดเหล่านั้นเชื่อมโยงไปสู่ศูนย์การลดความเหลื่อมล้ำอย่างไร ผ่านปัจจัยสำคัญใดบ้าง ทั้งนี้ลักษณะของปัจจัยที่งานวิจัยนี้ให้ความสนใจได้รับการอธิบายไว้ในส่วนก่อนหน้านี้แล้วเช่นกัน การวิเคราะห์ชุดปัจจัยที่โยงการใช้สวัสดิการแบบเจาะจงสู่การลดความเหลื่อมล้ำ โดยรวมถึงการวิเคราะห์กระบวนการ (mechanism) ที่ปัจจัยเหล่านั้นจะส่งผลผ่านไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำ การนำเอาข้อค้นพบมาสร้างเป็นข้อเสนอแนะทางนโยบายให้กับระบบสวัสดิการของประเทศไทย โดยเน้นข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อทางเลือกสวัสดิการในปัจจุบันของสังคมไทย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

รายงานวิจัยที่รวมผลการศึกษา (1) ความรู้เรื่องลักษณะและรูปแบบสำคัญของการใช้และการจัดวางสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจน โดยแบ่งไปตามลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกัน (2) บทวิเคราะห์และข้อสังเกตถึงปัจจัยที่เชื่อมโยงการออกแบบสวัสดิการแบบเจาะจงรวมไปถึงสวัสดิการในภาพรวมเข้ากับเป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำ และ (3) บทสังเคราะห์การออกแบบสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนสำหรับประเทศไทย

องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับการพัฒนาระบบสวัสดิการในประเทศไทยจะช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะในบริบทปัจจุบันที่สวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนถูกนำมาใช้มากขึ้นองค์ความรู้ที่เกิดจะตอบคำถามสำคัญ เช่น (1) สวัสดิการแบบเจาะจงควรจะถูกออกแบบในแง่มุมที่สำคัญต่างๆอย่างไร เช่น ควรมีการกระจายประโยชน์อย่างไร และการกำหนดเงื่อนไขควรเป็นในลักษณะใด (2) สวัสดิการแบบเจาะจงควรจะถูกนำมาใช้ในขอบเขตใดใช้กับนโยบายใด ในขณะที่นโยบายอื่นๆ ควรหนุนเสริมกับสวัสดิการแบบเจาะจงอย่างไร (3) ปัจจัยและเงื่อนไขที่สำคัญในการเชื่อมโยงสวัสดิการแบบเจาะจงไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำนั้นคืออะไร และจะมีแนวทางใดบ้างในการทำให้ปัจจัยเหล่านี้เอื้อต่อการลดความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย การออกแบบนโยบายสวัสดิการที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น รวมไปถึงให้ความรู้ที่จะมีประโยชน์กับการแสวงหาทิศทางที่ระบบสวัสดิการไทยควรเลือกเดินต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะจากกรรมการ

รศ.ดร.เรณู สุขารมณ์เสนอว่าให้อธิบายความเหลื่อมล้ำให้ชัดเจนว่าหมายถึงอะไร ถ้าหากจะพูดถึงคนจนให้ระบุว่าคนจนหมายถึงใครใช้อะไรเป็นตัววัดยกตัวอย่างเช่นรายได้ ในงานวิจัยจะใช้แนวคิดอะไร กรอบแนวคิดอะไร และจะนำมาร้อยเรียงอย่างไร ตระหนักถึงความยากของการศึกษานโยบายแบบผสมด้วย นอกจากนี้ให้พิจารณาประเทศที่เคยมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจคล้ายๆ ประเทศไทยอย่างเช่นประเทศจีนว่าทำไมถึงทำได้สำเร็จ ถ้าเราไม่ใช้ค่า gini coefficient จะสามารถใช้ตัวชี้วัดอะไรได้อีกบ้าง คุณจินางค์กูร โรจนนันต์เสนอให้ศึกษาว่าจะมีปัจจัยอะไรบ้างที่จะเป็นอุปสรรคต่อนโยบายสวัสดิการบ้าง ให้ศึกษาประเทศที่พัฒนาแล้วเชิงลึกว่าทำไงถึงทำได้สำเร็จและทำอย่างไรถึงไม่เป็นภาระทางการคลัง ประเทศเหล่านี้มีสภาพการแบบใดมาก่อน ให้ตระหนักด้วยว่าปัญหาที่จะเกิดขึ้นคือข้อมูลที่จะทำให้ไม่สามารถระบุคนจนได้ชัดเจน ให้ตระหนักถึงประเด็นเรื่องการสร้างแรงจูงใจให้คนมีเงินมาหันใช้รูปแบบใหม่ของสวัสดิการ หากประเทศไทยจะทำสวัสดิการแบบเจาะจงมีสวัสดิการเรื่องใดที่ควรทำบ้าง ให้อธิบายให้ชัดเจนว่าจะเจาะจงความเหลื่อมล้ำกับคนจนอย่างเดียวหรือรวมคนไม่จนด้วย ให้พิจารณาเรื่องระบบเศรษฐกิจเงินทุนสำหรับสวัสดิการ นอกจากนี้ควรศึกษาคนที่เกือบจะจนด้วยเพราะคนกลุ่มนี้มีความเปราะบางมาก และให้พิจารณาในประเด็นที่จะทำให้คนเข้มแข็งกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคทุกคนต้องพึ่งตนเองได้ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตาเสนอว่าให้พิจารณาว่าการที่ประเทศพัฒนาแล้วตัดสินใจ แค้ตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลอะไร ข้อมูลที่เรามีอยู่พอไหมต่อการตัดสินใจ รายได้

กับภาษีต่างๆ มีลักษณะอย่างไร ให้พิจารณาก่อนว่าค่าใช้จ่ายมูลอะไรในการตัดสินใจ อย่าเพิ่งไปสรุปว่าประเทศไทยควรใช้รูปแบบสวัสดิการแบบไหน

2. การดิ้นรนของคนวัยเริ่มทำงาน: โครงสร้างการจ้างงานแบบใหม่กับการรับรู้ความ (ไม่) มั่นคงในการทำงาน โดย ผศ.ดร.จันทน์ เจริญศรี

ความสำคัญของปัญหา

เมื่อกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำ คนกลุ่มแรกที่เรามักจะนึกถึงคือกลุ่มคนจน ในฐานะผู้ตกเป็นเหยื่อของโครงสร้างสังคมที่ไม่เป็นธรรม แม้การมองปัญหาว่ามาจากความเหลื่อมล้ำจะเป็นมุมมองที่ถือว่าก้าวหน้าไปมากจากแนวคิดเดิมในการแก้ปัญหาสังคม อาทิเช่นแนวคิดที่ว่าปัญหาสังคมอยู่ที่กลุ่มผู้มีปัญหา (ameliosm) หากจะแก้ปัญหาความยากจนก็ต้องไปแก้ที่คนจน มุมมองต่อปัญหาแบบความเหลื่อมล้ำเห็นว่าปัญหาอยู่ที่โครงสร้าง และดังนั้นจึงไม่สามารถแก้ได้จากจุดใดจุดหนึ่ง แต่จะต้องปรับโครงสร้างความสัมพันธ์นั้นเสียใหม่ให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น และมีความเหลื่อมล้ำน้อยลง กระนั้นก็ดี เมื่อพูดถึงความเหลื่อมล้ำ กลุ่มชนชั้นกลางกลับไม่ค่อยเป็นกลุ่มที่ถูกพูดถึงมากนัก ส่วนหนึ่งเพราะความลึกลับก้ำกึ่งของชนชั้นนี้ คือไม่ได้เป็นทั้งผู้ขูดรีดหรือผู้ถูกขูดรีดโดยตรงอย่างไรก็ดี มีความเปลี่ยนแปลงสองสามประการที่ทำให้เราน่าจะหันมาให้ความสนใจชนชั้นกลางในมิติของความเหลื่อมล้ำมากขึ้น ได้แก่ ประการแรก วิฤตเศรษฐกิจครั้งหลังๆ โดยเฉพาะครั้งล่าสุดมักมีผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ได้รับผลกระทบรุนแรงที่สุดคือชนชั้นกลาง ในขณะที่ชนชั้นนำแทบไม่ได้รับผลกระทบเลย และชนชั้นล่างมักถูกมองในแง่บวกว่ามีศักยภาพในการเป็นผู้สร้าง (makers) คือสามารถสร้างฐานทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของตนเองขึ้นมา อาทิเช่น เศรษฐกิจนอกระบบ ในขณะที่ชนชั้นกลางกลับถูกมองในแง่ลบว่า คำนึงกับการรอให้ระบบเรียกหา จึงมักจะเป็นกลุ่มที่ปรับตัวได้น้อยเมื่อระบบมีปัญหา (Sassen 2013) ดังนั้นจึงถูกกระทบรุนแรงเมื่อสภาพเศรษฐกิจไม่ดี ประการที่สอง เริ่มปรากฏสถิติที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มว่าชนชั้นกลางกำลังหดตัวลง และไม่มีรายได้เพิ่มขึ้น (Dallinger 2013) และเริ่มมีการตั้งข้อสังเกตว่า คนรุ่นจูเนียร์มิลเลนเนียล (millennials) จะกลายเป็นคนรุ่นแรกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนลงกว่าคนรุ่นก่อน ดังนั้นแม้ว่า ชนชั้นกลางจะยังอยู่ในตำแหน่งเดิมในโครงสร้างการแบ่งช่วงชั้น แต่สภาพทางเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้กำลังตกต่ำลง และประการสุดท้ายคือการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการจ้างงาน ที่กำลังขยับจากโครงสร้างแบบปิระมิดขนาดใหญ่ที่มักซ์ เวเบอร์ (Max Weber) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันวิเคราะห์เอาไว้ มาสู่การจ้างงานแบบที่สลายชั้นขององค์กรลง ทำลายระบบงานแบบมีหน้าที่ตายตัวและมีโครงสร้างองค์กรใหญ่โตเทอะทะ มาสู่การจ้างงานระยะสั้นที่มีการกำหนดภาระงานตายตัว จัดองค์กรแบบที่มีขนาดเล็กที่สามารถตอบสนองต่อคำสั่งของผู้จ้างได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งการจ้างงานแบบนี้ทำให้เกิดทีมงานขนาดเล็กจำนวนมากที่ทำงานชนิดเดียวกันและแข่งขันกันประมูลงานแน่นอนว่าภาวะการจ้างงานแบบนี้มีข้อดีคือ สามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างว่องไวแต่ก็มีผลกระทบต่อลูกจ้างมาก คนทำงานมักพบว่าทักษะในการทำงานของตัวเองที่บ่มเพาะมาจากการศึกษาอันยาวนานกลายเป็นสิ่งที่ตลาดแรงงานไม่ต้องการในเวลาอันสั้น (Sennett 2001) คนทำงานในยุคนี้ไม่ได้รับรางวัลจากการทำหน้าที่ของตัวเองให้ได้ดีที่สุดอีกต่อไป แต่จะได้

รางวัลจากการเอาชนะคู่แข่งที่ทำงานแบบเดียวกัน(Sennett 2001) การจัดระเบียบโครงสร้างการจ้างงานแบบนี้จึงมีลักษณะผู้ชนะกินรวบ (winner-take-all) สร้างความไม่มั่นคงในงาน และในหลายกรณีนำไปสู่การไม่มีสวัสดิการรองรับ หรือแม้แต่เป็นการขูดรีดแรงงาน (นลินี ฐิตะวรรณ 2561) ภาวะการจ้างงานดังกล่าวกระทบต่อคนรุ่นใหม่ค่อนข้างมาก และมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่พยายามจับลักษณะของคนรุ่นนี้ อาทิเช่น การกล่าวถึงว่าคนเจนวายไม่ซื้อบ้านหรือในเกาหลีใต้มีงานศึกษาที่กล่าวถึงเยาวชนที่มีแนวโน้มใช้ชีวิตแบบไม่มีความหวัง ไม่มีงาน ไม่มีบ้าน ไม่มีครอบครัว (Choi 2015) หรือที่เรียกกันในสื่อมวลชนว่า “คนรุ่นไม่มีความหวัง” (the give-up generation) อย่างไรก็ตาม งานศึกษาเหล่านี้มักเป็นการเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างเศรษฐกิจขนาดใหญ่กับลักษณะของคน โดยไม่ได้เชื่อมโยงให้เห็นว่า โครงสร้างเศรษฐกิจเหล่านั้นแปรเป็นเงื่อนไขการทำงานที่คนรุ่นปัจจุบันต้องเผชิญในระดับชีวิตประจำวันอย่างไร และยังไม่ได้มีการศึกษาจริงจังในกลุ่มวัยเริ่มทำงานในไทย ความสำคัญของงาน ชนชั้น รุ่นคน และตัวตน เป็นความสำคัญระดับศีลธรรม (moral) (Andrew Sayer 2011) การมีหน้าที่การงานที่มั่นคง มีความหวังในความก้าวหน้าในอาชีพ เป็นที่มาของการสามารถใช้ชีวิตแบบที่น่านับถือ (respectability) ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการบริโภคเท่านั้น และยังรวมถึงความรู้สึกว่าตัวเองมีค่าซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปถึงการทำงานและการใช้ชีวิต การจะเข้าใจว่าคนชั้นกลางรุ่นใหม่ ในวัยเริ่มทำงานมองอนาคตตัวเองอย่างไร จึงต้องเข้าใจว่าเขาเผชิญชีวิตการทำงานแบบใด มีประสบการณ์ในแต่ละวันอย่างไร หรือกล่าวอีกอย่างว่า การศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลระดับกลาง (meso-level) เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเศรษฐกิจที่ถ่ายทอดมาเป็นโครงสร้างการจ้างงาน และต่อมาแปรรูปเป็นประสบการณ์การทำงานที่วัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่กำลังจะกลายเป็นกลุ่มหลักที่หาเลี้ยงประชากรสูงวัยต้องเผชิญนั้น กระทบความหวังในชีวิตและตัวตนทางศีลธรรมของเขาอย่างไร จึงน่าจะมีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายที่จะรองรับโครงสร้างการจ้างงานที่เปลี่ยนแปลงไป และเป็นนโยบายที่คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของคนอีกรุ่นหนึ่ง (เจนวาย มิลเลนเนียลส์) ว่าสัมพันธ์กับงานอย่างไร มองว่าตัวเองมีอนาคตหรือไม่ และอนาคตนั้นหน้าตาเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างการจ้างงานที่คนชั้นกลางรุ่นใหม่ต้องเผชิญในช่วงต้นของการทำงาน และดูว่าพวกเขารับรู้โครงสร้างการจ้างงานนั้นอย่างไร
2. ศึกษาผลกระทบของการรับรู้โครงสร้างงานต่อความรู้สึกมีค่า ความมั่นคงทางสังคม และการมองอนาคตของคนชั้นกลางรุ่นใหม่ ดูว่าความมั่นคงหรือไม่มีความมั่นคงทางสังคมนั้นกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนรุ่นดังกล่าวอย่างไร
3. เสนอรูปแบบของการปกป้องทางสังคม การรองรับความเสี่ยง และการจัดสวัสดิการเพื่อความมั่นคงในชีวิต ที่สอดคล้องกับโครงสร้างการจ้างงาน และประสบการณ์ของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่จะเป็นแรงงานหลักของสังคมต่อไป

การเลือกตัวชี้วัด

ใช้วิธีศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary analysis) ในเบื้องต้น เพื่อดูภาพรวมของตลาดแรงงานที่กระทบชนชั้นกลางวัยเริ่มทำงาน ประกอบกับการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยใช้คณะผู้ช่วยวิจัยสัมภาษณ์ตามคู่มือแนวทางการสัมภาษณ์ แต่ในขณะเดียวกันผู้สัมภาษณ์จะได้รับทราบถึงโจทย์การวิจัยและกรอบการวิเคราะห์มากพอที่จะถามคำถามหรือตามประเด็นที่นอกเหนือไปจากคู่มือการสัมภาษณ์ แต่เกี่ยวข้องกับการตอบโจทย์วิจัยโดยให้ความสนใจกับโครงสร้างการจ้างงานแบบใหม่ ที่มักจะเป็นการจ้างงานเป็นโครงการ การจ้างงานอิสระ หรืออาจเรียกรวมๆ ว่าการจ้างงานแบบไม่แน่นอน (precarious work) มากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่มีโอกาสจะแพร่หลายในประเทศไทยในอนาคตอันใกล้ โดยคำถามหลักในคู่มือการสัมภาษณ์จะเป็นคำถามที่แตกออกมาจากประเด็นหลักในการวิจัยคือ (1). ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตอันเป็นผลจากการจ้างงานแบบไม่แน่นอน (2). การเผชิญหน้ากับโครงสร้างการจ้างงานรูปแบบใหม่กระทบคุณค่าแห่งตน (self-worth) และนำไปสู่ความรู้สึกต่ออนาคต ที่สัมพันธ์กับการใช้ชีวิต ความรู้สึกเป็นที่ยอมรับนับถือ (respectability) อย่างไร (3). สิ่งรองรับทางสังคม ทั้งที่เป็นทางการ (สวัสดิการรูปแบบต่างๆ) และไม่เป็นทางการ (ครอบครัว เครือญาติ) ของคนกลุ่มนี้เป็นอย่างไร โดยการวิเคราะห์จะเริ่มจากข้อมูล โดยใช้ซอฟต์แวร์ประมวลผล หาธีมร่วมของข้อมูล และสังเคราะห์เข้ากับกรอบแนวคิดเพื่อตอบโจทย์วิจัย ข้อมูลที่ได้จะช่วยในการทำความเข้าใจคนรุ่นใหม่ที่กำลังเผชิญหน้ากับโลกของการทำงานว่ารับรู้เรื่องความมั่นคงและแผนอนาคตอย่างไร อันจะนำไปสู่แนวนโยบายในการรับมือที่เหมาะสมต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อมูลเชิงลึกที่จะนำไปสู่ความเข้าใจต่อวัยเริ่มทำงานที่สามารถเชื่อมโยงไปหาโครงสร้างการจ้างงานร่วมสมัยได้ โดยเป็นความเข้าใจที่ไม่แยกออกจากประสบการณ์ชีวิต ภูมิหลังทางวัฒนธรรม เครือข่ายทางสังคม และระบบคุณค่าที่คนรุ่นนี้ยึดถือ ซึ่งอาจจะไม่เหมือนกับคนรุ่นอื่นๆ เช่น baby boomers หรือ generation x แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ละเลยโครงสร้างที่เป็นรูปธรรม และเป็นโครงสร้างในระดับใหญ่อย่างโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แปรรูปมาเป็นโครงสร้างการจ้างงานที่เขาต้องเผชิญ

ข้อเสนอแนะจากกรรมการ

รศ.ดร.เรณู สุขารมณ์ เสนอว่าให้ตระหนักว่าในขั้นตอนที่จะนำกลุ่มตัวอย่าง 40 คนจะมีวิธีเลือกอย่างไร เพื่อเป็นตัวแทนของคน Gen Y และให้ระบุให้ชัดเจนว่าคน Gen Y มีลักษณะอย่างไร ในขั้นตอนสัมภาษณ์จะรู้ได้อย่างไรว่าผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้ตอบคำถามเพื่อรักษาหน้า เวลาพูดถึงความรู้สึกมั่นคงในชีวิตจะใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดเนื่องจากบางคนอาจจะมีรายได้มั่นคง บางคนรวยแต่เสี่ยงจากการลงทุน ให้ระบุให้ชัดเจนว่าชนชั้นกลางหมายถึงใคร และให้มีบางส่วนที่เป็นการวิเคราะห์เป็นเชิงปริมาณด้วย และตระหนักถึงขั้นตอนการสร้างคำถามว่าจะสร้างคำถามอย่างไรให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริง คุณจินนาค์กูร โรจนนันต์ เสนอว่า

ในส่วนของ informal sector นั้นไม่ใช่ว่าบุคลากรไม่มีการศึกษาและพิจารณาถึงการที่ไม่สามารถเก็บภาษีจากคนกลุ่มนี้ได้และภาครัฐไม่สามารถดูแลกลุ่มคนเหล่านี้ได้ พิจารณาว่าคนรุ่นใหม่มีทัศนคติอย่างไรต่อ Gig economy ศึกษาว่าเป็นเพราะอะไรองค์กรใหญ่ไม่สามารถทำให้เด็กเก่งทำงานได้นานเด็กเหล่านี้ต้องการอะไรจากการทำงาน ระบุลักษณะของการจ้างงานให้ชัดเจน อธิบายให้ชัดเจนว่าเวลาพูดถึงความเหลื่อมล้ำระหว่าง class พูดถึงความเหลื่อมล้ำมิติอะไร กลุ่มคนที่จะดูควรเลือกช่วงอายุไม่ควรดูว่าจบการศึกษาอะไร มันจะไม่สอดคล้องกับชื่อเรื่อง ให้ตระหนักถึงด้วยว่าข้อมูลที่มาจากทุกวิทยุมี กระทรวงแรงงานไม่ค่อยมีระดับปริญญาตรี ส่วนเรื่องวัตถุประสงค์ อยากให้มองว่าฝ่ายผู้รับสมัครงานเค้าต้องการอะไร ให้อธิบายให้ชัดว่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมคืออะไร เช่น คุณภาพทางการศึกษา ตอนนี้กลุ่มวิจัยยังไม่ตอบวัตถุประสงค์และระบุให้ชัดว่าจะพิจารณา ณ ขณะนี้หรือระยะยาว ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตาเสนอว่า Gen Y มันมีหลายอย่างที่แตกต่างกันต้อง control ตัวแปรอื่นๆ ให้ชัดว่า Gen Y มีลักษณะอย่างไร และการเก็บกลุ่มตัวอย่าง 40 อาจจะไม่เพียงพอที่จะตอบคำถาม

ภาคผนวก 15

รายงานการประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางโครงการประสานงานและพัฒนาศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำ และนโยบายสังคม

ครั้งที่ 1/2562

วันอังคารที่ 18 มิถุนายน 2562 เวลา 14.00 - 16.00 น.

ณ ห้องประชุม ชั้น 20 สกว. อาคารเอส เอ็ม ทาวเวอร์ ถ.พหลโยธิน เขตพญาไท กรุงเทพฯ

ผู้เข้าประชุม

1.คุณ ชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ	ประธาน
2.ศ.ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร	กรรมการ
3.ศ.ดร. พอพันธ์ อูยานนท์	กรรมการ
4.คุณ อรวรรณ สุทธางกูร	กรรมการ
5.คุณ สิริกัลยา เรืองอำนาจ	กรรมการ
6.รศ.ดร.เรณู สุขารมณ์	กรรมการ

ผู้ไม่เข้าประชุม

1.ผู้อำนวยการสำนักงานสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย	ที่ปรึกษา	ติดภารกิจ
2.รศ.ดร.ชยันต์ ต้นติ้วสตาการ	ที่ปรึกษา	ติดภารกิจ
3.ดร.สมชัย จิตสุชน	กรรมการ	ติดภารกิจ
4.ดร.ทิตนันทน์ มัลลิกะมาส	กรรมการ	ติดภารกิจ
5.รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล	กรรมการ	ติดภารกิจ
6.ผศ.ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา	กรรมการ	ติดภารกิจ

ผู้เข้าร่วมประชุม

1.ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา	ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม
2.ผศ.ดร.ธร ปิตติล	ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม
3.คุณ มนต์ทิพย์ สัมพันธ์วงศ์	สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
4.คุณ สุพัฒน์ดา เลหาชัย	สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
5.คุณ พชรินทร์ รักสัตย์	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และ นวัตกรรม (สกว.)

6.คุณ สรลัษณา วิริยะทวีกุล	ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม
7.คุณ นันทินิตย์ แก้วหนอง	ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม
8.คุณ พิมลพรรณ โสริกุล	ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

เริ่มประชุม เวลา 14.00 น.

วาระที่ 1 เรื่องที่ประธานแจ้งที่ประชุมทราบ

- ไม่มี

วาระที่ 2 เรื่องรับรองรายงานการประชุม ครั้งที่ 4/2562 วันที่ 23 พฤษภาคม 2562

ประธานเสนอให้ที่ประชุมพิจารณารับรองรายงานการประชุม ครั้งที่ 4/2562 วันที่ 23 พฤษภาคม 2562 ที่ประชุมมติ รับรองรายงานการประชุม ครั้งที่ 4/2562 วันที่ 23 พฤษภาคม 2562

วาระที่ 3 เรื่องเพื่อทราบ

- ไม่มี

วาระที่ 4 เรื่องเพื่อพิจารณา

ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการประสานงานและพัฒนา ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

ประธานขอให้ที่ประชุมพิจารณาร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการประสานงานและพัฒนา ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ซึ่งมี ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหัวหน้าโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุของความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ทั้งที่เกิดจากโครงสร้างด้านการเมืองและเศรษฐกิจและปัจจัยเชิงสถาบันในด้านต่าง ๆ 2) เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงในสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย โดยจะมีการจัดทำ Inequality Policy Report รวมทั้งติดตามสถานการณ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องถึงปัญหาการกระจุกตัวของ การถือครองที่ดินและทุนในประเทศเพื่อนำเสนอการวิเคราะห์สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย รวมไปถึงวิเคราะห์ผลจากนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) สร้างองค์ความรู้เรื่องนโยบายในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ตัวอย่างเช่น การใช้เครื่องมือทางการคลังและการใช้จ่ายของรัฐในด้านสวัสดิการลดหรือบรรเทาปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ 4) เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านการผลิตผลงานวิชาการเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ และการจัดแถลงข่าวปัญหาความเหลื่อมล้ำและผลการศึกษาต่อสาธารณะ

ทั้งนี้ในช่วง 6 เดือนแรกของการดำเนินงานศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้ดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ 1) จัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศ

ไทยและพิจารณาโครงการวิจัยเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง และ ติดตามความคืบหน้าของโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับการปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ 2) จัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมด้วยการจัดทำเว็บไซต์เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสาร และนำเสนอผลงานของนักวิจัยในเครือข่ายของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมและนำเสนอผลงานวิจัย จัดทำ Facebook ของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และ จัดทำจุลสารฉบับกระแสดความเหลื่อมล้ำ 3) จัดประชุมวิชาการเพื่อให้บริการสังคมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับศูนย์วิจัยอื่น ๆ และ สถาบัน Think Tank ทั้งในและต่างประเทศ 4) จัดประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางการวิจัยชุดโครงการวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

ในช่วง 6 เดือนหลังของการดำเนินงานศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้ดำเนินการเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ 1) ติดตามความคืบหน้าของโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัยเพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับการปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ 2) จัดทำช่องทางประชาสัมพันธ์ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม 3) จัดประชุมวิชาการเพื่อให้บริการสังคมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับศูนย์วิจัยอื่น ๆ และ สถาบัน Think Tank ทั้งในและต่างประเทศ

การดำเนินงานระยะต่อไป ทางโครงการฯ จะดำเนินการตามแผนที่วางไว้ ดังนี้ 1) จัดทำ Inequality Report เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์สถานภาพความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยและพิจารณาโครงการวิจัยเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้อง และ ติดตามความคืบหน้าของโครงการวิจัยที่ให้ทุนวิจัยเพื่อศึกษารวบรวมแนวคิดและมาตรการต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมในการรับมือกับการปัญหาความเหลื่อมล้ำที่จะตามมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ 2) พัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ทั้งสองช่องทาง ได้แก่ เว็บไซต์ และ Facebook ของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม 3) จัดประชุมวิชาการเพื่อให้บริการสังคมในเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับศูนย์วิจัยอื่น ๆ

ที่ประชุมมีมติเห็นชอบและมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

- สร้างรายชื่อกรรมการหรือหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม เพื่อเผยแพร่ผลงานที่ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมตามรายชื่อที่สร้างขึ้น
- พิจารณาว່าระเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำเพื่อนำมาปรับใช้เป็นข้อเสนอแนะให้กับภาครัฐ เพื่อออกนโยบายได้ทันที

- ต้องการให้งานวิจัยมีความเชื่อมโยงกับภาครัฐผู้ซึ่งเป็นผู้ออกแบบนโยบายสังคมมากขึ้นเพื่อที่จะได้นำงานวิจัยมาใช้ประกอบการออกแบบนโยบายที่
- พิจารณาเรื่องความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการทำวิจัย
- ปรับเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ให้มีรายละเอียดของผลที่ได้รับจากการดำเนินงานของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และสามารถนำไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้กับอะไรได้บ้าง
- เพิ่มบทสรุป เพื่อแสดงการวัดผลการดำเนินงานของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ครบถ้วน
- สำนักงานสถิติขอชื่นชมงานวิจัยของอาจารย์ ณัฐพงษ์ พัฒนพงษ์ เพราะสามารถนำข้อมูลของงานวิจัยชิ้นนี้มาใช้งานได้จริง
- ควรมีการเชื่อมฐานข้อมูลต่างๆ
- พิจารณาว่าจะสามารถผลักดันงานวิจัยให้ออกมาเป็นนโยบายสังคมได้อย่างไร
- ข้อเสนอแนะนโยบายส่วนใหญ่เป็นเป็นเรื่องของปัจจัยภายนอกและยังขาดข้อเสนอแนะที่เป็นปัจจัยภายใน
- ประเด็น Sustainable Development Goals (SDGs) และ Big Data เป็นประเด็นที่ควรนำมาพิจารณา ซึ่งทางสำนักงานสถิติได้ทำงานเรื่องนี้กับอาจารย์ ชล บุนนาค อยู่แล้ว

วาระที่ 5 เรื่องอื่นๆ

- ไม่มี

ปิดประชุม เวลา 16.00 น.

น.ส.พิมลพรรณ โสริกุล

ผู้จัดบันทึกรายงานการประชุม

ผศ.ดร.ธรรพ์ ปิติตล

ผู้ตรวจทานรายงานการประชุม

ภาคผนวก 16

จุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ เล่มที่ 1 ฉบับเดือนสิงหาคม - ธันวาคม 2561

ISSUE No.1

(Aug - Dec 2018)

คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

CRISPNEWS

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Center for Research on Inequality and Social Policy

1

สารจากผู้อำนวยการฯ
ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา

3

สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัย
ความเหลื่อมล้ำและนโยบาย
สังคม (CRISP)

9

ทำไมยังสรุปไม่ได้ว่าไทย
เหลื่อมล้ำเป็นอันดับ 1
ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา

13

มอง Top 1 เปอร์เซนต์
กับ เลือดข้น-คนจน
กุศล เลี้ยวสกุล

19

Pay to Win: สูตรสำเร็จ
เพื่อพิชิตโรงเรียนในฝัน
กัณฑ์พงษ์ วิจารณ์การกุล

CENTER FOR RESEARCH
ON INEQUALITY AND
SOCIAL POLICY

สารจากผู้อำนวยการศูนย์

ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

ความเป็นมาของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) มีจุดเริ่มต้นมาจากการรวมตัวของอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์จำนวน 5 คน เพื่อจัดตั้งเป็นกลุ่มวิจัยเล็กๆ ในปี พ.ศ. 2556 ภายใต้การสนับสนุนจาก สกว. ที่ให้มาในรูปของทุนเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ทำให้กลุ่มวิจัยนี้สามารถผลิตผลงานวิจัยต่าง ๆ ออกมาเผยแพร่ทั้งในรูปแบบ หนังสือ ที่มีอยู่จำนวนสามเล่ม บทความวิชาการ อีกหลายบทความ และการจัดสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องหลายครั้ง ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จนเมื่อเสร็จสิ้นโครงการดังกล่าวนี้แล้ว ทางกลุ่มนี้ก็ได้ขยายรวมกับเพื่อนอาจารย์อื่น ๆ อีกกว่าสิบคนที่มีความสนใจคล้าย ๆ กันเพื่อช่วยกันทำวิจัยทางด้านนี้ ภายใต้การสนับสนุนจาก สกว. ในการจัดตั้งเป็นศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อต้นปีนี้

โดยมีเป้าหมายเพื่อทำการศึกษาวิจัยโจทย์ปัญหาที่ท้าทายสำหรับประเทศไทยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดตามมากับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจไทยในอนาคตตามกรอบแผนงานของ Thailand 4.0 นั้นนับเป็นเรื่องสำคัญที่ควรจะหาทางป้องกันไว้แต่เนิ่น ๆ เพราะการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นในอนาคตไม่ได้หมายความว่าจะทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำลดน้อยลงไปโดยอัตโนมัติ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ กรณีของสหรัฐอเมริกาซึ่งแม้จะเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก แต่ก็กลับต้องเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำที่รุนแรงมากที่สุดในหมู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว และเป็นปัญหาในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำทางรายได้ หรือความเหลื่อมล้ำในเชิงพื้นที่ และความเหลื่อมล้ำในระหว่างสัณฐาน เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยนั้น ในช่วงเดือนที่ผ่านมา ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สินและรายได้กลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากสาธารณชนอย่างมาก ความสนใจที่เกิดขึ้นชวนให้เกิดคำถามตามมามากมาย เช่น ประเทศไทยของเรามีความเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆมากเพียงใด ความเหลื่อมล้ำของประเทศเรานั้นเกิดจากอะไร และการแก้ไขความเหลื่อมล้ำของประเทศเรานั้นควรจะดำเนินการอย่างไร

นอกจากปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สินและรายได้แล้ว เรายังมีปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำในเรื่องการถือครองที่ดิน ซึ่งแม้ล่าสุดจะมีการออกพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างแล้ว แต่ก็ยังถือว่า ยังเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้น เพราะมีประเด็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขกันต่อไปอีกไม่น้อย ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำในโอกาสของการได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพที่ดีทัดเทียมกันระหว่างบุตรหลานที่มาจากครอบครัวที่ร่ำรวยกับยากจน ก็เป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญในยุคที่ต้องพึ่งพาความรู้ในการแข่งขันกันมากขึ้น นอกจากนี้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมอื่น ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการแพทย์ที่จำเป็น หรือความเหลื่อมล้ำสำหรับเด็กเล็กที่ขาดการดูแลจากนโยบายสวัสดิการถ้วนหน้าสำหรับเด็กเล็ก เป็นต้น

ดังนั้นประเด็นโจทย์วิจัยเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนภายใต้ระบบการให้บริการสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมทั่วถึงและเป็นธรรม จึงเป็นโจทย์วิจัยเชิงนโยบายที่ทำนายสำหรับประเทศไทยอย่างยิ่ง เพราะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เป็นกติกาในการจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นของประเทศทั้งในรูปของระบบภาษีและการใช้จ่ายของภาครัฐ ซึ่งเป็นประเด็นทางการเมืองพอ ๆ กับที่มันเป็นประเด็นทางเศรษฐกิจด้วย

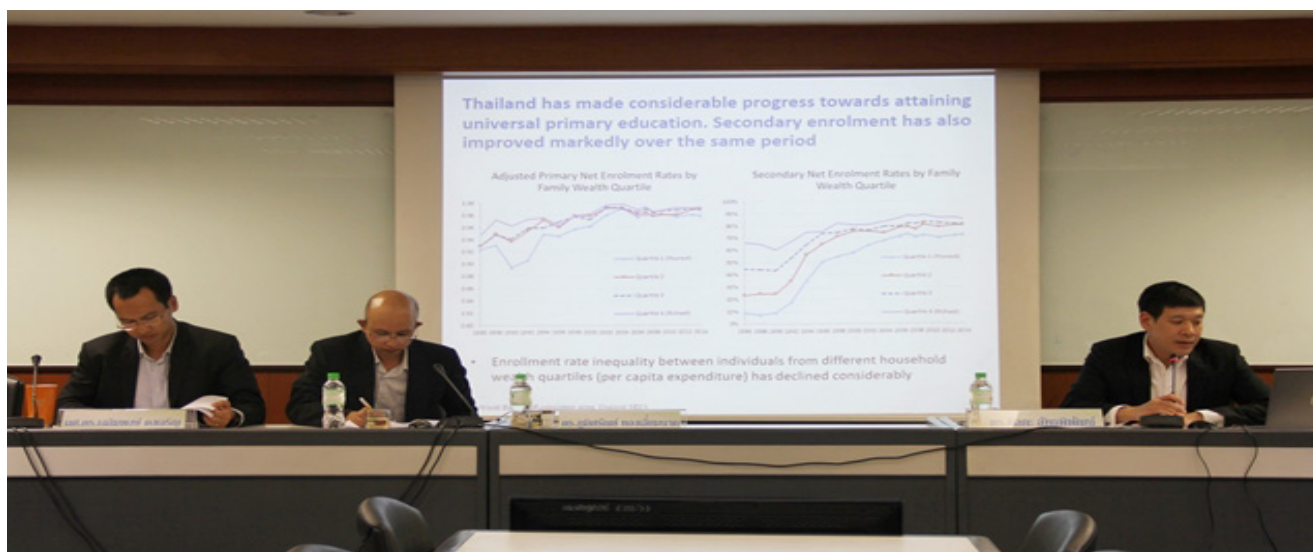
ดังนั้น เราจะหาทางออกให้กับประเทศไทยในประเด็นนี้ได้อย่างไร เราจะสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือหรือนวัตกรรมทางนโยบายใหม่ ๆ โดยผ่าน Policy Lab หรือ “ห้องปฏิบัติการนโยบาย” เหมือนกับในต่างประเทศเพื่อบริหารจัดการกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่ได้ประโยชน์และกลุ่มที่เสียประโยชน์ในแต่ละกรณีของสังคมไทยได้หรือไม่ เพราะอะไร ซึ่งคำถามเหล่านี้ล้วนเป็นโจทย์วิจัยที่ทำนายทั้งนักวิจัย ผู้กำหนดนโยบาย และผู้นำฝ่ายบริหารของประเทศในอนาคตอย่างแน่นอน

สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำ และนโยบายสังคม (CRISP)

ระหว่างเดือนมิถุนายน 2561 ถึง มกราคม 2562 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคมได้มีการจัดงานสัมมนาวิชาการที่เปิดกว้างให้กับผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อเผยแพร่ความรู้และแนวทางแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมสู่สาธารณะ

1. งานเสวนาในหัวข้อ “หนึ่งความยินดีในร้อยละความเศร้า: พิศาระห์ความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทย”

เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2561 เวลา 13.30 น. - 16.30 น. ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดงานสัมมนา เรื่อง “หนึ่งความยินดีในร้อยละความเศร้า: พิศาระห์ความเหลื่อมล้ำในการศึกษาไทย” ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

การจัดงานสัมมนารับครั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากรคือ ดร.ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ จากธนาคารโลกสำนักงานประเทศไทย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ดร.ภูมิศรีธัญย์ ทองเลื้อมนาค จากสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ วิทยากรแต่ละท่านเล่าถึงสถานการณ์ปัจจุบันของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทย ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาด้วยการปฏิรูปให้มีกลไกที่ผู้ปกครองสามารถแสดงออกเพื่อให้โรงเรียนและครูรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้น พร้อมกับจัดสรรครูให้เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก และให้ภาครัฐมุ่งแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัย

2. เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชน นโยบายด้าน Digital Transformation

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประจำประเทศไทย ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) และโครงการอินเทอร์เน็ตศึกษาสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดเวทีระดมสมองทั้งหมด 5 ครั้ง โดยมีผู้เข้าร่วมเสวนาทั้งจากภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม

3.เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 2 Humanizing Digital Transformation (2): Globalization, Technology, and Inequality

เวทีระดมสมองครั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากร คือ ผศ.ดร.พรเทพ เบญญาอภิกุล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คุณ ไกลก้อง ไชยการ ผู้ปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาสังคมสถาบันเทคโนโลยี เพื่อสังคม ดร.กมล เกียรติเรืองกมล รองอธิการบดี ฝ่ายสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง และ ดร.ปณณ อนันนภิบุตร ผู้อำนวยการส่วนนโยบาย ภาษีสรรพากร สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง โดยมี ดร. ธร ปิตติล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผู้ดำเนินรายการเสวนา ในแง่มุมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง โลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และความเหลื่อมล้ำ โดยมุ่งประเด็นไปที่การวิเคราะห์นัยยะต่อปัญหา ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจาก พัฒนาการทางเทคโนโลยี และการขยายบทบาทของบริษัททั้งไทยและต่างชาติที่ใช้โอกาสจากเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงกระบวนการโลกาภิวัตน์นอกจากนี้วงเสวนายังจะพูดคุยถึงแนวทางในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะการปรับปรุง ระบบภาษีของประเทศ

4. เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบาย ด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 3 Humanizing Digital Transformation (3): The Future of Freedom of Expression and Challenges for Content Regulation in a Digital Age

เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2561 วิทยากรซึ่งนำโดย ศ.ดร.พิรงรอง รามสูต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย คุณมานะชัย บุญเอก สำนักงานปลัดกระทรวง ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ และสังคม และ คุณชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี ที่ปรึกษา สหประชาชาติผู้ผลิตข่าวออนไลน์ ร่วมเสวนากับผู้เข้าร่วมในหัวข้อ อนาคตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและความท้าทาย ในการกำกับดูแลเนื้อหาในยุคดิจิทัล

5. เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 4 Humanizing Digital Transformation (4) : Revolutionizing Public Services through Technology

เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2561 วิทยากรซึ่งนำโดย ดร.นงา วะสี หัวหน้ากลุ่มงานวิจัย สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย ดร.สุวิทย์ บึงบัว รองผู้อำนวยการ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และคุณสฤณี อาชวานันทกุล ผู้ร่วมก่อตั้ง และกรรมการผู้จัดการ บริษัท ป่าสาละ จำกัด เปิดประเด็นพูดคุยในหัวข้อการปฏิวัติการบริการภาครัฐด้วย เทคโนโลยี โดยจะมุ่งประเด็นไปที่การวิเคราะห์โอกาสและ ความท้าทายสำคัญ ที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในการปรับปรุงการบริการภาครัฐของประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านสาธารณสุข ด้านการ ศึกษา รวมไปถึงการสร้างบริการทางการเงินฐานราก ทั้งนี้เพื่อให้บริการเหล่านี้ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่สังคมโดยรวมกำลังต้องถูกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

6. เวทีระดมสมองเพื่อสร้างชุมชนนโยบายด้าน Digital Transformation ครั้งที่ 5 Humanizing Digital Transformation (5): Open Government: Towards Transparent, Participatory and Collaborative Governance

เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2562 วิทยากรซึ่งนำโดย ดร.ศักดิ์ เสกขุนทด ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล ดร.เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ ผู้อำนวยการวิจัยด้านการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจ สถาบันวิจัย เพื่อการพัฒนาประเทศไทย คุณ ไกลก้อง ไทพการ ผู้อำนวยการสถาบันเทคโนโลยีสังคม และคุณปฏิพัทธ์ สุสำเภา กรรมการผู้จัดการ บริษัท โอเพนดรีม จำกัด เปิดลงเสวนากับผู้เข้าร่วมในแง่มุมมองเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง “รัฐบาลเปิด” และการสร้างระบบการอภิบาลที่โปร่งใส ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างรัฐบาลเปิดที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการวิเคราะห์ปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อสร้างการอภิบาลที่ดีการมีส่วนร่วม และสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ

7. งานสัมมนา “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่า ด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต”

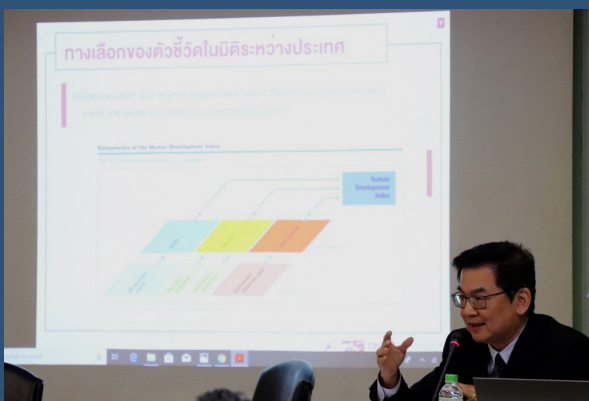
เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) จัดงานสัมมนาในหัวข้อ “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจว่าด้วยโลกาภิวัตน์กับความเหลื่อมล้ำในอดีต (Globalization and Inequality: A Case of Early Modern Siam)” โดย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม งานสัมมนาครั้งนี้กล่าวถึงกลไกความเชื่อมโยงระหว่างโลกาภิวัตน์ในอดีตตั้งแต่

สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชการที่ 4 และโยงมาสู่สมัยเศรษฐกิจปัจจุบัน ซึ่งเกิดข้อสรุปว่า ในอดีต ประเทศมหาอำนาจตัดสินใจครอบครองประเทศขนาดเล็กด้วยปัจจัยด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จากนั้น ความก้าวหน้าทางการผลิตจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมส่งผลต่อการล้มเลิกระบบบังคับเกณฑ์แรงงาน โครงสร้างเชิงสถาบันในประเทศขนาดเล็กจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงเหตุผลที่โลกาภิวัตน์ไม่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในช่วงศตวรรษที่ 17 เนื่องจากการส่งต่อเทคโนโลยีและท่าทีของประเทศมหาอำนาจที่ไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสถาบันของสยาม ในขณะที่ในศตวรรษที่ 19 โลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อระบบบังคับเกณฑ์แรงงาน การควบคุมที่ดินและปัจจัยการผลิต จึงได้ข้อสรุปว่าการเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกทำให้การกระจุกตัวของความเหลื่อมล้ำในประเทศเล็กไม่สามารถดำรงได้ต่อไป ทั้งนี้เทคโนโลยีมีนัยยะต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นอย่างมาก การกระจายทรัพยากรทางเทคโนโลยีและความรู้อย่างเท่าเทียม โดยปราศจากการควบคุมโดยกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จึงเป็นกุญแจหลักในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในอนาคต

8. งานสัมมนา “ความรู้และความไม่รู้ ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: มายาคติและทางออก”

เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2561 ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) จัดงานสัมมนาในหัวข้อ “ความรู้และความไม่รู้ว่าด้วยความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: มายาคติและทางออก” โดยมี ศ.สุริชัย หวันแก้ว, ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาลัทธิภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา, ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมเป็นวิทยากร ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล เปิดเผยถึงความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สินของประเทศไทยว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาความเหลื่อมล้ำทางด้านทรัพย์สินของประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่สูงอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการถือครองที่ดินหรือทรัพย์สินทางการเงิน และเสนอแนะว่านโยบายที่จะลดปัญหาความเหลื่อมล้ำได้ นอกจากจะใช้นโยบายทางด้านรายได้แล้ว จะต้องมีนโยบายที่เน้นไปที่การกระจายการถือครองทรัพย์สินให้มีความเป็นธรรมมากขึ้นด้วย จึงจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้

ศ.สุริชัย หวันแก้ว กล่าวถึงประเด็นถกเถียงกรณีปัญหาความเหลื่อมล้ำที่มองคนที่ไม่ประสบความสำเร็จเป็นปัญหาปัจเจก ศ.สุริชัย หวันแก้ว เสนอว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำต้องคำนึงถึงมุมมองเรื่องทางเลือกในชีวิตของคน โครงสร้างสังคม และนโยบายที่มีผลกระทบต่อประชาชนทุกคนด้วย นอกจากนี้ยังเสนอให้ภาควิชาการทำงานร่วมกันให้หนักขึ้นเพื่อทำให้สังคมเห็นภาพปัญหาเชิงโครงสร้างได้ชัดเจน ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา กล่าวถึงประเด็นการเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำด้วยดัชนีต่าง ๆ เช่นค่าสัมประสิทธิ์จีนิและดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) นอกจากนี้ ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา ยังเสนอแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำด้วยการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การกระจายอำนาจเพื่อสร้างความรู้ที่หลากหลาย และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับกลุ่มเศรษฐกิจฐานราก

9. ชุมนงานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง”

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) ได้ร่วมมือกับคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดซีรีส์สัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” โดยจัดสัมมนาขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง ภายใต้โจทย์สำคัญ 3 หัวข้อหลัก ได้แก่ การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ, การกระจายอำนาจและปฏิรูปราชการ และการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน โดยได้รับความร่วมมือจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในแวดวงวิชาการและผู้เชี่ยวชาญนอกวงวิชาการร่วมพูดคุยหรือในประเด็นดังกล่าว

งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ”

สัมมนาในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 ที่ผ่านมา โดยมีวิทยากรประกอบ ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำนโยบายสังคม, จักรชัย โฉมทองดี จากองค์กร Oxfam และ รศ.ดร.นอลน้อย ตริรัตน์ จากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยทั้ง 3 ท่านได้เล่าถึงสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และทรัพย์สิน ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและสาธารณสุข และความเหลื่อมล้ำในระบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา นอกจากนี้ยังได้เสนอถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างยาวนาน คืออำนาจทางการเมืองและการจัดสรรทรัพยากรที่สัมพันธกันไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างเศรษฐกิจและ

การผูกขาด ปัญหาเรื่องการขาดแคลนที่ดินทำกินของคนกลุ่มล่าง และการสืบทอดมรดก ที่ขาดกลไกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ฐานะระหว่างรุ่น

ทั้ง 3 วิทยากรได้เสนอถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะภาครัฐจะต้องมีมาตรการด้านรายจ่ายที่มีประสิทธิภาพต่อสวัสดิการสังคม และต้องมีจัดบให้กับโรงเรียนลักษณะพิเศษเพื่อความเท่าเทียมด้านคุณภาพการศึกษา ด้านประกันสังคมควรหาทางทำให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาควรแก้ไขจุดอ่อนเพื่อจัดการกับการเลี่ยงภาษี และขยายฐานภาษีให้ครอบคลุมไม่ว่าจะเป็นเงินได้แบบไหนก็ควรให้เสียในอัตราเดียวกัน ด้วยการเก็บภาษีแบบบูรณาการ เรื่องการกระจายอำนาจก็ถือเป็นเรื่องสำคัญ องค์กรส่วนถิ่นควรเพิ่มทั้งอำนาจทางการเมืองและการคลังเพื่อสะดวกในการดูแลปัญหาของท้องถิ่น รวมทั้งควรมีการรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านที่ดิน

งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การกระจายอำนาจและการปฏิรูประบบราชการ”

สัมมนาในหัวข้อ “การกระจายอำนาจและการปฏิรูประบบราชการ” จัดขึ้นเมื่อ 13 ธันวาคม 2561 ที่ผ่านมา วิทยากรประกอบด้วย ผศ.ดร. วสันต์ เหลืองประภัสร์ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ผศ.ดร. อรทัย ก๊กผล จาก สถาบันพระปกเกล้า, รศ.ดร. อภิชาติ สถิตนิรามัย จากศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม และพงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ นายกเทศมนตรีนครยะลา จังหวัดยะลา ได้ร่วมพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาปัจจุบันของประเทศไทย โดยเปรียบกับ “ปิรามิดสามเหลี่ยมที่แตกกระจาย” เนื่องจากประเทศไทยกำลังประสบอยู่ในภาวะติดกับดัก 3 แพร่ง คือ กับดักความเหลื่อมล้ำ กับดักอำนาจนิยม และกับดักรายได้ปานกลาง ในขณะที่ยังคงขาดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา เนื่องมาจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐแบบไร้เอกภาพ ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อน

นโยบายบังคับใช้กฎหมายแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจได้ และมองว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มีส่วนสถาปนาให้เกิดรัฐราชการที่รวมศูนย์ ในขณะที่พลังทางสังคมเติบโตขึ้นมาก ดังนั้น การปฏิรูประบบราชการและการกระจายอำนาจขนาดใหญ่ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อเกิดพลังทางสังคมในวงกว้างและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่จนสามารถบังคับให้รัฐต้องรับผิดชอบต่อประชาชน และจำเป็นต้องเน้นการแก้ปัญหาเกี่ยวกับสัมพันธภาพของทั้ง 3 ฝ่าย คือส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ร่วมมือกันหาทางออก ในการจัดแบ่งบทบาทและอำนาจหน้าที่ให้ได้อย่างสรุปที่ชัดเจน

งานสัมมนา Thammasat Resolution Talk “ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต: วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน”

ในหัวข้อ “การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2562 ที่ผ่านมา ร่วมเสวนาโดย บรรณง พงษ์พานิช ประธานกรรมการบริหาร กลุ่มธุรกิจการเงินเกียรตินาคินภัทร, วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

บรรณาธิการที่ปรึกษานิตยสารสารคดี, ผศ.ดร.ธานี ชัยวัฒน์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ผศ.ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยทั้ง 4 ท่าน มีความเห็นร่วมกันว่า ระบบการตรวจสอบเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน เนื่องมาจากว่าที่ผ่านมา อุปสรรคของการแก้ปัญหาคอร์รัปชันในสังคมไทยคือการขาดวัฒนธรรมการแสดงความรับผิดชอบ (Accountability) ของผู้มีอำนาจ ทำให้กระบวนการบังคับใช้กฎหมายไม่ได้ผล ดังนั้นการแก้คอร์รัปชันได้ดีขึ้น จำเป็นจะต้องมีระบบที่โปร่งใส สังคมเข้าถึงข้อมูลข้อเท็จจริงได้ง่าย เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมตรวจสอบ พร้อมทั้งเสนอให้นำบทเรียนจากต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน มาปรับใช้ การฉีกกำลังระหว่างภาคประชาชน สื่อ ภาคธุรกิจ และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน เปลี่ยนระบบการเมืองเศรษฐกิจให้โปร่งใส และลดการผูกขาด เนื่องจากการฉีกกำลังระหว่างภาคประชาชน สื่อ ภาคธุรกิจ และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน เปลี่ยนระบบการเมืองเศรษฐกิจให้โปร่งใสและลดการผูกขาด และเห็นคุณค่าของการสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนกับการต่อสู้คอร์รัปชันเป็นเรื่องเดียวกัน

“ทำไมยังสรุปไม่ได้ว่าไทย เหลื่อมล้ำเป็นอันดับ 1

ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา

**ประเทศไทยมีปัญหาความเหลื่อมล้ำแน่นอน ผมไม่ได้เถียง
ในประเด็นนี้ อย่างไรก็ตาม เราก็ไม่สามารถกล่าวสรุปได้ว่าไทยมี
ความเหลื่อมล้ำมากที่สุดในโลกตามกระแสข่าวตลอดสัปดาห์ที่
ผ่านมา อันเนื่องมาจากการตีความของผู้เชี่ยวชาญบางท่านเกี่ยวกับผล
การศึกษาของ Credit Suisse Global Wealth Report 2018
ล่าสุดและผลการศึกษาของที่เดียวกันนี้เมื่อหลายปีก่อนว่าไทยได้ขยับ
อันดับจากชาติที่มีความเหลื่อมล้ำในเรื่องความมั่งคั่งที่มากเป็นอันดับ
สามของโลกเมื่อราวสามปีก่อนมาอยู่ในอันดับที่หนึ่งแล้ว**

ความสับสนเหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการไปเปรียบเทียบ**ค่าสัดส่วนการถือครองทรัพย์สินหรือความมั่งคั่ง
ของคนรวยที่สุดในกลุ่ม 1% แรกของไทย**ตามที่แสดงใน
รายงานดังกล่าวและเห็นว่ามันมีค่าคิดเป็นถึงร้อยละ 66.9
ของสินทรัพย์รวมทั้งประเทศประการหนึ่ง กับอีกประการ
หนึ่ง คือการนำตัวเลขดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับตัวเลขของ
อีก 40 ประเทศทั่วโลกแล้วพบว่าค่าตัวเลขของไทยสูงกว่า
ของประเทศเหล่านั้น และด่วนสรุปว่า ไทยมีความ
เหลื่อมล้ำทางด้านความมั่งคั่งที่สูงที่สุดในโลก ซึ่งผมจะ
ขอแย้งว่าเป็นการเปรียบเทียบและตีความที่ “ไม่ถูกต้อง”
โดยจะขอข้ามประเด็นเรื่องที่มีการถกเถียงกันเกี่ยวกับความ
ถูกต้องของข้อมูลที่ใช้ในรายงานนี้โดยไม่กล่าวถึงมันเลย
เพราะเห็นว่ามันจะไปถกเถียงกันในวงวิชาการมากกว่า
แต่ผมจะขอกล่าวถึงเหตุผลที่คิดว่ามีความสำคัญและ
ตรงประเด็นมากกว่าโดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ประการแรกคือ เราต้องเข้าใจกันก่อนว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงขึ้นลงได้มากนักในเวลาสั้น ๆ เพียงไม่กี่ปี และประการที่สอง คือต้องระมัดระวังไม่ไปติดกับดักความผิดพลาดในการเปรียบเทียบของสองสิ่งใด ๆ ที่ไม่อยู่ในบริบทหรือในฐานที่จะเปรียบเทียบกันได้ (อุปมาอุปไมยได้กับสำนวนฝรั่งที่ว่าด้วยเรื่อง comparing apples to oranges นั่นเอง)

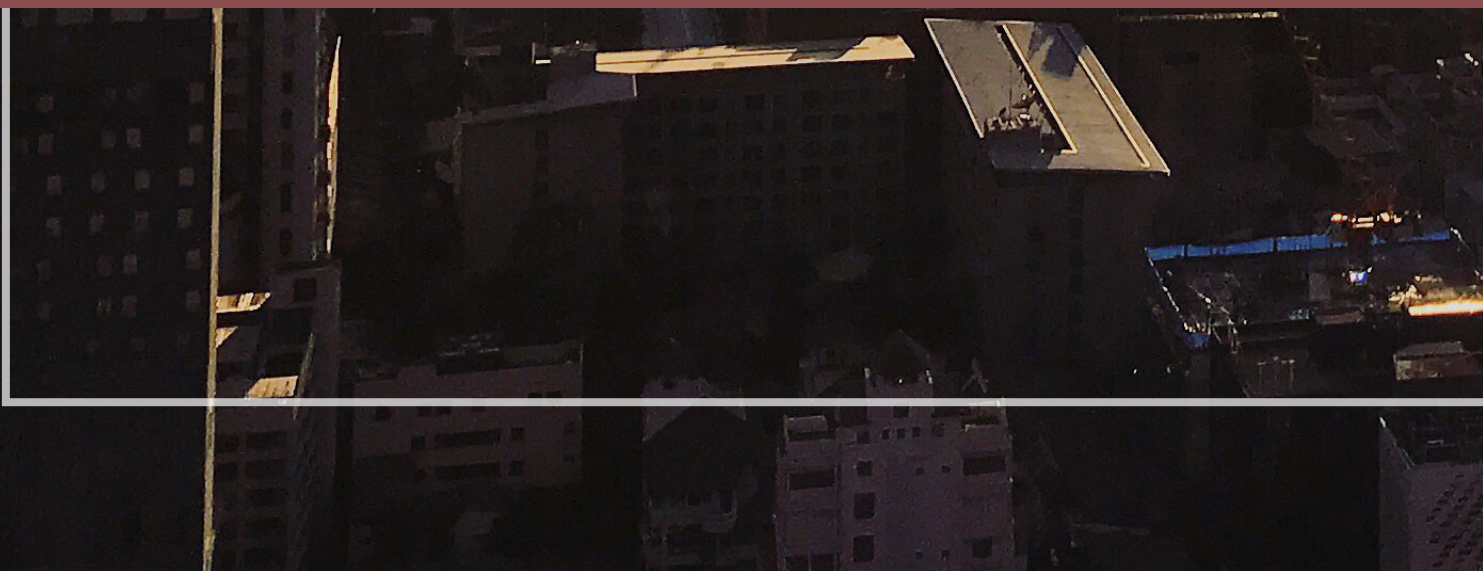
ผมจะขอชี้แจงในสองประเด็นข้างต้นที่ละประเด็นเพื่อให้เกิดความชัดเจนและไม่สับสน ในประเด็นแรกนั้น การศึกษาเปรียบเทียบพลวัตความเหลื่อมล้ำเชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจได้ให้ข้อสรุปยืนยันชัดเจนว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความเจริญทางด้านเทคโนโลยีของประเทศนั้น ๆ ดังนั้น แม้ในกลุ่ม 40 ประเทศดั่งที่กล่าวข้างต้นซึ่งรวมทั้งประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกาด้วยนั้น และมีตัวเลขของสัดส่วนการถือครองทรัพย์สินของคนกลุ่มที่รายได้สูงสุด 1% แรก เท่ากับเพียง 20.6%, 24.6, 35.5% ตามลำดับ ซึ่งถือว่าต่ำกว่าตัวเลขของไทยที่แสดงไปแล้วข้างต้นมาก

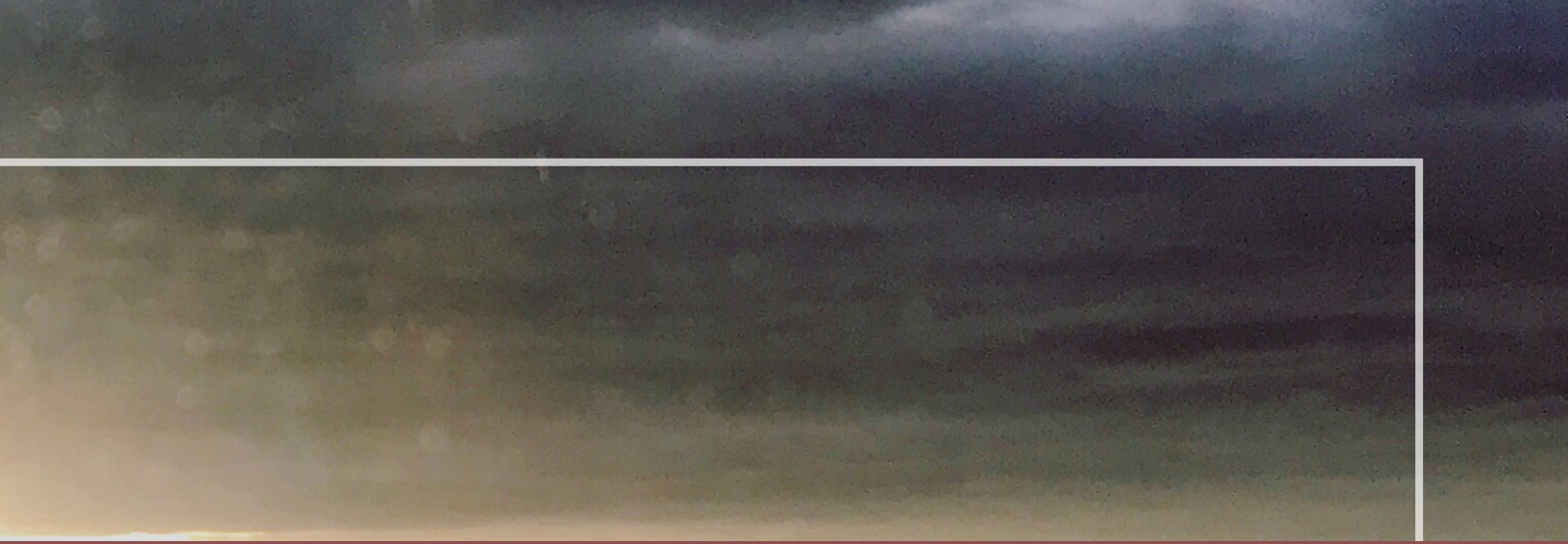
เราก็ไม่อาจด่วนสรุปว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำของเราแย่กว่าประเทศเหล่านั้นมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่าไทยมีระดับการพัฒนาของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่แตกต่างจากประเทศทั้งสามนี้มาก เพราะหากเราย้อนกลับไปดูตัวเลขประเภทเดียวกันนี้ของประเทศทั้งสามเหล่านี้ในสมัยที่เขายังมีระบบเศรษฐกิจที่ยังไม่เจริญมากเท่าในปัจจุบันนี้ คือในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่หนึ่งแล้ว เราก็จะพบว่า ทั้งฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ต่างก็มีสัดส่วนของมูลค่าทรัพย์สินที่ถือโดยคนที่มียาได้สูงที่สุดใน 1% แรกเมื่อเทียบกับทรัพย์สินรวมทั้งหมดของประเทศคิดเป็นสัดส่วนที่สูงถึงกว่าร้อยละ 50% ถึง 70% ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับตัวเลขของไทยในปัจจุบันนั่นเอง (ดูรายละเอียดได้จากหนังสือชื่อ Capital in the Twenty-First Century เขียนโดย Thomas Piketty (2014) รูปที่ 10.1, 10.3 และ 10.6)

หลายคนอาจเถียงว่าการที่ประเทศเหล่านี้สามารถลดระดับความเหลื่อมล้ำลงได้หลังจากนั้นก็เพราะว่าประเทศเหล่านี้ต่างก็มีระบบสวัสดิการสังคมที่ดีกว่าไทยในขณะนี้ แต่ข้อเท็จจริงกลับเป็นว่าประเทศเหล่านี้มีค่าสัดส่วนดังกล่าวลดลงได้ก็เป็นเพราะผลจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งมากกว่าที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้คนร่ำรวยของประเทศเหล่านี้ต้องร่ำรายน้อยลงโดยเปรียบเทียบ (ดู Piketty (2014) หน้า 338) จึงเป็นเรื่องที่ยืนยันได้ว่า ตัวเลขค่าสัดส่วนดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับโครงสร้างการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจด้วย ดังนั้นสภาพปัญหาที่แท้จริงที่ตัวเลขเหล่านี้พยายามจะสะท้อนให้เห็น จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงขึ้นลงได้ง่าย ๆ ในเวลาเพียงสองหรือสามปีเท่านั้น

ในประเด็นที่สองนั้น ตัวเลขสัดส่วนการถือครองทรัพย์สินของคนกลุ่มที่รายได้สูงสุด 1% แรก หรือแม้แต่ค่าสัมประสิทธิ์จีนี (Gini coefficient) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดอีกประเภทหนึ่งในแต่ละประเทศนั้น ก็จะถูกคำนวณขึ้นมาจากการแบ่งกลุ่มคนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน แต่ทุกกลุ่มก็ยังจัดอยู่ในประเทศเดียวกัน ดังนั้นเราจึงต้องตระหนักถึงข้อจำกัดของมันในการนำไปใช้เปรียบเทียบในมิติที่เป็นเรื่องของระหว่างประเทศด้วย เพื่อที่เราจะได้ไม่ติดกับดักของความผิดพลาดในการเปรียบเทียบ “แอปเปิล” กับ “ส้ม” นั่นเอง ดังนั้นแม้ว่าประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา จะมีตัวเลขสัดส่วนการถือครองทรัพย์สินของคนกลุ่มที่รายได้สูงสุด 1% แรกเท่ากับเพียง 20.6%, 24.6, 35.5% ตามลำดับเท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าไทยมาก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเขาจะไม่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำที่รุนแรงมากเท่าหรือมากกว่าไทยได้อย่างชัดเจนตามที่หลาย ๆ คนพยายามตีความจากตัวเลขเหล่านี้ ตัวอย่างล่าสุดที่เห็นได้ชัดก็คือปัญหาการจลาจลขึ้นรุนแรงที่เกิดขึ้นในกรุงปารีสและเมืองต่าง ๆ ของฝรั่งเศสในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ของสามสัปดาห์ที่ผ่านมาเอง เพราะว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศเหล่านี้ น่าจะแตกต่างจากปัญหาของไทยในขณะนี้มากกว่า จึงทำให้เปรียบเทียบกันได้ยากเพราะมีโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมที่ต่างกัน นอกจากนี้ ประเทศร่ำรวยทั้งหลายเหล่านี้ต่างก็ได้เพิ่มสัดส่วนภาษีต่อรายได้ประชาชาติจากเพียงราวเศษหนึ่งส่วนสิบของรายได้ประชาชาติ ขึ้นไปเป็นถึงราวหนึ่งในสามถึงครึ่งหนึ่งของรายได้ประชาชาติในช่วงตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา (Piketty (2014) หน้า 476) โดยเหตุผลของการขึ้นภาษีของประเทศที่พัฒนาแล้วเหล่านี้ก็เพื่อที่จะลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยการเพิ่มความเท่าเทียมในเรื่องการเข้าถึงบริการพื้นฐาน

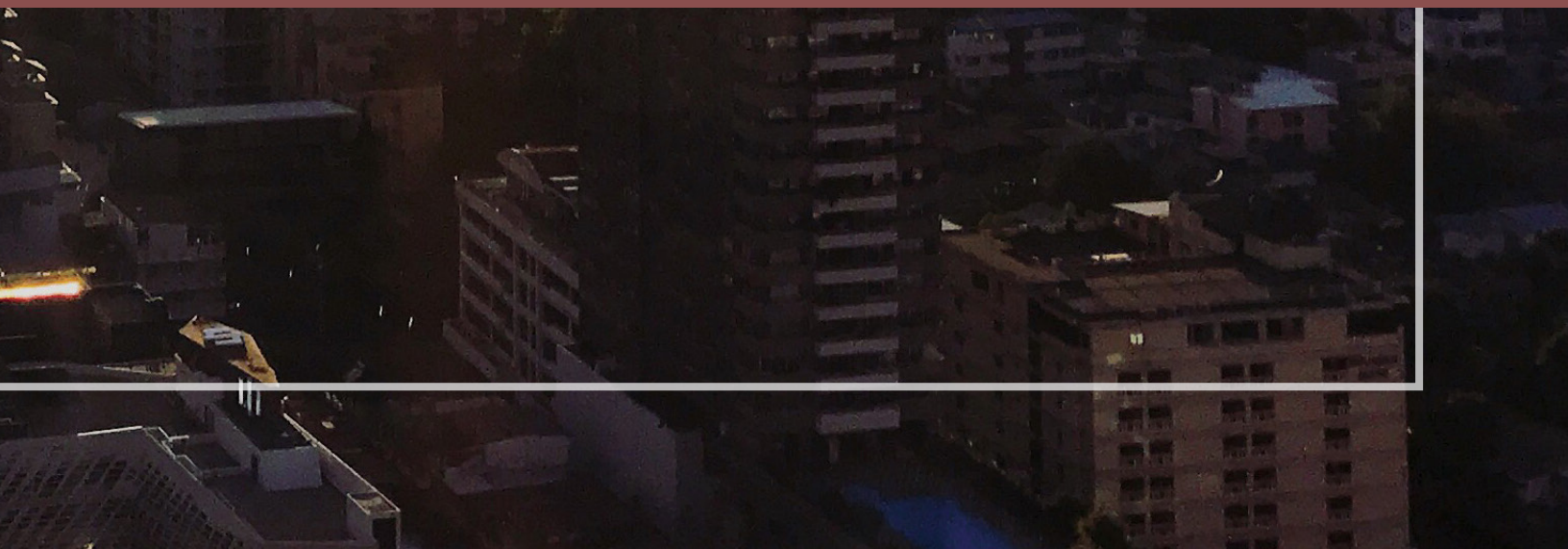

เช่น การศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข และระบบบำนาญให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง แทนการไปเก็บภาษีจากคนรวยเพื่อมากระจายให้กับคนจนเฉยๆ เท่านั้น (Piketty (2014) หน้า 479) แต่ก็มีผลทำให้หลายประเทศรวมทั้งฝรั่งเศสต้องเก็บภาษีในอัตราสูงเพื่อนำมาใช้จ่ายในโครงการต่างๆ ซึ่งก็ก่อให้เกิดความไม่พอใจจนมีการประท้วงรัฐบาลโดยเฉพาะในช่วงที่เศรษฐกิจไม่ขยายตัวเท่าที่ควร เพราะการเก็บภาษีที่สูงจะกลายเป็นสาเหตุนำไปสู่ความไม่พอใจของผู้ประท้วงที่มักตั้งคำถามว่าทำไมรัฐบาลไม่ไปเก็บภาษีจากคนรวยให้มากขึ้นแทน

ตัวอย่างความเหลื่อมล้ำประเภทนี้ในประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงนับเป็นโจทย์ที่ท้าทายสำหรับประเทศไทยด้วย เพราะขณะนี้เรามุ่งใช้แผนประเทศไทย 4.0 เพื่อหนีจากกับดักของประเทศรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง เราได้เตรียมตัวเพื่อรับมือกับปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตไว้แล้วอย่างเพียงพอล่วงหน้าแล้วหรือไม่อย่างไร

สรุปแล้วก็ถือว่า เราไม่ควรประมาทและสมควรหาทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยอย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตาม เราก็ไม่จำเป็นต้องตื่นตระหนกเกินเหตุจนทำให้เสียงานเสียการโดยใช้เหตุครับ

”

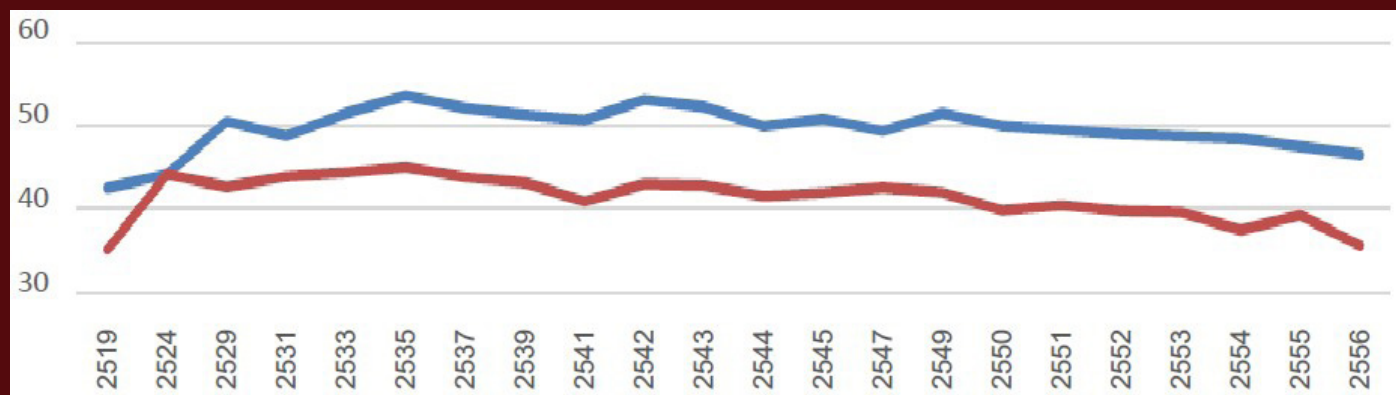

มอง Top 1
เปอร์เซ็นต์ กับ
เลือดข้น-คนจาง

กุศล เลี้ยวสกุล

ในปี 2561 ที่ผ่านมามีความเหลื่อมล้ำเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ในวงวิชาการ ภาคประชาชน ไปจนถึงหน่วยงานราชการ สะท้อนถึงความสนใจของสาธารณชนต่อปัญหาที่สำคัญนี้ ระดับความเหลื่อมล้ำเช่นเดียวกับตัวเลขการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศหรือ GDP ที่มักถูกใช้เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจดังนั้นก็ไม่น่าแปลกใจที่การประกาศตัวเลขในแต่ละครั้งนั้นจึงเป็นเสมือนการวัดผลงานของรัฐบาลในขณะนั้นด้วย

จุดสำคัญที่กล่าวถึงกันมากคือความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยอยู่ในระดับที่สูงที่สุดในโลกหรือไม่ โดยจุดเริ่มต้นคือรายงาน Global Wealth Databook 2018 ของ Credit Suisse ที่กล่าวว่าทรัพย์สินจำนวนถึง 66.9% ของประเทศอยู่ในมือของคนกลุ่มบนจำนวนเพียง 1% ซึ่งเป็นระดับการกระจุกตัวที่สูงที่สุดในจำนวน 40 ประเทศที่ทำการศึกษา โดยไทยขยับจากอันดับที่ 3 ในปี 2016 แซงรัสเซียและอินเดียเป็นขึ้นเป็นแชมป์ได้ในปี 2018 (ในรายงานชิ้นเดียวกันระบุว่าไทยอยู่อันดับ 1 ในปี 2017 ด้วย) ผลจัดอันดับดังกล่าวเป็นที่กล่าวถึงในวงกว้างอย่างรวดเร็ว และในเวลาไม่กี่วันสภาพัฒน์ได้ออกมาให้ความเห็นแย้งว่าระดับความเหลื่อมล้ำของไทยนั้นนอกจากไม่ได้สูงที่สุดในโลกแล้วยังได้ลดระดับลงอย่างต่อเนื่องด้วย หลังจากนั้นสาธารณะชนก็แบ่งออกเป็นสองฝ่ายและมีการโต้แย้งเกี่ยวกับข้อมูลที่ใช้ชี้วัดความเหลื่อมล้ำ ในแง่หนึ่งการชี้วัดที่ไม่ตรงกันนั้นเกิดจากนิยามของความเหลื่อมล้ำที่แตกต่างกัน ในรายงานของของ Credit Suisse บ่งชี้ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สิน ในขณะที่ข้อมูลจากสภาพัฒน์เป็นการคำนวณระดับความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

รูปที่ 1 ระดับความเหลื่อมล้ำของการกระจายได้ครัวเรือนไทย (ค่าสัมประสิทธิ์ GINI)

ที่มา: สมชัยและคณะ (2558)

ดัชนีชี้วัดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายคือ ค่าจีนิ (Gini Coefficient) ย้อนหลังไปตั้งแต่เริ่มมีการเก็บตัวเลขอย่างเป็นทางการ การคำนวณจากข้อมูลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Survey: SES) (รูปที่ 1) บ่งชี้ว่าในทศวรรษที่ 2520 ถึงทศวรรษที่ 2530 ซึ่งเป็นเวลาที่ประเทศไทยมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูงเฉลี่ยประมาณ 8% ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ก็อยู่ในช่วงขาขึ้นเช่นกัน ระดับความเหลื่อมล้ำได้ขึ้นสู่จุดสูงสุดในปี 2535 หลังจากนั้นจึงค่อย ๆ ลดระดับลงในระยะยาว โดยตัวเลขล่าสุดในปี 2558 มีค่าเท่ากับ 44.5 ซึ่งเป็นระดับที่ต่ำที่สุดในรอบเกือบ 30 ปี ข้อเท็จจริงนี้เองที่นำมาสู่ข้อสรุปของสภาพัฒน์ที่ว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยได้ผ่านจุดสูงสุดและเริ่มเบาบางลงแล้ว ปรัชญาการค้นหานี้ทำให้ดูเหมือนว่าสมมติฐานของ Kuznets (Kuznets Hypothesis) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงระดับความเหลื่อมล้ำมีลักษณะเป็นตัวยูคว่ำว่าได้เกิดขึ้นในกรณีของประเทศไทย ในงานวิจัยบางชิ้นที่ใช้ข้อมูลชุดเดียวกันสรุปว่าถึงแม้ความเหลื่อมล้ำยังอยู่ในระดับสูงแต่ก็ไม่ได้ปรับตัวสูงขึ้น (กอบศักดิ์, 2556; วีระชาติ, 2557)

อย่างไรก็ตามงานวิจัยใหม่ ๆ ได้โต้แย้งว่าการชี้วัดดังกล่าวอาจผิดจากความเป็นจริงเป็นอย่างมากเนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูล เนื่องจากการสำรวจครัวเรือน SES มีจุดอ่อนคือเข้าไม่ถึงกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ร่ำรวยมาก ๆ ดังนั้นข้อมูลจึงไม่ครอบคลุมรายได้ของคนกลุ่มนี้อย่างที่ควรจะเป็น แต่การใช้ดัชนีจีนิที่คำนวณจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจนั้นตั้งอยู่บนข้อสมมติที่ว่ากลุ่มคนที่มีรายได้สูงมีส่วนแบ่งรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกับประชากรทั้งหมด หากคนมีส่วนแบ่งรายได้ที่สูงขึ้นในขณะที่ชนชั้นกลางกับคนยากจนมีรายได้ที่ขยับเข้าใกล้กันมากขึ้น สถานการณ์เช่นนี้การชี้วัดจากข้อมูลการสำรวจจะบ่งชี้ว่าค่าจีนิลดลงและให้ภาพความเหลื่อมล้ำที่ผิดจากความเป็นจริงอย่างมาก ดังนั้นงานวิจัยในช่วงหลังจึงพยายามวัดความเหลื่อมล้ำที่มุ่งเน้นไปยังกลุ่มผู้มีรายได้สูงที่คาดว่าจะเป็แหล่งที่มาของความเหลื่อมล้ำในระยะหลัง เช่น กอบศักดิ์ (2556) Jenmana (2018) Vanitcharearnthum (2017) และได้ข้อสรุปที่สวนทางกับภาพที่ได้จาก SES ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย

กลุ่มคนที่ร่ำรวยที่สุดจำนวน 1% ที่อยู่บนพีระมิดรายได้มีลักษณะเด่นคือ มีการศึกษาสูง ครอบครองทุน ที่ดิน และทรัพย์สินอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก Phongpaichit (2016) ได้จำแนกบุคคลกลุ่มนี้ออกเป็นอีกสองกลุ่มย่อย ชั้นที่ 1 คือกลุ่มผู้ประกอบการ (Entrepreneur) มีจำนวนหลายพันถึงหมื่นคน (thousands) ครอบครองทุนและที่ดินจำนวนมากมหาศาลตระกูลมหาเศรษฐีที่ร่ำรวยที่สุดจำนวน 50 รายที่ Forbes จัดอันดับทุกปีอยู่ในกลุ่มนี้ Laovakul (2016) ระบุว่าคนกลุ่มบนครอบครองครองโฉนดที่ดินอยู่ในระดับสูงโดยบุคคลและนิติบุคคลเพียง 1.6 ล้านราย (ร้อยละ 10 ของผู้ถือโฉนด) ครอบครองพื้นที่ถึงร้อยละ 62 ของทั้งประเทศ สำหรับชั้นที่ 2 คือกลุ่มที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการ (Non-Entrepreneur) มีจำนวนหลายแสนคน (hundreds thousands) คือกลุ่มผู้บริหารระดับกลาง - สูง ในภาครัฐและเอกชน รวมถึงอาชีพที่อาศัยทักษะเฉพาะทาง เช่น แพทย์ นักกฎหมาย นักการเงิน คนกลุ่มนี้มีรายได้ได้น้อยกว่ากลุ่มแรกแต่มีจำนวนมากกว่า มีรายรับจากทรัพย์สินมากพอสมควรแต่รายได้ส่วนใหญ่ยังคงมาจากค่าตอบแทนจากแรงงาน เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีการสำรวจหรือจัดเก็บข้อมูลรายได้หรือทรัพย์สินของคนกลุ่มนี้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นสถานะทางเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้จึงเป็นหัวใจของข้อถกเถียงเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในปัจจุบัน

รูปที่ 2 มูลค่าทรัพย์สินของครัวเรือนที่มีความมั่งคั่งสูงของไทยตั้งแต่ปี 2006-2018 ที่มา: คำนวณจาก Forbes Asia และ Credit Suisse

เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับความมั่งคั่งของคนในระดับบนยังมีย่อยอย่างจำกัด ผู้เขียนจึงลองเก็บตัวเลขจาก Forbes Asia และ Credit Suisse เพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ของกลุ่ม Top1% ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ในปี 2018 คนที่รวยที่สุด Top 1% ของไทยครอบครองทรัพย์สินเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.9 ของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดจากร้อยละ 38.5 ในปี 2011

ในขณะที่ระดับความมั่งคั่งของประเทศในช่วงเวลาเดียวกันเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 34 นั้นหมายความว่าความมั่งคั่งของคนที่อยู่ตรงกลาง (Median Wealth) ลดลง หากพิจารณา

ในวงที่แคบลงคือมหาเศรษฐี 50 ตระกูลที่ร่ำรวยที่สุดจาก Forbes Asia ปี 2018 เปิดเผยว่ามีทรัพย์สินรวม 162.5 พันล้านดอลลาร์ สรอ. หรือคิดเป็นร้อยละ 31 ของทรัพย์สินทั้งประเทศ

ในช่วงปลายปีที่แล้วมีละครโทรทัศน์ที่ดังมากเรื่องหนึ่งคือ “เลือดข้น - คนจาง” เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับมรดกของตระกูลจิระนันต์ มกตกที่ถูกหลานได้รับตกทอดมาจากอาภานันต์มกตก มหาศาล หุ่นโรงแรมมูลค่า 3,000 ล้านบาท หากเข้าซื้อขายในตลาดหุ้นมูลค่าจะมากขึ้นเพราะปัจจุบันหุ้นในกลุ่มโรงแรมซื้อขายอยู่ที่ประมาณ 3 - 4 เท่าของมูลค่าบัญชี ดังนั้นโรงแรมของตระกูลน่าจะมียุทธศาสตร์ในตลาดในหลักหมื่นล้านบาท ซึ่งเมื่อรวมกับทรัพย์สินอื่น ๆ เช่น เงินสด 200 ล้าน พันธบัตรรัฐบาล 20 ล้านบาท และอสังหาริมทรัพย์คือบ้านและที่ดินกลางกรุงเทพฯ ทรัพย์สินมากขนาดนี้ทำให้ตระกูลจิระนันต์ร่ำรวยติดอันดับต้น ๆ ของเมืองไทยเลยทีเดียว หากลองประมาณรายได้น่าจะเป็นเงินหลายร้อยล้านบาทต่อปี ประกอบด้วยค่าตอบแทนเงินปันผลจากโรงแรมร้อยละ 2 ต่อปี คิดเป็นประมาณ 200 ล้านบาท รวมเงินเดือนผู้บริหาร ค่าตอบแทนจากกรรมการและค่าประชุมบอร์ดอีกหลายสิบล้านบาท

ขอบคุณภาพจาก Kanok Weerawathananan

หลายคนอาจเฝฝันถึงความร่ำรวยระดับนี้เพราะเป็นเงินที่สามารถใช้ชีวิตหรูหราได้ตลอดชีวิต ในละครเราก็เห็นลูกหลานอาภานันต์อยู่บ้านหลังใหญ่และขับรถสปอร์ต แต่อย่างไรก็ตามตระกูลจิระนันต์ก็ยังห่างจากตระกูลระดับท็อปอย่างไม่เห็นฝุ่น เพราะตระกูลนี้เป็นเพียง “เศรษฐีพันล้าน” ในขณะที่ 50 รายชื่อแรกจากการจัดอันดับของนิตยสาร Forbes ล้วนแต่เป็นระดับ “เศรษฐีหมื่นล้าน” โดยอันดับสุดท้ายคือ คุณต๊อบ อิทธิพัทธ์ เจ้าของเก้าแก่น้อยที่มีมูลค่าทรัพย์สินราว 600 ล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณสองหมื่นล้านบาท

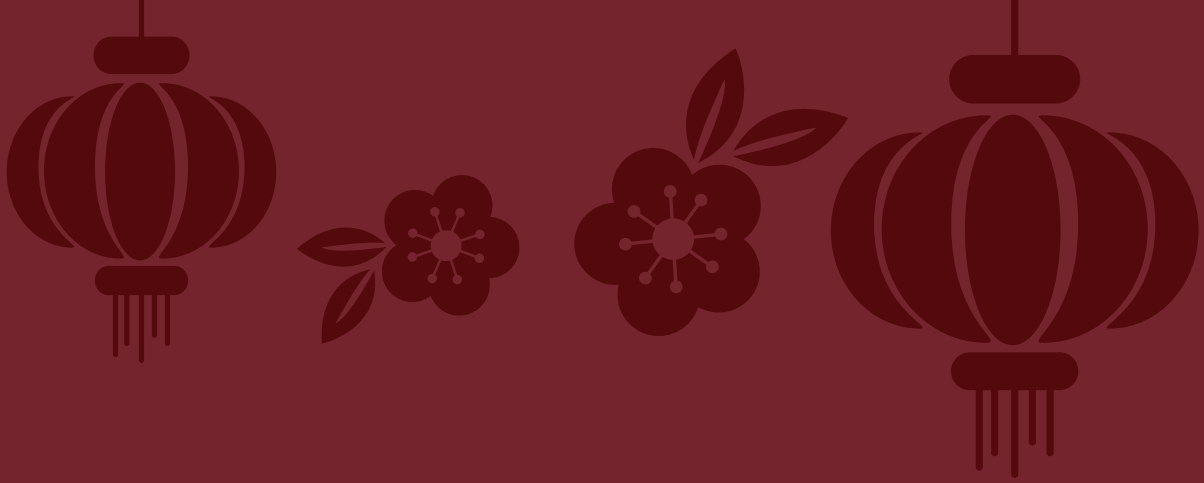
อันที่จริงก็ไม่ใช่เรื่องน่าแปลกเพราะ 50 รายชื่อแรกก็เหมือนคนรวยในกลุ่มคนรวยอีกที ปีที่ผ่านมาพวกเขามีมูลค่าทรัพย์สินรวม 162 พันล้านดอลลาร์หรือประมาณ 5.2 ล้านล้านบาท

เพิ่มจากปีก่อนหน้า 124 พันล้านดอลลาร์ หรือเพิ่มถึงร้อยละ 31 (ไหน? ใครว่าเศรษฐกิจไม่ดี) หากคำนวณย้อนไปอีกสักหน่อยคือปี 2014 เศรษฐีกลุ่มนี้มีทรัพย์สินรวม 97 พันล้านดอลลาร์ ดังนั้นถือว่าเพิ่มขึ้น 67% ใน 4 ปีหรือเฉลี่ยปีละ 17% นอกจากนี้มหาเศรษฐีเหล่านี้ไม่ได้เพิ่งมารวยเอามาก ๆ ในช่วงเร็ว ๆ นี้เสียด้วย หากพิจารณาย้อนกลับไปถึงปี 2006 ซึ่ง Forbes เริ่มจัดอันดับเป็นปีแรกจนถึงปี 2012 (ตอนนั้นยังมี 40 รายชื่อ) ภายใน 6 ปีนั้น ทรัพย์สินได้เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดถึง 175% จาก 20 เป็น 55 พันล้านดอลลาร์ หรือเพิ่มปีละเกือบ 30% ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาคนกลุ่มนี้มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมาก ๆ ซึ่งเป็นภาพที่แตกต่างกับคนกลุ่มอื่น ๆ ของสังคมอย่างสิ้นเชิง

หากเราพิจารณาเป็นรายชื่อจะพบว่าในแต่ละปีก็มีทั้งคนเก่าที่หลุดออกไปและหน้าใหม่เพิ่มเข้ามา แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะเข้า ๆ ออก ๆ นั่นคือที่รายชื่อหลุดไปในปีนั้นไม่ใช่เพราะจนลงมาก แต่เป็นเพราะรวยเพิ่มน้อยกว่าคนอื่นทำให้ถูกแซงไป พอปีถัดไปก็แรงเครื่องกลับเข้ามาได้ใหม่ ที่จะเรียกได้ว่าหน้าใหม่จริง ๆ ถือว่าน้อย ที่รู้จักกันดีก็ คุณต๊อบ อิทธิพัทธ์ แห่งเดมาแก่น้อยนั่นแหละ ที่น่าสังเกตอีกคือรายชื่อคนรวยลำดับต้น ๆ (คนรวยในหมู่คนรวยในหมู่คนรวยอีกที หรือพวก “อภิมหาเศรษฐี”) จะไม่ค่อยเปลี่ยนหน้า และแต่ละคนก็อายุค่อนข้างมากซึ่งก็เป็นพวกที่รวยมานานแล้ว ยิ่งถ้าเป็นลำดับแรกนี่ไม่เปลี่ยนเลยตั้งแต่ปี 2008 เรียกว่ารักษาระดับไว้ได้อย่างเหนียวแน่น หากคำนวณเพียง 4 ตระกูลแรกนี้จะพบว่าสิบกว่าปีมานี้พวกเขารวยเพิ่มขึ้นมากกว่ารายชื่ออื่น ๆ ตัวเลขคือจาก 13 เป็น 65 พันล้านดอลลาร์ หรือเพิ่มขึ้น 590% เฉลี่ยก็ตกปีละ 49% ซึ่งถือว่าเพิ่มมากกว่าคนรวยที่อยู่กลางและปลายแถว สรุปได้ว่ารายชื่อคนรวยใน Forbes ก็เหมือนกับฟุตบอลพรีเมียร์ลีก แต่ละปีก็จะมีทีมที่ตกชั้นและทีมที่ขึ้นมาจากลีกรอง และถึงแม้เป็นลีกสูงสุดของประเทศที่รวบรวมทีมที่เก่งที่สุดแต่ทีมที่สามารถลุ้นแชมป์ก็วนเวียนอยู่ในกลุ่มท็อปเพียง 4-6 ทีมเท่านั้น

ช่วงเวลาสิบปีที่ผ่านมาประเทศไทยเผชิญปัญหาที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมืองที่เรื้อรังยาวนาน เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างเชื่องช้า บางคนถึงกับเรียกว่าเป็น “ทศวรรษที่สูญหาย” และสถานการณ์ในปัจจุบันอาจจะไม่ได้ชี้ถึงทิศทางที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามผู้เขียนเชื่อมั่นว่าจากประสบการณ์ของประเทศไทยสามารถผ่านช่วงวิกฤติได้หลายต่อหลายครั้งในอดีตก็จะสามารถผ่านวิกฤติในครั้งนี้ได้เช่นกัน ขอให้คนไทยจงอย่าละทิ้งความหวังที่จะเติบโตไปด้วยกันได้อย่างเสมอหน้า

อ้างอิง

- กอบศักดิ์ ภูตระกูล. (2556). คุณภาพของการเจริญเติบโตจากมิติของการกระจายรายได้. เอกสารการสัมมนาประจำปี 2556 ของธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ดวงมณี เลาวกุล. (2556). การกระจุกตัวของความมั่งคั่งในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระชาติ กีเลนทอง. (2557). บทบาทของการเงินต่อความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย. เอกสารการสัมมนาประจำปี 2557 ของธนาคารแห่งประเทศไทย.
- สมชัย จิตสุชน. (2558). การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย: แนวโน้ม นโยบาย และแนวทางขับเคลื่อนนโยบาย. รายงานการสังเคราะห์ทางวิชาการปีที่ 2 ภายใต้โครงการ 'โมเดลใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย (นโยบายเศรษฐกิจมหภาคและการเงินการคลัง)' โดยการสนับสนุนจากธนาคารแห่งประเทศไทย.
- สมชัย จิตสุชน, ชานนทร์ เตชะสุนทรวัฒน์, และ จิราภรณ์ แผลงประพันธ์. (2558). เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างทั่วถึงเพียงใด: บทวิเคราะห์และนโยบาย. เอกสารการสัมมนาประจำปี 2558 ของธนาคารแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2559.
- Jenmana, T. (2018). Democratisation and the Emergence of Class Conflicts Income Inequality in Thailand, 2001-2016. working paper.
- Phongpaichit, P. (2016). Inequality, wealth and Thailand's politics. Journal of Contemporary Asia, 46(3), 405-424.
- Vanitcharearnthum, V. (2017). Top income shares and inequality: Evidences from Thailand. Kasetsart Journal of Social Sciences.

Pay to Win: สูตรสำเร็จเพื่อพิชิตโรงเรียนในฝัน เจาะลึกกลไกภายใต้ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาในเมือง

กัณตพงษ์ วิสารทวรากล

คะแนน PISA 2015 ระบุว่า นักเรียนไทยที่มีทักษะด้านคณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์ และการอ่าน ในระดับสูงมีเพียง 1.4%, 0.5%, 0.3% ตามลำดับซึ่งน้อยกว่าหลายประเทศ เช่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และ เวียดนามอย่างมีนัยสำคัญ ในทางตรงข้าม นักเรียนไทยที่มีทักษะระดับต่ำในแต่ละวิชา มีประมาณ 50% ซึ่งมากกว่าประเทศชั้นนำในภูมิภาคอย่างมีนัยสำคัญเช่นเดียวกัน¹

ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อผลการสอบของนักเรียนไทยที่กล่าวมาข้างต้น?

หลายท่านอาจคิดว่าความแตกต่างระหว่างชนบท-เมือง และ ขนาดโรงเรียนทำให้เกิดผลลัพธ์ที่กล่าวมา แล้วถ้าถามกลับว่าความเหลื่อมล้ำในด้านไหนกันแน่ หลายท่านคงตอบว่า เพราะปริมาณครูที่ขาดแคลนและอุปกรณ์การสอนที่ไม่เพียงพอ แต่ปัจจัยเหล่านั้นไม่สามารถอธิบายข้อมูลได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่าทำไมนักเรียนไทยที่มีทักษะสูงมีจำนวนน้อย ดังนั้น เพื่อที่จะอธิบายข้อเท็จจริงทั้งหมด ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาในเมือง เป็นอีกปัจจัยหลักที่ไม่สามารถมองข้ามได้ โดยบทความนี้จะอธิบายกลไกภายใต้การตัดสินใจในระบบการศึกษาไทยที่ก่อให้เกิดสูตรลดความสำเร็จว่า “pay to win”

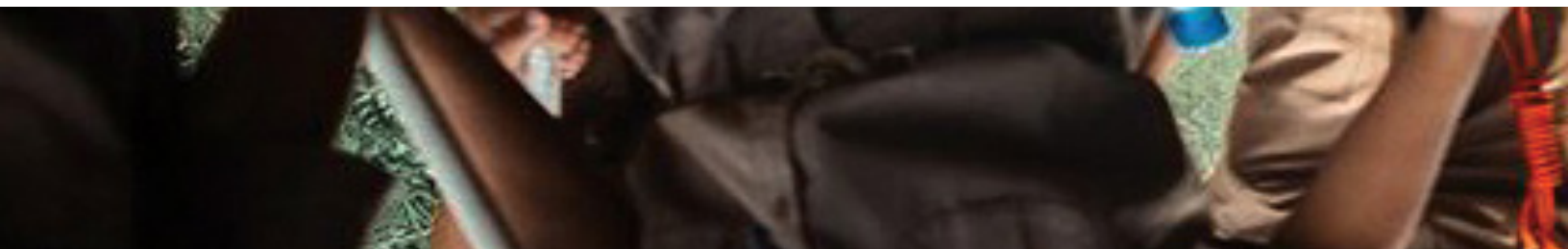
รู้กันดีว่า ครูมีหน้าที่พัฒนาศักยภาพและความถนัดของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะศึกษาต่อหรือทำงาน แต่มีอยู่หลายครั้งที่พบครูบ่นพร่องในหน้าที่ซึ่งไม่ได้เกิดจากความผิดพลาด แต่มาจากเจตนาทั้งสิ้น ปัญหานี้สามารถอธิบายโดย principal-agent problem ว่า ครอบครัวยังหรือ นักเรียน (principal) ตั้งใจบรรลุเป้าหมายจากการลงทุนใน

ระบบการศึกษา นั่นคือ ระบบการศึกษาหรือครู (agent) ทำหน้าที่แทนครอบครัว

แต่ก่อนที่จะลงลึกในรายละเอียดของปัญหา ลองพิจารณาข้อสังเกตสองข้อนี้ ข้อแรก โรงเรียนและครูต่างสนใจแต่นักเรียนที่ทำเกรดได้ดี และ นักเรียนที่มีผลงานโอลิมปิกด้านวิชาการ ด้วยการจัดอันดับ ห้องเรียนกึ่งพิเศษ ห้องเก่ง ห้องไม่เก่ง โดยเพิกเฉยต่อเด็กที่เหลื่อม รวมไปถึงการโฆษณาภาพลักษณ์ของโรงเรียนด้วยนักเรียนที่โดดเด่นเพียงน้อยนิด ข้อสอง นักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มที่ครูสนใจ ไม่กล้าถามหรือเสนอไอเดียต่างๆกับครู เพราะทำที่เพิกเฉย และ negative comments ของครูบางส่วน² ข้อสังเกตทั้งสองนี้สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาคุณภาพครูเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความเหลื่อมล้ำ ไม่ใช่แค่ช่องว่างระหว่างโรงเรียน แต่รวมไปถึงช่องว่างระหว่างนักเรียนในโรงเรียนเดียวกันด้วย

ปัญหา principal-agent ล้วนมาจากผลประโยชน์ที่ principal และ agent ได้รับนั้นแตกต่างกัน ในบริบทนี้ คือ โครงสร้างผลประโยชน์ที่ทำให้ครูตัดสินใจจะเลเยต่อหน้าต่อไปนี้

ประการแรก การสนับสนุนงบประมาณให้กับโรงเรียนที่มีแต่เด็กเก่ง หมายความว่า ผลลัพธ์ที่โรงเรียนได้จากชื่อเสียงการแข่งขันวิชาการ คือ ค่าบำรุงการศึกษา เพราะผลงานเหล่านี้ทำให้นักลงทุนสนใจในโรงเรียนมากขึ้น และ ทำให้มูลค่าของโรงเรียนนั้นสูงขึ้น จึงไม่แปลกที่โรงเรียนตัดสินใจใช้ทางลัด คือ เอาแต่ปั้นเด็กที่เก่งอยู่แล้ว โดยอาจไม่คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อเด็กกลุ่มอื่น

ประการสอง ภาระงานการสอนและธุรการอื่น ๆ ที่มอบหมายทำให้ครูไม่มีเวลาเตรียมการสอนอย่างมีคุณภาพ ถ้าดูตารางเรียนของนักเรียนจะเห็นว่าจำนวนวิชาเยอะ และจำนวนชั่วโมงที่ต้องอยู่ในโรงเรียนก็มากเช่นเดียวกัน ด้วยทรัพยากรเวลาที่จำกัดของครู และครูไม่สามารถหลีกเลี่ยงงานเหล่านี้ได้ ทำให้เหลือเวลาเพียงน้อยนิดเพื่อพัฒนานักเรียนให้ดีขึ้น หมายความว่าค่าจ้างของครูแทบจะหมดไปกับภาระงานเหล่านี้เสียหมดแล้ว

อีกประการที่สำคัญ คือ การประเมินตำแหน่งครู โดยตำแหน่งของครูพิจารณาโดยผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการศึกษา โดยการได้เลื่อนตำแหน่ง ไม่ได้หมายความว่า ศักยภาพในการสอนของครูพัฒนาขึ้นแต่อย่างใด³ ดังนั้นภาระงานทำให้ครูไม่สามารถใช้เวลาพัฒนาทักษะนักเรียน แต่ ซื่อเสียงของโรงเรียน และการเลื่อนตำแหน่งของครู ทำให้ครูเลือกที่จะขยายช่องว่างในการศึกษาให้กว้างขึ้น

ถ้าพูดถึงการศึกษาไทย อีกประเด็นที่ต้องกล่าวถึง คือ กวดวิชา โดยข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ การคาดการณ์ว่าการเพิ่มภาษีกวดวิชาทำให้ภาระตกอยู่กับผู้ปกครองมากขึ้น⁴ สามารถสรุปได้ว่า ความต้องการของหลักสูตรกวดวิชา ไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามราคามากนัก ถ้ามองว่าคอร์สกวดวิชาเป็นสินค้าบริโภค ความยืดหยุ่นของความต้องการต่อราคานั้นต่ำ อาจสรุปได้ว่า กวดวิชาผลิตสินค้าที่จำเป็นสำหรับเด็ก ในทางกลับกัน ถ้ามองในแง่การลงทุน ด้วยความแตกต่างของสถาบันการศึกษา ถึงแม้ว่าค่าเรียนกวดวิชาสูงขึ้น ผู้ปกครองยังตัดสินใจส่งเด็กเรียนกวดวิชา หมายความว่า ผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับนั้นยังสูงอยู่ดี ด้วยข้อสังเกตเหล่านี้ **ครอบครัวที่ไม่มีกำลังทรัพย์ที่จะลงทุนกับสถาบันกวดวิชา มีโอกาสน้อยกว่าที่จะเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ** ซึ่งหมายถึง สถาบันที่ได้รับการสนับสนุน รวมไปถึงพฤติกรรมของครูที่แตกต่างออกไปเมื่ออยู่ในห้องเรียนเด็กเก่ง เช่น ห้องกิฟต์ด้วย

กลไกในระบบการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีพัฒนาความสามารถได้เร็วกว่าครอบครัวที่ไม่สามารถสนับสนุนค่าใช้จ่ายการศึกษา และช่องว่างทางการศึกษาจะไม่ลดลง ถ้าพฤติกรรมของครูไม่เปลี่ยนแปลง นั่นหมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของครูยังคงเหมือนเดิม รวมไปถึงระบบการสอบเข้าที่ยังคงสภาพหรือทำให้ช่องว่างนี้กว้างขึ้น ที่ผ่านมามีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาหลายครั้ง แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ ภาระครูที่เพิ่มขึ้น, การประเมินครูที่เหมือนเดิม, พฤติกรรมครูที่ไม่เปลี่ยนแปลง และ การศึกษาในระบบกับการสอบเข้าที่ไม่เคยสัมพันธ์กัน ดังนั้น เพื่อที่จะยกระดับการศึกษาในเมืองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เงื่อนไขที่จำเป็น คือ **เปลี่ยนตัวแปรให้ถูกทาง เพื่อให้ครูกลับมาทำหน้าที่ของตนโดยพัฒนาศักยภาพของนักเรียนทุกคนให้เต็มที่ ไม่ใช่เต็มที่เฉพาะนักเรียนบางกลุ่ม**

อ้างอิง

- 1 ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์. (2017). ความเหลื่อมล้ำของคุณภาพโรงเรียน: นัยต่อผลสัมฤทธิ์ที่วัดโดยคะแนน PISA 2015. [online] Available at: https://www.pier.or.th/wp-content/uploads/2017/01/aBRIDGEd_2017_002.pdf [Accessed 29 Jan. 2019].
- 2 Thanyawat Ippoodom. (2017). การศึกษาไทยโอบกอดเด็กเก่งแต่ทอดทิ้งคนที่เหลือ: คุยกับครูจ๊วย กุลธิดา รุ่งเรืองเกียรติ. [online] Available at: <https://themat.com/pulse/inequality-in-thai-education/25936> [Accessed 29 Jan. 2019].
- 3 อภิชัย พันธเสน และคณะ. (2016). รายงาน: ปัญหาคุณภาพครู เงินเดือนปรับ คุณภาพไม่ปรับ. [online] Available at: <http://www.knowledgefarm.in.th/teacher-quality-problems/> [Accessed 29 Jan. 2019].
- 4 ทีมข่าวในประเทศโพสต์ทูเดย์. (2019). ผู้ปกครองจ๊าก! กวดวิชาขึ้นค่าเรียนสะท้อนการศึกษาไทยเหลว. [online] Available at: <https://www.posttoday.com/politic/report/353368> [Accessed 29 Jan. 2019].

ภาคผนวก 17

จุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ เล่มที่ 2 ฉบับเดือนมกราคม – มีนาคม 2562

ISSUE No.2

(Jan - Feb 2019)

คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

CRISPNEWS

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยวิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม
Center for Research on Inequality and Social Policy

1

สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัย
ความเหลื่อมล้ำและนโยบาย
สังคม (CRISP)

7

จากจีดีพีถึงจีนิ: ตัวเลขอาจ
บอกความจริงไม่หมด
อิสร์กุล อุณห์เกตุ

9

นโยบายเศรษฐกิจและ
สังคมของรัฐบาลชุดใหม่
และความท้าทาย
ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา

CRISP

CENTER FOR RESEARCH
ON INEQUALITY AND
SOCIAL POLICY

สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำ และนโยบายสังคม (CRISP)

1. สัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ: “เมื่อถึงทางแยก ความท้าทายและอนาคตสวัสดิการไทย”

เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 เวลา ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม ได้จัดงานสัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1 ในหัวข้อ: “เมื่อถึงทางแยก ความท้าทายและ อนาคตสวัสดิการไทย” ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) โดยมีผู้ร่วมเสวนา คือ ศ.ดร.เอื้อมพร พิชัยสนธิ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดร.วิโรจน์ ณ ระนอง จากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และ ดร.ธรรพ์ณธร ปณีต จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โดยในงานเสวนาในครั้งนี้ ดร.ธรรพ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าที่ผ่านมาปัญหาระบบสวัสดิการของไทยถูกละเลย ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม ส่วนแนวทางการแก้ปัญหาคือการทำให้สวัสดิการเป็นเรื่องของทุกคน ศ.ดร. เอื้อมพร ยกตัวอย่างประเทศสวีเดนที่ประชากร รัฐ และเอกชนดำเนินการร่วมกันเพื่อนำไปสู่สวัสดิการที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ สำหรับประเทศไทย ศ.ดร. เอื้อมพร เสนอทางออกที่เหมาะสมสำหรับไทยเพื่อทำให้สวัสดิการที่รัฐให้แก่ประชาชนก่อให้เกิดผลผลิตและรายได้ทางภาษีกลับสู่ระบบเศรษฐกิจด้วยการ (1) เพิ่มทางเลือกในการทำงานให้กับผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มรายได้ผู้สูงอายุและรายได้ภาษีแก่รัฐ (2) สร้างชุดนโยบาย ด้วยการจัดบริการดูแลระยะยาว รวมถึงการฝึกอาชีพผู้ดูแลผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ดร. วิโรจน์ ยังกล่าวว่าความเหลื่อมล้ำของสวัสดิการว่าแท้จริงแล้วต้นกำเนิดมาจากปัญหาชนชั้น ยิ่งมีความเหลื่อมล้ำมากก็ยิ่งยากต่อการออกแบบสวัสดิการ จากนั้นจึงสรุปในตอนท้ายว่าอนาคตของสวัสดิการไทยควรเน้นที่การเป็นสวัสดิการพื้นฐานแบบถ้วนหน้ามากกว่ามุ่งเน้นแต่จะช่วยเหลือคนจน เพราะการมุ่งเน้นแต่คนจนนั้นจะเป็นชนวนให้มีอัตราเลือกคนผิดพลาดสูง

2. จัปตาเศรษฐกิจไทย 2562: รวบรวมกระจาย

เมื่อวันจันทร์ที่ 17 ธันวาคม 2561 ที่ผ่านมา คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้จัดงานสัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3 ร่วมกับ Thammasat Economic Focus ครั้งที่ 15 หัวข้อ “จัปตาเศรษฐกิจไทย 2562: รวบรวมกระจาย?” ร่วมเสวนาโดย ดร.พชรพจน์ นันทรามาศ, คุณกนิษฐ เมืองกระจำง, ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ และ อ.ดร.กิตติชัย แซ่ลิ้ ได้กล่าวถึงปัจจัยเสี่ยงในปี 2562 ที่จะต้องจับตามอง ได้แก่ (1) ผลกระทบของสงครามการค้าระหว่างสหรัฐอเมริกา และจีน (2) แนวโน้มการปรับอัตราดอกเบี้ยนโยบายของประเทศ พัฒนาแล้ว (3) ความไม่แน่นอนทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา และการเจรจา Brexit ปัจจัยดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อ การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลกและต่อเนื่องมาด้วยการส่งออก ของไทย (4) การเลือกตั้งของไทยในเดือนกุมภาพันธ์ 2562 เป็นความเสี่ยงภายในที่กระทบต่อการบริโภคและการลงทุน ของภาคเอกชน (5) การลงทุนภาครัฐไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งการลงทุนภาครัฐในปีที่ผ่านมา มีการเบิกจ่ายที่ล่าช้า กว่าแผนค่อนข้างมาก

(6) การขยายตัวของหนี้ครัวเรือนที่ค่อนข้างสูงอาจจะส่งผลต่อการใช้จ่ายของภาคเอกชน การปรับตัวขึ้นของเศรษฐกิจที่ผ่านมา เกิดขึ้นจากแรงสนับสนุนของสาขาทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ซึ่งมีการใช้ปัจจัย การผลิตแรงงานและทุนในสัดส่วนที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลกระทบที่เกิดต่อปัจจัยการผลิตย่อมแตกต่างกัน หากพิจารณา โครงสร้างทางเศรษฐกิจ จะพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดประโยชน์กับเจ้าของปัจจัยทุนประมาณสองเท่า ของปัจจัยแรงงาน และถ้าหากพิจารณาด้วยการแบ่งชั้นครัวเรือนตามรายได้จะพบว่า ครัวเรือนกลุ่มที่มีรายได้สูงสุด 10% จะได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่า หรือที่มักจะเรียกกันว่า รวย กระจุก จนกระจาย ดังนั้น เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ดังกล่าว รัฐบาลควรมีมาตรการในการกระจายรายได้ ให้กับครัวเรือนที่ยากจน

ซีรีส์สัมมนา

พยับ พยับ

แนวคิดการพัฒนา

วิเคราะห์วิพากษ์การพัฒนาจากมุมมองของนักคิดร่วมสมัย

Development Economics Reconsidered: from a Gandhian Viewpoint

สัมมนาครั้งที่ 1 ในหัวข้อ “Development Economics Reconsidered: from a Gandhian Viewpoint” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561 นำเสนอโดย โดย Professor Kazuya Ishii, Faculty of Law, Kagawa University, Japan ได้ฉายภาพให้เห็นประวัติศาสตร์การพัฒนาในโลก โดยชี้ให้เห็นว่าเส้นทางว่าพัฒนาแม้ในปัจจุบันยังก้าวไม่พ้นปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่ยังไม่พัฒนา Professor Ishii ฉายให้เห็นถึงจุดกำเนิดของการพัฒนา หรือที่เรียกว่า international development เส้นทางทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดการพัฒนาเริ่มมาจากบทบาทของสหรัฐในการต่อสู้กับแนวคิดคอมมิวนิสต์ด้วยการใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ แม้ว่าทิศทางนี้จะลดลงไปหลังจากยุค 90 ที่มีการพูดถึง การพัฒนาแบบอื่นๆ เช่นการพัฒนาด้วยการมีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เช่น Amartya Sen ที่มองการพัฒนาที่ต่างจาก Rostow ผู้มองการพัฒนาอยู่บนฐานของ Mass consumption Sen คิดว่าการพัฒนาเป็นเรื่องของการสร้างเสรีภาพและให้คุณภาพชีวิตมนุษย์อย่างรอบด้าน แต่การพัฒนาของทั้ง Sen และ Rostow นั้นยังไม่ก้าวข้ามความจำกัดของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำให้เป็นจุดอ่อนของเศรษฐกิจพัฒนาอยู่ หากแต่จะก้าวข้ามจุดอ่อนนั้น เราต้องหันมามองเรื่องการจำกัดความต้องการของมนุษย์ถึงจะทำให้โลกดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งความคิดนี้เป็นจุดกำเนิดของ Gandhian Economics ที่ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีขนาดเล็กในการนำคนจนให้พ้นจากความยากจนไปได้

Table 1 Economic and Social Indicators for Selected Countries

Year	Human Development Index	GNI Per Capita (2011 PPP \$)	Energy Consumption Per Capita (kcal)	Mortality Rate (under 5, per 1000 live births)	Life Expectancy at Birth	Primary Education (%)	Adult Literacy Rate (% age 15 and older)
2015	2015	2015	2005-2007	2015	2015	2010-2015	2005-2015
United States	0.920	55,980	3,770	8.5	79.2	100	n.a.
Sweden	0.913	57,900	3,120	3.0	82.3	121	n.a.
Japan	0.903	38,840	2,810	2.7	81.7	102	n.a.
Finland	0.895	46,560	3,220	2.5	81.0	101	n.a.
Slovenia	0.880	22,250	3,220	1.5	80.6	99	99.7
Thailand	0.740	5,720	2,930	12.3	74.6	104	96.7
Sri Lanka	0.798	3,800	2,300	9.8	75.0	101	92.6
China	0.738	7,800	2,970	10.7	76.0	104	96.4
India	0.624	1,580	2,300	47.7	68.3	111	72.1
R. of Congo	0.580	2,540	2,510	45.0	62.9	111	79.3
Gambia	0.452	480	2,350	88.0	60.5	66	55.5
Mali	0.442	760	2,580	114.7	58.5	77	38.7
D. R. of Congo	0.426	410	1,580	98.3	58.1	107	77.3
Liberia	0.427	380	2,160	69.9	61.2	96	47.8
Sierra Leone	0.420	620	2,130	120.4	51.3	130	48.1
Eritrea	0.420	n.a.	1,590	48.5	64.2	51	73.8
Brunei	0.404	280	1,680	81.7	67.1	128	88.6
Burkina Faso	0.402	640	2,670	88.6	59.0	87	30.0
Chad	0.396	880	2,040	138.7	51.1	91	40.2
Niger	0.353	390	2,310	95.5	51.1	87	30.0
Senegal	0.330	330	2,310	95.5	51.1	87	30.0

Professor Kazuya Ishii

ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21

สัมมนาครั้งที่ 2 ในหัวข้อ “ยังมีความหมาย: แนวคิดเรื่องชุมชนของ Elinor Ostrom กับเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 21” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2561 นำเสนอโดย อ.ชล บุนนาค อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำเสนอถึง แนวคิดของ Elinor Ostrom ผู้ชนะรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ในปี 2552 ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรร่วมโดยชุมชนผู้ใช้ทรัพยากร Ostrom ได้ท้าทายความเชื่อเดิมที่ว่าจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพนั้นทำได้โดยตลาดและรัฐเท่านั้น อ.ชล บุนนาค ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อเสนอที่สำคัญของ Ostrom ที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนผู้ใช้ทรัพยากร และอธิบายขยายความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลัก Design Principles อันเป็นผลลัพธ์จากการสรุปทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของกติกาในการจัดการทรัพยากรร่วมจากกรณีศึกษาทั่วโลก แม้ว่าสถานการณ์ของโลกจะเปลี่ยนไปและทำให้ชุมชนตามความเข้าใจทั่วไปของสังคมลดขนาดและ/ หรือเปลี่ยนรูปแบบไป แต่ข้อเสนอของ Ostrom ก็ยังประยุกต์ใช้ได้อยู่บ้างหากโจทย์ของการจัดการทรัพยากรนั้น อยู่ในบริบทของการจัดการทรัพยากรร่วม (หรือสินค้าบริการแบบอื่น) โดยผู้ใช้ทรัพยากรเอง ในขณะเดียวกัน ความท้าทายอื่น ๆ ในโลกที่ซับซ้อนขึ้นและเชื่อมโยงกันหลายระดับโดยเฉพาะระดับภูมิภาคและระดับโลกอาจทำให้แนวคิดของ Ostrom ไม่สามารถประยุกต์ใช้ได้โดยตรงเนื่องจากข้อเสนอหลักของเธออยู่บนฐานของบริบทระดับชุมชน แต่แนวคิดนี้ได้ถูกนักวิชาการในแขนงอื่นนำไปใช้พัฒนาแนวคิดและข้อเสนอทางนโยบายในการจัดการสิ่งแวดล้อมและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อไปด้วย

Joseph Stiglitz กับความเหลื่อมล้ำที่เราเลือกได้

สัมมนาครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “Joseph Stiglitz กับความเหลื่อมล้ำที่เราเลือกได้” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2561 นำเสนอโดย คุณสฤณี อาชวานันทกุล นักวิชาการอิสระ นำเสนอถึงแนวคิดและข้อเสนอของ Joseph Stiglitz ต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดย Stiglitz ได้ฉายภาพให้เห็นข้อเท็จจริงที่น่าหดหู่เกี่ยวกับเศรษฐกิจอเมริกันบางประการ ดังนี้ การเติบโตของรายได้ในสหรัฐอเมริกาในช่วงไม่นานมานี้หลัก ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มคนที่รวยที่สุด 1 เปอร์เซ็นต์ของการกระจายรายได้ทั้งหมด อันนำมาสู่ความเหลื่อมล้ำอย่างกว้างขวาง และความเหลื่อมล้ำปรากฏชัดไม่เฉพาะแต่ในรายได้ แต่รวมไปถึงตัวแปรอื่นที่สะท้อนมาตรฐานการครองชีพ และความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งยิ่งแยกว่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ นอกจากนี้โอกาสการเลื่อนชั้นทางรายได้ต่ำมาก ความคิดที่ว่าอเมริกาเป็นดินแดนแห่งโอกาสเป็นเพียงมายาคติ และยังพบว่าอเมริกามีความเหลื่อมล้ำมากกว่าประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าทุกประเทศ แต่มีความพยายามในการจัดการกับความเหลื่อมล้ำน้อยกว่า อีกทั้งความเหลื่อมล้ำยังกว้างขวางกว่าในประเทศอื่น ๆ Stiglitz เชื่อว่าความเหลื่อมล้ำในระดับที่สูงมาก ๆ จะนำมาสู่ผลเสียต่อการเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และบั่นทอนระบอบประชาธิปไตย จึงนำมาสู่ข้อเสนอว่าเราควรพยายามสร้างโอกาสที่เท่าเทียม ทั้งการเติบโตของเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และจะต้องทำให้การแข่งขันที่เป็นธรรมที่ทำได้สามารถมองเห็นและแบกรับต้นทุนภายนอกได้ นอกจากนี้ Stiglitz ยังเชื่อว่าการเมืองและโครงสร้างเชิงสถาบันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากกลุ่มมหาเศรษฐีสามารถใช้อิทธิพลทางการเมือง เพื่อแสวงหาและรักษาค่าเช่าทางเศรษฐกิจซึ่งตอกย้ำปัญหาความเหลื่อมล้ำให้เลวร้ายกว่าเดิม Stiglitz พยายามชี้ให้เห็นว่าการจะเข้าใจว่าการจัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ จำเป็นต้องเข้าใจพลังทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่สร้างความเหลื่อมล้ำขึ้นมาแต่แรก

เผชิญหน้า-วิพากษ์: Arturo Escobar กับแนวคิดหลังการพัฒนา

สัมมนาครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “เผชิญหน้า-วิพากษ์: Arturo Escobar กับแนวคิดหลังการพัฒนา” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2561 นำเสนอโดย อ.ดิศพนภพ ลิขิตประเสริฐ อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้นำเสนอถึงแนวคิดของ Pablo Escobar นักมานุษยวิทยาที่น่ากระแสท้าทายแนวคิดพัฒนาด้วยการใช้การวิเคราะห์ทางวาทกรรม Escobar มองวาทกรรมโลกที่สามออกจากความหมายเดิมที่ปราศจากการมีความสามารถในการพัฒนาด้วยตนเอง แนวคิดแบบหลังการพัฒนา หรือ Postdevelopment ปฏิเสธการนิยามของการพัฒนาที่ดีและทฤษฎีการพัฒนาเดิมที่ว่าด้วยการยกประเทศโลกตะวันตกเป็นแม่แบบการพัฒนาและชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนองค์ความรู้เดิม โดยนำองค์ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามานับรวมกับแนวคิดพัฒนา Escobar เชื่อว่าวาทกรรมการพัฒนาคงอยู่ได้จาก (1) การสร้าง ‘ความผิดปกติ’ เช่นการด้อยพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งที่รอคอยการปรับปรุง (2) การทำให้การพัฒนาเป็นเรื่องอาชีวะ โดย Escobar เชื่อว่าองค์ความรู้การพัฒนาถูกนำมาใช้ในการผลิตปัญหาที่ต้องมีการศึกษาและแก้ไขของ ‘โลกที่สาม’ (3) การทำให้การพัฒนาเป็นเรื่องเชิงสถาบัน เช่นการสร้างองค์กรพัฒนาระดับประเทศอันเปลี่ยนการวิพากษ์เชิงทฤษฎีมาเป็นเครื่องมือทางเทคนิค นอกจากนี้ Escobar ได้เสนอให้มีการตั้งคำถามกับองค์ความรู้ศาสตร์ของโลกตะวันตก และท้าทายความคิดการพัฒนาในเชิงวาทกรรมและอุดมการณ์

MIT Poverty Lab กับกลยุทธ์พิเศษของการพัฒนา

สัมมนาครั้งที่ 5 ในหัวข้อ “MIT Poverty Lab กับกลยุทธ์พิเศษของการพัฒนา” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2561 นำเสนอโดย ผศ.ดร.ชฎานี ชวะโนทย์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้นำเสนอถึง MIT Poverty Lab และเครือข่ายวิจัยที่ได้ทำการศึกษาทางด้านนโยบาย anti-poverty และเล่าถึงการทำความเข้าใจคนจนในมุมมองใหม่ เพื่อการออกแบบนโยบายที่ได้ผล โดยในมุมมองของ J-Pal มองว่า คนจน คือกลุ่มคนที่มีความจำกัดทั้งการเข้าถึงทั้งข้อมูลและทรัพยากรด้านเงินทุน ดังนั้น การตัดสินใจของคนจนจึงไม่ได้อยู่บนเงื่อนไขเดียวกันกับคนรวยและคนชั้นกลางทั่วไป การให้ความช่วยเหลือคนจนจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดว่าคนจนมักจะขาดการเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ การให้ข้อมูลแก่คนจนจะต้องง่ายแก่การทำความเข้าใจและน่าเชื่อถือ พร้อมทั้งหากต้องการใช้นโยบายที่ต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมจะต้องทำให้ง่ายและทำได้ทันที นอกจากนี้การช่วยปรับความคาดหวังในชีวิตยังมีส่วนช่วยให้เขาปรับพฤติกรรมและการตัดสินใจที่นำไปสู่ความสำเร็จที่ดีขึ้นได้ จากผลงานของ Banerjee และ Duflo พบว่าจำเป็นจะต้องมีงานวิจัยภาคสนามที่มีข้อมูลที่มีคุณภาพมากกว่าข้อมูลปัจจุบัน และต้องมีโครงการวิจัยแบบทดลองโดยการออกแบบการทดลองขนาดใหญ่เพื่อทดสอบว่าทฤษฎีทางแก้ไขทฤษฎีใดถูกต้อง (randomized controlled trials)

ค้นหาความหมายของชีวิตที่ดีกับ Amartya Sen

สัมมนาครั้งที่ 6 ในหัวข้อ “ค้นหาความหมายของชีวิตที่ดีกับ Amartya Sen” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2562 นำเสนอ โดย ดร.ธร ปิตติล อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้นำเสนอถึงการค้นหาความหมายของชีวิตที่ดี ตามแนวคิดของ Amartya Sen โดยได้กล่าวถึงหนังสือสอง เล่ม คือ Development as Freedom กับ The Idea of Justice ในหนังสือเรื่อง Development as Freedom กล่าวว่าการมีชีวิตที่ดีคือการที่เรามีเสรีภาพที่จะทำให้เราได้มาซึ่งสิ่ง ที่เราคิดว่าดี เนื่องจากคนแต่ละคนให้ความหมายของชีวิตที่ ดีแตกต่างกัน ดังนั้นเสรีภาพจะช่วยให้คนแต่ละคนไปถึง เป้าหมายที่ตัวเองให้ความสำคัญได้ นอกจากนี้เสรีภาพยังช่วย ทำให้การวัดผลการพัฒนาดีขึ้น เนื่องจากทำให้เราสามารถ มองเห็นแง่มุมต่าง ๆ ที่เราจะสามารถพัฒนาได้กว้างขึ้นช่วย ให้เกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นพูดเสมอว่าการ สร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นธรรมเราจำเป็นต้องพิจารณามิติกับนโยบาย พร้อมกัน ซึ่งมีมิติคือกฎเกณฑ์และนโยบายคือผลลัพธ์ เราไม่ควร พิจารณาเพียงแค่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่สนใจกระบวนการที่ ทำให้เกิดผลลัพธ์ นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงหลัก Capability Approach ซึ่งเป็นกรอบที่สามารถมาอธิบายการพัฒนาชีวิต ที่ดีได้ เช่นกล่าวว่าเราไม่ควรระบุสิ่งที่ควรเป็นให้กับผู้อื่น แต่ควร ให้ประชาชนเลือกเองว่าคุณภาพชีวิตที่ดีคืออะไรและควร พิจารณาคุณภาพชีวิตที่ดีในหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน นอกจากนี้ ยังได้อธิบายอีกว่าความเหลื่อมล้ำมีลักษณะคล้ายกับความ ยากจนที่มีความเกี่ยวข้องกับโอกาสในการเข้าถึงและระบอบ ประชาธิปไตยมีความสำคัญในกระบวนการพัฒนาเนื่องจาก ทำให้เกิดการถกเถียงเรื่องสิ่งที่เราจะสร้างคุณค่าเพื่อให้ได้มา ซึ่งสิ่งที่คนในสังคมต้องการ

ทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์นิพนธ์ของ David Mosse

สัมมนาครั้งที่ 7 ในหัวข้อ “ทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์ นิพนธ์ของ David Mosse” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2562 นำเสนอโดย ผศ.ดร.จักรกริช สังขมณี อาจารย์ประจำ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำเสนอถึงการ ทบทวนการพัฒนาด้วยชาติพันธุ์นิพนธ์ของ David Mosse โดย David Mosse เป็นผู้สนใจในเรื่องวรรณะ ศาสนา การ เคลื่อนไหวในสังคม และการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ David Mosse เอาแนวคิดเรื่องการศึกษาถ่วงดามาใช้ในการ ศึกษากระบวนการพัฒนา ซึ่งการศึกษากล่องดำของการ พัฒนาคือการศึกษากลุ่มคนที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาโครงการ พัฒนาต่าง ๆ โดย David Mosse เปลี่ยนแนวคิดจาก Anthropology of development เป็น Anthropology in development ซึ่งเป็นแนวคิดที่เอาตัวเองเข้าไปอยู่ใน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่สังเกตการพัฒนาเท่านั้น แต่เป็นการเข้าไปทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งในโครงการพัฒนา หลังจากนั้น David Mosse ได้เขียนงานออกมาชิ้นหนึ่งซึ่ง พูดถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโครงการพัฒนา David Mosse พบว่ากลุ่มคนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทุกคนมีความคิดในมุมของตัวเอง เช่น นักเศรษฐศาสตร์จะให้ความสำคัญในด้านต้นทุนและผลลัพธ์ เป็นต้น ทำให้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านใน โครงการพัฒนาหนึ่งๆ แตกต่างกัน นอกจากนี้ David Mosse ยังอธิบายต่ออีกว่า expert community เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิด political agenda ก่อนที่จะปรับ political agenda ให้ เป็น policy ซึ่ง policy มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองสูง จากนั้นจึงปรับ policy ให้เป็น technical model ก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้อาจจะไม่ใช่ผลลัพธ์อย่างที่โครงการ แตกอย่างใดก็ตามกระบวนการเหล่านี้ท้ายที่สุดแล้วการพัฒนา ยังคงสามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าที่เราสามารถดึงเอา political support และ resource เข้ามาสู่โครงการพัฒนาได้

“
จากจีดีพีถึงจีนิ:
ตัวเลขอาจบอก
ความจริงไม่หมด
”

อิสร์กุล อุณหเกตุ
อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2562 ที่ผ่านมา สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหรือสภาพัฒน์ฯ แถลงข่าวตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หรือจีดีพี (Gross Domestic Product: GDP) ในไตรมาสที่สี่ของปี 2561 และแนวโน้มปี 2562 โดยระบุว่า เศรษฐกิจไทยรวมทั้งปี 2561 ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.0 ในปี 2560 เป็นร้อยละ 4.1 ซึ่งเป็นตัวเลขสูงสุดในรอบ 6 ปี อย่างไรก็ตาม แม้ตัวเลขจีดีพีจะชี้ว่า เศรษฐกิจมีการขยายตัว แต่ผู้คนจำนวนไม่น้อยกลับไม่รู้สึกว่าเศรษฐกิจดีขึ้น

“แข็งนอก-อ่อนใน” และ “แข็งบน-อ่อนล่าง”

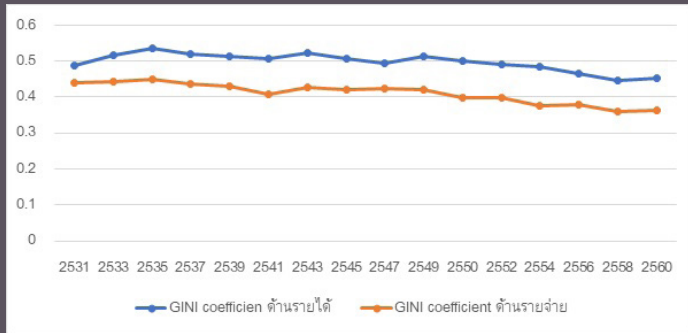
ตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ไม่ได้หมายความว่าทุกภาคเศรษฐกิจจะได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงเสมอไป ดร. พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการบริษัท หลักทรัพย์ภัทร จำกัด (มหาชน) เคยตั้งข้อสังเกตว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นสภาวะ “แข็งนอก-อ่อนใน” และ “แข็งบน-อ่อนล่าง”

สภาวะ “แข็งนอก-อ่อนใน” หมายถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ได้รับอานิสงส์จากเศรษฐกิจจากเศรษฐกิจโลกที่ปรับตัวดีขึ้น ทั้งจากการส่งออกและการท่องเที่ยวที่ดีขึ้น ขณะที่การบริโภคและการลงทุนในประเทศยังมิได้เพิ่มขึ้นมากนัก (เช่น ดัชนีผลผลิตภาคอุตสาหกรรมของไทยที่แทบไม่เพิ่มขึ้นเลย) ส่วนสภาวะ “แข็งบน-อ่อนล่าง” หมายถึงสภาวะที่เศรษฐกิจโตอย่างไม่เท่าเทียมกัน (เช่น บริษัทใหญ่ๆ มีเงินเหลือ และเริ่มออกไปซื้อทรัพย์สินต่างประเทศ ตรงกันข้ามกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่ขาดสภาพคล่อง และมีปัญหาการผิวนิดชำระหนี้) ซึ่งสะท้อนปัญหาการกระจายรายได้และความเหลื่อมล้ำ

โดยปกติแล้ว คนเราจะรู้สึกว่าการเศรษฐกิจดีขึ้นก็ต่อเมื่อได้รับผลดีจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่สภาวะ “แข็งบน-อ่อนล่าง” เช่นนี้ทำให้แต่ละคนได้รับประโยชน์ (เช่น รายได้เพิ่มขึ้น) ไม่เท่ากัน จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้หลายคนไม่รู้สึกว่าการเศรษฐกิจดีขึ้น

ค่าสัมประสิทธิ์จีนิอาจไม่สะท้อนความจริง

ตัวชี้วัดแรกๆ ที่หลายคนมักใช้อ้างอิงเมื่อพูดถึงความเหลื่อมล้ำและการกระจายรายได้คือ ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (GINI coefficient) ทั้งนี้ หากเราดูความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายรายได้จากค่าสัมประสิทธิ์จีนิ ด้านรายได้จะพบว่า การกระจายรายได้ของไทยมีแนวโน้มดีขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา (เช่นเดียวกันกับค่าสัมประสิทธิ์จีนิด้านรายจ่าย) อย่างไรก็ตาม ตัวเลขดังกล่าวอาจไม่สะท้อนความจริงทั้งหมด

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช.

ดร.สมชัย จิตสุชน ผู้อำนวยการวิจัยนโยบายด้านการพัฒนาอย่างทั่วถึง สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) เคยแสดงความเห็นว่า การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีนิโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (หรือ Socio-Economic Survey: SES) นั้นมีปัญหาเนื่องจากข้อมูล SES อาจไม่ครอบคลุมกลุ่มคนรายระดับบนสุด ค่าสัมประสิทธิ์จีนิด้านรายได้จึงให้ภาพความเหลื่อมล้ำที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ดังนั้น การบอกว่า ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของไทยดีขึ้นหรือไม่จึงมีอาจดูได้จากตัวเลขดังกล่าวเพียงอย่างเดียว หากแต่จำเป็นที่จะต้องดูตัวเลขอื่นๆ ประกอบ

ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ข้อมูลจากตารางเมตริกซ์บัญชีสังคม (Social Accounting Matrix: SAM) ที่จัดทำโดยสภาพัฒน์ฯ มาประมาณการผลตอบแทนปัจจัยการผลิตในปี 2561-2562 พบว่า เจ้าของปัจจัยการผลิตที่เป็นเจ้าของทุน (ภาคธุรกิจ) ได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าแรงงาน (ภาคครัวเรือน) ประมาณ 2-3 เท่า นอกจากนี้ หากแบ่งครัวเรือนออกเป็น 10 กลุ่มจะพบว่า จิตพิที่เพิ่มขึ้น รวบรวมอยู่ 3.9-4.0 นีตกอยู่กับกลุ่มคนที่รายได้สูงสุดร้อยละ 10 ประมาณ ร้อยละ 1 ขณะที่กลุ่มคนที่รายได้ต่ำสุดร้อยละ 10 ได้รับประโยชน์เพียงไม่ถึง ร้อยละ 0.1 จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คนโดยส่วนใหญ่ซึ่งไม่ได้เป็นเจ้าของทุนนั้นได้รับประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่มากนัก ข้ำรายยังผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดียิ่งได้รับประโยชน์น้อยกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้เช่นนี้เป็นสิ่งที่เราไม่อาจมองเห็นหากพิจารณาโดยใช้แค่ค่าสัมประสิทธิ์จีนิด้านรายได้

รวยกระจุก จนกระจาย

นอกจากความเหลื่อมล้ำด้านรายได้แล้ว ไทยยังประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองทรัพย์สิน ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองทรัพย์สินนี้อาจให้ภาพความเหลื่อมล้ำจริงในปัจจุบันได้ดี ยิ่งกว่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ เนื่องจากความเหลื่อมล้ำด้านรายได้นั้นวัดจากการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ต่างจากความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองทรัพย์สินซึ่งจะเพิ่มสูงขึ้นตามกาลเวลา

ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ข้อมูลว่า ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองทรัพย์สินนั้นสูงกว่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ค่อนข้างมาก โดยค่าสัมประสิทธิ์จีนิด้านทรัพย์สินจะมากกว่า 0.6 ขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์จีนิด้านรายได้อยู่ที่ประมาณ 0.45 ทั้งนี้ ผศ.ดร.ดวงมณี ยังเสริมด้วยว่า หากแบ่งครัวเรือนออกเป็น 10 กลุ่มจะพบว่า กลุ่มคนที่รายได้ต่ำสุดร้อยละ 10 มีรายได้มากกว่ากลุ่มคนที่รายได้สูงสุดร้อยละ 10 ประมาณ 19 เท่าตัว ตัวเลขความเหลื่อมล้ำนี้จะเพิ่มสูงขึ้นเป็นประมาณ 375 เท่าตัวหากวัดจากการถือครองทรัพย์สิน และประมาณ 855 เท่าตัวเมื่อวัดจากการถือครองที่ดิน ดังนั้น การทำความเข้าใจคำว่า “รวยกระจุก จนกระจาย” จึงไม่อาจอยู่แค่การมองความเหลื่อมล้ำด้านรายได้เท่านั้น

ความเหลื่อมล้ำที่วัดไม่ได้

ความเหลื่อมล้ำทั้งด้านรายได้และด้านการถือครองทรัพย์สิน ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจซึ่งอาจวัดค่าได้ หรืออย่างน้อยก็พยายามที่จะวัดได้ อย่างไรก็ตาม ไทยยังมีความเหลื่อมล้ำอีกหลายด้านที่อาจจะวัดได้ยากกว่าหรือวัดไม่ได้เลย ตั้งแต่ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะ ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส ตลอดจนกระทั่งความเหลื่อมล้ำทางการเมือง

สำหรับท่านที่สนใจประเด็นความเหลื่อมล้ำในมิติอื่นๆ ขอเชิญชวนติดตามซีรีส์งานสัมมนา “ความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ” ซึ่งจะจัดในช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน 2562 นี้ โดยท่านสามารถติดตามรายละเอียดได้ทางเพจของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

เฉลิมพงษ์ คงเจริญ (2561). “จับตาทิศทางเศรษฐกิจไทย 2562”. เอกสารประกอบการสัมมนาพิเศษก้าวเข้าสู่ 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 3 เรื่อง จับตาเศรษฐกิจไทย 2562: รวยกระจุก จนกระจาย? คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพจนานุกรม.

ประชาไท (2562). “Thailand Unsettled EP.5 | ดวงมณี เลาวกุล: รากเหง้าและทางออกจากความเหลื่อมล้ำ” (ออนไลน์). สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2019/03/81366>

พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย (2560). “ตัวเลขเศรษฐกิจดีขึ้น แต่ทำไมคนทั่วไปไม่ค่อยรู้สึก?” (ออนไลน์). สืบค้นจาก <https://www.the101.world/does-thai-economy-get-better/>

นโยบายเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลชุดใหม่ และความท้าทาย

ศ.ดร.อารยะ ปรีชาเมตตา, ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม

หลังจากที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ได้ประกาศผลการเลือกตั้งอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อวันที่ 25 มิ.ย.ที่ผ่านมา ก็ทำให้เกิดความชัดเจนว่าจะมีเพียง 2 ขั้วการเมืองใหญ่เท่านั้น คือขั้วของพรรคเพื่อไทย กับขั้วของพรรคพลังประชารัฐ ที่จะแข่งขันจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ ซึ่งขั้วที่ได้กลายเป็นฝ่ายรัฐบาลก็จะได้เป็นผู้กำหนดทิศทางการนโยบาย เศรษฐกิจที่สอดคล้องกับนโยบายที่ตนได้หาเสียงเอาไว้

ถ้าหากว่าขั้วทางฝั่งพรรคพลังประชารัฐได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลแล้ว ทิศทางหลักของนโยบายเศรษฐกิจก็น่าจะเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ชาติของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ซึ่งจะเน้นในเรื่อง “การก้าวข้ามกับดักของประเทศที่มีรายได้ในระดับปานกลาง” โดยผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย ตามที่รัฐบาลชุดปัจจุบันได้ประกาศไว้แล้ว ซึ่งจะรวมถึงการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่อยู่ในแผนของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ส่วนในเรื่องวิธีการแก้ปัญหา “ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม” นั้น ก็คงจะเป็นไปตามแนวทางในลักษณะที่ผ่านมาที่มีการนำเสนอโครงการประชารัฐต่างๆ และบัตรสวัสดิการคนจน เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีการบอกเอาเรื่องใหม่ที่ได้สัญญากับประชาชนในระหว่างการหาเสียง เช่น การทยอยปรับขึ้นค่าแรงขั้นต่ำและระดับเงินเดือนเริ่มต้นของคนที่ยังไม่มีปริญญาตรีให้สูงขึ้นในระดับที่ใกล้เคียงกับที่ได้หาเสียงเอาไว้ด้วย

แต่ถ้าหากว่าผลการจัดตั้งรัฐบาลออกมาในลักษณะที่เป็นไปตามขั้วล่าสุดที่ออกมาในขณะที่ผู้เขียนกำลังเขียนบทความนี้อยู่ กล่าวคือทางขั้วฝั่งพรรคเพื่อไทยและพรรคการเมืองพันธมิตรที่รวมตัวกัน 7 พรรค ได้แก่ พรรคอนาคตใหม่ พรรคเสรีรวมไทย พรรคประชาชาติ พรรคเพื่อชาติ พรรคเศรษฐกิจใหม่ และพรรคพลังปวงชนไทย ประกาศตั้งรัฐบาลด้วยเสียงที่มาร่วมกัน 255 เสียงได้สำเร็จ ทิศทางนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลชุดใหม่ก็จะมีเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลชุดปัจจุบันอย่างแน่นอน โดยมีสาระสำคัญของลำดับความสำคัญของนโยบายที่มีการหาเสียงเอาไว้ (จะขอลงกล่าวถึงเพียงบางส่วน) คือ

ประการแรก นโยบายการแก้ปัญหาเศรษฐกิจเร่งด่วนภายใน 180 วันของพรรคเพื่อไทย เพื่อเพิ่มรายได้ (ลดหนี้) และสร้างอำนาจซื้อของเศรษฐกิจฐานราก ผ่านโครงการพักชำระหนี้เกษตรกร 3 ปี และปรับโครงสร้างหนี้ธุรกิจเอสเอ็มอี การขยายโอกาสการเข้าถึงสินเชื่อของธุรกิจรายย่อย นโยบายการทยอยปรับเงินเดือนและค่าแรงขั้นต่ำราว 15% อย่างเป็นขั้นตอน นโยบายลดภาษีนิติบุคคล และการสนับสนุนเงินทุนในการพัฒนาการผลิตให้กับเกษตรกร เป็นต้น

ประการที่ 2 ได้แก่การผลักดันระบบสวัสดิการสังคม เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจให้ครอบคลุมและยุติธรรมแก่ผู้ส่งเงินประกันสังคมในทุกสาขาอาชีพ การกำหนดแนวทางในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการสังคม

ประเภทต่างๆ เพื่อยกระดับประโยชน์ของผู้ประกันตนกับกองทุน และการเสริมสร้างระบบการประกันการว่างงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีเรื่องการพัฒนาาระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (โครงการ 30 บาทฯ) ที่จะขยายประเภทของการเจ็บป่วยและยกระดับมาตรฐานคุณภาพด้านสาธารณสุขให้ได้มาตรฐานสากลด้วย

จะเห็นได้ว่าเพียงแค่เรื่องใหญ่ทั้ง 2 เรื่องข้างต้นนี้ก็จะส่งผลทำให้รัฐบาลชุดใหม่ต้องมีภาระทางการคลังในรูปของค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นอย่างมากแน่นอน ความท้าทายสำคัญของการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวเพื่อให้สามารถรักษาเสถียรภาพทางการคลังในระยะยาวไว้ได้ด้วย จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอย่างน้อยๆ 2 ประการดังต่อไปนี้

ปัจจัยแรก การจัดลำดับความสำคัญของการใช้งบประมาณกันใหม่ที่อาจแตกต่างไปจากในอดีต ยกตัวอย่าง เช่น หากต้องการจะเน้นความสำคัญทางด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้มากขึ้นเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการแข่งขันทางธุรกิจในระดับโลก ก็จำเป็นจะต้องให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องของความมั่นคงทางทหารที่ลดลง เป็นต้น ซึ่งก็จะออกมาในรูปของการปฏิรูปกองทัพ หรือการปรับวิธีการเกณฑ์ทหารกันใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ก็คงจะต้องผลักดันเรื่องของการกระจายอำนาจทางการคลังและทางการเมืองให้มากขึ้นด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะลดปัญหาการรวมศูนย์อำนาจที่ขาดประสิทธิภาพเพราะกระจุกตัวอยู่เฉพาะในส่วนกลางมากเกินไป ซึ่งเรื่องทั้งหมดเหล่านี้ย่อมไม่ใช่เรื่องที่จะทำกันได้ง่ายๆ หรือจะทำได้อย่างรวดเร็วแน่นอน

ปัจจัยที่ 2 คือการเพิ่มรายได้ของรัฐบาล ซึ่งส่วนหนึ่งก็จะขึ้นอยู่กับภาวะของเศรษฐกิจโลกที่มีความเสี่ยงว่าอาจจะเกิดสภาวะหืดหัวในอนาคตอันใกล้หรือไม่ อีกประการหนึ่งก็คือผลกระทบที่จะมีต่อธุรกิจขนาดใหญ่หรือผู้ที่มีรายได้สูง ถ้าหากว่าจะต้องปฏิรูประบบภาษีกันใหม่เพื่อสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมในระยะยาว รวมทั้งเรื่องของการปรับวิธีการหารายได้เข้ารัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิมด้วยการลดอำนาจผูกขาดของผู้ประกอบการรายใหญ่บางราย เช่น การใช้นโยบายประมูลหาผู้ประกอบการธุรกิจสินค้าปลอดภาษีแบบหลายรายแทนที่จะมีเพียงรายเดียวเหมือนที่ผ่านมา ทั้งนี้ก็เพื่อทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างผู้ประกอบการมากขึ้น ซึ่งจะทำให้รัฐสามารถเก็บส่วนแบ่งรายได้จากธุรกิจเหล่านี้ได้มากขึ้น

เรื่องเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่ท้าทายสำหรับรัฐบาลชุดใหม่ที่ต้องการจะดำเนินนโยบายตามที่ได้หาเสียงไว้ ซึ่งย่อมจะต้องเผชิญกับแรงกดดันและการต่อต้านมากมายจากกลุ่มที่ต้องเสียประโยชน์จากที่เคยได้แน่นอน อย่างไรก็ตามหากความขัดแย้งทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหล่านี้สามารถจะถูกนำมาถกเถียงเพื่อหาข้อสรุปกันภายใต้กลไกของรัฐสภาที่กำลังจะเริ่มกลับมาทำงานกันใหม่นี้ ก็เป็นไปได้ว่าบางปัญหาเหล่านั้นอาจสามารถหาข้อสรุปให้เป็นที่ยุติกันได้สำหรับทุกฝ่าย แต่ถ้ายังมีปัญหาที่เรายังไม่สามารถหาข้อยุติกันได้ เราก็ยังมีทางเลือกในการที่จะนำปัญหาเหล่านั้นกลับไปถามประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศโดยผ่านกลไกของการเลือกตั้งใหม่ ใช่หรือไม่

ภาคผนวกที่ 18

จุลสารจับกระแสความเหลื่อมล้ำ เล่มที่ 3 ฉบับเดือนเมษายน 2562

SPECIAL ISSUE

คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

CRISPNEWS

ศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม
Center for Research on Inequality and Social Policy

1

72 ปี

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ดร. ธร ปีติผล

3

เสวนาเปิดตัวหนังสือ

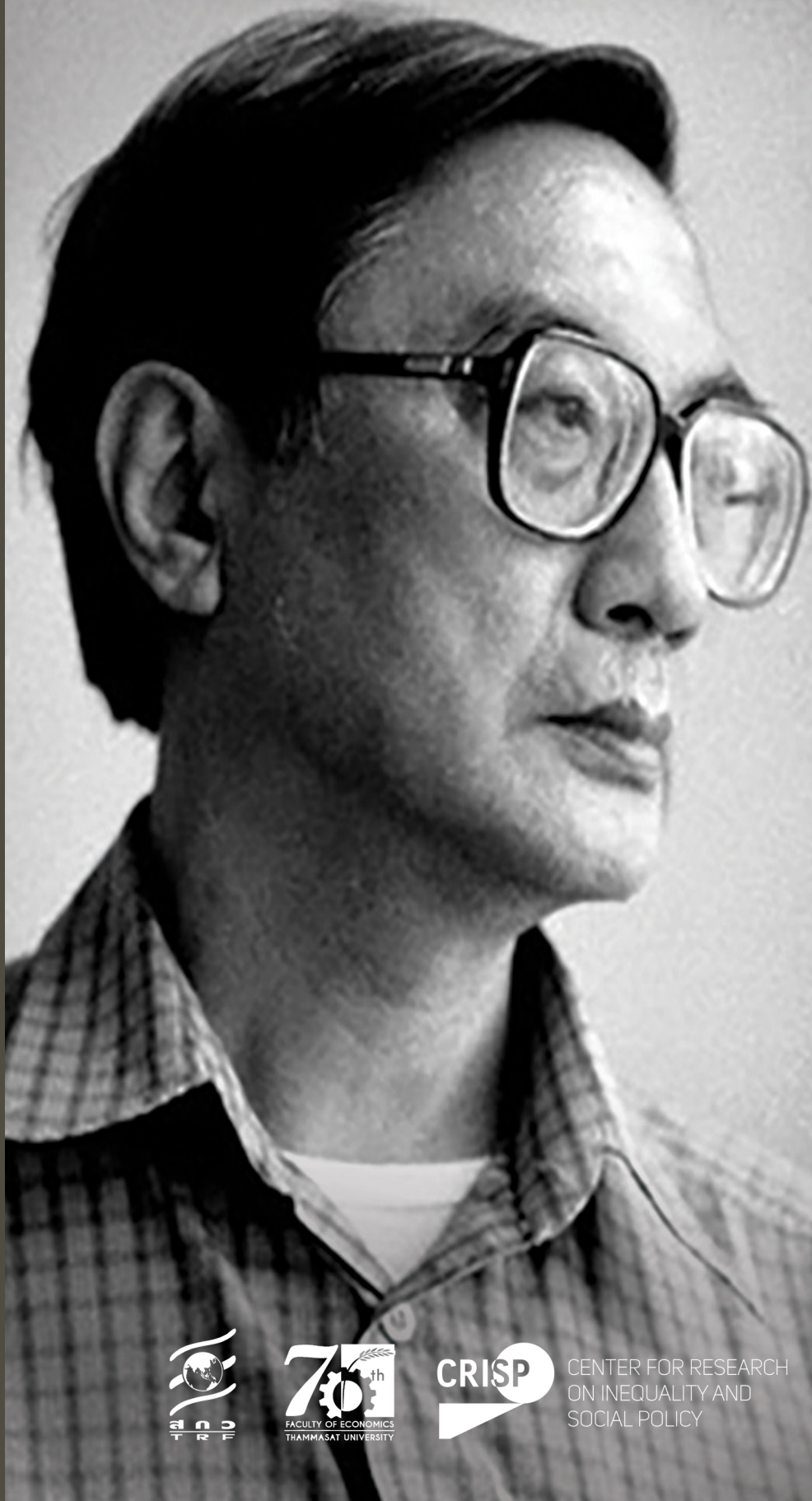
"72 ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์"

กิลปี กรุยรุ่งโรจน์

7

สรุปกิจกรรม ศูนย์วิจัย

ความเหลื่อมล้ำและนโยบาย
สังคม (CRISP)

CENTER FOR RESEARCH
ON INEQUALITY AND
SOCIAL POLICY

| ๗๒ ปี รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

จดหมายข่าวฉบับพิเศษของศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดทำขึ้นพร้อมกับโอกาสที่คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้จัดงานเสวนาเพื่อเปิดตัวหนังสือที่ระลึกให้กับอาจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ในวาระที่อาจารย์รังสรรค์อายุครบ 72 ปี

อาจารย์รังสรรค์เป็นบุคคลที่สำคัญของคณะเศรษฐศาสตร์ ทั้งในฐานะนักวิชาการที่มีผลงานดีเด่นอย่างสม่ำเสมอ และในฐานะของอาจารย์ผู้มุ่งมั่นถ่ายทอดความรู้ให้กับนักศึกษามาตลอดหลายทศวรรษ ผลงานทางวิชาการของอาจารย์หลายชิ้นเป็นที่จดจำในฐานะงานคลาสสิกของวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ ประเทศไทย งานเช่น กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย และเศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ เป็นผลงานที่คุณค่ายังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

“

ในฐานะอาจารย์ผู้สอน การสอนวิชาเศรษฐกิจไทยของอาจารย์รังสรรค์เป็นที่เลื่องลือในคุณภาพ ความแม่นยำ และลีลาการสอน ที่แม้จะนั่งบรรยายอยู่กับที่แต่ใช้เพียงแค่น้ำเสียงก็กลับสะกดความสนใจของนักศึกษาไว้ได้ทุกคน เป็นที่กล่าวขวัญกันว่านักศึกษาที่สามารถผ่านการเรียนในวิชาดังกล่าวได้ก็ควรจะต้องได้รับความตกงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจไทยมาจาก อ.รังสรรค์บ้างไม่มากก็น้อย

แต่หากไปกว่าผลผลิตทางวิชาการและการทำหน้าที่ในการสอน สิ่งสำคัญที่ อ.รังสรรค์ได้สร้างไว้ให้กับทั้งคณะ เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ และวงวิชาการไทย ก็คือการเป็นแบบอย่างของนักวิชาการที่ดี

เมื่อครั้งยังอายุไม่มาก อ.รังสรรค์เคยเขียนนิพากษ์การทำหน้าที่ของอาจารย์พิเศษจากวงราชการ ที่เคยเป็นตัวหลักในการสอนหนังสือให้กับมหาวิทยาลัยอย่างธรรมศาสตร์ อาจารย์เสนอถึงความจำเป็นในการจะต้องมีอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นอาชีพ เพื่อให้สามารถมุ่งมั่นทุ่มเทเวลาให้กับการสอนและงานวิจัยได้อย่างแท้จริง

เวลาผ่านไปหลายสิบปีหลังจากที่ อ.รังสรรค์ได้เสนอแนวคิดข้างต้น แม้การเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นอาชีพจะกลายเป็นจริง แต่ผู้ที่เข้าสู่อาชีพดังกล่าวจำนวนมากก็ยังไม่สามารถทุ่มเทกับหน้าที่โดยตรงของตนเองได้เท่าไรนัก กลับยังวนเวียนกับการข้องแวะกับวงการอื่นๆ ด้วยโดนดึงดูดจากเงินตราและอำนาจที่วิ่งเข้าหา ในสถานะเช่นนี้ อ.รังสรรค์คือผู้ที่ทำตนให้เป็นแบบอย่างมากที่สุดว่าการเป็นนักวิชาการที่คงรักษา “พรหมจรรย์” ทางวิชาชีพของตนได้นั้นควรทำอย่างไรแน่ชัดว่าด้วยชื่อเสียงที่มี อ.รังสรรค์ก็คงเคยถูกดึงดูดไม่ต่างจากคนอื่น แต่อาจารย์ก็ยังตั้งมั่นกับการผลิตและถ่ายทอดความรู้ไม่เคยโอนอ่อนจากการทุ่มเทตนเองอย่างเต็มที่กับหน้าที่นี้ แม้ในวัยก่อนเกษียณไม่นาน อ.รังสรรค์ก็ยังค้นคว้าหนังสือกองพะเนินอยู่ในห้องสมุดเพื่อผลิตตำราวิชาการ และทุ่มเทเต็มที่กับการบรรยาย

แม้ประเทศไทยจะมีนักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากมายนหลายคนก็คงมีความรู้ความสามารถอย่างดีเยี่ยม แต่การดำรงตนในฐานะนักวิชาการของอ.รังสรรค์จะเป็นความพิเศษที่ช่วยให้นักรุ่นหลังได้มองย้อนมาอย่างชื่นชม และคอยระลึกว่าสิ่งที่อ.รังสรรค์ทำได้ในวันเวลาของท่านนั้น หมายความว่าเราทุกคนก็ควรจะได้บ้างในวันและเวลาของเรา

ดร. ธร ปิติตล

”

เสวนาเปิดตัวหนังสือ “72 ปี รังสรรค์ ณะพรพันธุ์”

กัลป์ กรุรงโรจน์

เนื่องในวาระครบรอบ 70 ปีแห่งการสถาปนาคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะฯ ได้จัดงานเสวนาเปิดตัวหนังสือ “72 ปี รังสรรค์ ณะพรพันธุ์” ขึ้น โดยมีผู้ร่วมเสวนา คือ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกป้อง จันวิทย์ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ดี วันโอวัน เปอร์เซนต์ จำกัด

ปาฐกถาโดย ศาสตราจารย์ รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

อาจารย์รังสรรค์เล่าประวัติส่วนตัวว่า ตนเกิดในครอบครัวคนจีนซึ่งให้ความสำคัญกับเพศชาย ทำให้ไม่ต้องทำงานบ้าน โดยหน้าที่ดูแลครอบครัวทั้งหมดเป็นหน้าที่ของผู้เป็นแม่ อาจารย์จึงอุทิศหนังสือเล่มหนึ่งให้กับแม่ ส่วนชีวิตแต่งงานนั้นถือได้มีความสุขและความทุกข์ สุขจากการมีลูกที่ดี และทุกข์จากการมีรายได้ไม่พอใช้ เนื่องจากอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัยในเมืองไทยถือได้ว่าเป็นคนจนชนชั้นใหม่

ประวัติชีวิตการศึกษานั้น อาจารย์รังสรรค์จบจากโรงเรียนวัดบวรนิเวศที่ซึ่งให้สองสิ่งที่สำคัญคือ วินัยและเพื่อนสนิทจากหลากหลายชนชั้น ขณะที่การได้เข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำให้พบสองสิ่งที่สำคัญ ประการแรกคือ ได้รับการปลูกฝังในเรื่องรักความเป็นธรรมและความเอื้ออาทรต่อคนยากจน ประการที่สองคือ ได้ขยายโลกหนังสือให้กว้างขึ้น เนื่องจากห้องสมุดธรรมศาสตร์เป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในประเทศไทย ส่วนความทรงจำเกี่ยวกับคณะเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์นั้นเดิมทีอาจารย์มีความต้องการเข้าคณะรัฐศาสตร์ เนื่องจากชื่นชอบดาวไฮด์ปาร์คที่ดำเนินกิจการ แต่เป็นเพราะชื่อเสียงของอาจารย์ป่วย แม่เลยอยากให้เข้าคณะเศรษฐศาสตร์ ช่วงเข้ามาเรียนอาจารย์ประจำยังมีจำนวนน้อย หลักสูตรมุ่งเพียงผลิตบัณฑิตป้อนเข้ารับราชการ ทั้งนี้ มีอาจารย์ที่อาจารย์รังสรรค์ชื่นชมอยู่สองท่านคือ อาจารย์นิออน สนิทวงศ์ และอาจารย์เสน่ห์ จามริก และนับถืออาจารย์เดือน บุนนาคเป็นปูชนียบุคคล

หลังจบจากธรรมศาสตร์แล้ว อาจารย์รังสรรค์ได้ไปใช้ชีวิตการเรียนที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ซึ่งให้ความรู้ด้านการจัดการ 3 ด้าน ด้านแรก ความสำคัญของโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทดลอง ด้านที่สอง การวางผัง campus และด้านที่สาม การให้ความสำคัญสัมพันธ์กับศิษย์เก่า ยิ่งไปกว่านั้น ตัวอาจารย์เองยังได้ประโยชน์จากระบบการเรียนการสอนแบบ supervision system ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่สัดส่วนอาจารย์หนึ่งคนต่อนักศึกษา 2-3 คน นักศึกษาต้องทำรายงานมาแล้วมาอภิปรายกันในห้อง การเรียนการสอนลักษณะนี้ช่วยกระตุ้นการพัฒนาความสามารถทางวิชาการมาและการศึกษาด้วยตัวเองที่เป็นวัฒนธรรมการศึกษาที่สำคัญให้ประโยชน์อย่างยิ่งในการผลิตงานวิชาการของอาจารย์ในเวลาต่อมา

หลังจากจบการศึกษา อาจารย์รังสรรค์กลับมาเป็น
อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ในปลายยุคการครอบงำสำนัก
วิชาการขุนนาง ในเวลานั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยมีสถานะเป็น
เพียงงานอดิเรกของขุนนางข้าราชการ ทำให้มหาวิทยาลัยเป็น
พื้นที่ของความรู้อันล้าสมัย เนื่องจากขุนนางข้าราชการเหล่านั้น
มีอาจตามความก้าวหน้าโลกวิชาการได้ทัน อาจารย์ป่วยจึงได้
ผลักดันให้มีการสร้างอาจารย์ประจำโดยได้รับความช่วยเหลือ
จากมูลนิธิ Rockefeller Foundation

ในทัศนะของอาจารย์รังสรรค์นั้น อาจารย์มหาวิทยาลัย
จะต้องเป็นสำราญชน (Leisure Class) กล่าวคือต้องสร้าง
สถาบันที่เกื้อกูลให้อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นสำราญชน
ต้องมีเงินเดือนสูง มหาวิทยาลัยต้องมีบรรยากาศทางวิชาการ

ต้องมีทุนสนับสนุนการวิจัย เพื่อกระตุ้นให้อาจารย์มหาวิทยาลัย
มีประสิทธิภาพในการผลิตองค์ความรู้และวิทยาการที่ก้าวหน้า

ในช่วงท้ายของการปาฐกถา อาจารย์รังสรรค์สรุปผล
งานของตนในด้านงานเขียนและงานวิชาการ ซึ่งอาจารย์ได้
บุกเบิกพรมแดนความรู้ในโลกวิชาการที่สำคัญ 3 ด้านคือ
งานวิจัยสำรวจสถานะแห่งความรู้ เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ
และทุนวัฒนธรรม

ศาสตราจารย์พิเศษ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

อาจารย์ชาญวิทย์ทบทวนความทรงจำให้วงเสวนาฟังว่า ในฐานะเคยเป็นชุดผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกัน การพบกันครั้งแรกระหว่างอาจารย์ชาญวิทย์กับอาจารย์รังสรรค์คือการร่วมกันเขียนในงานสังคมศาสตร์ปริทัศน์ และวารสารธรรมศาสตร์ ในตอนที่ยังเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการให้กับอาจารย์ป๋วย ในปี 2518-2519 โดยมีอาจารย์รังสรรค์เป็นผู้ช่วย ในปี 2537-2538 ได้กลับมาร่วมงานอีกครั้งซึ่งสร้างมรดกให้ธรรมศาสตร์ไม่ประสบปัญหาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540

รองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช

อาจารย์ชูศักดิ์เล่าว่า ตนเริ่มรู้จักอาจารย์รังสรรค์ผ่านการอ่านงานของอาจารย์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ และได้ยินชื่อว่าเป็นอาจารย์หัวก้าวหน้าที่ขอความช่วยเหลือได้ และเป็นขุนพลผู้บริหารมหาวิทยาลัยชุดดริมทีมในสมัยอาจารย์ชาญวิทย์เป็นอธิการบดี นอกจากนี้ยังเป็นคอลัมนิสต์ให้กับผู้จัดการรายวันในคอลัมน์ จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง โดยอาจารย์ได้ทำนายเรื่องการแบ่งชนชั้นระหว่างท่าพระจันทร์และรังสิต อาจารย์เป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการเขียนได้อย่างน่าทึ่ง ชอบบัญญัติศัพท์ใหม่ๆ ให้วงการ เช่น สำราญชน ญีญาธิปไตย

อาจารย์ชูศักดิ์เห็นว่า บทความอาจารย์แสดงความเป็นตัวตนของอาจารย์ อาจารย์ชอบทวนกระแสและมีความสนใจเรื่องที่หลากหลายมากกว่าเศรษฐกิจและตัวเลข การวิเคราะห์เศรษฐกิจจึงวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมและการเมืองด้วย ในทางกลับกันชอบนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์เรื่องต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญ การปฏิรูปการศึกษา ฯลฯ ด้วยความทวนกระแสนี้ งานของอาจารย์รังสรรค์จึงให้มิติความเป็นธรรมของสังคมเป็นสำคัญต่างจากนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป เศรษฐศาสตร์เคยเป็น “อับปรียศาสตร์” ของชนชั้นปกครอง แต่ในภายหลังนักเศรษฐศาสตร์ไปทำงานและให้ความชอบธรรมชนชั้นปกครอง เป้าหมายของอาจารย์คือต้องทำให้เศรษฐศาสตร์เป็น “อับปรียศาสตร์” สำหรับชนชั้นนำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกป้อง จันวิทย์

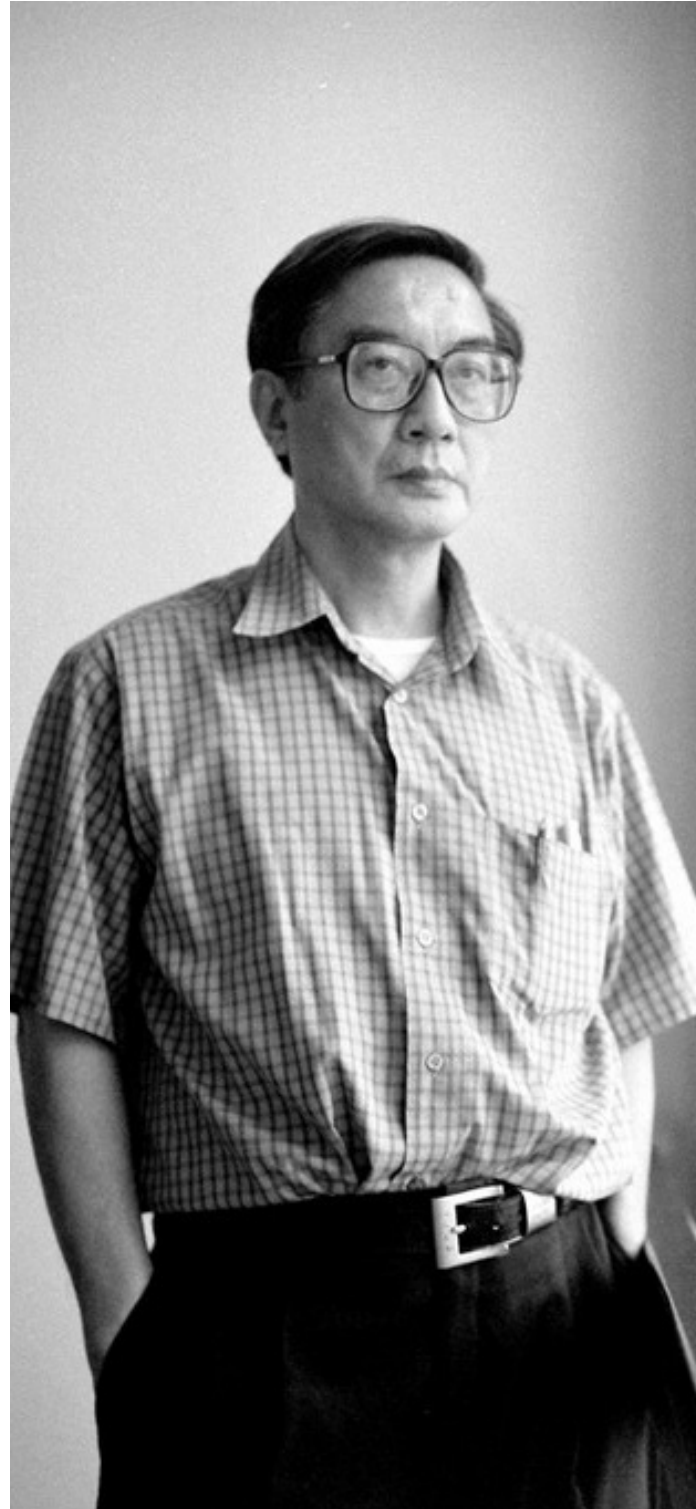
อาจารย์ปกป้องรู้จักอาจารย์รังสรรค์ครั้งแรกตอนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ช่วงปี 2535 ผ่านตัวหนังสือจากการอ่านคอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง” ช่วงแรกอ่านเป็นชิ้นๆ ไม่ค่อยเข้าใจจนกระทั่งได้อ่านหนังสือ “อนิจลักษณะการเมืองไทย” ซึ่งเป็นหนึ่งในงานเขียนที่มีอิทธิพลต่อชีวิตอาจารย์ปกป้องมากที่สุด

อาจารย์ปกป้องสรุปว่า ในฐานะครูเศรษฐศาสตร์คนแรก อาจารย์รังสรรค์สอนอาจารย์ปกป้องหลายประการ ประการแรก แก่นหัวใจของเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ไม่ใช่วิชาว่าด้วยเงินๆ ทองๆ แต่เป็นการอธิบายโลก เราใช้เศรษฐศาสตร์อธิบายการเมือง สังคม กฎหมายได้ นอกจากนี้เศรษฐกิจกับการเมืองก็แยกกันไม่ออก เราไม่สามารถเข้าใจปัจจุบันหรือมองอนาคตได้ถ้าไม่สนใจประวัติศาสตร์ ประการที่สอง อาจารย์ชี้ให้เห็นความต่างระหว่าง “สิ่งที่เป็นอยู่” และ “สิ่งที่ควรจะเป็น” อาจารย์ใช้วิทยาศาสตร์สังคมไม่ใช่ค่านิยมในการศึกษาทำความเข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้วการออกแบบด้วยหลักวิชาจะนำไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ประการที่สาม ความสำคัญของ “สถาบัน” หรือ “ระบบ” อาจารย์สอนว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคือ “ปุถุชน” ไม่ใช่ “อรรหันต์” ดังนั้นตัว “ระบบ” หรือ “สถาบัน” จึงมีความสำคัญกว่าตัวบุคคล การปฏิรูปการเมืองจึงมิใช่การเรียกร้อง “คนดี” แต่โจทย์อยู่ที่การออกแบบ “สถาบัน” ที่ดีและ ประการสุดท้าย เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์หนึ่งๆ ได้ผ่าน “แว่นตา” หลายแบบ แต่ละศาสตร์มี “แว่นตา” ในการมองโลกที่ต่างกัน แต่ละแบบมีจุดชัดเจนจุดบอดในการมองไม่เหมือนกัน

อาจารย์ปกป้องเห็นว่า อาจารย์รังสรรค์สร้างมาตรฐานอะไรบางอย่าง มันเชื่อเชิญให้คิดว่า ถ้าอาจารย์อยู่ตรงนั้น จะเตรียมสอนอย่างไร ถ้าเขียนหนังสือให้อาจารย์อ่านต้องรักษามาตรฐานอย่างไร กล่าวคือเป็น “มือที่มองไม่เห็น” ที่กำกับคุณภาพและการทำงาน

ในฐานะนักเรียนเศรษฐศาสตร์การเมือง อาจารย์ปกป้องมีหนังสือของอาจารย์ 2 เล่มที่ประทับใจคือ เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ และกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย อาจารย์ได้อธิบายว่านโยบายเศรษฐกิจหนึ่งเกิดมาได้อย่างไร ผ่านแบบจำลองตลาดนโยบายเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วยอุปสงค์และอุปทานต่อนโยบายภายใต้โครงสร้างส่วนบนทางเศรษฐกิจอันได้แก่รัฐธรรมนูญ การเมือง ทุนนิยมโลก

อาจารย์ปกป้องจบการอภิปรายด้วยคำถามทิ้งท้ายถึงคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในฐานะผู้จัดงานว่า ด้วยหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน ทางคณะจะมีส่วนร่วมสร้างนักเศรษฐศาสตร์แบบรังสรรค์อีกได้อย่างไร และด้วยกระบวนการรับอาจารย์แบบที่เป็นอยู่ นักเศรษฐศาสตร์แบบรังสรรค์จะมีโอกาสเข้ามาเป็นอาจารย์ประจำของคณะได้หรือไม่.

สรุปกิจกรรมศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำ และนโยบายสังคม (CRISP)

สัมมนา Thammasat Economic Focus (TEF) ครั้งที่ 16 เรื่อง “เดินหน้าเศรษฐกิจไทย หลังการเลือกตั้ง”

งานเสวนา Thammasat Economic Focus (TEF) ครั้งที่ 16 และสัมมนาชุด 70 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เรื่อง “เดินหน้าเศรษฐกิจไทยหลังการเลือกตั้ง” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2562 ร่วมเสวนาโดย คุณเจน นำชัยศิริ อดีตประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, รศ.ดร.นิพนธ์ พัวพงศกร สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และรศ.ดร. อภิชาติ สถิตินิรามัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้พูดถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งรัฐบาลมีแนวโน้มเป็นรัฐบาลเสียงปริ่มน้ำและมีอายุสั้น อายุรัฐบาลอาจอยู่ได้เพียง 6 เดือนถึง 1 ปีเท่านั้น และได้วิเคราะห์สิ่งที่เห็นภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มี.ค. ที่ผ่านมาว่า ยังมีความพยายามไม่ยอมรับถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งรัฐธรรมนูญ 2560 พยายามออกแบบให้การเมืองย้อนกลับไปในอดีตในยุคช่วงปี 2530 เพื่อให้เกิดรัฐบาลผสมหลายพรรค ถือเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ยังเป็นการเมืองแบบเก่าที่เน้นที่ตัวบุคคล ซึ่งพรรคพลังประชารัฐถือว่าเป็นพรรคที่ลงทุนไปมาก แต่ยังไม่สามารถชนะขาดได้ และส่วนใหญ่ชนะในเขตที่ยังไม่มีเจ้าถิ่นชัดเจน โดยได้ ส.ส.จากพลังดูดประมาณ 33% จาก 7.9 ล้านเสียง นอกจากนี้ยังได้เสนอว่านโยบายสวัสดิการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำเป็นนโยบายที่รัฐบาลใหม่ต้องเร่งดำเนินการ และควรมีการสร้างโอกาสกระจายการเติบโตทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับนโยบายการพัฒนาพื้นที่ และต้องการให้รัฐบาลเร่งเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ ทั้งในเรื่องการพัฒนาศักยภาพด้วยการศึกษา แก้ปัญหาเรื่องการคอร์รัปชัน และการแก้ไขกฎกติกาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ประกอบการมากขึ้น ซึ่งถือเป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่นโยบายหาเสียงของแต่ละพรรคการเมืองไม่ได้มีการพูดถึงเรื่องเหล่านี้มากนัก และอยากให้มีการปฏิรูประบบราชการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปสัมมนา Dynamics of Income Inequality in the 21st century

สัมมนาครั้งนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 23 เมษายน คุณธนศักดิ์ชี้ให้เห็นความบกพร่องของการใช้ Household surveys เพื่อคำนวณความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ซึ่งต่ำกว่าความเป็นจริงอยู่มาก จากการศึกษาของคุณธนศักดิ์ ซึ่งใช้วิธีประมาณการจากข้อมูลภาษี household survey และ national account พบว่า สัดส่วนของรายได้ประชาชาติตกไปอยู่กับชนชั้นกลางประมาณ 11% หรือที่เรียกว่า 'Middle Squeeze' และ ไปอยู่กับคนที่รวยที่สุด 10% ประมาณ 52-53% ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าประเทศอื่นๆ เช่นบราซิล จีน และรัสเซีย นอกจากนี้ คุณธนศักดิ์ยังอธิบายการกระจายการเติบโตของเศรษฐกิจในแต่ละ 'social class' และความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่ต้นศตวรรษ โดยในช่วง 1980s ถึง 1990s รายได้เฉลี่ยของชนชั้นกลางโตกว่าชนชั้นอื่น แต่ช่วงปี 2001-2015 รายได้เฉลี่ยของกลุ่มนี้โตน้อยกว่าชนชั้นล่าง ความได้เปรียบและความสำคัญของชนชั้นกลางระดับสูงลดลง เนื่องจากพรรคการเมืองให้ความสำคัญกับชนชั้นล่างและการชูเรื่องความเหลื่อมล้ำให้เป็นเรื่องของการเมืองมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า 'class cleavage'

สรุปสัมมนาบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ

สัมมนาครั้งนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 30 เมษายน โดยมีผู้บรรยายคือ ดร. ธร ปิติตล และ อ.วีระวัฒน์ ภัทรศักดิ์กำจร วิทยากรทั้งสองสำรวจแนวคิดสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจน ที่มา วัดอุปประสงค์ และปัญหาของโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รวมถึงกรณีศึกษาจากต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ดร. ธร เล่าถึงที่มาของแนวคิดสวัสดิการแบบเจาะจงที่คนจนที่มาจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ที่เน้นประสิทธิภาพและการกระจายรายได้ ทว่าการเจาะจงมีความท้าทายหลายประการเช่น ปัญหาความคลาดเคลื่อนและการรั่วไหลของทรัพยากร ต่อมา อ.วีระวัฒน์ เล่าถึงแนวคิดการเจาะจงที่คนจนในประเทศไทย ที่มา และวิวัฒนาการของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตั้งแต่ พ.ศ. 2559 และชี้ให้เห็นถึงปัญหาเช่น การกระจายประโยชน์ ต้นทุนต่างๆ อาทิ การลงทะเบียน การบริหารจัดการ การเข้าถึงอาชีพ และสิทธิพล โดยพบว่า ในขณะที่ไม่พบปัญหา inclusion/exclusion แต่บัตรยังไม่สามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำได้อย่างยั่งยืน ต่อมา อ.ธร ยกตัวอย่างกรณีศึกษาเพื่อสำรวจการใช้สวัสดิการทั้งแบบที่เจาะจงคนจนและแบบถ้วนหน้าในต่างประเทศ ท้ายที่สุดแล้วจากงานวิจัยในครั้งนี้สรุปข้อเสนอแนะได้เป็นสี่เรื่องหลักๆคือ การแก้ปัญหาเรื่องต้นทุนและการกระจายผลประโยชน์ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ และการรับจ่ายเงินด้วยกองทุน

ภาคผนวกที่ 19

Inequality Policy Brief เล่มที่ 1

ในหัวข้อ “มาตรการ ชี้อปช่วยชาติ” โดย ผศ.ดร.ภาวิน ศิริประภานุกูล

POLICY BRIEF

มาตรการช้อปช่วยชาติ

ภาววิน ศิริประภาณุกุล

KEY POINT

- ด้วยโครงสร้างการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทย ผู้ได้รับประโยชน์ในทางตรงจากมาตรการช้อปช่วยชาติน่าจะเป็นกลุ่มประชากร 20 เปอร์เซ็นต์ที่รวยที่สุดของประเทศ
- การที่ผู้ได้รับประโยชน์เป็นกลุ่มคนรวยที่สุดของประเทศทำให้มาตรการนี้ไม่สามารถลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจได้
- ด้วยเหตุผลเดียวกัน มาตรการช้อปช่วยชาติจะมีประสิทธิภาพที่ค่อนข้างต่ำในการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวม เนื่องจากจะเกิดการรั่วไหลของเม็ดเงินกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าว
- รัฐบาลควรหลีกเลี่ยงการใช้นโยบายลักษณะนี้ในอนาคตเนื่องจากไม่มีความสอดคล้องกับบทบาทอันควรจะเป็นของรัฐบาล

ขอบคุณภาพจาก Freepik

CENTER FOR RESEARCH
ON INEQUALITY AND
SOCIAL POLICY

นโยบายซื้อช่วยเหลือชาติ

กลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์

ประเภท

บุคคลธรรมดา

รายได้สุทธิขั้นต่ำ

150,000

บาท/ปี

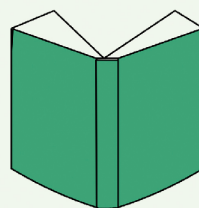
ปีที่ยื่นและชำระภาษี

2558-2560

สินค้าที่นำมาใช้ลดหย่อนได้

ปี 2561

ยานยนต์ (ผลิตในประเทศหรือใช้ยางพาราไทยผลิต)
หนังสือและอีบุ๊ก (ไม่รวมนิตยสารและหนังสือพิมพ์)
สินค้า OTOP

ปี 2560

เสื้อผ้า เครื่องประดับ สินค้าเสริมความงาม / ยารักษาโรค อาหารเสริม / อุปกรณ์ไอที / เครื่องใช้ไฟฟ้า
อาหารและเครื่องดื่มในร้านอาหารและโรงแรม (ที่จดทะเบียน VAT) / อุปกรณ์ตกแต่งบ้านและเฟอร์นิเจอร์
ทองรูปพรรณ (เฉพาะคำทำเหมือง) / บริการต่างๆ เช่น สปา อบ อบ นวด หรือคาราโอเกะ / ค่าซ่อมรถ / อุปกรณ์ตกแต่งรถ อะไหล่รถ
เปลี่ยนยาง / สินค้าในร้าน Duty Free (เสียภาษี VAT และไม่รวมสิรา ไวน์ เบียร์ บุหรี่) / ค่าตัวเครื่องบินที่เป็นเที่ยวบินในประเทศ ฯลฯ

ปี 2559

เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย สินค้าเสริมความงาม / อาหารและเครื่องดื่มในร้านอาหารและโรงแรม (ที่จดทะเบียน
VAT) / ยารักษาโรค อาหารเสริม / อุปกรณ์ไอที / เครื่องใช้ไฟฟ้า / บริการต่างๆ เช่นนวดหน้า สปา /
ทองรูปพรรณ (เฉพาะคำทำเหมือง) / ค่าซ่อมรถ / ซ่อมบัตรเพื่อแลกบริการ ฯลฯ

1 บทนำ

มาตรการซื้อช่วยเหลือชาติเป็นมาตรการที่ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปีภาษี พ.ศ. 2558 และถูกใช้เรื่อยมาในรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยมาตรการดังกล่าวกำหนดให้ผู้มีเงินได้ในกลุ่มบุคคลธรรมดา ที่ซื้อสินค้าหรือชำระค่าบริการในช่วงเวลาที่กำหนด จากผู้ประกอบการที่จดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม สามารถนำเงินค่าซื้อสินค้าหรือบริการดังกล่าวมาหักเป็นค่าลดหย่อนในการคำนวณภาษีของปีภาษีนั้น ๆ ได้ ตามจำนวนเงินที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 15,000 บาท โดยจะต้องมีหลักฐานการชำระเงินค่าซื้อสินค้าหรือบริการเป็นใบกำกับภาษีเต็มรูปแบบ และสินค้าหรือบริการนั้นต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ 7

ในปีภาษี พ.ศ. 2558 ช่วงเวลาการซื้อสินค้าหรือบริการตามมาตรการซื้อช่วยเหลือชาติถูกจำกัดอยู่เพียง 7 วัน ระหว่างวันที่ 25 – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 อย่างไรก็ตาม มีการขยายระยะเวลาเป็น 18 วัน (14 – 31 ธันวาคม) ในปีภาษี พ.ศ. 2559 และเป็น 23 วัน (11 พฤศจิกายน – 3 ธันวาคม) ในปีภาษี พ.ศ. 2560 ก่อนที่รูปแบบของมาตรการจะถูกปรับเปลี่ยนไปในปีภาษี พ.ศ. 2561 โดยมีการจำกัดการซื้อสินค้าเพียง 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) ยางรถยนต์ที่ผลิตในประเทศหรือใช้ยางพาราจากไทยผลิต (2) หนังสือและอีบุ๊ก (ไม่รวมนิตยสารและหนังสือพิมพ์)

และ (3) สินค้าโอท็อป (OTOP) เพียงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาการซื้อสินค้าตามมาตรการได้ถูกขยายขึ้นเป็น 33 วัน โดยเป็นส่วนของปีภาษี พ.ศ. 2561 จำนวน 17 วัน (15 – 31 ธันวาคม พ.ศ. 2561) และเป็นส่วนของปีภาษี พ.ศ. 2562 จำนวน 16 วัน (1 – 16 มกราคม พ.ศ. 2562) โดยการซื้อสินค้าในปีภาษีใด สามารถนำไปหักลดหย่อนได้ในปีภาษีนั้น

จากรูปแบบของมาตรการข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่ากลุ่มผู้ได้รับประโยชน์หลักของมาตรการซื้อช่วยเหลือชาติ คือ กลุ่มบุคคลธรรมดาที่ยื่นแบบและชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในช่วงปีภาษี พ.ศ. 2558 – 2562 โดยกลุ่มบุคคลธรรมดาที่มีเงินได้ไม่ถึงเกณฑ์ยื่นแบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากมาตรการดังกล่าวนี้ นอกจากนั้น กลุ่มบุคคลธรรมดาที่ยื่นแบบแต่มีเงินได้สุทธิไม่เกิน 150,000 บาท ซึ่งได้รับการยกเว้นไม่ต้องชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามกฎหมายอยู่แล้ว ก็ไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ จากมาตรการนี้เช่นเดียวกัน

ใคร...ที่ได้รับประโยชน์?

ผู้ที่ได้รับประโยชน์

จากมาตรการชื้อปช่วยชาติ

กลุ่มบุคคลธรรมดาที่**ยื่นแบบและชำระภาษีเงินได้**
บุคคลธรรมดาในปีภาษี พ.ศ. 2558-2562

มีเงินรายได้สุทธิเกิน 150,000 บาท/ปี

รายได้อย่างน้อย **20,000 บาท/เดือน**
ปีภาษี 2558 - 2559

รายได้อย่างน้อย **25,833.33 บาท/เดือน**
ปีภาษี 2560 - 2562

ผู้ที่ไม่ต้องเสียภาษี

บุคคลธรรมดาที่ยังไม่ได้แต่งงาน
หรือแยกยื่นภาษีกับคู่สมรส
ได้รับเงินเดือน**ไม่เกิน 20,000 บาท/เดือน**
ในปีภาษี พ.ศ. 2558 - 2559

บุคคลธรรมดาที่ยังไม่ได้แต่งงาน
หรือแยกยื่นภาษีกับคู่สมรส
ได้รับเงินเดือน**ไม่เกิน 25,333.33 บาท/เดือน**
ในปีภาษี พ.ศ. 2560 - 2562

ตัวอย่างผู้ที่ได้รับการยกเว้นภาษีและใช้ค่าลดหย่อนอื่นๆ

บุคคลธรรมดาที่**แต่งงานแล้ว คู่สมรสยังไม่มีรายได้** หรือ**มีบุตรในอุปการะ**
มีรายได้ไม่เกิน 33,333.33 บาทต่อเดือน

ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ มีรายได้ไม่เกิน 41,666.66 บาทต่อเดือน
ในปีภาษี พ.ศ. 2560

ค่าลดหย่อนส่วนอื่น เช่น เงินสมทบประกันสังคม LTF RMF ค่าเบี้ยประกันชีวิต

*Icon made by Icongeek26 from www.flaticon.com

2 ผู้ชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทย

วิธีการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เริ่มต้นจากการนำเอาเงินรายได้แต่ละช่องทางของแต่ละบุคคลไปหักกับค่าใช้จ่ายที่กำหนดไว้สำหรับรายได้จากช่องทางนั้น ๆ จากนั้นนำเอาเงินรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายของทุกช่องทางมารวมกัน และหักค่าลดหย่อน เพื่อให้ได้เป็นเงินได้สุทธิ ซึ่งจะถูกนำไปคำนวณภาษีกับอัตราภาษีที่ถูกกำหนดขึ้นในลักษณะขั้นบันได โดยในปีภาษี พ.ศ. 2558- 2559 อัตราภาษี เป็นดังนี้ (1) เงินได้สุทธิจำนวน 150,000 บาทแรกของผู้มีเงินได้ทุกคนจะได้รับการยกเว้นภาษี (2) เงินได้สุทธิ 150,000 บาทถัดไป ถูกคำนวณภาษีด้วยอัตราร้อยละ 5 (3) เงินได้สุทธิ 200,000 บาทถัดไป ถูกคำนวณภาษีร้อยละ 10 (4) เงินได้สุทธิ 250,000 บาทถัดไป ถูกคำนวณภาษีร้อยละ 15 (5) เงินได้สุทธิ 250,000 บาทถัดไป ถูกคำนวณภาษีร้อยละ 20 (6) เงินได้สุทธิ 1,000,000 บาทถัดไป ถูกคำนวณภาษีร้อยละ 25 (7) เงินได้สุทธิ 2,000,000 บาทถัดไป ถูกคำนวณภาษีร้อยละ 30 และ (8) เงินได้สุทธิส่วนที่เหลือ ถูกคำนวณภาษีร้อยละ 35 ในส่วนของอัตราภาษีในปีภาษี พ.ศ. 2560 มีการขยายช่องรายได้ที่ (7) ให้กว้างขึ้นเป็นเงินได้สุทธิ 3,000,000 บาทถัดไป โดยที่อัตราภาษีในส่วนอื่นยังคงเดิม

เมื่อคำนวณย้อนกลับจากโครงสร้างการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทย ส่งผลให้กลุ่มบุคคลธรรมดาที่ยังมิได้แต่งงานหรือแต่งงานแล้วแต่แยกยื่นภาษีกับคู่สมรส และได้รับเงินเดือนไม่เกิน 20,000 บาท (240,000 บาทต่อปี) ในปีภาษี พ.ศ. 2558 – 2559 ได้รับการยกเว้นภาษี เนื่องจากภายหลังการหักค่าใช้จ่าย 60,000 บาท และหักค่าลดหย่อนส่วนบุคคล 30,000 บาท คนกลุ่มนี้จะมีเงินได้สุทธิไม่เกิน 150,000 บาท กลุ่มคนลักษณะเดียวกันที่ได้รับเงินเดือนไม่เกิน 25,833.33 บาท (310,000 บาทต่อปี) ในปีภาษี พ.ศ. 2560 – 2562 ก็ได้รับการยกเว้นภาษีเช่นเดียวกัน เนื่องจากภายหลังการหักค่าใช้จ่าย 100,000 บาท และหักค่าลดหย่อนส่วนบุคคล 60,000 บาท คนกลุ่มนี้จะมีเงินได้สุทธิไม่เกิน 150,000 บาท

ในกรณีของบุคคลธรรมดาที่แต่งงานแล้วและคู่สมรสไม่มีรายได้ หรือมีบุตรในอุปการะ หรือมีภาระเลี้ยงดูบิดา/มารดา หรือเลี้ยงดูคนพิการภายในครอบครัว และมีรายได้สูงกว่าเงินได้ที่คำนวณไว้ข้างต้น แต่มีเงินได้สุทธิไม่เกิน 150,000 บาท ก็ได้รับการยกเว้นภาษีเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น นาย ก แต่งงานกับนาง ข และมีบุตรด้วยกัน 1 คน โดยที่นาง ข เป็นแม่บ้านเลี้ยงดูบุตรเพียงอย่างเดียว ในกรณีที่นาย ก มีรายได้ไม่เกิน 33,333.33 บาทต่อเดือน (400,000 บาทต่อปี) ในปีภาษี พ.ศ. 2560 ก็ได้รับการยกเว้นภาษี เนื่องจากภายหลังหักค่าใช้จ่าย 100,000 บาท ค่าลดหย่อนส่วนบุคคล 60,000 บาท ค่าลดหย่อนภรรยา 60,000 บาท และค่าลดหย่อนบุตร 30,000 บาท แล้ว นาย ก มีเงินได้สุทธิไม่เกิน 150,000 บาทในปีภาษีดังกล่าว นอกจากนั้น ในกรณีของผู้สูงอายุที่ได้รับเงินบำนาญหรือมีรายได้และมีอายุมากกว่า 65 ปี หรือผู้พิการ มีรายได้ไม่เกิน 41,666.66 บาทต่อเดือน (500,000 บาทต่อปี) ในปีภาษี พ.ศ. 2560 ก็ได้รับการยกเว้นภาษีเช่นเดียวกัน เนื่องจากภายหลังหักเงินได้ที่ได้รับการยกเว้นภาษี 190,000 บาท ค่าใช้จ่าย 100,000 บาท และค่าลดหย่อนส่วนบุคคล 60,000 บาท เงินได้สุทธิของผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะอยู่ในระดับไม่เกิน 150,000 บาท

ตัวอย่างที่ถูกยกขึ้นมาข้างต้นยังไม่รวมถึงผู้มีรายได้ที่ใช้ประโยชน์จากค่าลดหย่อนส่วนอื่น นอกเหนือจากค่าลดหย่อนส่วนบุคคลและครอบครัว ยกตัวอย่างเช่น เงินสมทบประกันสังคม ค่าซื้อหน่วยลงทุนในกองทุนหุ้นระยะยาว (LTF) ค่าเบี้ยประกันชีวิต ค่าซื้อหน่วยลงทุนในกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) เงินสะสมเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ดอกเบี้ยเงินกู้เพื่อซื้อหรือสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ หรือมีรายได้จากช่องทางที่สามารถหักค่าใช้จ่ายในระดับสูงกว่าอัตราที่คำนวณข้างต้นได้ ส่งผลให้ผู้มีรายได้ในระดับที่สูงกว่าตัวอย่างที่ถูกยกมาข้างต้นอาจได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาได้เช่นเดียวกัน

...กับความเหลื่อมล้ำ?

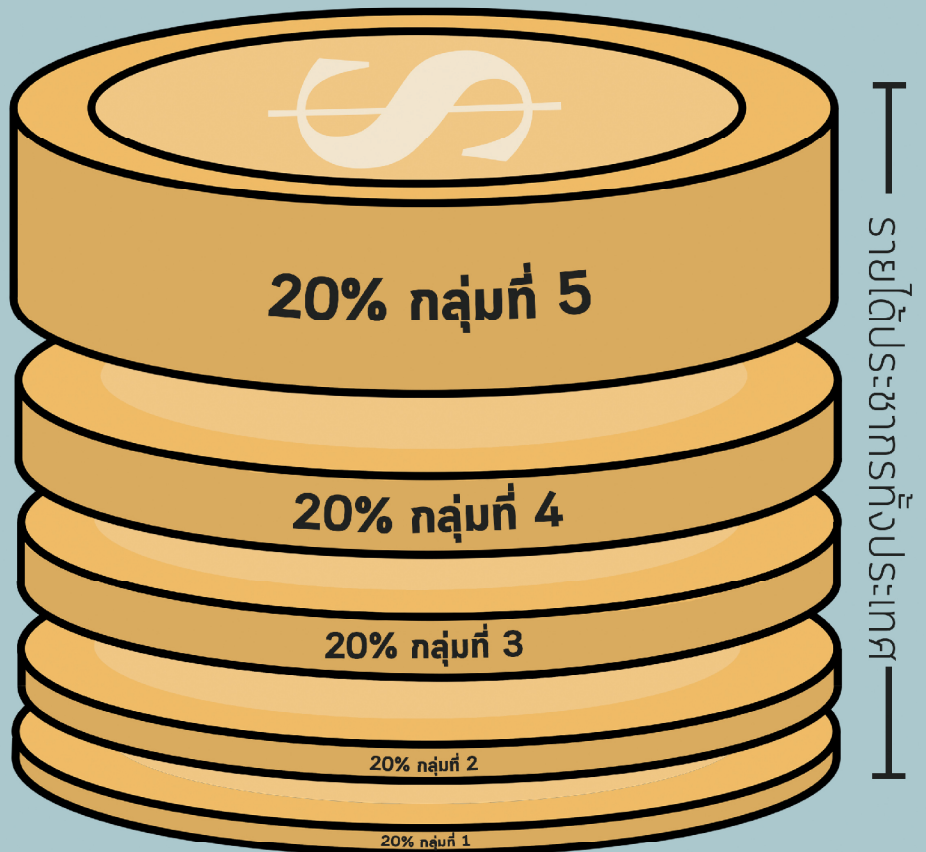
สัดส่วนรายได้ของประชากร **51.1%**
รายได้เฉลี่ย **24,574 บาท/คน/เดือน**

รายได้เฉลี่ย **10,094 บาท/คน/เดือน** **21%**

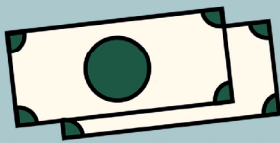
13.7%

9.1%

5%

*ข้อมูลปี พ.ศ. 2560
ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

มูลค่า GDP ณ ราคาปัจจุบัน ต่อหัวประชากรของไทย พ.ศ. 2560
19,542 บาท/คน/เดือน
ต่ำกว่ารายได้ขั้นต่ำของผู้ยื่นและเสียภาษี

ผู้ได้รับประโยชน์จากมาตรการชื้อป้วยชาติ คือ
กลุ่มคนในระดับบนสุดของประเทศ

3 มาตรการชื้อช่วยเหลือชาติกับ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

สามารถกล่าวได้ว่ากลุ่มบุคคลธรรมดาผู้ยื่นแบบและชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์จากมาตรการชื้อช่วยเหลือชาติ ต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่มีรายได้อย่างน้อย 20,000 บาทต่อเดือน ในปีภาษี พ.ศ. 2558 – 2559 และต้องมีรายได้อย่างน้อย 25,833.33 บาทต่อเดือน ในปีภาษี พ.ศ. 2560 – 2562 ซึ่งเมื่อพิจารณาเทียบกับข้อมูลรายได้เฉลี่ยของประชากร จำแนกตามชั้นรายได้ ที่ประมวลขึ้นจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ **ดังแสดงในตารางที่ 1 จะเห็นว่ากลุ่มบุคคลผู้ได้รับประโยชน์จากมาตรการชื้อช่วยเหลือชาติน่าจะถูกจัดอยู่ในกลุ่ม 20 - 25 เปอร์เซนต์ที่รวยที่สุดในสังคมไทย**

ตารางที่ 1 การกระจายรายได้ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2556 2558 และ 2560

กลุ่มประชากรตามระดับรายได้	สัดส่วนรายได้ของประชากร (ร้อยละ)			รายได้เฉลี่ยของประชากร (บาท/คน/เดือน)		
	2556	2558	2560	2556	2558	2560
กลุ่ม 20% ที่ 1 (จนที่สุด)	4.2	4.9	5.0	1,884	2,305	2,419
กลุ่ม 20% ที่ 2	9.0	9.4	9.1	4,079	4,401	4,396
กลุ่ม 20% ที่ 3	13.5	13.9	13.7	6,103	6,519	6,586
กลุ่ม 20% ที่ 4	20.8	21.0	21.0	9,419	9,828	10,094
กลุ่ม 20% ที่ 5 (รวยที่สุด)	52.6	50.8	51.1	23,816	23,761	24,574

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนอาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงกลุ่มบุคคลบางกลุ่มในสังคมไทย ส่งผลให้เกิดการบิดเบือนขึ้น อย่างไรก็ตาม การบิดเบือนน่าจะอยู่ในลักษณะของการประเมินสัดส่วนรายได้ของกลุ่มคนที่รวยที่สุดในสังคมไทยต่ำเกินไป⁽¹⁾ และถึงแม้ว่าเราจะมองข้ามการบิดเบือนดังกล่าว ตารางที่ 1 ยังแสดงให้เห็นว่ารายได้ครัวเรือนหนึ่งของประเทศตกอยู่กับกลุ่มคน 20 เปอร์เซนต์ที่รวยที่สุด ในขณะที่กลุ่ม 60 เปอร์เซนต์ที่จนที่สุดเป็นเจ้าของรายได้เพียงราวร้อยละ 26 – 28 เท่านั้น ในช่วงปี พ.ศ. 2556 – 2560

ตารางที่ 2 GDP ณ ราคาปัจจุบันเทียบกับจำนวนประชากรไทย พ.ศ. 2557 – 2560

ปี พ.ศ.	GDP (ราคาปัจจุบัน) (ล้านบาท)	ประชากร (พันคน)	GDP/ประชากร (บาท/คน/ปี)	GDP/ประชากร (บาท/คน/เดือน)
2557	13,230,301	65,125	203,153	16,929
2558	13,747,007	65,729	209,146	17,429
2559	14,533,475	65,932	220,433	18,369
2560	15,450,107	66,189	233,426	19,452

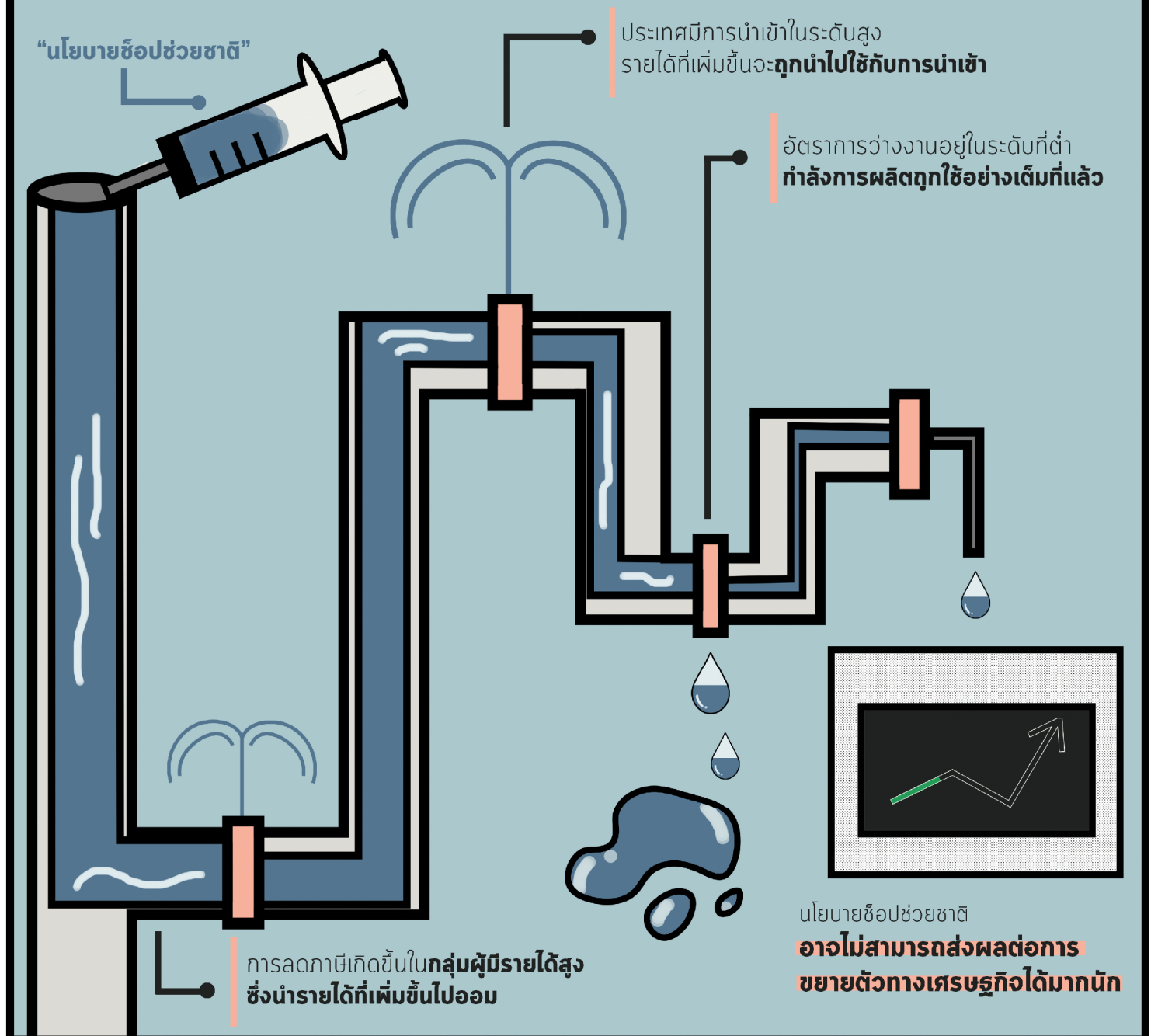
ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาข้อมูลการกระจายตัวของรายได้นี้ร่วมกับข้อมูลผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ณ ราคาปัจจุบัน ทหารเฉลี่ยต่อหัวประชากรของประเทศไทย ที่แสดงในตารางที่ 2 ยังเป็นการสนับสนุนข้อสรุปที่ว่ากลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์จากมาตรการซื้อช่วยชาติน่าจะตกอยู่ในกลุ่ม 20 เปอร์เซ็นต์ที่รวยที่สุดของประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากมูลค่า GDP ณ ราคาปัจจุบัน ต่อหัวประชากรของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558 อยู่ที่ 17,429 บาทต่อเดือน และในปี พ.ศ. 2560 อยู่ที่ 19,452 บาทต่อเดือน ซึ่งยังอยู่ในระดับต่ำกว่ารายได้ขั้นต่ำของกลุ่มผู้ยื่นแบบและชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทยจากการคำนวณในส่วนก่อนหน้านี้ นอกจากนี้การกระจายตัวของรายได้ดังแสดงในตารางที่ 1 ส่งผลให้มีเพียงกลุ่มประชากร 20 เปอร์เซ็นต์บนสุดเท่านั้น ที่อยู่ในข่ายต้องชำระภาษี

ข้อมูลที่แสดงข้างต้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลผู้ยื่นแบบและชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทย ในปีภาษี พ.ศ. 2557 จากสำนักข่าวออนไลน์ Thai Publica^[2] ซึ่งระบุว่าผู้ยื่นแบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามีจำนวนทั้งสิ้น 10.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 15.8 ของประชากรของประเทศ ในขณะที่ มีผู้ชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจำนวนทั้งสิ้นราว 4 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 6.1 ของประชากรของประเทศเพียงเท่านั้น ด้วยโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ในช่วงปี พ.ศ. 2558 – 2562 จำนวนผู้ยื่นแบบและชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาน่าจะมีสัดส่วนไม่แตกต่างไปจากในช่วงปีภาษี พ.ศ. 2557 มากนัก

จากการประมวลข้อมูลทั้งหมดข้างต้น น่าจะทำให้สามารถสรุปได้ว่าผู้ได้รับประโยชน์จากมาตรการซื้อช่วยชาติ คือ กลุ่มคนในระดับบนสุดของประเทศ นอกจากนี้ ด้วยโครงสร้างการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในลักษณะก้าวหน้า ส่งผลให้ผู้ที่มั่งคั่งมีเงินได้สุทธิในระดับสูงกว่าจะได้รับประโยชน์มากกว่าจากมาตรการดังกล่าว ดังนั้น มาตรการซื้อช่วยชาติจึงไม่น่าจะเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเพื่อใช้ในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจให้กับผู้คนในประเทศได้แต่อย่างใด

...กับการกระตุ้นเศรษฐกิจ?

4

มาตรการชื้อช่วยเหลือชาติกับ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

มีความเป็นไปได้ว่ามาตรการชื้อช่วยเหลือชาติอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศมากกว่าการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมาตรการนี้มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจในช่วงปลายปี” หรือ “มาตรการภาษีเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในช่วงปลายปี” หรือ “มาตรการภาษีเพื่อส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ”

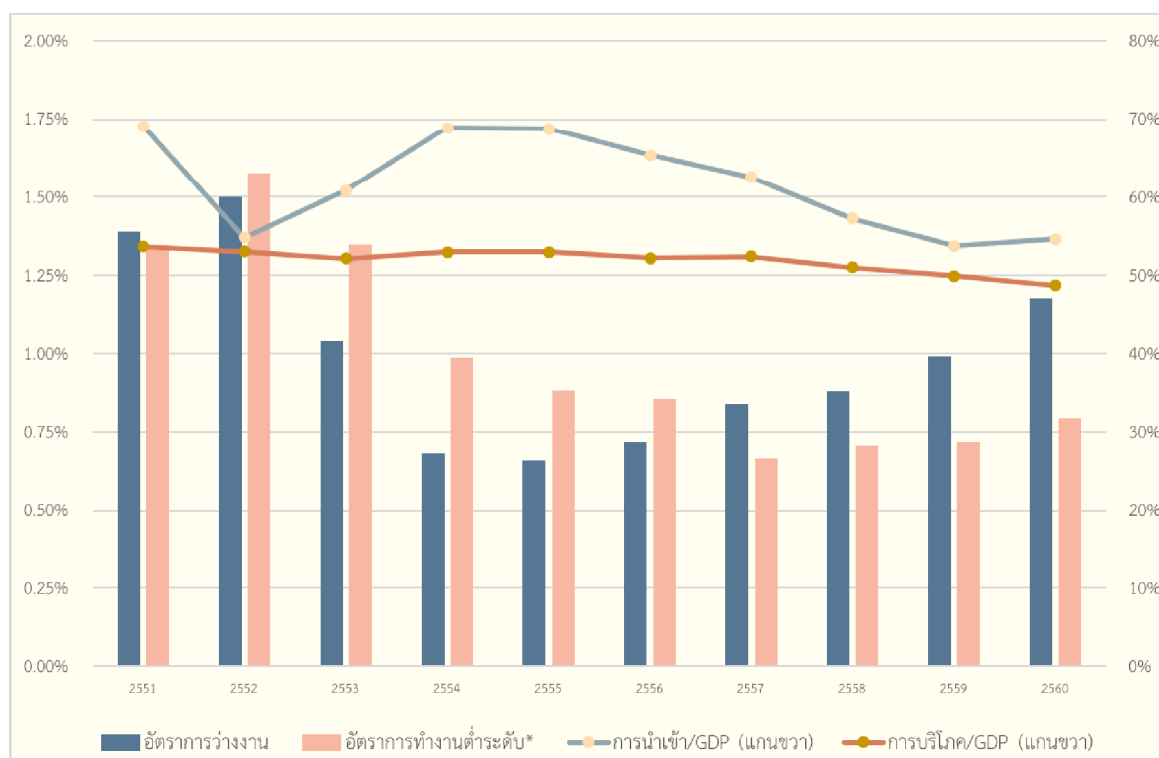
ในทางทฤษฎี การปรับลดการจัดเก็บภาษีถือเป็นมาตรการทางการคลังเพื่อกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจลักษณะหนึ่ง โดยการปรับลดภาษีลง 1 บาท ส่งผลให้รายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายใช้สอย (Disposable income) ของผู้คนเพิ่มขึ้น 1 บาท ผู้คนที่ได้รับประโยชน์จากการปรับลดภาษีจะนำเงินรายได้ที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวไปจัดสรรระหว่างการซื้อสินค้าเพื่อการบริโภคและการออม ซึ่งส่วนที่ถูกจัดสรรไปใช้เพื่อการบริโภคเพิ่มเติมส่งผลเพิ่มความต้องการซื้อสินค้าหรืออุปสงค์ให้เพิ่มสูงขึ้น เมื่อความต้องการสินค้าเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลกดดันราคาสินค้าให้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น จึงใจให้ผู้ผลิตเพิ่มการผลิตสินค้าออกมาจำหน่ายมากยิ่งขึ้น ท้ายที่สุดเราจะสังเกตเห็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศจากการผลิตและบริโภคสินค้าที่เพิ่มมากขึ้น

นอกจากการปรับตัวในรอบแรกข้างต้นแล้ว รายได้จากผู้ได้รับการปรับลดภาษีที่ถูกส่งผ่านไปให้ผู้ผลิตจะเพิ่มอุปสงค์สำหรับสินค้าเพื่อการบริโภคในรอบถัดไป ด้วยกลไกที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับสิ่งที่เกิดขึ้นในรอบแรกแต่ในระดับที่ลดทอนอิทธิพลลงไป เสริมให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นไปอีก กลไกในลักษณะนี้เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า แต่ด้วยอิทธิพลที่ลดทอนลงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งอิทธิพลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจลดทอนลงใกล้กับศูนย์ในท้ายที่สุด

จากแนวคิดทางทฤษฎีข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่าผลกระทบจากการปรับลดภาษีจะสามารถกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจได้น้อยลง ถ้าหากว่า (1) การปรับลดภาษีเกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีรายได้สูง เนื่องจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่จะถูกใช้ไปในการออมมากกว่าการใช้จ่ายใช้สอย (2) การปรับลดภาษีเกิดขึ้นในประเทศที่มีสัดส่วนการนำเข้าสินค้าสูง เนื่องจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นส่วนหนึ่งจะถูกใช้ซื้อสินค้านำเข้า ซึ่งไม่ส่งผลเพิ่มการขยายตัวทางเศรษฐกิจแต่ประการใด และ (3) การปรับลดภาษีเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่กำลังการผลิตของผู้ผลิตถูกใช้อย่างเต็มที่แล้ว ซึ่งนโยบายการปรับเพิ่มอุปสงค์จะไม่ส่งผลให้มีการผลิตสินค้าเพิ่มเติม ซึ่งทำให้ไม่เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ภาพที่ 1 แสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขนาดของอิทธิพลจากการปรับลดอัตราภาษีต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ประกอบด้วย อัตราการว่างงานและอัตราการจ้างงานต่ำระดับ ที่ประมวลข้อมูลโดยธนาคารแห่งประเทศไทย และสัดส่วนมูลค่าการบริโภคต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ และมูลค่าการนำเข้าต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (ณ ราคาปัจจุบัน) ของประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2551 – 2560

ตารางที่ 2 GDP ณ ราคาปัจจุบันเทียบกับจำนวนประชากรไทย พ.ศ. 2557 – 2560

หมายเหตุ: * ทำงานน้อยกว่า 35 ชม./สัปดาห์ และพร้อมที่จะทำงานเพิ่ม (นิยามโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย)

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และธนาคารแห่งประเทศไทย

สามารถกล่าวได้ว่านโยบายชื้อช่วยชาติ ซึ่งให้ประโยชน์กับกลุ่มคนจำนวนจำกัด อาจไม่สามารถส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจได้มากนัก เนื่องจาก เป็นนโยบายที่ให้ประโยชน์กับผู้มีส่วนได้สูงของประเทศ ภายใต้โครงสร้างของประเทศที่มีสัดส่วนการนำเข้าสินค้าในระดับสูง นอกจากนั้น ในช่วงเวลาที่มีการดำเนินนโยบาย อัตราการว่างงานและการทำงานต่ำระดับของผู้คนในประเทศอยู่ในระดับต่ำ (ราวร้อยละ 1 หรือต่ำกว่า) ซึ่งแสดงถึงความตึงตัวในภาคการผลิตของประเทศ

งานศึกษาของ Ilzetski (2011)^[3] ได้ทบทวนงานศึกษาจำนวนมาก และให้ข้อสรุปว่าตัวคูณทางภาษี ซึ่งสะท้อนขนาดของอิทธิพลจากการปรับลดภาษีต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อยู่ในช่วงระหว่าง 0.2 – 0.4 นั่นคือ การลดภาษีลงร้อยละ 1 ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2 – 0.4 อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะการดำเนินนโยบายและโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่กล่าวถึงไว้ในข้างต้น เราน่าจะคาดหวังถึงขนาดของอิทธิพลในระดับต่ำกว่าข้อสรุปดังกล่าว

5

บทสรุป

สามารถกล่าวได้ว่านโยบายชื้อช่วยเหลือชาติ ซึ่งให้ประโยชน์กับกลุ่มคนจำนวนจำกัด อาจไม่สามารถส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจได้มากนัก เนื่องจาก เป็นนโยบายที่ให้ประโยชน์กับผู้มียาได้สูงของประเทศ ภายใต้โครงสร้างของประเทศที่มีสัดส่วนการนำเข้าสินค้าในระดับสูง นอกจากนี้ ในช่วงเวลาที่มีการดำเนินนโยบาย อัตราการว่างงานและการทำงานต่ำระดับของผู้คนในประเทศอยู่ในระดับต่ำ (ราวร้อยละ 1 หรือต่ำกว่า) ซึ่งแสดงถึงความตึงตัวในภาคการผลิตของประเทศ

งานศึกษาของ Ilzetski (2011)^[3] ได้ทบทวนงานศึกษาจำนวนมาก และให้ข้อสรุปว่าตัวคูณทางภาษี ซึ่งสะท้อนขนาดของอิทธิพลจากการปรับลดภาษีต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อยู่ในช่วงระหว่าง 0.2 – 0.4 นั่นคือ การลดภาษีลงร้อยละ 1 ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.2 – 0.4 อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะการดำเนินนโยบายและโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยที่กล่าวถึงไว้ในข้างต้น เราน่าจะคาดหวังถึงขนาดของอิทธิพลในระดับต่ำกว่าข้อสรุปดังกล่าว

Policy Recommendation:

รัฐบาลควรเลิกใช้มาตรการลักษณะนี้ในอนาคต และมุ่งใช้มาตรการที่ให้ประโยชน์กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยของประเทศเป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่อันควรจะเป็นของรัฐบาล ในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการกระตุ้นเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ

เชิงอรรถ

¹ดูงานศึกษาของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ (2560). แนวทางปฏิรูปภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและวิเคราะห์การกระจายรายได้ของผู้มีเงินได้พึงประเมิน.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประกอบ

²ข้อมูลจำนวนผู้ยื่นแบบและชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของประเทศไทยเป็นข้อมูลที่ไม่มีการเผยแพร่ให้กับสาธารณชนได้รับทราบ โดยข้อมูลล่าสุดที่ผู้เขียนสามารถเข้าถึงได้เป็นข้อมูลของปีภาษี พ.ศ. 2557 เผยแพร่โดยสำนักข่าวออนไลน์ Thai Publica (<https://thaipublica.org/2016/01/personal-income-tax-structure-29/>)

³Ilzetski, E. (2011). Fiscal Policy and Debt Dynamics in Developing Countries. Policy Research Working Paper Series 5666. Washington: The World Bank.

เกี่ยวกับผู้เขียน

ภาวิน ศิริประภาณุกุล
อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาวิน ศิริประภาณุกุล จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจาก Australian National University (ANU) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความสนใจในด้านเศรษฐศาสตร์การคลัง เศรษฐศาสตร์การเงิน และเศรษฐศาสตร์มหภาค มีประสบการณ์การทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการคลังและเศรษฐกิจมหภาคมากกว่า 30 ปีขึ้น อาทิ โครงการพัฒนาระบบประมวลผลผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ รายไตรมาสด้านการผลิต จำแนกกิจกรรมตามมาตรฐานอุตสาหกรรมประเทศไทย พ.ศ. 2552 ให้กับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) การวิเคราะห์ร่างพรบ.งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2561 ให้กับสถาบันพระปกเกล้า การศึกษาการจัดเก็บภาษีบนฐานของฉลาก Carbon Footprint ให้กับกรมสรรพสามิต เป็นต้น

ภาคผนวกที่ 20

Inequality Policy Brief เล่มที่ 2

ในหัวข้อ “จับทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2562” โดย ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ

POLICY BRIEF

จับตาทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2562

เฉลิมพงศ์ คงเจริญ

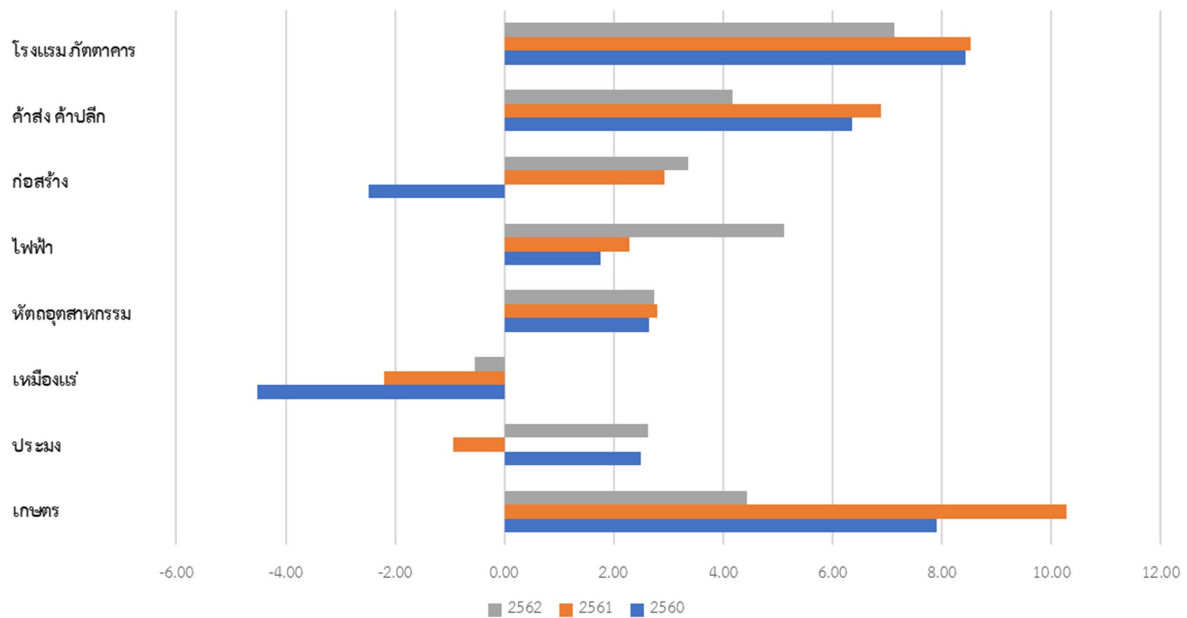
KEY POINT

- สภาวะเศรษฐกิจไทยในปี 2562 พบว่าเศรษฐกิจไทยน่าจะเติบโตประมาณร้อยละ 3.9
- ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตขึ้น แต่คนในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำมิได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโต
- เจ้าของปัจจัยทุนจะได้รับประโยชน์จากการเติบโตของระบบเศรษฐกิจมากกว่าแรงงาน
- การเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกระจายได้ยังครัวเรือนต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ส่งผลให้กลุ่มคนในชั้นรายได้ต่ำสุดไม่ได้รู้สึกว่าการเติบโตขึ้นจากตัวเลข GDP ที่สูงขึ้น

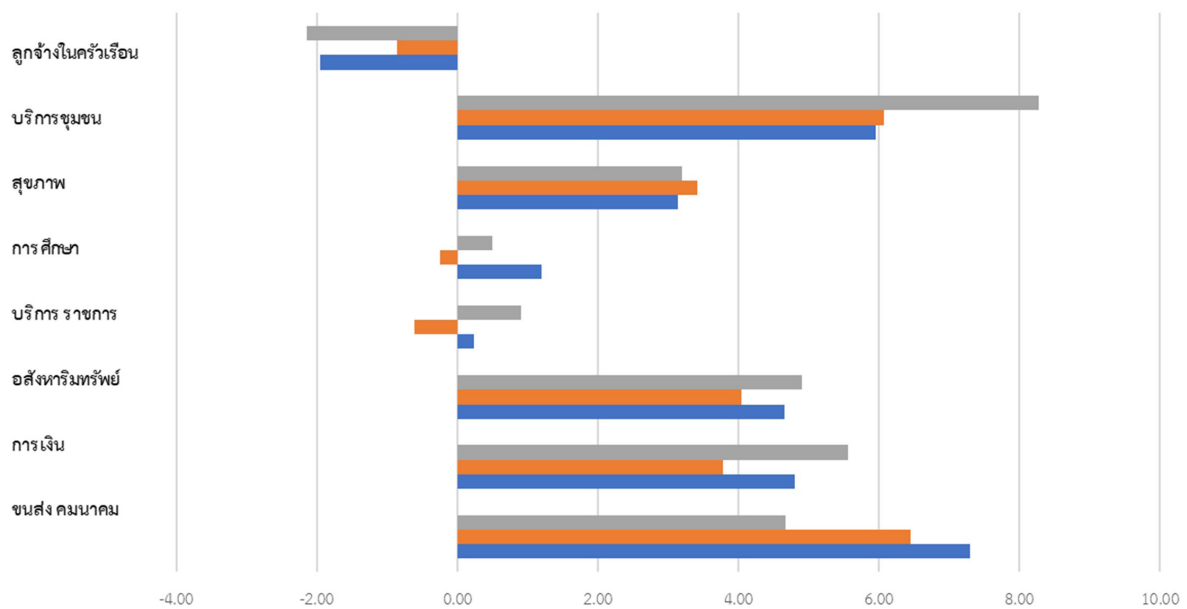

CENTER FOR RESEARCH
ON INEQUALITY AND
SOCIAL POLICY

อัตราการเจริญเติบโตรายสาขา (ร้อยละ)

อัตราการเจริญเติบโตรายสาขา (ร้อยละ)

ที่มา: ประเมินการโดยผู้เขียน ข้อมูลจริงจาก สคช.

ในงานสัมมนา “จับทิศทางเศรษฐกิจไทยปี 2562” ผู้วิจัย (ผศ.ดร.เฉลิมพงษ์ คงเจริญ) ได้ประมาณการสถานะเศรษฐกิจไทยในปี 2562 พบว่าเศรษฐกิจไทยน่าจะเติบโตประมาณร้อยละ 3.9 โดยที่ ที่ผ่านมามีการตั้งข้อสังเกตว่า ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจจะเติบโตขึ้นแต่คนในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำมิได้รับผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตเช่นเดียวกับภาพเศรษฐกิจที่ปรากฏตามรายงานของภาครัฐ ผู้วิจัยจึงได้แยกผลกระทบของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจออกตามสาขาการผลิต และใช้องค์ประกอบจากบัญชีเมตริกซ์สังคมเพื่อแยกส่วนประกอบระหว่างเจ้าของปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกันระหว่างแรงงานและทุน และกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ที่แตกต่างกัน

รูปด้านข้างแสดงอัตราการเจริญเติบโตของแต่ละสาขาการผลิต และมีรายละเอียดตามตาราง

ขอบคุณภาพจาก Boudewijn Huysmans

	เกษตร	ประมง	เหมืองแร่	หัตถอุตสาหกรรม	ไฟฟ้า	ก่อสร้าง	ค้าส่ง ค้าปลีก	โรงแรม ภัตตาคาร	ขนส่ง คมนาคม	การเงิน	อสังหาริมทรัพย์	บริการ ราชการ	การศึกษา	สุขภาพ	บริการชุมชน	ลูกจ้างใน ครัวเรือน
2560	7.91	2.49	-4.52	2.64	1.75	-2.48	6.35	8.43	7.30	4.81	4.66	0.24	1.19	3.14	5.95	-1.95
2561	10.28	-0.94	-2.21	2.80	2.29	2.94	6.90	8.53	6.45	3.77	4.05	-0.62	-0.24	3.42	6.08	-0.87
2562	4.45	2.62	-0.55	2.75	5.11	3.36	4.17	7.14	4.66	5.56	4.90	0.90	0.49	3.19	8.28	-2.15

ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของความสำคัญต่อการเจริญเติบโต (Contribution to growth) จะพบว่าการเติบโตร้อยละ 3.9 ในปี 2562 เนื่องจากการเติบโตของสาขาหัตถอุตสาหกรรม (การเพิ่มขึ้นของสาขาหัตถอุตสาหกรรมช่วยให้ GDP เพิ่มขึ้น 0.73%) ค้าส่งและค้าปลีก โรงแรมและภัตตาคาร ขนส่งและคมนาคม และอสังหาริมทรัพย์

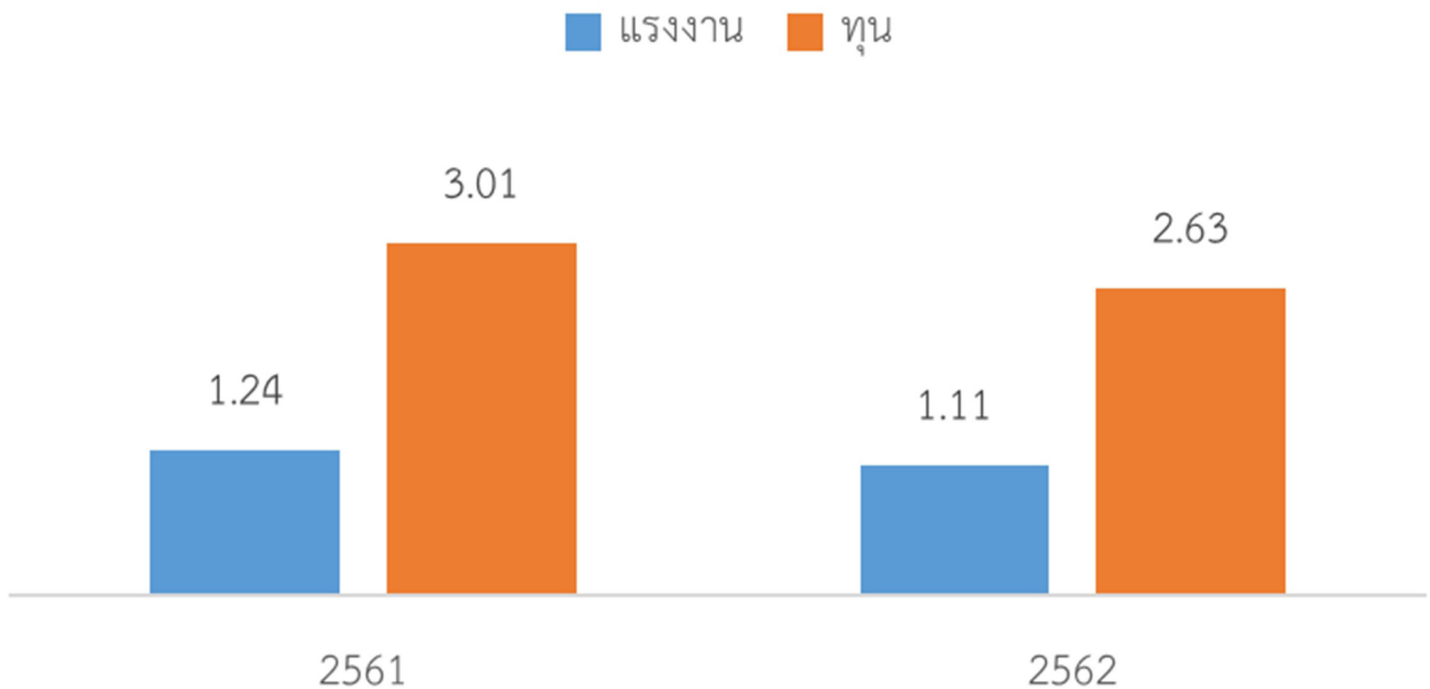
	เกษตร	ประมง	เหมืองแร่	หัตถอุตสาหกรรม	ไฟฟ้า	ก่อสร้าง	ค้าส่ง ค้าปลีก	โรงแรม ภัตตาคาร	ขนส่ง คมนาคม	การเงิน	อสังหาริมทรัพย์	บริการ ราชการ	การศึกษา	สุขภาพ	บริการชุมชน	ลูกจ้างใน ครัวเรือน
2560	0.39	0.03	-0.10	0.72	0.06	-0.07	0.96	0.48	0.74	0.34	0.38	0.01	0.04	0.06	0.12	0.00
2561	0.53	-0.01	-0.05	0.75	0.07	0.08	1.07	0.51	0.67	0.26	0.33	-0.03	-0.01	0.07	0.13	0.00
2562	0.23	0.03	-0.01	0.73	0.16	0.09	0.65	0.44	0.49	0.40	0.40	0.04	0.01	0.06	0.18	0.00

จากตาราง SAM 2012 ของไทย ได้แยกส่วนประกอบของปัจจัยการผลิตแรงงานและทุนของแต่ละสาขาดังนี้

	เกษตร	ประมง	เหมืองแร่	หัตถอุตสาหกรรม	ไฟฟ้า	ก่อสร้าง	ค้าส่ง ค้าปลีก	โรงแรม ภัตตาคาร	ขนส่ง คมนาคม	การเงิน	อสังหาริมทรัพย์	บริการ ราชการ	การศึกษา	สุขภาพ	บริการชุมชน	ลูกจ้างใน ครัวเรือน
Labor	0.363	0.325	0.359	0.193	0.206	0.236	0.326	0.287	0.260	0.352	0.289	0.743	0.379	0.350	0.301	0.258
Capital	0.879	0.780	0.862	0.460	0.512	0.564	0.775	0.685	0.622	0.843	0.690	0.761	0.943	0.837	0.719	0.616

ซึ่งหากพิจารณาการเติบโตของ GDP ที่เกิดขึ้นจะส่งผลต่อเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งสองที่ต่างกัน โดยที่ GDP ที่เพิ่มขึ้น 1.1% จะกระจายไปยังเจ้าของปัจจัยแรงงาน ในขณะที่ 2.63% จะกระจายไปยังเจ้าของปัจจัยทุน จะเห็นว่าเจ้าของปัจจัยทุนจะได้รับประโยชน์จากการเติบโตของระบบเศรษฐกิจมากกว่าแรงงาน

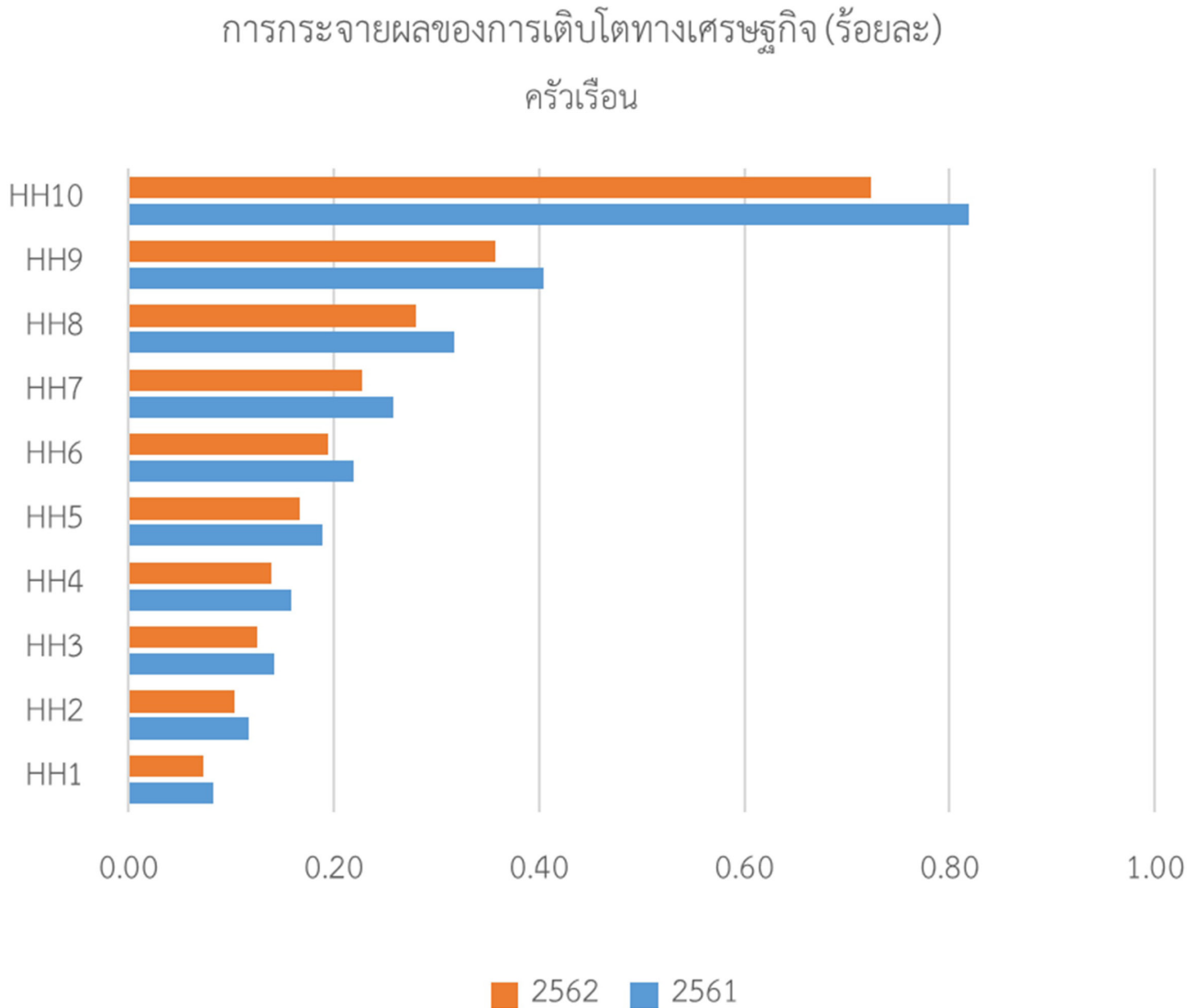
การกระจายผลของการเติบโตทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ) เจ้าของปัจจัยการผลิต

ที่มา: ประมาณการโดยผู้เขียน จากโครงสร้างเศรษฐกิจในบัญชีเมตริกซ์สังคม

หากพิจารณาในแง่ของกลุ่มครัวเรือนตามอันดับขั้นรายได้ (Q1-Q10) จะเห็นได้ว่าครัวเรือนที่ยากจนที่สุด 10% จะได้รับผลตอบแทนจากการผลิตในสัดส่วนที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่รวยที่สุด 10% ซึ่งเมื่อพิจารณาผลของการเติบโตของเศรษฐกิจในปี 2562 จะเห็นได้ว่าการเติบโตเพียงแค่ 0.08% ของ GDP ในปีที่ผ่านมา (2% ของ Growth 3.9%) จะตกอยู่กับกลุ่มคนที่จนที่สุด 10% ในขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุด 10% จะได้รับผลของ GDP ที่เพิ่มขึ้น เท่ากับ 0.82% ของ GDP ในปีที่ผ่านมา (20% ของ Growth 3.9%)

จากประมาณการข้างต้นจะเห็นได้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกระจายไปยังครัวเรือนต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ส่งผลให้กลุ่มคนในชั้นรายได้ต่ำสุดไม่ได้รู้สึกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจดีขึ้นจากตัวเลข GDP ที่สูงขึ้น

ที่มา: ประมาณการโดยผู้เขียน จากโครงสร้างเศรษฐกิจในบัญชีเมตริกซ์สังคม

เกี่ยวกับผู้เขียน

เฉลิมพงษ์ คงเจริญ
อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เฉลิมพงษ์ คงเจริญ เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์ อาจารย์เฉลิมพงษ์จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทด้านเศรษฐศาสตร์จาก ม.ธรรมศาสตร์ และระดับปริญญาเอกด้านเศรษฐศาสตร์จากมิชิแกนสเตตยูนิเวอร์ซิตี ความสนใจด้านงานวิจัยในปัจจุบันได้แก่ แบบจำลองเศรษฐกิจมหภาค การพยากรณ์จากแบบจำลองอนุกรมเวลาการวัดความเหลื่อมล้ำ และแบบจำลองทดลองด้วยข้อมูลระดับจุลภาค นอกจากนี้อาจารย์เฉลิมพงษ์ยังคงช่วยเป็นที่ปรึกษาให้กับหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการเงินต่าง ๆ

ภาคผนวกที่ 21

Inequality Policy Brief เล่มที่ 3

ในหัวข้อ “การออกแบบสวัสดิการสังคมแบบมีส่วนร่วม: ข้อคิดจากประสบการณ์ประเทศรัฐสวัสดิการ”

โดย ศ. ดร. เอื้อมพร พิชัยสนธิ์

POLICY BRIEF

การออกแบบสวัสดิการสังคมแบบมีส่วนร่วม:
ข้อคิดจากประสบการณ์ประเทศรัฐสวัสดิการ

ศ. ดร. เอื้อมพร พิชัยสนธิ์

KEY POINT

- การมีส่วนร่วมหมายถึงทุกภาคส่วนมีบทบาทเป็นทางการอย่างจริงจังและช่วยกันดำเนินการออกแบบนโยบายในทุกๆขั้นตอนทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ
- รัฐสวัสดิการแห่งสวีเดนที่รู้จักกันดีว่าเป็น “บ้านของประชาชน” (Peoples Home) มีรากฐานมาจากปรัชญาที่ว่าผลประโยชน์ขึ้นอยู่กับความต้องการและกระจายอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนตามความต้องการของประชาชน
- การส่งเสริมและเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงสถาบัน เช่น ครอบครัวยุคใหม่ ศูนย์รวมของชุมชนที่เข้มแข็ง หรือ สถาบันการศึกษาที่สร้างองค์ความรู้ที่เข้มแข็ง ให้มีระบบพึ่งพาตนเองด้วยสติปัญญาและความสามัคคี อันเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

CENTER FOR RESEARCH
ON INEQUALITY AND
SOCIAL POLICY

อดีตประธานาธิบดีเนลสัน แมนเดลา แห่งแอฟริกาใต้ ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในปี ค.ศ. 1993 เคยกล่าวไว้ว่า “การปฏิเสธสิทธิมนุษยชนของประชาชนคือการทำลายความเป็นมนุษย์ของพวกเขา” เราคงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าความคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานถือเป็นสิทธิพึงควรมีของมนุษย์ทุกคน ในขณะเดียวกัน แต่ละประเทศก็ต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร บางประเทศที่มีทรัพยากรมาก ข้อจำกัดดังกล่าวก็จะน้อยกว่าประเทศอื่นโดยเปรียบเทียบ แต่ข้อจำกัดทางทรัพยากรเพียงอย่างเดียวก็ไม่ใช่สิ่งตัดสินรูปแบบของระบบสวัสดิการสังคมเสมอไปในหลายๆประเทศ

แล้วประเทศไทยของเราควรจะดำเนินนโยบายสวัสดิการสังคมไปทางไหน และอย่างไร? ก่อนอื่น เราคงต้องย้อนกลับไปทบทวนว่าประเทศที่เป็นรัฐสวัสดิการมาก่อนว่าเขามีความเป็นมาอย่างไร บทความนี้มุ่งหวังจะช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพของการออกแบบสวัสดิการสังคมแบบมีส่วนร่วมผ่านการเล่าเรื่องความเป็นมาของรัฐสวัสดิการในประเทศสวีเดนและบริบทที่เกี่ยวข้องของบางประเทศในยุโรป

ในที่นี้ คำว่าการ “มีส่วนร่วม” มิได้หมายถึงเพียงการทำประชาพิจารณ์ หรือการจัดทำ Focus Group ออกสื่อเป็นครั้งเป็นคราวพอเป็นพิธีให้มีตัวชีวิตครบถ้วนตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด แต่การมีส่วนร่วมในที่นี้หมายถึงทุกภาคส่วนมีบทบาทเป็นทางการอย่างจริงจังและช่วยกันดำเนินการออกแบบนโยบายในทุกขั้นตอนทั้งกระบวนการ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ร่วมกันมีส่วนได้ส่วนเสีย และร่วมกันรับผิดชอบ ไม่ใช่บุคคลบางกลุ่มเป็นเพียงผู้ถูกเชิญไปให้ความคิดเห็นแล้วความคิดเห็นเหล่านั้นก็ไม่ได้มีผลอะไรต่อนโยบายที่ออกมาจริงในตอนท้าย

ความเป็นมาและบริบทของ รัฐสวัสดิการในประเทศสวีเดน

ระบบเศรษฐกิจของประเทศสวีเดนเป็นที่ชื่นชมสำหรับหลายคน ซึ่งมีประเพณีมาจากความคิดเสรีนิยม สวีเดนมีประวัติศาสตร์ที่มั่งคั่งและประสบความสำเร็จอย่างสูง ระบบสวัสดิการในสวีเดนมีความครอบคลุมอย่างกว้างและมีความละเอียดอ่อน สวีเดนพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศเป็นมูลค่าที่สูง โดยที่การค้าระหว่างประเทศเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดผลผลิตสูงและมาตรฐานความเป็นอยู่ที่สูงตามมา อีกปัจจัยสำคัญของความมั่งคั่งของสวีเดนคือภาครัฐที่ใหญ่ โดยที่การขยายขนาดของภาครัฐหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้นำไปสู่การสร้างงานใหม่ๆ และกลายมาเป็นรากฐานสำคัญสำหรับแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานที่เป็นผู้หญิง

รัฐสวัสดิการแห่งสวีเดนที่รู้จักกันดีว่าเป็น “บ้านของประชาชน” (Peoples Home) ไม่เพียงแต่จะมีความพิเศษ แต่เป็นระบบสวัสดิการที่แข็งแกร่งและเน้นการให้บริการมากที่สุดในโลก “บ้านของประชาชน” ที่รู้จักกันดีนั้น มีรากฐานมาจากปรัชญาที่ว่าผลประโยชน์ขึ้นอยู่กับความต้องการและกระจายอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนตามความต้องการของประชาชน ซึ่งได้กลายเป็นต้นแบบสำหรับหลายๆประเทศที่พยายามทำให้สังคมเกิดความเท่าเทียม ต้นแบบของสวีเดนเป็นแบบในอุดมคติสำหรับหลายๆคน ที่มีการดูแลจากระดับสถาบันที่ให้สวัสดิการขั้นต่ำแบบถ้วนหน้าสำหรับพลเมืองทุกคน ซึ่งไปไกลกว่าต้นแบบของประเทศอังกฤษในการรับผิดชอบของรัฐด้านความเท่าเทียมในสังคม

ในต้นแบบการกระจายแบบสถาบัน (Institutional-Redistributive Model) ของ Richard Titmuss ได้รวมหลักเกณฑ์ของการจัดสรรสวัสดิการสังคมกับหลักความเท่าเทียมของมนุษย์ ซึ่งนักวิชาการบางกลุ่มเห็นว่าต้นแบบเช่นนี้เป็นลักษณะ “อุดมคติ” มากกว่าจะเป็นจริง ในด้านความเห็นอีกส่วนหนึ่ง การคุ้มครองทางสังคมไม่จำเป็นที่จะเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมเสมอไป กล่าวคือ ระบบของประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมนีมีการช่วยเหลือเฉพาะ “ส่วนต่าง” จากมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นต่ำ ที่ขึ้นอยู่กับสถานะในตลาดแรงงานของประชาชน แต่ระบบของสวีเดนมองไปในรายละเอียดมากกว่านั้น แม้ว่าจะมีลักษณะหลายประการที่คล้ายกัน Ringen (1989)¹ อธิบายว่าระบบดังกล่าวทำหน้าที่จัดสรรเองไปในตัว ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางวิชาชีพ อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของความเท่าเทียมบางครั้งสามารถบ่งชี้ได้บนความสมานฉันท์ ในลักษณะของ **ความร่วมมือกัน**มากกว่า ต้นแบบดังกล่าว อาจจะถือได้ว่าเป็นนโยบายค่าแรงแบบสมานฉันท์ (solidaristic wage policy) ซึ่งสนับสนุนโดยการขับเคลื่อนของแรงงาน ที่เน้นไปในด้านมาตรฐานความเป็นอยู่และการกระจาย

ระบบสวัสดิการของสวีเดนได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องที่ละน้อย และมีความสม่ำเสมอในทุกรัฐบาล ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการตกลงระหว่างหลายฝ่าย การพัฒนานำโดยพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และสหภาพแรงงาน ซึ่งมีทั้งผู้ต่อต้านจากชุมชนนักธุรกิจ รวมทั้งกลุ่มเสรีนิยมและกลุ่มอนุรักษ์นิยม แต่ในที่สุดผู้ที่ต่อต้านก็หันมายอมรับระบบดังกล่าว และพยายามพัฒนาระบบต่อมา อย่างไรก็ตาม ยังเป็นข้อกังขาว่ากันอยู่ว่าการเริ่มต้นของระบบดังกล่าวอาจจะเริ่มมาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 19 ก่อนพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยจะเข้ามามีอำนาจในปี ค.ศ. 1920 เสียอีก โดยในปี ค.ศ. 1847 และ 1853 สวีเดนได้ออกกฎหมายบรรเทาความยากจน (Poor Relief Laws) ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นก้าวแรกที่น่าไปสู่รัฐสวัสดิการในปัจจุบัน ต่อมาในปี ค.ศ. 1898 สหภาพแรงงาน (Landsorganisationen i Sverige) ได้ก่อตั้งขึ้นโดยมีความเป็นพันธมิตรที่แนบแน่นกับพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และในตอนต้นของปี ค.ศ. 1913 รัฐบาลของพรรคเสรีนิยมซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประชากรได้ขยายผลประโยชน์ต่างๆ โดยที่ประเทศพัฒนาอื่นๆ เพิ่งจะเริ่มมีระบบดังกล่าวหลังจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (Great Depression) ในปี ค.ศ. 1930 คำอธิบายที่เป็นไปได้ว่าทำไมสวัสดิการสังคมรูปแบบนี้จึงเกิดขึ้นที่สวีเดนก่อนประเทศอื่นๆ อาจสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมเมื่อสมัยประเทศสวีเดนยังเป็นชุมชนเกษตรกรรมเล็กๆ มีพลวัตที่ล่าช้าโดยเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆที่กำลังจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมในขณะนั้น ค่านิยมนี้ประกอบกับการตกลงลงรอยกันในสังคม และการให้ความสำคัญต่อความเท่าเทียม (egalitarianism) มากกว่าความเป็นปัจเจกนิยม (individualism) รัฐบาลพรรคเสรีนิยมจึงได้ออกกฎหมาย National Pension Act ในปี ค.ศ. 1913 เพื่อประกันผู้สูงอายุ ในปี ค.ศ. 1918 รัฐบาลร่วม ก็มีกฎหมายคนยากจนใหม่ ซึ่งทำให้หน้าที่ความรับผิดชอบในการช่วยเหลือทุกคนได้ถูกโอนไปสู่รัฐบาลท้องถิ่น ส่วนรัฐบาลกลางเป็นฝ่ายสนับสนุนในด้านการบริหารจัดการ กฎหมายดังกล่าวได้กลายเป็นพื้นฐานของโครงการให้ความช่วยเหลือของประเทศสวีเดนในอีก 40 ปีต่อมา

ในปี ค.ศ. 1938 ข้อตกลงที่มีชื่อว่า Saltsjöbaden Agreement (ตั้งชื่อจากเมืองเล็กๆ ที่ชื่อว่า Saltsjöbaden) ระหว่างแรงงานกับนายจ้างในรูปแบบความสัมพันธ์ทางอุตสาหกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหลายประการในตลาด ชาวสวีเดนเรียกรูปแบบดังกล่าวว่า “Saltsjöbaden Spirit” สะท้อนถึงจิตวิญญาณความร่วมมือและความรู้สึกของการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบพัฒนาตลาดแรงงาน ระบบสวัสดิการพัฒนาต่อเนื่องมาระหว่างทศวรรษที่ 1950 และ 1960 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สวีเดนเป็นประเทศที่ร่ำรวยอันดับสองของโลก และไม่มีปัญหาการว่างงาน รัฐสวัสดิการอยู่จุดพัฒนาสูงสุดในทศวรรษที่ 1970 ซึ่งได้รวมผู้ได้รับผลประโยชน์ที่เป็นการเลี้ยงดูเด็กเข้าไปในระบบบำนาญ อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์วิกฤตน้ำมัน (Oil Crisis) ในปี ค.ศ. 1973 ทำให้ยุครุ่งเรืองของรัฐสวัสดิการสิ้นสุดลง ในระยะสั้นๆ สวีเดนอยู่ภายใต้รัฐบาลที่เอียงขวา ซึ่งเป็นช่วงที่มีอัตราการว่างงานที่สูงและมีอัตราการว่างงานที่สูงด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษที่ 1990 เกิดวิกฤตอุตสาหกรรม ทำให้รัฐบาลมีงบประมาณการใช้จ่ายในด้านสังคมลดน้อยลง ภาวะเศรษฐกิจถดถอยทำให้สวีเดนต้องเผชิญกับปัญหาสังคมมาเป็นเวลาหลายปีหลังจากนั้น เช่น มีอัตราอาชญากรรมที่สูงมาก แม้ว่าต่อมาสวีเดนได้หลุดพ้นออกจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ แต่สภาวะทางเศรษฐกิจของโลกก็เปลี่ยนแปลงไปอีกตามกระแสโลกาภิวัตน์แม้ว่าจะไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนที่ชี้ให้เห็นชัดว่าสภาวะเศรษฐกิจโลกได้คุกคามการจ้างงานในสวีเดนก็ตาม แต่การสาธารณสุข การศึกษา และการที่มีทรัพยากรในประเทศยังเป็นเครื่องยืนยันว่าสวีเดนสามารถจะมีอัตราการจ้างงานที่อยู่ในระดับที่สูงได้ และมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูง สวีเดนเป็นหนึ่งในเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งที่สุดในยุโรป (ทั้งนี้ ก็ยังมีข้อถกเถียงว่าระดับการว่างงานระดับใดที่เป็นจริง บางแหล่งอ้างว่ามีอัตราการว่างงานที่สูง โดยเฉพาะในแรงงานที่เป็นกลุ่มเยาวชน)

ประชาชนส่วนใหญ่ชื่นชมพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยว่าสามารถนำสวีเดนให้หลุดพ้นออกจากสภาวะเศรษฐกิจถดถอยในทศวรรษที่ 1980 และ ต้นทศวรรษที่ 1990 โดยเชื่อว่าปัญหาที่สวีเดนเผชิญอยู่นั้นเกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจโลก อย่างไรก็ตาม ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่าระบบสวัสดิการของสวีเดนในปัจจุบันกำลังจะกินทุนจากระบบเศรษฐกิจอย่างเกินควร ดังนั้นการปฏิรูปจึงจำเป็นต้องเกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย โดยประณามว่าระบบดังกล่าวได้สร้าง “วัฒนธรรมสวัสดิการ” (bidragskultur, welfare culture) ทำให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชน ขาดแรงจูงใจในการทำงาน ในขณะเดียวกัน อีกกลุ่มหนึ่งโต้แย้งว่าเยาวชนเหล่านี้จะยินดีทำงานหากสามารถหางานได้ไม่ยาก สวีเดนมีอัตราความยากจนที่ต่ำที่สุดในโลก และเป็นหนึ่งในห้าประเทศที่มีความเท่าเทียมมากที่สุดระดับต้นๆ ในแง่ของการกระจายรายได้ เป้าหมายทั้งสองประการนี้คือเป้าหมายหลักในระบบสวัสดิการประเทศสวีเดน อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวของประเทศสวีเดน จะอยู่ระดับต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในสแกนดิเนเวียโดยเปรียบเทียบ ในการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2006 ประเทศถูกแบ่งเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา แต่แม้ว่าฝ่ายขวาที่ได้รับเลือกตั้งก็ยังคงรัฐสวัสดิการเอาไว้ โดยมีการปรับเปลี่ยนบางส่วนเพื่อให้อัตราการว่างงานลดลง และเร่งการเติบโตทางเศรษฐกิจในทางการเมืองคงไม่มีพรรคใดในสวีเดนที่มีแผนที่จะล้มเลิกระบบรัฐสวัสดิการ เนื่องจากจะต้องเสียคะแนนเสียงจากประชาชนทั้งสองกลุ่มทันที ซึ่งก็ไม่ใช่เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจ

ประเทศสวีเดนกับประเทศเพื่อนบ้านในยุโรป: การเก็บตก “ชิ้นส่วน” ทางประวัติศาสตร์

เมื่อพิจารณากรณีประเทศเพื่อนบ้านของสวีเดน เช่น ประเทศเดนมาร์ก ซึ่งมีระบบสวัสดิการสังคมที่คล้ายๆกัน เดนมาร์กสามารถลดอัตราว่างงาน โดยปรับกฎหมายในการคุ้มครองการจ้างงานของแรงงาน เพื่อให้การยกเลิกการจ้างงานสามารถทำได้ง่ายขึ้น นายจ้างจึงมีความยืดหยุ่นในการจ้างงานมากขึ้น ซึ่งเป็นเหมือนต้นแบบของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ยังคงระบบการคุ้มครองทางสังคมที่เข้มแข็งสำหรับผู้ว่างงาน ซึ่งคงจะต้องติดตามดูผลในระยะยาวกว่านี้ที่เกิดจากระบบที่พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย เรียกว่า “ระบบที่มีความยืดหยุ่น” (Flexicurity) และประเทศยุโรปประเทศอื่นๆ รวมไปถึงประเทศสวีเดนและประเทศฝรั่งเศส ก็มีความสนใจในต้นแบบนี้เช่นกัน

ในไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจแสดงให้เห็นว่าประเทศสวีเดนมีความคล้ายกับประเทศในยุโรปประเทศอื่นๆ ที่มีอัตราภาษีที่สูง อย่างไรก็ตาม ต้นแบบสแกนดิเนเวียจะอยู่ระหว่างกลางระหว่างสังคมนิยมและทุนนิยม กล่าวคือ เป็นระบบเศรษฐกิจผสม นักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมนิยมบางกลุ่มมองว่า ระบบรัฐสวัสดิการในศตวรรษที่ 20 แม้ว่าจะมีแบบที่คล้ายกับรัฐบาลประเทศอื่นในยุโรปตะวันตก แต่รัฐของสวีเดนยังคงเป็นรัฐที่มีการให้บริการที่มีขอบเขตกว้างมาก มีการดูแลเด็ก (Child Care) โดยใช้เงินจากภาษี มีการให้ผู้ปกครองลางาน มีเพดานต้นทุนการให้บริการสาธารณสุข มีบริการทันตกรรมจนถึงอายุ 20 ปี มีการลาป่วยได้ (ส่วนหนึ่งจ่ายโดยผู้จ้างงาน) และมีบ้านเช่า เป็นต้น ผู้ปกครองสามารถมีวันลาทั้งหมดได้ 480 วันโดยได้รับเงินส่วนหนึ่งในช่วงเวลา

ตั้งแต่ที่เด็กแรกเกิดจนถึงเมื่อเด็กอายุ 8 ปี และมี 60 วันที่จำกัดไว้สำหรับผู้ปกครองคนหนึ่ง ซึ่งทำให้คุณพ่อสามารถมี “เดือนของพ่อ” (“Daddy Months”) ได้เป็นเวลาสองเดือน ส่วนเพดานค่าใช้จ่ายด้านการสาธารณสุขทำให้แรงงานสวีเดนสามารถลางานเพื่อไปพบแพทย์ได้สะดวกกว่าเมื่อเทียบกับประเทศอื่น

จากประสบการณ์ของแต่ละประเทศที่กล่าวมา สังเกตได้ว่า ในการกำหนดแนวนโยบายสังคมเศรษฐกิจ ไม่ว่าอุดมการณ์หรือที่มาซึ่งอำนาจแห่งรัฐจะเป็นไปตามวิถีทางการเมืองการปกครองแบบใดก็ตาม รัฐบาลของแต่ละประเทศต่างมีหน้าที่ในอุดมคติบางประการที่มีความคล้ายคลึงกันอยู่ในระดับหนึ่ง ดังเช่น การสร้างควมมีเสถียรภาพทางสังคมเศรษฐกิจ การกำกับดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยในบ้านเมือง การส่งเสริมให้กลไกทางสังคมเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการ และการแบ่งสรรทรัพยากรในประเทศ และการส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมและความเที่ยงธรรมทางสังคม เป็นต้น

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สาธารณะอธิบายว่า นโยบายรัฐที่มุ่งเน้นถึงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (economic efficiency) กับนโยบายรัฐที่มุ่งเน้นเรื่องความเท่าเทียมทางสังคม (social equity) มักจะมีทิศทางการดำเนินการที่ค่อนข้างไม่สอดคล้องกัน ยกตัวอย่างเช่น หากรัฐบาลมีนโยบายมุ่งสร้างผลผลิตและการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเอื้ออำนาจให้ระบบเศรษฐกิจมีความเป็นระบบทุนนิยมมากขึ้น อาทิ ส่งเสริมการดึงดูดเงินลงทุนต่างชาติ ส่งเสริมการเติบโตของหน่วยผลิตบางส่วน หรือส่งเสริม

การส่งออกสินค้าบางชนิดของประเทศ เป็นต้น ในการนี้ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ความสามารถของรัฐบาลจะบั่นทอนลงไปใน การสร้างความเท่าเทียมทางสังคมอย่างน้อยก็ช่วงในระยะเวลา หนึ่งของช่วงเริ่มต้นการพัฒนาเศรษฐกิจในทิศทางเช่นนั้น กล่าวคือ สัดส่วนของงบประมาณด้านสวัสดิการทางสังคม โดยเฉพาะต่อกลุ่มประชากรผู้ใช้แรงงานจะลดน้อยลงไปด้วยปริยาย ซึ่งแม้กระทั่งประสบการณ์ที่ผ่านมาในสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ในประเทศพัฒนาเองก็ไม่สามารถ ปฏิเสธข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ได้ ผลก็คือ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของชนกลุ่มผู้ใช้แรงงานและผู้ที่อยู่ชายขอบของสังคมจึงถูก ละเลยไปในช่วงเวลาประเทศอุตสาหกรรมเหล่านี้กำลังก่อร่าง สร้างตัวทางเศรษฐกิจ

เหตุการณ์ในอดีตสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดเรื่อง สวัสดิการสังคมโดยเนื้อหาสาระไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่ และไม่ได้เพิ่ง จะปรากฏขึ้นหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปในศตวรรษ ที่ 19 เท่านั้น แต่ “ชิ้นส่วน” องค์ประกอบหรือเหตุการณ์สำคัญ ที่เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดแนวคิดเรื่องสวัสดิการสังคมให้เป็น รูปธรรมได้ทยอยกันปรากฏขึ้นเป็นระยะๆ มาเป็นเวลานานก่อน หน้านี้หลายร้อยปี ซึ่งสามารถศึกษาย้อนไปถึงยุคศักดินา (Feudalism) ในยุโรปเอง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 ควบคู่ไปกับ วิวัฒนาการทางสังคม ศาสนา เศรษฐกิจและการเมืองโดยใน ช่วงแรกๆ ในประเทศอังกฤษ รัฐบาลเองก็ได้เริ่มเล็งเห็นความ สำคัญของพลัง “อำนาจ” ชนผู้ใช้แรงงานต่อระบบเศรษฐกิจ จึงมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับผู้ใช้แรงงานในสมัย Edward III และต่อมา ได้พัฒนากลายมาเป็น “กฎหมายคนจนแห่งพระนาง เจ้าเอลิซาเบธที่หนึ่ง” (Elizabethan Poor Law 1601) ในขณะ เดียวกัน ประเทศอื่นๆในยุโรปก็มีการขับเคลื่อนของชนผู้ใช้ แรงงานหาเลี้ยงชีพในทิศทางเดียวกัน

สวัสดิการสังคมเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สภาวะ ปัญหาสังคมเศรษฐกิจในหลายๆช่วงเวลาได้ทำหน้าที่เปรียบ เสมือนกระจกที่สะท้อนและตอกย้ำให้ความสำคัญของแรงงาน ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจมีความเด่นชัดยิ่งขึ้น และเกิดความ ตระหนัก สร้างความกังวลในวงกว้างว่า หากขาดแคลนแรงงาน เหล่านี้แล้ว ธุรกิจทางเศรษฐกิจที่จะนำความมั่งคั่งไปสู่ชนชั้น นายทุนก็จะไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างสะดวกราบรื่นอีกต่อไป ดังนั้นกลุ่มชนชั้นนายทุนจึงผลักดันการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับแรงงาน ด้วยวัตถุประสงค์นานัปการ อาทิ เพื่อประกันว่า ต้นทุนปัจจัยการผลิตจะไม่สูงขึ้น เพื่อควบคุมการเคลื่อนย้าย ถิ่นฐานของแรงงาน เพื่อส่งเสริมการสร้างรัฐชาติ หรือด้วย สาเหตุที่ผู้วางนโยบายบางส่วนได้รับอิทธิพลจากค่านิยมความเชื่อ ในลัทธิต่างๆ ในสมัยนั้นที่ยกย่องความขยันขันแข็งและประณาม ผู้เกียจคร้านว่าเป็นคนเลว และในทางตรงกันข้าม แรงกดดัน จากอีกฝ่ายหนึ่งคือ กลุ่มชนผู้ใช้แรงงานเองก็เกิดการขับเคลื่อน และเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปที่นำไปสู่ค่าตอบแทนและสิทธิที่ จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ในสังคม แม้จะไม่ใช่ปัจจัยผลักดันหลัก แต่ก็มีกรกล่าวถึง อยู่บ้างเช่น ความเชื่อ ศาสนา และการทำบุญสุนทาน ให้แก่ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นต้น

ข้อคิดจากประสบการณ์ประเทศรัฐสวัสดิการ

เมื่อทบทวนการออกแบบระบบสวัสดิการสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน จะพบว่าประเทศอุตสาหกรรมในยุโรปจะมีเรื่องสวัสดิการสังคมควบคู่ไปกับการวางนโยบายการพัฒนาประเทศอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเพราะการเล็งเห็นในแง่ของต้นทุนในการสร้างความเข้มแข็งของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญต่อความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจ หรือจะเป็นเงื่อนไขเพื่อการคงอยู่ในสถานะทางการเมืองให้มั่นคง หรือด้วยเหตุผลใดก็ตาม ดังนั้น พัฒนาการทางสังคมเศรษฐกิจของประเทศไทย ณ วันนี้ จึงควรเลื่อนระดับของการอภิปรายเรื่องสวัสดิการสังคมไปให้ไกลเกินกว่าจะต้องย้อนถอยหลังไปตั้งต้นใหม่ในข้อถกเถียงที่ว่า “ควรมีสวัสดิการสังคมหรือไม่” หรือ ควรเป็นแบบ Universal หรือ mean-tested แต่หัวใจหลักที่ควรจะยกระดับทางความคิดน่าจะเป็นการพิจารณาเรื่องวิธีการบริหารจัดการสวัสดิการสังคมภายใต้สถานะที่เป็นอยู่ให้เกิดความสมดุลระหว่างความมีประสิทธิภาพและความเท่าเทียมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยการนำประเด็นข้อวิพากษ์ในด้านต่างๆ จากประสบการณ์และวิธีการบริหารจัดการกับปัญหาในประเทศพัฒนามาสังเคราะห์และวิเคราะห์ เพื่อเป็นบทเรียนที่ควรตระหนักในการออกแบบนโยบายของประเทศไทยต่อไป

ณ ปัจจุบัน ภายใต้สถานะแวดล้อมใหม่ในประเทศตะวันตก กลุ่มนักวิชาการที่สนับสนุนระบบรัฐสวัสดิการแสดงความชื่นชมความตรงไปตรงมาในการบริหารจัดการและผลลัพธ์ที่มีความชัดเจน สามารถแสดงตัวชี้วัดของความสำเร็จสู่สาธารณะให้เข้าใจได้โดยไม่ยากเมื่อเทียบกับระบบอื่น สถิติส่วนใหญ่ในหลายประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย แสดงให้เห็นว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ของพลเมืองอยู่ในระดับที่ดีกว่าอีกหลายประเทศ ซึ่งทำให้ประชากรมีคุณภาพดี ประกอบกับการเอาใจใส่ของรัฐในเรื่องการศึกษา การวิจัยและการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว สามารถก่อให้เกิดผลผลิตที่สูง และทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวอยู่ในระดับที่สูงขึ้น เป็นต้น เหล่านี้ส่งผลให้เศรษฐกิจมีความมั่นคงและอัตราความยากจนในสังคมอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ารวมทั้งมีการกระจายโอกาสและรายได้ที่ทั่วถึงกว่าประเทศอื่นโดยเปรียบเทียบ ประสบการณ์ของพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยในประเทศตะวันตกหลายประเทศที่ผ่านมาได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าการประยุกต์ระบบสังคมนิยมประชาธิปไตยมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง และในขณะเดียวกัน ประเทศเสรีนิยม ก็ได้หันมาพิจารณาทางเลือกที่เป็นสังคมนิยมมากขึ้น ประชาชนของหลายประเทศในเอเชีย เช่น ประเทศสิงคโปร์ และประเทศตะวันออกหลายประเทศก็มีข้อเรียกร้องให้มีสวัสดิการสังคมเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับรัฐสวัสดิการในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียเอง ก็มีการตั้งคำถามในเรื่องความยั่งยืนของระบบ ความมีประสิทธิภาพ ความเหมาะสมในด้านการเคารพสิทธิและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล อาชญากรรมที่เพิ่มขึ้น คุณภาพการบริการสาธารณะต่างๆ เช่น การสาธารณสุข และการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้ ยังมีประเด็นถกเถียงที่ไม่เป็นรูปธรรม เช่น การตั้งนิยามของความสุขและความพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานการให้คุณค่าของแต่ละบุคคล จำเป็นต้องลงไปวิเคราะห์ในหลายๆ ด้านเช่น ด้านวัฒนธรรม ด้านวิถีชีวิต และทางเลือกของประชาชนในบริบทของสังคมนั้นๆ ด้วย เช่น การไม่สมรสและอยู่ด้วยกันมีบุตร การหย่าร้าง การมีแนวโน้มในการศึกษาในสาขาวิชาที่เป็นวิทยาศาสตร์น้อยลง อาจมองว่าเป็นปัญหาสังคม แต่แท้จริงแล้ว อาจไม่ใช่เป็นปัญหาสำหรับพื้นที่นั้นๆ

การไม่สมรส หรือการไม่มีบุตร อาจถือว่าเป็นแนววิถีชีวิตในปัจจุบัน ที่ไม่ได้เกิดขึ้นในเฉพาะประเทศสแกนดิเนเวีย แต่เป็นไปในกระแสเดียวกันทั่วโลก การหย่าร้างที่เพิ่มขึ้น อาจเป็นเพราะคนแต่งงานน้อยลง สัดส่วนดังกล่าวจึงสูงขึ้น การฆ่าตัวตายที่มีอัตราสูงขึ้น อาจไม่ใช่เป็นเพราะประชากรไม่มีความสุข แต่อาจเป็นผลพวงจากการดื่มเหล้าและสูบบุหรี่อย่างมีความสุขในการพบปะสังสรรค์ตามธรรมเนียมพื้นบ้าน ดังนั้น ความพยายามที่จะนำคุณลักษณะของแต่ละระบบมาประยุกต์ใช้ในแต่ละสังคมก็ควรนำบริบทดังกล่าวมาพิจารณาด้วย

ในบริบทของโลกาภิวัตน์ ทุกประเทศทั่วโลก ไม่ใช่มีเพียงเฉพาะประเทศไทย ที่กำลังเกิดการปฏิรูปไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมใหม่ๆ และความอยู่รอด ประเทศในตะวันตก โดยเฉพาะในสหภาพยุโรป ได้เกิดประเด็นถกเถียงกันเกี่ยวกับประเด็นการให้สวัสดิการสังคมที่เหมาะสม ในขณะที่เดียวกันก็มีเสียงต่อต้านในเรื่องการด้านงบประมาณว่าไม่ควรจะเติบโตจนเกินไป โดยมีข้อโต้แย้งต่างๆ เช่นประเด็นที่ว่ารัฐควรจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสเท่านั้น ไม่ใช่บริหารจัดการกับชีวิตของประชาชนทุกคนในทุกๆ เรื่อง ส่วนกลุ่มประเทศในสแกนดิเนเวียเอง ก็มีการแปลงทิศทางให้มีความเป็นตลาดเสรีมากขึ้นเพราะต่างมองเห็นถึงจุดดีของแต่ละฝ่าย เช่น เดนมาร์กได้ทำการปฏิรูปให้การว่าจ้างงานมีความเป็นเสรีมากขึ้น

นอกจากนี้ จากสถิติ OECD ยังพบว่าการเรียกร้องค่าชดเชยสำหรับผู้ป่วยและผู้ว่างงานในประเทศที่มีตลาดแรงงานเปิดเสรีและมีอัตราการเติบโตการจ้างงานที่สูงยังมีสถิติที่ต่ำกว่าประเทศที่มีกฎหมายแรงงานที่เข้มงวดและอัตราการเติบโตการจ้างงานต่ำ ดังนั้นกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียจึงเริ่มหันมาสนับสนุนการสร้างงานและพยายามจัดสรรให้ผู้ว่างงานและสตรีรวมทั้งผู้สูงอายุที่ยังทำงานได้ในบางกรณี ให้ทำงานในด้านคุณภาพชีวิตมากยิ่งขึ้น ซึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อผู้ทำงานและต่อสังคมด้วย สำหรับประเด็นเรื่องสังคมผู้สูงอายุ หลายประเทศในสแกนดิเนเวียได้มีนโยบายขยายเวลาเกษียณอายุทำงาน ในกรณีฝรั่งเศสได้มีการปฏิรูประบบการให้บริการสาธารณสุข ให้แบ่งออกเป็นบริการเป็นกลุ่มความเชี่ยวชาญแต่ละที่แห่ง (specialised cluster) เพื่อสามารถควบคุมการกำหนดเรื่องต้นทุนได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและมีการแบ่งการบริหารจัดการสวัสดิการระหว่างภาครัฐและเอกชน ประเด็นเหล่านี้ แสดงถึงความมีนัยสำคัญของการปฏิรูปโครงสร้างทางสถาบันให้เหมาะสมตามโครงสร้างประชากร วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยม ในแต่ละยุคสมัยและในแต่ละสถานที่อย่างต่อเนื่อง

ย้อนกลับมาดูประเทศไทย หากพิจารณาตามความจริงของวัฏจักรธรรมชาติที่ไม่มีระบบใดระบบหนึ่งสามารถคงเดิมอยู่กับที่ได้ตลอดกาลโดยไม่มีการวิวัฒนาการหรือดัดแปลงตามยุคสมัย การแปลงโครงสร้างใหม่ย่อมเกิดขึ้นเมื่อระบบสังคมเศรษฐกิจดำเนินไปถึงจุดที่สภาวะแวดล้อมมีแรงกระตุ้นพอที่จะผลักดันให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลกระทำการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้กลุ่มของตนได้รับความพอใจมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ระบบใหม่ที่เกิดขึ้นจะมีคุณสมบัติอยู่ระหว่างชั่วคราวนิยมกับสังคมนิยม แต่การที่ระบบใหม่จะโน้มเอียงไปในทางชั่วใดชั่วหนึ่งนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความพึงใจของกลุ่มขับเคลื่อนซึ่งจะกลายเป็นกลุ่มอิทธิพลในระบบสังคมเศรษฐกิจใหม่อย่างปฏิเสธไม่ได้ และเมื่อกาลเวลาผ่านไปอีกสักกระยะหนึ่ง การขับเคลื่อนรอบใหม่ก็จะเกิดขึ้นไปอีกเรื่อยๆ เราหยุดการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ดังนั้น การส่งเสริมและเสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงสถาบัน เช่น ครอบครัวที่เข้มแข็ง ศูนย์รวมของชุมชนที่เข้มแข็ง หรือ สถาบันการศึกษาที่สร้างองค์ความรู้ที่เข้มแข็ง ให้มีระบบพึ่งพาตนเองด้วยสติปัญญาและความสมานฉันท์ อันเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการออกแบบนโยบายสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม จึงเป็นหนึ่งในเงื่อนไขที่ขาดมิได้ในการนำไปสู่ความยั่งยืนที่แท้จริง ไม่ว่าแนวนโยบายหลัก หรือระบอบการเมืองการปกครองของประเทศจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดก็ตามในแต่ละยุคสมัย

เชิงอรรถ

¹Ringen, S. (1989) The Possibility of Politics. A Study in the Political Economy of Welfare. Oxford, Clarendon Press.

เกี่ยวกับผู้เขียน

ศ. ดร. เอื้อมพร พิชัยสนธิ์
อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอื้อมพร พิชัยสนธิ์ เป็นศาสตราจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นบรรณาธิการวารสารนานาชาติ Thammasat Review of Economic and Social Policy (TRESP) สำเร็จปริญญาเอกจาก University of Exeter ในปี พ.ศ. 2544 โดยมีศาสตราจารย์ Gareth Myles เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ก่อนมาเป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ เคยเป็นนักวิเคราะห์นโยบายและแผนที่สำคัญเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ประเด็นวิจัยที่สนใจในความสัมพันธ์ในปัจจุบันประกอบด้วย เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยสังคมผู้สูงอายุ สวัสดิการสังคม ความเป็นธรรมในมิติต่างๆ และการวิเคราะห์ภาษีอากร รางวัลบางส่วนที่ผ่านมาประกอบด้วย รางวัลด้านการวิจัยดีเด่นจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2552, 2554, 2558), Applied Economics Journal Best Paper Award (2554), The International Conference on Social Security's Best Policy-Oriented Paper Award (University of Malaya, 2557) และรางวัลศิษย์เก่าดีเด่นจากสมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ (2560)

